

รายงานฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
วิถีกษัตริกรรม จังหวัดน่าน

โครงการที่ 1.5

(กุมภาพันธ์ 2562-มกราคม 2565)

โดย รศ.ดร.นฤมล อรุโณทัย และคณะ

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม จังหวัดน่าน

ภายใต้ชุดโครงการ “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์”

สนับสนุนโดย โครงการสร้างเสริมพลังชุมชน กองทุนศตวรรษที่ 2 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงการ “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม จังหวัดน่าน” เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่สนใจศึกษาและใช้แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตร (Agro-tourism) ซึ่งนอกจากจะทำให้เกษตรกรรมมีรายได้เสริมโดยไม่ต้องอพยพไปทำงานในแหล่งอื่นแล้ว ยังทำให้วิถีวัฒนธรรมเกษตรกรรมได้รับการยกระดับในแง่ของสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการหวนกลับไปใช้วิธีการทำเกษตรกรรมแบบไม่มุ่งเน้นที่เทคโนโลยีสมัยใหม่หรือการเร่งรัดผลผลิตอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน การดำรงความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชนบนฐานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ดังนั้น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้จึงจะเป็นการยกระดับวิถีเกษตรกรรมอันส่งผลต่อการส่งเสริมวัฒนธรรม สุขภาวะและเศรษฐกิจของชุมชน โดยโครงการมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการคือ

- 1) การค้นหาแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทของครอบครัวและชุมชนเกษตรกรรม ซึ่งจะส่งผลทำให้วิถีวัฒนธรรมเกษตรกรรมได้รับการยกระดับในแง่ของสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์
- 2) การสร้างการมีส่วนร่วมจากสมาชิกชุมชนในการพัฒนาโปรแกรม/กิจกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์/ การนำเสนอจุดสนใจ/เส้นทาง/รูปแบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับวงจรการผลิตจริง
- 3) การเก็บข้อมูล การเรียบเรียงและพัฒนาข้อมูลเป็นคู่มือการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งการพัฒนาผู้เล่าเรื่องราวของชุมชนที่เป็นคนรุ่นใหม่ผ่านกิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์ที่จัดร่วมกับโรงเรียนในท้องถิ่น

พื้นที่ในการทำวิจัยคือชุมชนเกษตรกรรม จังหวัดน่าน เนื่องจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีสำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร และมีศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อภูมิภาค ซึ่งจะเป็นภาคีในการทำงานวิจัย เพราะมีคณาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาการเกษตร และมีความคุ้นเคยกับหลายชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งมีงานวิจัยต่อเนื่องที่จะสานต่องานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้เมื่อโครงการนี้จบลงแล้ว

คณะวิจัยได้คัดเลือกชุมชนโดยใช้เกณฑ์เบื้องต้นคือ 1) เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีศักยภาพเบื้องต้นในการจัดการท่องเที่ยว 2) เป็นชุมชนในพื้นที่ชนบทที่ขาดโอกาสหรือยังไม่ได้รับการส่งเสริม/ต่อยอดกิจกรรมท่องเที่ยวจนกระทั่งดำเนินการต่อได้ 3) เป็นชุมชนที่มีความพร้อมและเต็มใจในการร่วมทำงานวิจัย

เชิงปฏิบัติการครั้งนี้ จากการสำรวจชุมชน ได้คัดเลือกชุมชนที่ร่วมในงานวิจัย ซึ่งล้วนเป็นชุมชนในตำบลอบ
อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ดังนี้ 1) ชุมชนม้งบ้านมณีพฤกษ์ 1, 2) ชุมชนลัวะบ้านมณีพฤกษ์ 2, 3) ชุมชนมุ
บ้านห้วยสะแตง

จากการสำรวจและสืบค้นผ่านวิธีวิจัยทั้งการทบทวนวรรณกรรม ข่าวสารจากช่องทางสื่อต่างๆ
การสำรวจพื้นที่ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การพูดคุยสัมภาษณ์เจาะลึก การพูดคุยสนทนากลุ่มย่อย
ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น ทำให้คณะวิจัยและทีมชุมชนที่เป็นภาคี
ร่วมวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ค้นพบทุนทางเกษตรกรรม วัฒนธรรม รวมทั้งบทบาทและศักยภาพของชุมชน ดังนี้

ตารางแสดงจุดเด่นของชุมชนที่สามารถพัฒนาเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้

คุณลักษณะชุมชน	มณีพฤกษ์ 1	มณีพฤกษ์ 2	ห้วยสะแตง
	ชาติพันธุ์ม้ง	ชาติพันธุ์ลัวะ	ชาติพันธุ์มุ
ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว เชิงเกษตรกรรม	สวนผักผลไม้ สวนกาแฟ อินทรีย์ แปลงข้าวไร่ และ เกษตรกรรมอื่นๆ	ไร่มุญเวียนและการดูแล ข้าวไร่ สมุนไพร และพืชผัก ผสมผสานในแปลงข้าวไร่	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียง/สวนผสม การ แปรรูปผลไม้และชา แปลง ข้าวไร่และข้าวเหนียวพันธุ์ พื้นเมือง
การเชื่อมโยงกับจุด ท่องเที่ยวธรรมชาติที่มี ชื่อเสียง	ดอยมณีพฤกษ์ ดอยผาผึ้ง ถ้ำผาผึ้ง สวนชมพู่ภูเขา น้ำตก น้ำเป็น เขาหัวล้าน ป่าดงซัง ฯลฯ		ลานกางเต็นท์/หน่วยจัดการ ต้นน้ำห้วยสะแตง จุดผ่อนปรนชายแดน ไทย-ลาว (ห้วยสะแตง- เชียงฮ่อน)
ความพยายามหวนคืนวิถี เกษตรกรรมอินทรีย์และ รักษาสมดุลธรรมชาติ	การรักษาพันธุ์ข้าวไร่และพืชผักผลไม้พันธุ์ดั้งเดิมที่ทนทาน ต่อโรค การปลูกกาแฟระบบอินทรีย์ที่สามารถทดแทน รายได้จากพืชผลการเกษตรแบบเชิงเดี่ยวและช่วยรักษา สมดุลธรรมชาติของผืนป่าเพราะปลูกกาแฟได้ร่มเงาไม้ใหญ่	การบำรุงรักษาไร่มุญเวียน และพืชพันธุ์ในไร่ การทำ เครื่องจักสาน การทำ สวนผสม	การรักษาพื้นที่ข้าวไร่ อินทรีย์ การรักษาพื้นที่ ป่าชุมชนและมีกติกากการ ใช้สอยอย่างยั่งยืน เช่น การ เก็บลูกตำ
กิจกรรมจากวิถีชีวิตของ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์	การตีมีด-เป่าแคน การปักผ้า การทอผ้าใยกล้วย การ ทำห้วย (อาหารดั้งเดิม) การ ทำเครื่องจักสาน การ รักษาพยาบาลพื้นบ้าน		การเก็บลูกตำ การทำ อาหารในลำห้วย การทำ ไร่ข้าวพื้นเมือง การทำ เครื่องจักสาน การ ทำอาหารจากวัตถุดิบ ท้องถิ่น
ประเพณีสำคัญ	ประเพณีปีใหม่ม้ง พิธีเลี้ยง ผีบรรพบุรุษ พิธีเรียกขวัญ ข้าว	ประเพณีการกินโคลนหรือ พิธีสู่ขวัญข้าวที่มีขบวนแห่พิ	ประเพณีเช่นไหว้เจ้าหลวง กรมสาร

คุณลักษณะชุมชน	มณีพฤกษ์ 1	มณีพฤกษ์ 2	ห้วยสะแดง
	ชาติพันธุ์ม้ง	ชาติพันธุ์ลัวะ	ชาติพันธุ์ขมุ
ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้ว	การผลิตกาแฟทั้งแบบโบราณและสมัยใหม่ ผ้าปัก ผ้าใยกล้วยง อาหารสูตรดั้งเดิมของม้ง	เริ่มมีการผลิตกาแฟสมัยใหม่	เริ่มมีการพัฒนาเครื่องจักสานเพื่อขายนักท่องเที่ยว
การรวมกลุ่มในชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอก	มีการรวมกลุ่มหลวมๆ โดยได้รับการสนับสนุนส่งเสริมด้านการพัฒนาต่อยอดทักษะอาชีพจากหน่วยงานและสถาบันการศึกษาหลายแห่ง	ยังไม่มีการรวมกลุ่มชัดเจนภายในหมู่บ้าน แต่เข้าร่วมกลุ่มและกิจกรรมกับมณีพฤกษ์ 1	เริ่มรวมกลุ่มท่องเที่ยวโดยจะนำวิถีวัฒนธรรมมานำการท่องเที่ยว ได้รับการสนับสนุนจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งมหาวิทยาลัย

ขั้นตอนและกระบวนการทำงานกับชุมชน

เมื่อได้สำรวจทุนทางเกษตรกรรม วัฒนธรรม รวมทั้งได้ทราบถึงศักยภาพและบทบาทของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนแล้ว คณะวิจัยมีขั้นตอนในการทำงานกับชุมชนคือการเก็บข้อมูล ร่วมกำหนดจุดสนใจและออกแบบเส้นทางท่องเที่ยว ร่างคู่มือพัฒนาการสื่อความหมายการท่องเที่ยว และฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์

แผนการวิจัยเดิมยังรวมถึงการทดลองเส้นทางท่องเที่ยวและการบอกเล่าเรื่องราวโดยชุมชน การเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวกับชุมชนอื่นเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในอนาคต การสร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาคธุรกิจการท่องเที่ยวกับภาคเกษตรกรรม การหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่เชื่อมโยงกับวิถีเกษตร และการพัฒนาการท่องเที่ยวตลาดเฉพาะหรือ Niche market tourism แต่สถานการณ์ระบาดของไวรัสโควิด 19 ทำให้ไม่สามารถลงพื้นที่เพื่อประสานให้เกิดการทำงานดังกล่าวได้ ขั้นตอนที่กำลังดำเนินอยู่จึงยังไม่ได้มีการลงมือทำ แต่จะอยู่ในข้อเสนอแนะสำหรับการทำงานต่อไปในท้ายบทสรุปนี้

สรุปขั้นตอนและกระบวนการทำงานกับชุมชนที่ได้ดำเนินงานจริง คือ

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลวิถีเกษตรกรรมและวัฒนธรรมชุมชน คณะวิจัยได้สืบค้นและรวบรวมประวัติชุมชน วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม ประเพณี พิธีกรรม เรื่องเล่า ฯลฯ โดยการสัมภาษณ์ ผู้รู้ผู้อาวุโส สมาชิกชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น ครู นักวิชาการท้องถิ่น ฯลฯ คณะวิจัยได้นำเครื่องมือประกอบการวิจัยคือ แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ กรอบปฏิทินฤดูกาล ฯลฯ มาช่วยในการจัดทำข้อมูลทุนวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบต่างๆ และในการเก็บข้อมูล ได้ประสานการทำงานที่ช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรุ่น เพราะผู้รู้ในชุมชนเป็นผู้อาวุโสที่มักจะไม่ได้มีการจดบันทึก ในขณะที่คนรุ่นใหม่คุ้นเคยกับคอมพิวเตอร์และสื่อใหม่ๆ สามารถที่จะเก็บรวบรวมและนำข้อมูลเข้าสู่ระบบดิจิทัลได้ แต่ก็ขาดเนื้อหาและความสนใจในเรื่องราวประวัติและวิถีวัฒนธรรมของชุมชน

2) การร่วมกำหนดจุดสนใจและออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชุมชนและวิถีเกษตรกรรม เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นแล้ว คณะวิจัยได้กำหนดจุดสนใจและออกแบบเส้นทางท่องเที่ยว

โดยให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบและให้ความเห็น การมีข้อมูลดังกล่าวทำให้ชุมชนได้รู้จักใส่ใจ และเรียนรู้เรื่องราวและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนมากขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนหันมาเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาผ่านเรื่องเล่าจากผู้อาวุโสในชุมชนมากขึ้น และยังเป็นการสร้าง ความภาคภูมิใจในวิถีวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชน ในขั้นนี้ ชุมชนได้สานต่อกระบวนการสืบค้น เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน เพื่อค้นหา “ของดี” ชุมชนเพิ่มเติม และคิดถึงแนวทางที่จะทำให้กิจกรรม ในชีวิตประจำวันของชุมชนได้พัฒนาต่อเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

3) การร่างคู่มือเส้นทางและจุดสนใจเพื่อประกอบพัฒนาการท่องเที่ยวความหมายการท่องเที่ยว โดยชุมชน คณะวิจัยได้นำข้อมูลมาเรียบเรียงเป็นเส้นทางและจุดสนใจแยกรายชุมชน คู่มือนี้นำเสนอประวัติ ความเป็นมาของหมู่บ้าน เส้นทางท่องเที่ยวและจุดสนใจที่หลากหลายทั้งในชุมชน และรอบนอกชุมชน โดยมีแผนที่ประกอบ ในแต่ละจุดสนใจจะมีข้อมูลเชื่อมโยงวิถีวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ รวมทั้งกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หลังจากนั้น คณะวิจัยจึงได้นำร่างนี้มาตรวจสอบข้อมูลกับชุมชน และจัดทำ ฉบับย่อเพื่อให้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น และเป็นต้นฉบับที่จะทำงานกับเยาวชนต่อไป

4) การวางแผน เตรียมการ และดำเนินงานฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์เพื่อเป็นนักร้องความหมาย รุ่งใหม่ ในขั้นตอนนี้ คณะวิจัยวางแผนการเรียนรู้/ฝึกการนำเสนอ/เล่าเรื่องตามทุนวัฒนธรรม-เกษตรกรรม ของชุมชนโดยเน้นบทบาทและความรู้ของผู้รู้ผู้อาวุโสในชุมชน เชื่อมโยงกับกิจกรรมฐานเรียนรู้ของเยาวชน คณะวิจัยมีบทบาทในการสนับสนุนและเป็นพี่เลี้ยงร่วมกับโรงเรียนบ้านมณีพุกฤษ และโรงเรียนบ้าน ห้วยสะแดง และในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด คณะวิจัยได้จัดการพูดคุยกับเยาวชนออนไลน์เพื่อรองรับ สถานการณ์จำเป็นที่คณะทำงานไม่สามารถลงไปปฏิบัติงานฝึกอบรมในพื้นที่จริงได้ แต่ปัญหาอุปสรรค ด้านสัญญาณอินเทอร์เน็ตทำให้การฝึกฝนและพูดคุยออนไลน์ไม่ได้ผลมากนัก

5) การพัฒนาเครือข่าย Facebook โดยเชื่อมกับคนรุ่นใหม่ในชุมชน การปรับตัวสู่สังคมดิจิทัล และพฤติกรรมท่องเที่ยวแนวใหม่ในยุคสื่อสังคมออนไลน์นั้นให้ความสำคัญกับการสื่อสารบนแพลตฟอร์ม โซเชียลมีเดีย ประกอบกับข้อจำกัดของการวิจัยในพื้นที่อันเนื่องมาจากการระบาดของไวรัสโควิด 19 คณะวิจัย จึงได้สร้าง Facebook “มาท่องเที่ยวสร้างสรรค์ กันที่บ้านห้วยสะแดง” เพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารที่เยาวชน จะได้ทดลองถ่ายภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเขียนคำบรรยายประกอบ กลุ่มคนรุ่นใหม่ในชุมชนจะช่วย ประสานรอยต่อของชุดความรู้ดั้งเดิมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์สู่การเรียนรู้อย่างเข้าใจของสังคมข้างนอก และการเสริมสร้างการทำงานร่วมกันระหว่างรุ่น จะช่วยให้การขับเคลื่อนเรื่องการฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรม-วิถีเกษตร เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และทำให้สื่อนี้เข้าถึงกลุ่มต่างๆ ที่มีความสนใจการท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็วและ ตรงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

ผลที่ได้จากการวิจัย

การเก็บข้อมูลประวัติของชุมชน วิถีวัฒนธรรม-วิถีเกษตร และทำให้เห็นรากเหง้าที่เข้มแข็ง และภูมิปัญญาที่เคยหาอยู่หากินกับธรรมชาติได้อย่างดี และทำให้วัฒนธรรม/เกษตรกรรมเป็นส่วนสำคัญ ของการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ การมีคู่มือจุดสนใจ/เส้นทางท่องเที่ยวและแผนที่ประกอบ ทำให้ชุมชน

มีเนื้อหาที่จะต่อยอดในเรื่องการรื้อฟื้นวัฒนธรรมและการนำกิจกรรมในชีวิตประจำวันมาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ส่วนการฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์ ทำให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจเรื่องราวของชุมชน และมีความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนมากขึ้น

หากเทียบกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในช่วงแรกของโครงการ จะพบว่าผลที่ได้จากการวิจัยคือการทำให้วิถีวัฒนธรรม-เกษตรกรรมได้รับการยกระดับในแง่ของสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การฟื้นฟูและพัฒนาต่อเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ชุมชนมั่งบ้านมณีพฤกษ์ 1 เป็นชุมชนที่มีความรู้และจุดเด่นเกี่ยวกับวิถีเกษตรกรรม แต่การท่องเที่ยวมักจะเน้นไปที่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น เทียวดอย เทียวถ้ำ และการชมดอกชมพูภูคา แม้ว่าวิถีชุมชนจะได้พัฒนาเป็นจุดสนใจบ้างแล้ว เช่น การปักผ้า การตีมีด-เป่าแคน การควากาแฟ แต่จุดเด่นด้านวิถีเกษตรกรรมของชุมชนยังไม่ได้ถูกนำมาเผยแพร่หรือประยุกต์ใช้ในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่น การทอใยกล้วย (เชื่อมกับการปลูกต้นกล้วย) เมล็ดขนมและอาหารพื้นบ้าน (เชื่อมโยงกับการปลูกข้าวและการทำแป้ง) การจักสาน (เชื่อมโยงกับวิถีเกษตรกรรมที่ทำเครื่องมือเครื่องใช้เองจากวัสดุธรรมชาติ) ความรู้ในการรักษาพยาบาล (เชื่อมโยงกับการปลูกและพัฒนาสมุนไพร) และการขยายวิถีเกษตรอินทรีย์สู่การผลิตพืชผลการเกษตรอื่นๆ (การปลูกสมุนไพรสำหรับเมนูอาหารพื้นบ้าน การปลูกพืชเพื่อขาย เช่น สตอเบอร์รี่และไม้ผลเมืองหนาวอื่นๆ) การวิจัยครั้งนี้ทำให้ชุมชนสามารถจะพัฒนาต่อยอดจุดเด่นด้านวิถีเกษตรกรรมได้มากขึ้น และเกิดเยาวชนรุ่นใหม่ให้เห็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการทำงานร่วมกับผู้อาวุโสและกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน การมีเยาวชนผู้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนมั่งจะสร้างเสน่ห์และคุณค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวบ้านมณีพฤกษ์ได้เป็นอย่างดี

ชุมชนลัวะบ้านมณีพฤกษ์ 2 เห็นตัวอย่างและแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชาวหมู่บ้านมณีพฤกษ์ 1 จึงเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ เพื่อเรียนรู้ พุดคุยปรึกษา และค้นหาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวบนทุนวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง จนเกิดการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของลานกางเต็นท์ และสร้างบ้านลัวะจำลองเพื่อใช้เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ แต่ยังไม่ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน หรือค้นหาของดีในชุมชนมาบอกเล่า เช่น รูปแบบบ้านลัวะดั้งเดิมที่เชื่อมโยงกับวิถีคิดและความเชื่อ หรือวิถีข้าวไร่ที่มีการดูแลรักษาข้าวจากศัตรูธรรมชาติด้วยภูมิปัญญาอย่าง “มะย็อบแย็บ” และภูมิปัญญาที่ทำให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างดี การวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดชุดข้อมูลและคู่มือเส้นทาง-จุดสนใจที่จะทำให้ชุมชนต่อยอดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้

ชุมชนชาวขมุบ้านห้วยสะแดง มีความพยายามในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการรวมกลุ่มประสานความร่วมมือกับหลายภาคีที่เกี่ยวข้อง แต่ยังไม่ได้มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและจุดสนใจ และยังไม่มี การเก็บรวบรวมของดีหรือการพัฒนาเรื่องเล่าและการสื่อความหมายสู่สังคมข้างนอก ไม่ว่าจะเป็นการทำเครื่องจักสานเช่น ตาแหลว การเก็บลูกตาวจากป่าชุมชนใกล้หมู่บ้าน และการทำข้าวไร่ที่มีพิธีกรรมเกี่ยวกับแม่โพสพ ฯลฯ ดังนั้น ข้อมูลจากงานวิจัยนี้ รวมทั้งคู่มือเส้นทางและจุดสนใจ ทำให้ชุมชนสามารถจะดึงเอาจุดเด่นในวิถีชีวิตประจำวันที่ดูเหมือนเป็นของธรรมดาออกมาพัฒนาต่อได้อีกทั้งองค์กรภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนต่อ เช่น สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำนักงานน่าน ก็มีแนวทางที่จะพัฒนาเชื่อมโยงชุมชนภายในตำบลอบและนำเอาผลการวิจัยนี้มาเป็นฐานในการต่อยอดงานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งมหาวิทยาลัย

นอกจากประโยชน์ต่อชุมชนแล้ว คณะวิจัยยังได้นำความรู้และประสบการณ์จากงานศึกษานี้ไปใช้ในการเรียนการสอนในวิชา “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” หลักสูตรปริญญาโท สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และหากมีการลงพื้นที่ศึกษาดูงานในอนาคต ก็จะเลือก 3 ชุมชนดังกล่าวเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นการติดตามความคืบหน้าของงานชุมชน

การระบาดของไวรัสโควิด-19 ทำให้คณะวิจัยยังไม่ได้ดำเนินการทดลองเส้นทางและจุดสนใจท่องเที่ยวสร้างสรรค์เชิงเกษตรกรรม การหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ การเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยว และการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาคธุรกิจการท่องเที่ยวกับภาคเกษตรกรรม ดังนั้น ข้อเสนอแนะในการต่อยอดจากงานวิจัยนี้จึงจะเน้นงานเหล่านี้ นอกจากนี้ งานที่ผ่านมาก็ควรจะมีการสานต่อ เช่น การพัฒนากระบวนการทำงานระหว่างผู้อาวุโสและคนรุ่นใหม่ การจัดอบรมยุวมัคคุเทศก์และการพัฒนาการเล่าเรื่อง/สื่อความหมาย ซึ่งควรจัดอบรมเป็นช่วงๆ อย่างต่อเนื่อง การเชื่อมประสานงานระหว่างกลุ่มต่างๆ ในชุมชนรวมทั้งโรงเรียน และองค์กร/หน่วยงานในท้องถิ่นที่สนใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ภาพงานพิธีกรรมในชุมชนห้วยสะแดง และเด็กๆ ออกหาปลาในลำห้วย (ภาพเอื้อเฟื้อโดยชุมชนห้วยสะแดง)

คำนำ

โครงการ “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม จังหวัดน่าน” เป็นโครงการย่อยหนึ่งในชุดโครงการวิจัย “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์น่านและอันดามัน” ภายใต้โครงการ “สร้างเสริมพลังชุมชน กองทุนศตวรรษที่ 2 (Chula Second Century Fund : C2F)” ในระยะเวลาดำเนินการ 3 ปี

คณะวิจัยโครงการย่อยได้พิจารณาว่าการท่องเที่ยววิถีเกษตรเป็นโอกาสและความหวังหนึ่งในการปรับตัวของเกษตรกรในชนบทไทยให้พออยู่ได้ มีรายได้ อีกทั้งยังจะช่วยให้มีการรักษาวิถีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีการให้ความสำคัญกับเกษตรกรไม่ใช่ในฐานะผู้ผลิตข้าวหรือพืชอาหารเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผู้ดูแลผืนนา ผืนไร่ ที่ดิน พืชพันธุ์ไม้ ปศุสัตว์ และเป็นผู้สืบสานวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของไร่ นา อันจะเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรคงความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นการสร้างแหล่งพักผ่อนและเรียนรู้ให้กับบุคคลภายนอก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวอีกด้วย

แนวคิดหลักที่ใช้ในการศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตร คือ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ซึ่งเน้นปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การร่วมมือกิจกรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้าน/ชาวบ้านในชุมชนเพื่อการสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรม และการสร้างโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของทั้งนักท่องเที่ยวและชาวบ้านในชุมชน

โครงการนี้มีภาคีวิจัยจากคณะอักษรศาสตร์ สถาบันเอเชียศึกษา และสำนักวิทยบริการการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมทั้งมีนักวิชาการอิสระ และบุคคลจากภาคเอกชนด้านการท่องเที่ยวที่มีความเชี่ยวชาญและให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้ามาร่วมศึกษาวิจัย งานนี้ได้สำรวจชุมชนเกษตรกรรมหลายแห่งในจังหวัดน่านเพื่อคัดเลือกชุมชน และได้เลือกพื้นที่ชุมชนเป้าหมาย 3 แห่ง ในพื้นที่ตำบลอบ อำเภอบางซ่ง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 1 (ชาวม้ง) 2) ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 2 (ชาวลัวะ) และ 3) ชุมชนบ้านห้วยสะแดง (ชาวมุ)

สถานการณ์ระบาดของไวรัสโควิด-19 อย่างต่อเนื่องในช่วงปลายปี 2562 จนถึงปัจจุบัน ทำให้แผนการวิจัยไม่ได้เป็นไปตามที่คาดไว้ การเดินทางไปสำรวจและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในชุมชนเป้าหมายไม่สามารถทำได้ แต่ด้วยความร่วมมือจากกลุ่มสนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่เป้าหมายที่ได้พัฒนาตนเองในบทบาทนักวิจัยชุมชนช่วยกันเติมเต็มข้อมูลทำให้ได้ข้อมูลเพียงพอที่จะร่างคู่มือเส้นทางและจุดสนใจท่องเที่ยววิถีเกษตรที่จะเป็นฐานให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรกรรมเชิงสร้างสรรค์ต่อไปได้

คณะวิจัยขอขอบพระคุณโครงการสร้างเสริมพลังชุมชน กองทุนศตวรรษที่สอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่สนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัยนี้ และขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงโครงร่างวิจัย คณะวิจัยได้รับประสบการณ์และได้เรียนรู้อย่างมากจากการทำงานร่วมกับอาจารย์และคณะวิจัยจากสำนักวิทยบริการการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน และจากดร.ฐิติมา ตั้งเลิศไพบูลย์ นักวิชาการอิสระ ที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามศาสตร์สาขา และขอขอบคุณ คุณสังข์พงษ์ จินดาพล ผู้ประกอบการเพื่อสังคมที่ร่วมเป็นนักวิจัยสมทบพื้นที่จังหวัดน่าน ร่วม

แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง รวมทั้งพาไปรู้จักสถานที่ ชุมชนและผู้คนที่แหล่งข้อมูลสำคัญสำหรับการวิจัยนี้ ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกานดา เหลืองอ่อน ลิวอิส ที่มีบทบาทอย่างมากในช่วงพัฒนาโครงการ และขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว รวมทั้งท่านอาจารย์ที่ร่วมงานวิจัยภายใต้ชุดโครงการนี้หรือสนับสนุนงานวิจัยโดยวิธีการต่างๆ ทั้งรองศาสตราจารย์ ดร.นวลน้อย ตริรัตน์ ดร.มนัสชนก สุรัชย์กุลวัฒนา และเจ้าหน้าที่ฝ่ายสนับสนุนจากสถาบันเอเชียศึกษา สถาบันการขนส่ง คณะอักษรศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ และอื่นๆ

คณะวิจัยขอขอบคุณอย่างสูงสำหรับกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ ได้แก่กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนม้งบ้านมณีพฤกษ์ 1 คุณวิชัย กำเนิดมงคล ผู้นำที่ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพฤกษ์และผู้ให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาารสชาติกาแฟ คุณชัย กำเนิดมงคล นักสื่อความหมายชุมชนที่สนใจการพัฒนาตนเองและเชื่อมโยงองค์ความรู้ของชาวม้งกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขอขอบคุณกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนลัวะบ้านมณีพฤกษ์ 2 คุณเรวัตร์ ยอดอ่อน คนรุ่นใหม่ที่หวนคืนบ้านเกิดเพื่อค้นหาคำตอบของความมั่นคงและยั่งยืนสำหรับตนเองและชุมชนผ่านกาแฟพิเศษและการท่องเที่ยวโดยชุมชน และขอขอบคุณกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยสะแตง คุณสิทธิชัย สิทธิวรสิริกุล คนรุ่นใหม่ที่สนใจและใส่ใจในการรักษาและฟื้นฟูและสืบทอดวิถีวัฒนธรรมประเพณีของชาวม้งผ่านการท่องเที่ยววิถีเกษตรสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังมีผู้คนที่ทั้งในและนอกชุมชนเป้าหมายทั้ง 3 แห่งที่ให้ความกรุณาแก่คณะวิจัยซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามในที่นี้ได้หมด ซึ่งคณะวิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

รองศาสตราจารย์ ดร. นฤมล อรุโณทัย

และคณะวิจัยโครงการฯ

มกราคม 2565

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	1
คำนำ	7
บทที่ 1: บทนำ	11
บทที่ 2: ทบทวนเอกสาร แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
บทที่ 3: วิธีวิจัยและกระบวนการทำงาน	25
บทที่ 4: บทวิเคราะห์ชุมชนเกษตรกรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์	46
4.1 ชุมชนมณีพฤษ์ 1 (ม้ง)	
4.2 ชุมชนมณีพฤษ์ 2 (ลัวะ)	
4.3 ชุมชนบ้านห้วยสะแตง (ขมุ)	
บทที่ 5: บทเรียนการทำงานกับชุมชนและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต	87
บรรณานุกรม	90
ภาคผนวก	95
ผลงานแยกเล่มต่างหาก	
1) เส้นทางและจุดสนใจเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนมณีพฤษ์ 1 (บ้านม้ง)	
2) เส้นทางและจุดสนใจเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนมณีพฤษ์ 2 (บ้านลัวะ)	
3) เส้นทางและจุดสนใจเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านห้วยสะแตง (บ้านขมุ)	

บทที่ 1: บทนำ

แม้ว่าไทยจะเป็นประเทศที่บริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก แต่สถานะเศรษฐกิจสังคมของครอบครัวเกษตรกรรายย่อยกลับตกต่ำจนต้องดิ้นรนหารายได้เสริมโดยการรับจ้าง หรืออพยพไปทำงานต่างถิ่น หรือหันเหออกจากอาชีพเกษตรกรรมโดยสิ้นเชิง อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่เสี่ยงและขาดหลักประกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องลม ฟ้า อากาศ ความอุดมสมบูรณ์และเหมาะสมของทรัพยากรธรรมชาติทั้งดินและน้ำ ความปลอดภัยจากวัชพืชและศัตรูพืช ซึ่งรวมถึงการใช้เคมีภัณฑ์เพื่อการเกษตร และเมื่อเก็บเกี่ยวแล้วยังต้องเสี่ยงกับราคาผลผลิตที่ตกต่ำและผันผวน ต้นทุนการผลิตก็สูงขึ้นเนื่องจากการพึ่งพาเครื่องจักรกลมากขึ้นและมีค่าใช้จ่ายเพื่อซื้อผลิตภัณฑ์เร่งผลผลิต/กำจัดศัตรูพืช

ในปัจจุบันเกษตรกรไทยกำลังเผชิญกับวิกฤตที่รุนแรงยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องภูมิอากาศ ปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง ระบบการค้าข้าวที่ผูกขาดและผันแปร นอกจากนี้ ทศนคติและค่านิยมทางสังคมที่มองงานของเกษตรกรว่าเป็นงานหนัก ต้องใช้แรงงานตราครุฑ ไม่มีความก้าวหน้าหรือเจริญขึ้นในแง่อาชีพการงาน ก็มีส่วนทำให้เกษตรกรมีมุมมองด้านลบต่องานนี้และไม่ส่งเสริมให้ลูกหลานทำอาชีพเกษตรกรรม ทั้งๆ ที่รากฐานวัฒนธรรมของไทยส่วนใหญ่ ทั้งที่เป็นชนบประเพณี ดนตรี ศิลปะ และวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ภูมิปัญญา สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น หัตถกรรม นิทาน ดนตรี เพลงร้อง ฯลฯ ได้พัฒนามาจากวิถีชีวิตและสังคมเกษตรกรรม

1.1 หลักการและเหตุผลของงาน

งานวิจัยเชิงปฏิบัติการขั้นนี้ศึกษาและใช้แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตร (Agro-tourism) ซึ่งนอกจากจะทำให้เกษตรกรมีรายได้เสริมโดยไม่ต้องอพยพไปทำงานในแหล่งอื่นแล้ว ยังทำให้วิถีวัฒนธรรมเกษตรกรรมได้รับการยกระดับในแง่ของสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการหวนกลับไปใช้วิธีการทำเกษตรกรรมแบบไม่มุ่งเน้นที่เทคโนโลยีสมัยใหม่หรือการเร่งรัดผลผลิตอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน การดำรงความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชนโดยมีฐานบนวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ดังนั้น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้จึงจะเป็นการยกระดับวิถีเกษตรกรรมอันส่งผลต่อสุขภาวะและเศรษฐกิจของชุมชน

ส่วนผู้ไปท่องเที่ยววนั้น นอกจากได้ใช้เวลาพักผ่อนและเรียนรู้แล้ว ยังอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การได้พบเจอสภาวะแวดล้อมและความเป็นอยู่ที่มีได้จัดแต่ง ทำให้ผ่อนคลายจากความตึงเครียดที่ได้พบเจอในสภาวะความเป็นเมืองหรือสภาวะการทำงานที่เร่งรีบและแข่งขัน รวมทั้งชวนให้เคารพวิถีที่แตกต่าง การได้เห็นเกษตรกรรมในแหล่งผลิตที่ยังมิได้กลายเป็นอุตสาหกรรมเกษตรอย่างเต็มรูป ยังชักพาให้มองทะเลรอบของเศรษฐกิจทุนนิยมที่แบ่งการผลิตและการบริโภคให้ขาดออกจากกัน แล้วสัมผัสความกลมกลืนกับธรรมชาติด้วยความรู้สึกที่ลึกซึ้ง

หน่วยงานภาครัฐเองก็มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีการจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ภายในกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เกิดการสร้างรายได้ที่ยั่งยืน รวมทั้งเพื่อเป็นศูนย์กลางข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีการพัฒนาระบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร แนวทางปฏิบัติในการประเมินมาตรฐานฯ มีการแต่งตั้งคณะทำงานความร่วมมือการท่องเที่ยววิถีเกษตร

การท่องเที่ยววิถีเกษตรจึงเป็นโอกาสและความหวังหนึ่งในการปรับตัวของเกษตรกรในชนบทไทยให้พออยู่ได้ มีรายได้ อีกทั้งยังจะช่วยให้มีการรักษาวิถีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีการให้ความสำคัญกับเกษตรกรไม่ใช่ในฐานะผู้ผลิตข้าวหรือพืชอาหารเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผู้ดูแลผืนนา ผืนไร่ ที่ดิน พืชพันธุ์ไม้ ปศุสัตว์ และเป็นผู้สืบสานวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของไร่นา อันจะเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรรวม ให้คงความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นการสร้างแหล่งพักผ่อน และเรียนรู้ให้กับบุคคลภายนอก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวอีกด้วย การท่องเที่ยววิถีเกษตรที่ศึกษาและพัฒนาขึ้นนั้น เป็น “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” คือเน้นปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การร่วมกิจกรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้าน/ชาวบ้านในชุมชนเพื่อการสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรม และการสร้างโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของทั้งนักท่องเที่ยวและชาวบ้านในชุมชน

1.2 พื้นที่ในการทำวิจัย

พื้นที่ในการทำวิจัยคือชุมชนเกษตรกรรม จังหวัดน่าน เนื่องจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีสำนักวิทยบริการการเกษตร และมีศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อภูมิภาค ซึ่งจะเป็นฐานในการทำงานวิจัยเพราะมีคณาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาการเกษตร มีความคุ้นเคยกับหลายชุมชนในพื้นที่

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมที่มีความพร้อมและศักยภาพในจังหวัดน่านให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตร (Agri-tourism) ซึ่งจะส่งผลให้วิถีวัฒนธรรมเกษตรกรรมได้รับการยกระดับในแง่ของสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ และให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน งานวิจัยนี้จึงเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่สนใจบทบาทความสัมพันธ์ของชุมชนและพื้นที่ โดยรอบเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและสนับสนุนศักยภาพในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับวงจรการผลิตจริง รวมทั้งการค้นหาสมดุผลการพัฒนาเพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาคธุรกิจการท่องเที่ยวกับภาคเกษตรกรรม หาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่เชื่อมโยงกับวิถีเกษตร และการพัฒนาการท่องเที่ยวตลาดเฉพาะหรือ Niche market tourism และการท่องเที่ยวเครือข่ายหรือ Network tourism การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในลักษณะนี้จึงจะเป็นการยกระดับวิถีเกษตรกรรมอันส่งผลต่อสุขภาวะและเศรษฐกิจของชุมชน

1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1) การค้นหาแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทของครอบครัวและชุมชนเกษตรกรรม ซึ่งจะส่งผลทำให้วิถีวัฒนธรรมเกษตรกรรมได้รับการยกระดับในแง่ของสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์

2) การสร้างการมีส่วนร่วมจากสมาชิกชุมชนในการพัฒนาโปรแกรม/กิจกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์/ การนำเสนอจุดสนใจ/เส้นทาง/รูปแบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับวงจรการผลิตจริง

3) การเก็บข้อมูล การเรียบเรียงและพัฒนาข้อมูลเป็นคู่มือการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งการพัฒนาผู้เล่าเรื่องราวของชุมชนที่เป็นคนรุ่นใหม่ผ่านกิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์ที่จัดร่วมกับโรงเรียนในท้องถิ่น

บทที่ 2: ทบทวนเอกสาร แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

นิยาม “Creative Tourism” มีที่มาจากการวิเคราะห์ประสบการณ์ท่องเที่ยวเรียนรู้โดย Greg Richards และ Crispin Raymond (Richards and Crispin 2000) โดย Crispin (2010: 43) พยายามนึกถึงคำที่เหมาะสมที่จะนิยามการท่องเที่ยวที่ลูกสาวได้เขียนอีเมลมาเล่าให้ฟังในช่วงปี พ.ศ. 2542-2543 ทั้งการเข้าเรียนการแนะนำนวดแผนไทยที่จังหวัดเชียงใหม่ในประเทศไทย การเรียนการทำอาหารที่บาห์ลี อินโดนีเซีย และการมีประสบการณ์ในฟาร์มในประเทศออสเตรเลีย การได้รับประสบการณ์ดังกล่าวทำให้การท่องเที่ยวนั้นสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่หลากหลาย สนุกสนานและน่าประทับใจทั้งสำหรับนักท่องเที่ยวและเจ้าของวัฒนธรรม ต่อมาเมื่อ Crispin ได้ฟังการบรรยายของ Richards ที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบเดิมๆ การเที่ยวดูอาคารโบราณที่ไม่ได้มีกิจกรรมปฏิสัมพันธ์หรือสร้างสรรค์ แต่เป็นการดูแบบผ่านจากสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่งเท่านั้น ทั้ง Richards and Crispin จึงร่วมกันคิดถึงคำที่เหมาะสมที่จะสื่อความหมายถึงการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมกับคนในท้องถิ่นมากกว่าเพียงการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยว คำว่า “Creative Tourism” หรือ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” จึงเกิดขึ้นเพื่อสื่อความดังกล่าว

ต่อมา งานของ Richards (2011) ได้ให้มุมมองว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นส่วนหนึ่งของ “อุตสาหกรรมสร้างสรรค์- Creative Industries” และ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์-Creative Economy” ซึ่งหากมองในมุมมองของ Howkins (2007) ในหนังสือเรื่อง The Creative Economy: How People Make Money From Ideas แล้ว แม้ว่า Howkins จะไม่ได้เอ่ยถึงการท่องเที่ยว แต่ก็ชี้ให้เห็นถึงวิถีคิดอย่างสร้างสรรค์บนฐานของความเข้าใจในนวัตกรรม (Innovation) จินตนาการ (Ideas) ที่ไม่ได้เป็นเพียงรูปแบบเศรษฐกิจแนวใหม่ หากแต่ “ใหม่” ในนัยยะของลักษณะและการขยายขอบเขตความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่าง “เศรษฐกิจ” และ “ความสร้างสรรค์” และการพัฒนาสู่ “คุณค่า” และ “มูลค่า” ที่เพิ่มมากขึ้น

หากมองโดยเชื่อมโยงกับวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น งานของ Richards and Wilson (2006) พูดถึงแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) บนฐานของวัฒนธรรมชุมชนว่า นักท่องเที่ยวที่สนใจเรื่องวัฒนธรรมจะสนใจเข้าร่วมกิจกรรมที่เหมือนนักท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนท้องถิ่น สัมผัสประสบการณ์โดยตรงกับเจ้าของวัฒนธรรม ทั้งการใช้วิถีชีวิตพักอาศัยอยู่ในชุมชนเพื่อค้นหาตัวตนและอัตลักษณ์ของชุมชนที่ไปท่องเที่ยว สนใจเป็นอย่างมากกับวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ (Intangible cultural heritage) เช่น ดนตรี การร้องรำ ความเชื่อ พิธีกรรม วิถีการดำรงชีวิตประจำวัน เรื่องเล่าของชุมชน ฯลฯ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นรูปแบบใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวต้องการที่จะรู้จักตัวตนจริงๆ ของตนเอง (Self-actualisation) ผ่านการร่วมกิจกรรมของชุมชนท้องถิ่น

Richards and Wilson (2007) มีงานเขียนที่ขยายความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ว่าการสร้างสรรค์ที่แตกต่างมีแรงผลักดันจากความต้องการของมนุษย์ทั้งในเรื่องของความจำเป็น ความต้องการเสพหรือบริโภค และการดำรงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทำให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีความต่างไปจากการท่องเที่ยวกระแสหลักแบบเดิมๆ ในลักษณะของการท่องเที่ยวแบบกระแสหลัก (Mass tourism) หรือการท่องเที่ยวทางเลือกเชิงวัฒนธรรม (Cultural tourism) ที่มีการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ปฏิสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวกับการท่องเที่ยวที่ไปเยี่ยมชมวัฒนธรรมก็ยังไม่มากพอ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงถูกพัฒนามาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

แผนภูมิด้านล่างแสดงให้เห็นถึงลักษณะการท่องเที่ยวตั้งแต่การท่องเที่ยวกระแสหลัก (Mass tourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural tourism) และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism) กับแรงขับเคลื่อนความต้องการของมนุษย์ ทั้งความจำเป็น (Needing) ความต้องการ (Wanting) ความรู้สึกได้รับหรือมีบางสิ่งบางอย่าง (Having) ไปจนถึงการได้รับประสบการณ์และเกิดความพึงพอใจในตัวเอง (Being) การท่องเที่ยวในรูปแบบที่แตกต่างกันจึงก่อให้เกิดผลลัพธ์ในลักษณะที่แตกต่างกันไปด้วย

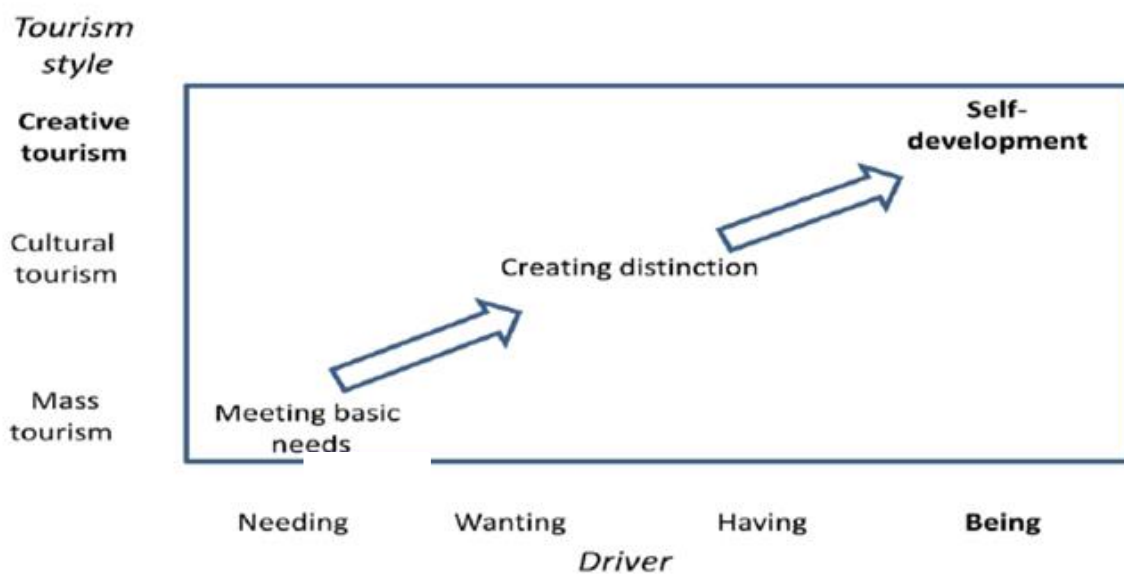

Figure 2: Changes in the drivers of tourism over time

Source: (Richards and Wilson 2007)

งานของ Andersen and Thomsen (2008) มองเรื่องการบูรณาการมิติวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นกับธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็นผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ใหม่ที่เน้นประสบการณ์ลงมือทำเป็นสำคัญ เมื่อมีการใส่ความสร้างสรรค์ลงไปในวันวัฒนธรรมหรือกิจกรรม ก็กลายเป็นผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ใหม่สำหรับนักท่องเที่ยว และในขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วย

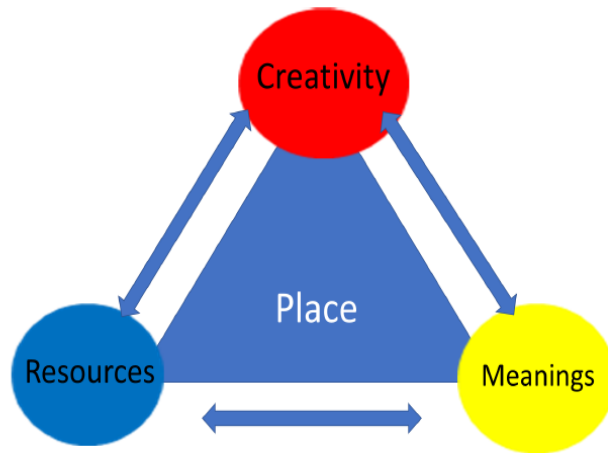
สำหรับการนำการสร้างสรรค์หรือกลยุทธ์การสร้างสรรค์ไปใช้ในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้น งานของ Ohridska-Olson (2010) กล่าวว่า มี 2 แนวทางหลักคือ 1) การใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นหนึ่ง ในกิจกรรมการท่องเที่ยว และ 2) การใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นพื้นฐานสำหรับการท่องเที่ยว ในแนวทางแรก นั้นให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์การมีส่วนร่วมกิจกรรมของนักท่องเที่ยวโดยตรงซึ่งเป็นกลยุทธ์สร้างสรรค์เชิงรับ ขณะที่แนวทางที่สองเป็นกลยุทธ์สร้างสรรค์ในเชิงรุก ด้วยการส่งต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในทางอ้อม ผ่านการสื่อสารเกี่ยวกับบรรยากาศความคิดสร้างสรรค์ไปยังจุดหมายปลายทางในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การนำเสนอเมนูอาหารพื้นถิ่นแต่แปลกและแตกต่างจากสถานที่ปลายทาง แต่ก็ยังเน้นการสื่อสารถึงการมีส่วนร่วมในการค้นหาวัตถุติบ การสร้างสรรค์เมนูอาหารท้องถิ่นนั้นๆ ด้วยกัน ซึ่งเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในท้องถิ่นและเปิดให้นักท่องเที่ยวที่มีความคิดสร้างสรรค์จากที่อื่น มารวมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายสร้างสรรค์ ซึ่งในแนวทางแรกนั้นในโครงการนี้สามารถนำมาเชื่อมโยงกับการคิดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ลงมือทำ ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน ส่วนการสื่อสารส่งต่อความคิดสร้างสรรค์ไปยังจุดหมายปลายทางนั้นอาจ เป็นการสื่อสารผ่านช่องทางอื่นๆ เช่น การสื่อสารผ่านช่องทางดิจิทัล ด้วยเพจ เฟซบุ๊ก (Facebook) แอปพลิเคชันกลุ่มไลน์ ยูทูป (Youtube) ที่อาจนำเสนอในรูปแบบภาพถ่ายพร้อมคำบรรยาย การถ่ายคลิป วิดีโอสั้นๆ เป็นต้น

เมื่อการท่องเที่ยวกลายเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก หลายประเทศจึง ส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยว ซึ่งก็ทำให้แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เกิดการแข่งขันกันมากขึ้น Greg Richards (2017) กล่าวว่า พื้นที่และชุมชนท่องเที่ยวกำลังเผชิญความท้าทายจากการแข่งขันกันในระดับโลก เพื่อให้มีคณสนใจ และปักหมุดหมายพื้นที่ของตนเองในแผนที่การท่องเที่ยว มีการประชาสัมพันธ์และการตลาดที่สร้างจุดเด่น ให้กับแหล่งท่องเที่ยวแบบภาพจดจำ ทำให้ภาพอื่นๆ ถูกกลบหรือหลบซ่อนไว้ และอีกปัญหาหนึ่งที่ Greg Richards (2020) วิเคราะห์ไว้คือ ในสถานการณ์การท่องเที่ยวปัจจุบันกำลังเผชิญกับปัญหาสถานการณ์ที่มี จำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินความสามารถรองรับของพื้นที่ (Over Tourism) สำหรับบางพื้นที่ โดยเฉพาะ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้เกิดผลกระทบในเชิงลบต่อชุมชน ดังนั้น สิ่งสำคัญในการทำประชาสัมพันธ์ และการตลาด (Brand Marketing) ต้องมีความจริงเบื้องหลังแบรนด์ หรือภาพลักษณ์ ซึ่งภาพลักษณ์เหล่านี้ ต้องสัมผัสได้ และเปลี่ยนจาก Place Marketing เป็น Placemaking ที่ให้ความสำคัญกับ 3 องค์ประกอบ ได้แก่

Resources - สถานที่นั้นต้องมีทรัพยากร มีทุนเดิม สามารถใช้เริ่ม Placemaking process

Meanings – ต้องรู้ความหมาย ทั้งคนในสถานที่นั้น และคนภายนอก ต้องรู้ว่าทำไมสถานที่นี้ถึงมีความน่าสนใจ

Creativity – การสร้างสรรค์ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด

Beyond place marketing - placemaking

แผนภูมิแสดงให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากร ความหมาย และการสร้างสรรค์

(Richards 2020)

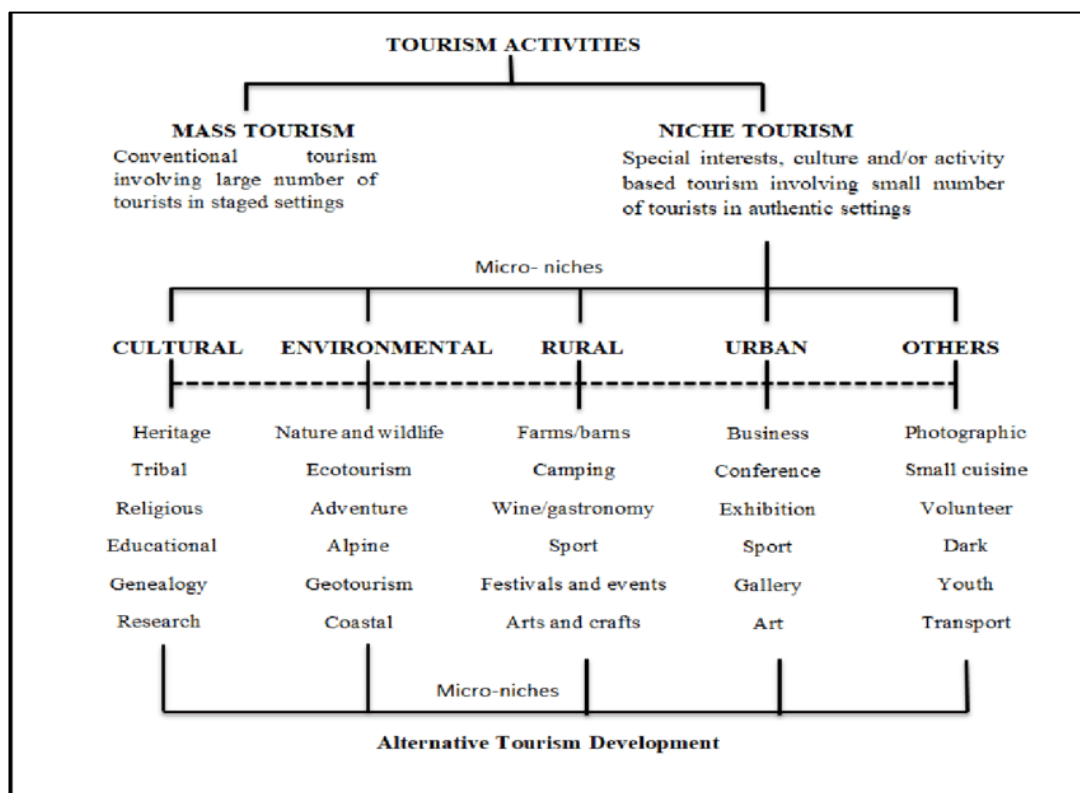
เมื่อพื้นที่หรือชุมชนท่องเที่ยวสามารถเชื่อมโยงทั้งสามส่วนนี้เข้าด้วยกัน จะทำให้กระบวนการ Placemaking หรือการสร้างความผูกพันกับพื้นที่และผู้คนมีความสมบูรณ์มากขึ้น นั่นหมายความว่าชุมชนมีจุดยึดเหนี่ยวด้วยสามส่วนนี้ที่ช่วยสร้างความผูกพันระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน ซึ่งหากสามารถพัฒนาทั้งสามส่วนนี้ให้ยังรากลึกในใจของชุมชนเป้าหมายของโครงการนี้และส่งต่อความอบอุ่นประทับใจถึงนักท่องเที่ยวได้ โอกาสและความเป็นไปได้ที่นักท่องเที่ยวจะปักหมุดและกลับมาท่องเที่ยวซ้ำก็มากขึ้น นี่จึงเป็นการแข่งขันกับการพัฒนาตนเองของชุมชนที่สามารถทำได้มากกว่าการแข่งขันกับการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่นๆ และจากประสบการณ์การทำงานของคุณจะวิจัยพบว่าหลายครั้งพื้นที่หรือชุมชนที่มีเรื่องราวเนื้อหา ประสบการณ์ ความทรงจำเฉพาะของชุมชนที่มีการสืบทอดผ่านประเพณี พิธีกรรมและวิถีปฏิบัติดำเนินชีวิตส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่นได้ถูกแปรเปลี่ยนจนเสื่อมคลายและบางครั้งก็มีการตีความหรือสร้างความหมายที่เป็นอื่นและกลายเป็นภาพจำใหม่ขึ้นมาแทนโดยมุมมองของคนนอก ส่งผลกระทบให้ชุมชนเองก็ไม่รู้สึถึงคุณค่าและความหมายในบริบทของชุมชนที่จะผูกพันกับการท่องเที่ยว เพราะสิ่งที่ถูกสื่อสารออกไปนั้นคือเรื่องราวของคนอื่น

คุณวิจัยได้นำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นี้มาใช้เป็นแนวทางการทำงานเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในโครงการ โดยเน้นการทำงานร่วมกับชุมชนตั้งแต่การค้นหาเรื่องราว เรื่องเล่าในวิถีวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมและวิถีชีวิตประจำวันของชุมชน และนำมาสู่การร้อยเรียงเนื้อหา และออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมชุมชนที่เน้นการเรียนรู้ เข้าใจ และลงมือทำร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน รวมทั้งการพัฒนานักสื่อความหมายชุมชนที่เป็นคนในวัฒนธรรมที่พร้อมจะเล่าเรื่องราวในชุมชนของตนเอง เพื่อให้ทั้งชุมชนและนักท่องเที่ยวต่างฝ่ายต่างได้รับประสบการณ์ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

และหันกลับมามองคุณค่าในวิถีวัฒนธรรมของคนอื่นและตนเอง ทั้งการท่องเที่ยวและการสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งที่สร้างความหมายสำหรับนักท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ตอบโจทย์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วย

นอกจากแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แล้ว ยังมีแนวคิดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดวัฒนธรรมที่ขับเคลื่อนการพัฒนา และก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และต่อยอดแทนการมุ่งเน้นรายได้ ดังที่ปรากฏในรายงานขององค์การพัฒนาระหว่างประเทศเช่น UNESCO และ UNDP (2013) แนวคิดการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่น บนฐานความต้องการ (Demand Factors) และห่วงโซ่อุปทาน (Supply Factors) (Ertuna & Kirbas 2012) การให้ความสำคัญและคุณค่าต่อความรู้มรดกในทุนวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งให้ผลประโยชน์ต่อชุมชน (Prosperity for Local Community) (Ohridska-Olson & Ivanov: 2010) การท่องเที่ยวอย่างมีสำนึกรับผิดชอบ (Conscious tourism) ที่สร้างเศรษฐกิจจากการเดินทางท่องเที่ยวด้วยการเน้นความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมที่เป็นธรรม และมีความอึดอึ้งในจิตวิญญาณ (Anna Pollock 2015)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เน้นวิถีชุมชนเกษตรกรรม ควรจะเป็นการท่องเที่ยวกลุ่มเล็กหรือกลุ่มเฉพาะ หรือ Niche Tourism โดย Novelli (2005) จัดให้การท่องเที่ยวเกษตรกรรมเป็นการท่องเที่ยวเฉพาะที่อยู่ภายใต้การท่องเที่ยวชนบท (Rural tourism) (โปรดดูแผนผังด้านล่าง)

แผนผังการแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวเฉพาะ (Novelli 2005)

ผู้ที่ใช้คำว่า “Niche” เป็นคนแรกคือ G. Evelyn Hutchinson (1957) นักชลธารวิทยา (Limnology) ซึ่งใช้ในบริบทของวิทยาศาสตร์ในแง่ของพื้นที่ (Space) ต่อมาคำนี้ถูกนำไปใช้ในเรื่องของธุรกิจ และการตลาด คือ Niche Marketing ซึ่งหากมองแนวคิดในเชิงการตลาดแล้ว การท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม/เฉพาะทาง หรือ Niche Tourism จะมีความสัมพันธ์กับ 2 ส่วนหลักคือ สถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยว (Place) และผู้เยี่ยมชมหรือนักท่องเที่ยว (Audience) สำหรับมุมมองของนักวางแผนหรือนักบริหารจัดการนั้น ต้องนำเสนอโอกาสที่ดี เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งความยั่งยืน ลดการทำลายให้น้อยที่สุด ส่งต่อสิ่งดีๆ ให้กับนักท่องเที่ยวที่มีกำลังในการใช้จ่ายสูง ในขณะที่มุมมองของนักท่องเที่ยวที่มีต่อ Niche Tourism คือ สิ่งที่ปรากฏต้องสร้างความหมายและประสบการณ์เรียนรู้ให้อยากไปสัมผัสเยี่ยมชม

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว น่าน

คณะวิจัยเลือกพื้นที่น่านเป็นพื้นที่ศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อผลักดันสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ น่านเป็นจังหวัดทางตอนเหนือของประเทศไทยที่มีประวัติศาสตร์ พัฒนาการ และเติบโตมาอย่างยาวนาน น่านมีต้นทุนทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ มากมายเนื่องจากเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ วัฒนธรรม มาอยู่ร่วมกัน มีการสื่อสาร สร้างสรรค์ หลอมรวมแต่ไม่กลืนกลายจนจับต้องหารากเหง้าที่มาไม่ได้ หลักฐานทางด้านสถาปัตยกรรม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงวิถีชีวิตยังคงอัตลักษณ์สะท้อนเรื่องราวของน่านได้เป็นอย่างดี น่านจึงกลายเป็นเป้าหมายการท่องเที่ยว และเรื่องราวในด้านต่างๆ จึงถูกนำมาพัฒนาและเผยแพร่เพื่อการท่องเที่ยวอย่างมาก

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดน่านนั้นมีหลากหลายหัวข้อ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจังหวัดน่านมีชุมชนที่เข้มแข็งและมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถจะพัฒนาให้เกิดการเพิ่มมูลค่าของการท่องเที่ยวได้ การศึกษาวิจัยจึงได้ผลคล้ายคลึงกันว่าน่านมีสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวอยู่มาก แต่ก็เพิ่มศักยภาพในการท่องเที่ยวได้อีก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาทักษะของผู้ประกอบการและกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (Skills/soft side) การประชาสัมพันธ์โดยเฉพาะกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ การฟื้นฟูและถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการป้องกันผลกระทบด้านต่างๆ จากการท่องเที่ยว เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านมาตรฐานราคา ด้านสุขอนามัยและการจัดการขยะ ฯลฯ

การศึกษาศักยภาพของการท่องเที่ยวจังหวัดน่าน โดย สุภัททิยา หล้าคำมี ยุรพร ศุทธรัตน์ และพิทวัส เอื้อสังคมเศรษฐ์ (2560) โดยใช้วิธีเชิงปริมาณศึกษานักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาน่าน และใช้วิธีเชิงคุณภาพศึกษากลุ่มผู้ประกอบการ หน่วยงานการท่องเที่ยว และประชาชน ได้พบว่าการท่องเที่ยวจังหวัดน่านมีศักยภาพอยู่ในระดับสูง ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย มีนโยบายและการจัดกิจกรรม แต่สิ่งที่ควรเพิ่มเติมคือ อบรมทักษะความรู้ การประชาสัมพันธ์และการสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยวต่างชาติ และควรปรับปรุงการคมนาคมขนส่งให้สะดวกขึ้น

ศิริพร ถาวรวิสิทธิ์ และเสรี วงษ์มณฑา (2564) ได้เสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน โดยให้ความเห็นว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดน่านมีหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถาน ศิลปะการแสดง กลุ่มชาติพันธุ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี การส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงควรจะเน้นไปที่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ วางแผน นโยบายเรื่องการดูแลแหล่งท่องเที่ยว การเป็นเจ้าของบ้าน การส่งเสริมความภูมิใจและอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยการฝึกอบรมบุคลากร และยังมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะมีศักยภาพในด้านทรัพยากรธรรมชาติสูง

สำหรับเรื่องอาหารพื้นเมือง น่านก็มีความโดดเด่นเช่นกัน แต่ก็ยังมีช่องว่างให้ปรับปรุงอีก หทัยชนก ฉิมบ้านไร่ และรัชพงศ์ วงศาโรจน์ (2558) เอยถึงศักยภาพอาหารพื้นเมืองและแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นเมืองจังหวัดน่าน ซึ่งผลการวิจัยพบว่าร้านอาหารพื้นเมืองที่มีศักยภาพและมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวในจังหวัดน่านมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นร้านขนาดเล็กและขายคนในท้องถิ่น ข้อเสนอที่น่าสนใจจากงานนี้คือควรส่งเสริมให้คนชุมชนหรือพนักงานในร้านอาหารสามารถจะแนะนำและให้ข้อมูลอาหารพื้นเมืองได้ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์อาหารพื้นเมืองเพิ่มมากขึ้นผ่านกิจกรรมเทศกาล การทำแผนที่ และ Mobile Application แนะนำอาหารและสืบค้นข้อมูล เพราะแนวโน้มในปัจจุบันนี้นักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะลิ้มรสอาหารพื้นเมืองมากขึ้น นอกจากนั้น ยังมีข้อเสนอแนะเรื่องการสร้างค่านิยมการกินอาหารพื้นเมือง สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการกระตุ้นในเรื่องของคุณประโยชน์ คุณค่าทางโภชนาการต่อร่างกาย อร่อย และได้มาตรฐาน

เอกสารอีกส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวน่าน กล่าวถึงทรัพยากรด้านสถาปัตยกรรมและเมืองเก่า ที่สามารถจะดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ และงานหลายชิ้นก็เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีกระบวนการทำงานหลังจากที่มีข้อมูลและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้ว เช่น ญวิทย์ อ่องแสงชัย และคณะ (2558) ซึ่งศึกษาทรัพยากรด้านสถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมในเขตเทศบาลเมืองน่านเพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน งานนี้สืบค้นทรัพยากรทางด้านสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมในเขตเทศบาลเมืองน่าน และพบว่าเมืองน่านมีทรัพยากร 378 หน่วยนับ ซึ่งสามารถจะดึงดูดนักท่องเที่ยวหลายประเภท ขึ้นอยู่กับความสนใจเฉพาะทาง แต่นักท่องเที่ยวมักจะเดินทางมาเฉพาะช่วงฤดูหนาวและกระจุกตัวในบางบริเวณ ส่วนชุมชนนั้น โดยทั่วไปมีศักยภาพระดับปานกลาง ซึ่งชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดีนั้นส่วนใหญ่อยู่ในเขตเมือง งานนี้เน้นที่การจัดทำฐานข้อมูล พัฒนาแผนการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยมีกระบวนการในการเล่าเรื่อง สืบสานเพื่อใช้ประโยชน์ทรัพยากรนั้นอย่างเหมาะสม ส่วนการสร้างกระบวนการในการทำงานของชุมชนนั้นมีการรวบรวมประวัติความเป็นมา รวมทั้งการส่งเสริมการรื้อฟื้นงานทางวัฒนธรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น จิตรกรรม ทัศนกรรม หรือสถาปัตยกรรม การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและหวงแหนทรัพยากรวัฒนธรรมเหล่านั้น

อีกงานหนึ่งคือบทความเรื่อง “การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ด้านสถาปัตยกรรมในเมืองเก่า จังหวัดลำพูน แพร่ น่าน” ของเทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร และคณะ (2563) ซึ่งดำเนินการศึกษาใน 3 จังหวัดรวมทั้งน่านด้วย งานเรื่องนี้ชี้ให้เห็นจังหวัดน่านมีความโดดเด่นในเรื่องเมืองเก่า ซึ่งยังมีวิถีชีวิตที่เป็นจุดศูนย์รวมที่พื้นที่ช่วงเมือง และมีสองเรื่องที่เกี่ยวข้องกันคือกระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์

มรดกทางวัฒนธรรม และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม สำหรับเรื่องหลังนั้นจะต้องมีแนวทางรองรับคือ แนวทางอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม แนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ แนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว แนวทางการพัฒนาเรื่องราว แนวทางการพัฒนาบุคลากร และ แนวทางการพัฒนากระบวนการและองค์กร

มีงานที่ตั้งประเด็นเรื่องการกลับมาเที่ยวซ้ำ เนื่องจากนานเป็นพื้นที่ที่มีการกระจุยตัวของนักท่องเที่ยวทั้งในแง่ช่วงเวลา และในแง่พื้นที่ งานที่เกี่ยวกับทัศนคติ พฤติกรรม และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวมักจะเป็นงานเชิงปริมาณ พรภัทร์ ธนากิจสุวิสิฐ และอัจฉริยา ศักดิ์นรงค์ (2564) มีงานเรื่อง ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกลับมาเที่ยวซ้ำในแหล่งท่องเที่ยวเมืองรอง กรณีศึกษา จังหวัดน่าน เป็นการศึกษาเชิงปริมาณที่สอบถามนักท่องเที่ยวที่เป็นคนกรุงเทพฯ ที่เคยไปเที่ยวจังหวัดน่านจำนวน 400 คน ผลคือการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาต่างกันมีพฤติกรรมการมาเที่ยวซ้ำไม่ต่างกัน ส่วนเรื่องอาชีพนั้นพบว่านักเรียน นักศึกษา พ่อบ้าน แม่บ้าน นั้น มาเที่ยวซ้ำมากกว่ากลุ่มอื่นๆ เพราะการเที่ยวเมืองรองเช่นน่านนั้น มีค่าใช้จ่ายไม่สูง และกลุ่มนี้มีวันหยุดมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ แต่เมื่อวิเคราะห์รายได้ต่อเดือน กลับพบว่านักท่องเที่ยวที่มีรายได้กว่า 60,001 บาท มีแนวโน้มกลับมาเที่ยวซ้ำมากกว่าเพราะไม่ต้องวางแผนเรื่องค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวมากเท่ากลุ่มรายได้น้อยกว่า

สุรัชชัย จันทร์จรัส พงศธร ชัยสวัสดิ์ และโอโณทัย ทหารสาร (2559) ศึกษาอุปสงค์การกลับมาท่องเที่ยวซ้ำและการเลือกที่พักของการท่องเที่ยวจังหวัดน่าน ซึ่งก็เป็นการศึกษาเชิงปริมาณที่ทำให้เห็นว่าความต้องการกลับมาเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวนั้น มีความสัมพันธ์กับภูมิสำเนาของนักท่องเที่ยว จำนวนครั้งที่เดินทางมาน่าน และความประทับใจในสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน

งานที่สำคัญอีกชุดหนึ่งคือการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น ที่ชุมชนบ้านศรีนาป่าน สมภพ สายมา (2555) ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน และพบว่าชุมชนได้รับความรู้และการอบรมจากหลายหน่วยงาน และยังร่วมกันนำความรู้มาวิเคราะห์พื้นที่ เพื่อพัฒนากิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ถึง 8 กิจกรรม เช่น การศึกษาพืชพันธุ์ในป่าธรรมชาติ การดูนก การเรียนรู้สมุนไพรท้องถิ่น การทำอาหารพื้นเมือง ฯลฯ ผลก็คือการมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว และไม่ต้องโยกย้ายไปหาทำงานนอกชุมชน การมีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากร ฯลฯ

งานเรื่องการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ในชุมชนตำบลคูใต้ โดย กิตติกรณ สมยศ และคณะ (2558) เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ เพื่อประเมินเส้นทางบ้านคูใต้ ถ่ายทอดองค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลลัพธ์ที่ได้คือเส้นทาง 3 เส้นทาง และเกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวในตำบล 9 กลุ่ม เกิดกิจกรรม ผลิตภัณฑ์ ฯลฯ

ซึ่งทำให้เกิดการกระจายรายได้ และสร้างอาชีพใหม่ๆ นอกจากนี้ยังสร้างความตระหนักเรื่องการเรียนรู้ของเยาวชน การวางแผนพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว

ที่หาดผาขน นันทา เดิมสมบัติถาวร และคณะ (2560) ศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกลุ่มศึกษารูปแบบการจัดการความรู้การบริหารการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาคมนาน งานนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีระยะเวลา 3 ปี เพื่อจัดตั้งกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวข้อสรุปในการทำงานน่าสนใจตรงที่การจัดการความรู้ซึ่งเป็นโจทย์ที่ตั้งขึ้นแต่แรกนั้น เป็นเพียงหนึ่งในเครื่องมือเพื่อเสริมศักยภาพชุมชน แต่ปัจจัยอื่นๆ โดยเฉพาะนอกเหนือจากการจัดการภายในชุมชนก็สำคัญ เช่น การมีระบบขนส่งสาธารณะและเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมตัวเมืองกับพื้นที่อื่นๆ ในนาน การสนับสนุนการฝึกฝนแรงงานรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ การอนุญาตให้ติดตั้งป้ายบนทางหลวง ฯลฯ และข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือการทำพื้นที่และผู้คนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปโดยการผนวกรวมและประกอบสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นมา ทำให้การอธิบายภาพชุมชนบทควรจะสะท้อนให้เห็นความซับซ้อนนี้แทนที่จะให้ภาพเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและชุมชนที่ดีงามแต่เพียงภาพเดียว

งานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอันยังมีประเด็นอื่นๆ ที่น่าสนใจอีกเช่น เรื่องการสื่อสาร ทิพย์สุดา ปานเกษม (2559) การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในจังหวัดน่าน กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในน่านซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวได้มีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมในการวางแผนและนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เกิดจากการปรึกษาหารือระหว่างภาคส่วน และมีการสร้างการมีส่วนร่วมโดยการสื่อสารสองทางและแนวนอนเพื่อขับเคลื่อนแผนและนโยบายการท่องเที่ยว งานชิ้นนี้ได้เอ่ยถึงปัญหาที่เกิดจากการเติบโตของการท่องเที่ยว คือปัญหาขยะ ที่หากไม่ได้รับการแก้ไขก็จะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในอนาคต

งานส่วนที่ให้ข้อสังเกตเรื่องการปรับปรุงการบริหารจัดการนั้นมีไม่มากนัก เช่น งานของ รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์ (2556) ศึกษาแผนพัฒนาการท่องเที่ยว กรณีศึกษา อำเภอปัว จังหวัดน่าน ซึ่งด้วยนโยบายการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวใหม่เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น แต่งานนี้ก็กลับพบว่าโครงสร้างการบริหารจัดการในระดับพื้นที่ยังไม่สามารถดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในแผนพัฒนาแม้ว่าจะมียุทธศาสตร์เศรษฐกิจและการท่องเที่ยว แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่สามารถนำงบประมาณมาใช้กับด้านการท่องเที่ยวได้ทั้งหมด นอกจากนี้ ยังขาดการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ก็ขาดการดูแลพัฒนาเตรียมความพร้อมรองรับนักท่องเที่ยวทั้งๆ ที่มีทุนวัฒนธรรมและธรรมชาติ การมองถึงการต่อยอดการพัฒนาชุมชนเป้าหมายในโครงการวิจัยนี้จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงการเชื่อมโยงการทำงานกับภาคส่วนต่างๆ เพื่อสามารถสร้างภาคีความร่วมมือและเครือข่ายที่จะผลักดันการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต่อไปหลังโครงการวิจัยเสร็จสิ้น

สำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในน่านนั้น มีงานของ สุดแดน พิสุทธิลักษณ์ (2558) เรื่อง องค์ความรู้ว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : คู่มือและแนวทางปฏิบัติ ที่มีการทำงานร่วมกับองค์การบริหาร การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ในหลายพื้นที่ และได้พูดถึง “การถอดองค์ความรู้ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” มาพัฒนาเป็นหลักสูตรเรียนรู้ กรณีจังหวัดน่าน คือ หลักสูตรการทำ ตุ๊กก้าคิง ของชุมชนวัดพระเกิด เน้นการเรียนรู้ใน 2 เรื่องหลักคือ การเรียนรู้ความหมายของตุ๊ก ที่มี ความเชื่อมโยงกับวิถี ศรัทธา ความเชื่อของชาวพุทธ และการลงมือทำและนำไปทำบุญถวายเป็นอานิสงค์ตาม ความเชื่อ งานนี้ยังได้มีการบอกเล่าที่มาและเหตุผลของการคัดเลือกพื้นที่วัดพระเกิดว่ามีที่มาอย่างไร ทำไม ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรเรียนรู้ ทั้งที่กลุ่มสมาชิกทำตุ๊กก็มีการทำกันอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว จากการได้ไปดูงาน และเปิดประสบการณ์การท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ที่บาหลิ ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศญี่ปุ่น ทั้งสองประเทศ นี้ต่างก็รุ่มรวยวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ แต่ประเด็นที่น่าสนใจที่ผู้เขียนค้นพบคือ หลายพื้นที่ที่ไปมี มัคคุเทศก์พูดภาษาอังกฤษมาบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ แต่การสื่อความหมายในเชิงลึกตาม ที่นักท่องเที่ยวสนใจกลับไม่มี จึงไม่ได้สร้างความรู้สึกระทึกใจและลึกซึ้งกับสถานที่ กิจกรรมหรือวัฒนธรรมซึ่ง มีคุณค่ามากมายของชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการพัฒนานักสื่อความหมายของชุมชน ท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องที่จำเป็น

นอกจากงานของสุดแดนแล้ว เนื่องจากน่านมีสำนักงานขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) จึงมีงานเชิงปฏิบัติการเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นจำนวนมาก และ ขยายผลมากขึ้น เอกสารของ อพท. จึงมีทั้งคู่มือการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ซึ่งมีตัวอย่างจากบริบท ของน่าน และเอกสารเผยแพร่อื่นๆ ที่จัดพิมพ์

สำหรับการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารสาธารณะเรื่องการท่องเที่ยวในน่าน น่าสนใจที่มีบล็อกเกอร์ ชาวต่างประเทศที่กล่าวถึงน่านอยู่ไม่น้อย เช่น Barrow Richard (2014) ผู้เป็นบล็อกเกอร์ที่ได้รับความ น่าเชื่อถือจากสื่อต่างๆ ทั่วโลก รวมถึงซีเอ็นเอ็น นิวยอร์คไทม์ และเดลี เทเลกราฟ ที่อ้างอิงโดยเว็บเพจ smethailandclub.com ในบทความบนหน้าเว็บเพจนั้นก่อนที่จะพูดถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้ เกริ่นนำถึงวันแรกในน่านที่มีระดับหมอกควันที่ขัดขวางการมองในระยะไกล ภาพสถานที่ต่างๆ ที่ปรากฏในสื่อ มีทั้งวัด เมนูอาหารพื้นถิ่นทั้งในเขตเมืองและอำเภอใกล้เคียง แต่ก็ยังไม่ปรากฏภาพวิถีชุมชน

Roeland (2017) เป็นบล็อกเกอร์ที่เขียนเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในประเทศไทย ในบทความเรื่อง “Go and see Nan Province. I'm begging you. This is the Thailand I think many of us dream about.” บทความนี้พูดถึงการเดินทางแบบครอบครัวเริ่มต้นจากบ่อเกลือ ดอยภูคา และวน กลับสู่ตัวเมือง ตลอดการเดินทางสะท้อนให้เห็นว่าน่านมีเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เช่นมีการ เปรียบเทียบวิวทัศน์และบรรยากาศตลอดเส้นทางไปบ่อเกลือว่าสวยงามไม่ต่างไปจากนิวซีแลนด์ตอนใต้ หรือ การพูดคุยแลกเปลี่ยนกับเจ้าของร้านกาแฟที่บรรจงกับการชงกาแฟแต่ละแก้ว ที่พักที่มีชื่อเสียงในบ่อเกลือที่ ไม่ได้ให้แค่ความสะดวกสบาย แต่มีความใส่ใจในรายละเอียดและความเป็นพื้นถิ่น เช่น การปิ้งขนมปังด้วย

เตาถ่าน แต่ในขณะเดียวกัน เขาได้สะท้อนว่าการบริการและเมนูอาหารบางแห่งมีคุณภาพดีในแบบตะวันตกแต่อาจจะไม่ตอบโจทย์ของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติก็เป็นได้ ซึ่งก็เป็นสิ่งที่น่าขบคิดเกี่ยวกับเมนูสร้างสรรค์ที่อาจไม่ใช่เพียงเรื่องอาหาร แต่ยังรวมถึงรูปแบบกิจกรรมและบริการต่างๆ ที่จะนำเสนอในโครงการนี้

การทบทวนเอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดน่าน สะท้อนให้เห็นการเติบโตด้านการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว ผู้คนจากหลากหลายมุมทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ปกคลุมการท่องเที่ยว น่านและมาเยือน แต่เสียงสะท้อนก็ทำให้เห็นว่าต้นทุนทางวัฒนธรรมและธรรมชาติอีกมากมายยังไม่ได้ถูกนำเสนอให้เป็นที่รู้จักอย่างเข้าใจในคุณค่าและความหมายจากคนข้างนอก นั่นคือวิถีวัฒนธรรมและตัวตนของชุมชนท้องถิ่น ในขณะที่ชุมชนท้องถิ่นบางแห่งที่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นแล้วก็ยังขาดความเข้าใจและความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว คณะวิจัยจึงมีเป้าหมายในการนำการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ที่ให้คุณค่ากับวิถีวัฒนธรรม ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะของชุมชนเกษตรกรรมมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนเป้าหมาย เพื่อสร้างคุณค่าวิถีความผูกพันระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวและร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของภาพการท่องเที่ยว น่านที่สร้างสรรค์ชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน

บทที่ 3: วิจัยและกระบวนการทำงาน

บทนี้จะนำเสนอเรื่องวิจัย ทั้งในเรื่องการค้นหาชุมชน การสำรวจชุมชน การคัดเลือกชุมชนเพื่อทำวิจัย การทำความเข้าใจ การเก็บข้อมูลชุมชน ส่วนเรื่องกระบวนการทำงานเพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรมนั้น จะอธิบายการทำงานกับชุมชนในขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่การค้นหาจุดสนใจ การร้อยเรียงจุดสนใจเป็นเส้นทาง การพัฒนากิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การร่างคู่มือท่องเที่ยว การอบรมยุวมัคคุเทศก์ การทำงานออนไลน์ให้เยาวชนมีส่วนร่วม (ในสถานการณ์โควิด-19) การพัฒนา Facebook และทำวิดีโอคลิป และการผลิตคู่มือ/สื่อเพื่อการท่องเที่ยว

3.1 การคัดเลือกชุมชนเป้าหมาย

แนวทางการทำงานของคณะวิจัยใช้หลักการสำคัญคือ การเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา การทำงานช่วงปีแรก จึงเน้นกระบวนการค้นหา รับฟัง และสร้างความ “เข้าใจ” เพื่อคัดเลือกชุมชนหรือพื้นที่ที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตร คณะวิจัยได้พิจารณาข้อมูลทั้งจากเอกสารด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน งานวิจัย ข่าวสารการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในสื่อสิ่งพิมพ์และออนไลน์ช่องทางต่างๆ พบว่ามีหลายพื้นที่ที่น่าสนใจ แล้วจึงได้ดำเนินการสำรวจพื้นที่จริงในช่วงการพัฒนาโครงการภายใต้โครงการร่วมใหญ่ “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ในปี พ.ศ. 2560 ซึ่งได้พิจารณาปทุมชุมชนเป้าหมายไว้ในเบื้องต้น

ในช่วง 6 เดือนแรกของการดำเนินการวิจัยปีที่ 1 (ปี พ.ศ. 2562) คณะวิจัยได้ดำเนินการสำรวจพื้นที่ที่ปทุมไว้ทั้งหมดและในช่วง 6 เดือนหลัง หรือช่วงที่สองของปีที่ 1 ได้ค้นหาพื้นที่ใหม่ๆ ที่น่าสนใจ แล้วคัดเลือกพื้นที่ทำงานเชิงปฏิบัติการเพื่อติดตามสถานการณ์ ชุมชนและการท่องเที่ยวเพื่อประเมินศักยภาพและความพร้อมของชุมชนและพื้นที่ในเชิงลึก

ในส่วนของการสำรวจเส้นทางกาแฟก็ได้เก็บข้อมูลกับชุมชนปลูกกาแฟ รวมทั้งได้สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับวงการกาแฟน่าน และร่วมสังเกตการณ์ใน 2 งานสำคัญคือ “อนาคตของโรบัสต้า น่าน และวีดีโออาร์แกนิค สู่ความยั่งยืนของกาแฟน่าน” ในวันที่ 24 กรกฎาคม 2562 ณ หออัตลักษณ์นครน่าน และงาน “Nan Coffee Festival 2019” ในวันที่ 27-29 กรกฎาคม ณ ร้านเฮือนฮังต่อ ที่มีทั้งกิจกรรมเสวนาและกิจกรรมอื่นๆ เช่น สาธิตการคั่วกาแฟ การชง ดริป และการคัปปิง โดยชุมชนต้นน้ำกว่า 10 แห่งที่เป็นสถานที่ปลูกกาแฟมีชื่อของน่านมาร่วมกิจกรรม

จากการทำความเข้าใจผู้ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ทำให้มองเห็นภาพรวมของวงการกาแฟน่าน ทั้งข้อดี ข้อด้อย โอกาส และปัญหาหรืออุปสรรค ที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อเสนอแนวทางเบื้องต้นในการพัฒนาเส้นทางกาแฟกับการท่องเที่ยวสู่คนปลายน้ำ รวมถึงการสำรวจทางเลือกอื่น อาทิ โกโก้ ชาเมี่ยง ในหลายพื้นที่

ในการทำงานค้นหา เรียนรู้ และสร้างความ “เข้าใจ” เพื่อค้นหาชุมชนเป้าหมายในช่วงนี้ คณะวิจัยได้ลงสำรวจ สัมภาษณ์อย่างมีส่วนร่วมด้วยเครื่องมือวิจัยทั้งการสัมภาษณ์เจาะลึกทั้งเดี่ยวและกลุ่ม รายชื่อชุมชนและพื้นที่ที่ได้ดำเนินการสำรวจดังตารางด้านล่างนี้

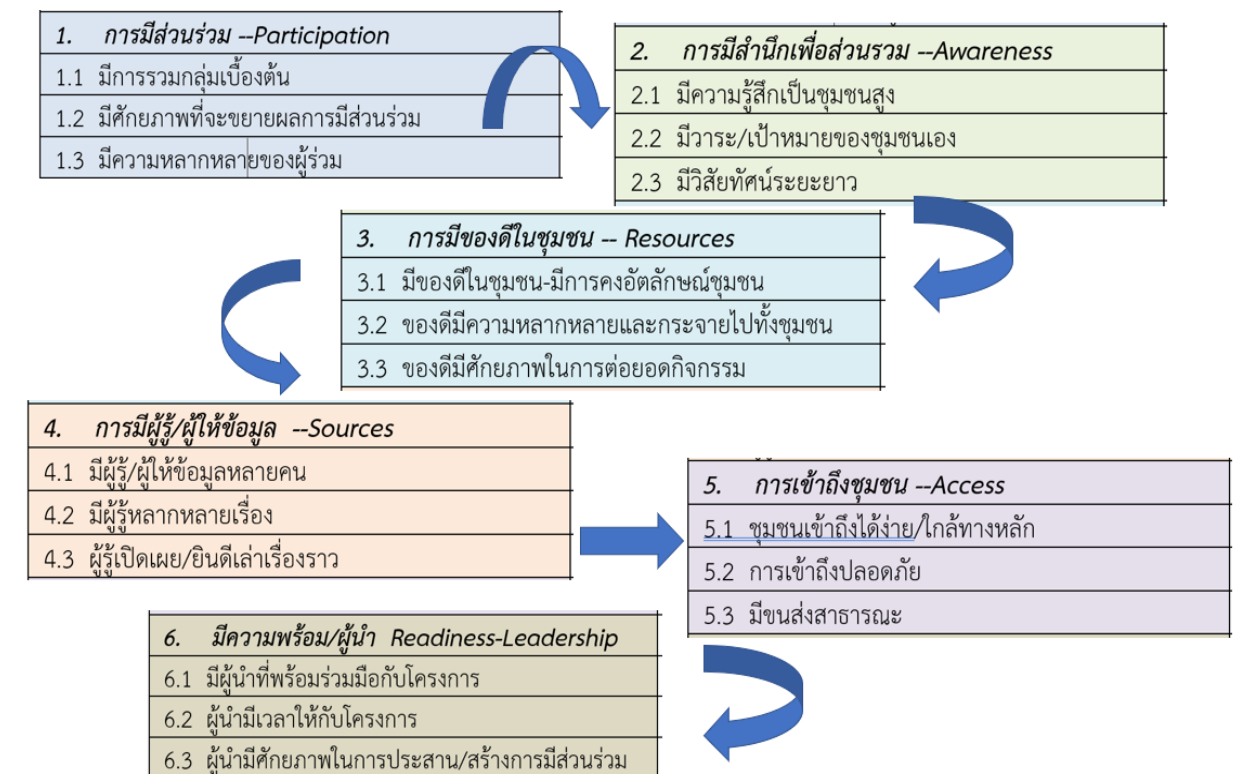
อำเภอ	ตำบล	ชุมชนท่องเที่ยวเกษตร
เมือง	เรือง	ชุมชนบ้านศรีนาปาน-ตาแวน
บัว	วรรณคร	ชุมชนบ้านร้องแง
		ชุมชนบ้านเก็ด
	ศิลาเพชร	โรงเรียนชานาศิลาเพชร
บ่อเกลือ	ภูฟ้า	ชุมชนบ้านท่าทางหลวง
		ชุมชนสบมาง-ผาสุข
เฉลิมพระเกียรติ	ขุนน่าน	ชุมชนบ้านสะจุก-สะแกียง
		ชุมชนบ้านน้ำช้างพัฒนา
		ชุมชนบ้านน้ำรีพัฒนา
ทุ่งช้าง	งอบ	ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 1
		ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 2
		ชุมชนห้วยสะแตง
	ทุ่งช้าง	ชุมชนบ้านทุ่งผึ้ง
เวียงสา	ไหล่น่าน	กลุ่มนาข้าวอินทรีย์บ้านบุญเรือง
ภูเพียง	ฝายแก้ว	ชุมชนบ้านบุพผาราม
	น้ำเกียน	วิสาหกิจชุมชนตำบลน้ำเกียน
	เมืองจ๋าง	ชุมชนบ้านสบยาว
		ศูนย์การเรียนรู้ใจโก้
ท่าวังผา	ยม	โรงเรียนชานาทุ่งฮ่อง
		ชุมชนบ้านดอยตี้ว
	ศรีภูมิ	สวนไผ่ยักษ์น่าน
		ป่าคา
สันติสุข	ป่าแลหลวง	โรงเรียนชานาป่าอ้อย
เขียงกลาง	เปือ	ชุมชนบ้านห้วยฟ่าน
		ชุมชนบ้านส้อ/หนองแดง/ ดอนสบเปือ/ห้วยเลื่อน

หมายเหตุ : ชุมชน/กลุ่ม/ศูนย์เรียนรู้ที่ป้ายแถบสีไว้ในตารางเป็นพื้นที่ที่คณะวิจัยได้ขอความอนุเคราะห์ไปแวะเยี่ยมชมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดูงานและรับฟังบทเรียนจากกิจกรรมที่เกิดขึ้น

คณะวิจัยได้นำ **เกณฑ์การคัดเลือก** และปัจจัยเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวมาประกอบการพิจารณาคัดเลือกและวิเคราะห์ชุมชน/พื้นที่ โดยมีเกณฑ์ 3 ข้อหลักๆ ดังนี้

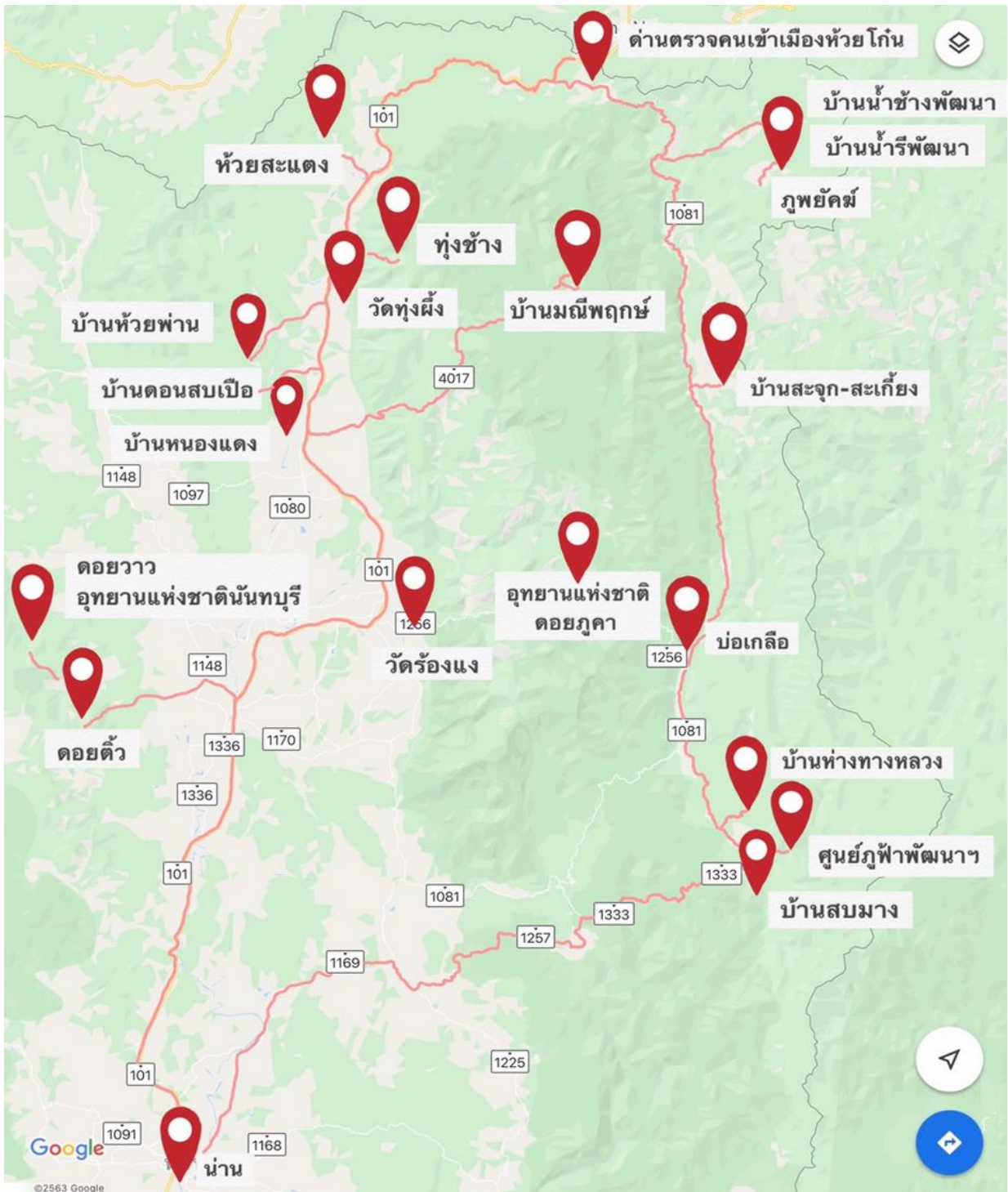
- 1) ชุมชน/พื้นที่ที่มีศักยภาพเบื้องต้นในการท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ
- 2) ชุมชน/พื้นที่ในชนบท/เกษตรกรรมที่ยังไม่ได้พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ยังมีจุดที่ต้องพัฒนาต่อ
- 3) ชุมชน/พื้นที่ยินดีและพร้อมที่จะร่วมมือกับทีมวิจัย

ปัจจัยสนับสนุนต่อความสำเร็จ ต่อมา คณะวิจัยได้พิจารณาปัจจัยภายใน และปัจจัยเชื่อมโยงสู่ภายนอกของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับ 6 ประเด็นสำคัญคือ การมีส่วนร่วม (Participation) การมีสำนึกเพื่อส่วนร่วม (Awareness) การมีของดีในชุมชน (Resources) การมีผู้รู้/ผู้ให้ข้อมูล (Sources) การเข้าถึงชุมชน (Access) และการมีความพร้อมหรือมีผู้นำที่สนใจเรื่องการท่องเที่ยว (Readiness/Leadership) ดังนั้นเกณฑ์หรือหลักการเบื้องต้นในการคัดเลือกชุมชนจึงมองจากกรอบ PARSAR นี้

แผนภูมิต่อมาแสดงการใช้หลักการ PARSAR ในการคัดเลือกชุมชนที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว

PARSAR	หัวหน้า	มณีพฤกษ์ 1	มณีพฤกษ์ 2	นารีพัฒนา	บุพผาราม	สยยาว	ห่างทางหลวง	ดอยดี	หัวสะพาน
1. การมีส่วนร่วม --Participation									
1.1 มีการรวมกลุ่มเบื้องต้น	/	/	/	/	/	/	/	/	/
1.2 มีศักยภาพที่จะขยายผลการมีส่วนร่วม	/	/	/	/	/	/	/	/	/
1.3 มีความหลากหลายของผู้ร่วม	/	/	/	/	/	/	/	/	/
2. การมีสำนึกเพื่อส่วนรวม --Awareness									
2.1 มีความรู้สึกเป็นชุมชนสูง	/	/	/	/	/	/	/	/	/
2.2 มีวาระ/เป้าหมายของชุมชนเอง	/	/	/	/	/	/	/	/	/
2.3 มีวิสัยทัศน์ระยะยาว	/	/	/	/	/	/	/	/	/
3. การมีของดีในชุมชน -- Resources									
3.1 มีของดีในชุมชน-มีการคงอัตลักษณ์ชุมชน	/	/	/	/	/	/	/	/	/
3.2 ของดีมีความหลากหลายและกระจายไปทั้งชุมชน	/	/	/	/	/	/	/	/	/
3.3 ของดีมีศักยภาพในการต่อยอดกิจกรรม	/	/	/	/	/	/	/	/	/
4. การมีผู้รู้/ผู้ให้ข้อมูล --Sources									
4.1 มีผู้รู้/ผู้ให้ข้อมูลหลายคน	/	/	/	/	/	/	/	/	/
4.2 มีผู้รู้หลากหลายเรื่อง	/	/	/	/	/	/	/	/	/
4.3 ผู้รู้เปิดเผย/ยินดีเล่าเรื่องราว	/	/	/	/	/	/	/	/	/
5. การเข้าถึงชุมชน --Access									
5.1 ชุมชนเข้าถึงได้ง่าย/ใกล้ทางหลัก	/	/	/	/	/	/	/	/	/
5.2 การเข้าถึงปลอดภัย	/	/	/	/	/	/	/	/	/
5.3 มีขนส่งสาธารณะ	/	/	/	/	/	/	/	/	/
6. มีความพร้อม/ผู้นำ Readiness-Leadership									
6.1 มีผู้นำที่พร้อมร่วมมือกับโครงการ	/	/	/	/	/	/	/	/	/
6.2 ผู้นำมีเวลาให้กับโครงการ	/	/	/	/	/	/	/	/	/
6.3 ผู้นำมีศักยภาพในการประสาน/สร้างการมีส่วนร่วม	/	/	/	/	/	/	/	/	/

แผนที่แสดงพื้นที่สำรวจเพื่อคัดเลือกพื้นที่พัฒนาเส้นทางและจุดสนใจการท่องเที่ยว จังหวัดน่าน

จากการสำรวจชุมชนเกษตรกรรมจำนวน 9 แห่ง แล้วคัดเลือกชุมชนที่เหมาะสมกับการวิจัยด้วยหลักเกณฑ์ PARSAR พบว่ามีหลายชุมชนที่มีศักยภาพสูงผ่านเกณฑ์ แต่คณะวิจัยไม่ได้พิจารณาคัดเลือกเพราะชุมชนนั้นๆ มีโอกาสในการได้รับการสนับสนุน เนื่องจากมีหน่วยงานอื่นๆ ได้เข้ามาทำงานสนับสนุน กระบวนการท่องเที่ยวของชุมชนอยู่แล้ว คณะวิจัยจึงได้คัดเลือกชุมชนเป้าหมายจำนวน 4 แห่ง ได้แก่

- 1) ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 1 (ม้ง)
- 2) ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 2 (ลัวะ)
- 3) ชุมชนบ้านห้วยสะแดง (ขมุ)
- 4) ชุมชนบ้านท่าทางหลวง

ซึ่งนอกจากหลักเกณฑ์ PARSAR แล้ว ยังมีเหตุผลอื่นๆ ที่นำมาใช้ประกอบการพิจารณาคัดเลือกชุมชนเป้าหมาย นั้นคือ

1) **ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 1** สามารถตอบโจทย์วิจัยเรื่องการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เกษตรกรรมและเส้นทางกาแฟ และมีหน่วยงานภายนอกคือโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่ลุ่มน้ำน่าน (พมพ. ที่ 6) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้การสนับสนุนวิธีการทำมาหากินและการรักษาป่าให้สมดุลมาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนประชาสัมพันธ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศมา แต่ชุมชนสะท้อนว่ายังขาดความพร้อมในการบริหารจัดการ การพัฒนา “คน” ทำงาน ซึ่งทางคณะวิจัยสนใจว่าหลายพื้นที่ที่ได้รับการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเช่นชุมชนมณีพฤกษ์ 1 แต่ยังมีช่องว่างที่สามารถจะทำงานพัฒนาได้ต่อ

2) **ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 2** มีพื้นที่อยู่บนดอยมณีพฤกษ์ที่อยู่ใกล้กับชุมชนมณีพฤกษ์ 1 มีข้อมูลและจุดสนใจที่มีศักยภาพสูงแต่ยังไม่เคยมีการสำรวจและพัฒนา ขณะที่ชุมชนมีความสนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และหลายคนเป็นสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนมณีพฤกษ์ที่เป็นการรวมตัวกันของชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 1 อยู่แล้ว จึงสามารถเชื่อมโยงกันได้ง่าย และชุมชนนี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะที่มีอัตลักษณ์วัฒนธรรม ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชื่อมโยงข้ามพหุวัฒนธรรมของบ้านม้งและบ้านลัวะที่น่าสนใจได้

3) **ชุมชนบ้านห้วยสะแดง** ซึ่งยังไม่เคยมีการท่องเที่ยว แต่ชุมชนมีความโดดเด่นในเรื่องของการรวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยความเข้มแข็ง และยังมีหน่วยงานภาคีภายนอกให้การสนับสนุนในการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสะแดง

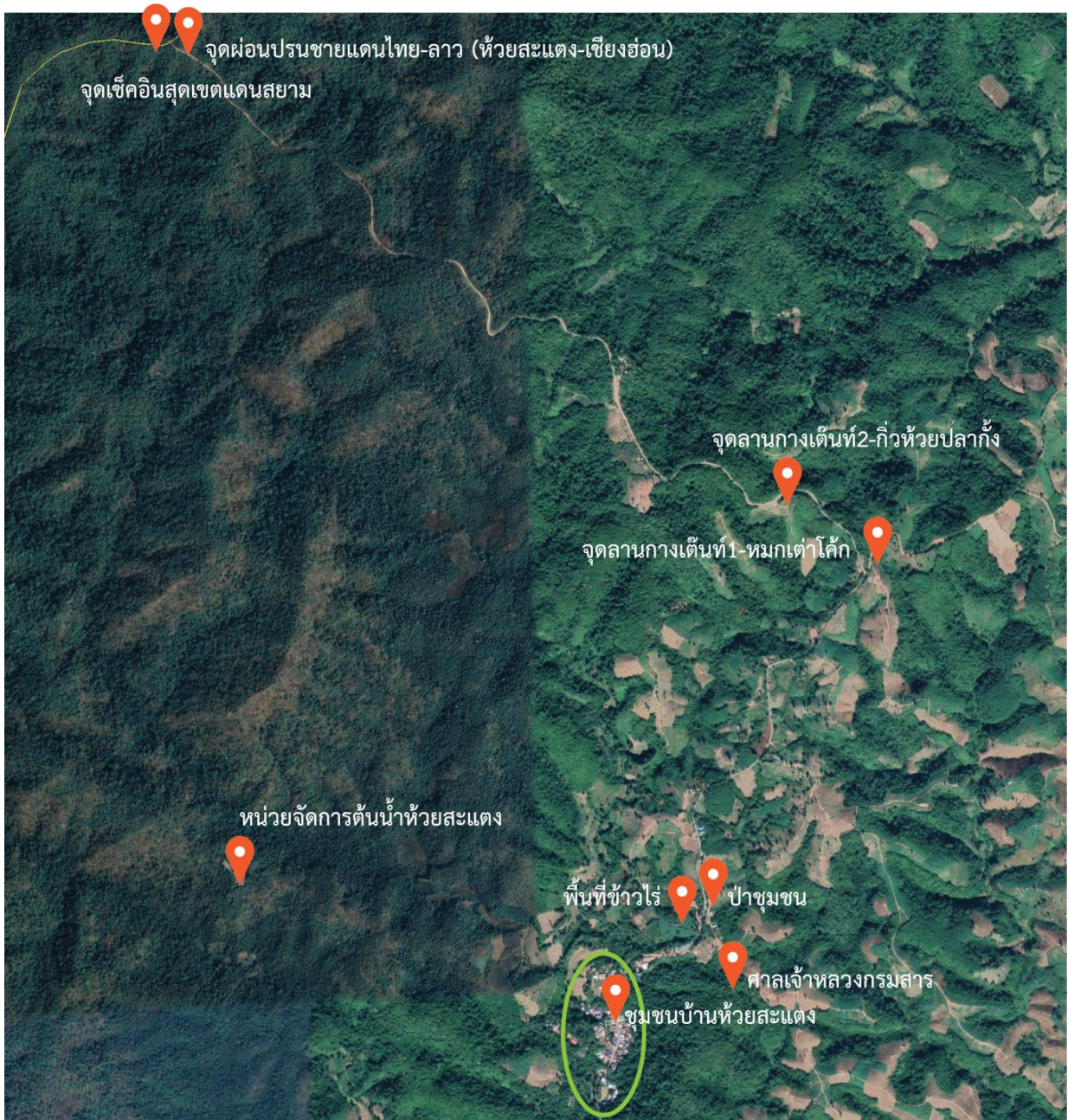
ทั้งสามชุมชนดังกล่าวนี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิธีการดำเนินชีวิตที่พาอาศัยระหว่างคนกับป่ามาอย่างต่อเนื่อง และได้ผ่านประสบการณ์ความท้าทายการตอบคำถามของสังคมในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ทรัพยากรป่าไม้ลดลง ชุมชนเองก็มีความตระหนักต่อปัญหาดังกล่าว และพยายามลุกขึ้นมาแก้ไขและเลือกวิถีที่จะทำให้วิถีการทำมาหากินสอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ เช่น วิธีการปลูกกาแฟได้ร่มเงาไม้ใหญ่ ทำให้ลดการตัดโค่นทำลายป่าเพื่อการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวลงไปได้

นอกจากนี้ ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 1 ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 2 และชุมชนบ้านห้วยสะแตง ยังอยู่ในเขต ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง อยู่ในพื้นที่ที่องค์กรภาคี เช่น สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักงานน่าน มีแนวทางที่จะพัฒนาเชื่อมโยงชุมชนภายในตำบลงอบและนำเอาผลการวิจัยนี้มาเป็นฐานในการต่อยอดงานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อโครงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรมนี้เสร็จสิ้นลง โอกาสในการต่อยอดงานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนเป้าหมายทั้งสามแห่งจึงยังสามารถดำเนินการต่อเนื่องได้

ด้วยข้อจำกัดในการสำรวจภาคสนามของคณะวิจัยเนื่องมาจากสถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ทำให้คณะวิจัยสามารถดำเนินการเก็บข้อมูลได้จริงใน 3 ชุมชนแรก ส่วนชุมชนบ้านห่างทางหลวงนั้น เป็นชุมชนที่คณะวิจัยมีความสนใจใช้เป็นพื้นที่วิจัยหากมีโครงการวิจัยต่อเนื่องในอนาคต

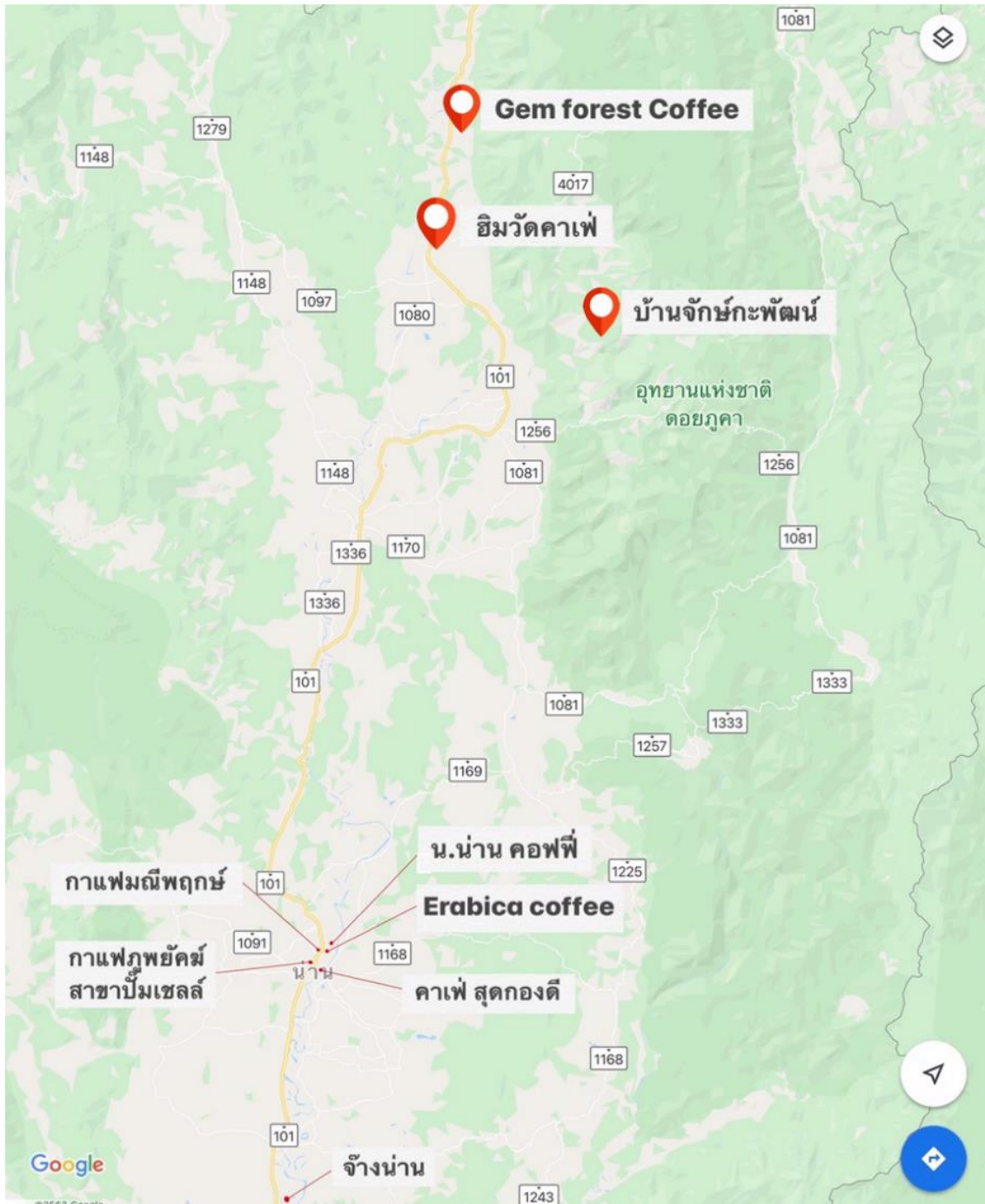

แผนที่แสดงชุมชนเป้าหมาย 2 แห่งคือ หมู่บ้านมณีพฤกษ์ 1 และหมู่บ้านมณีพฤกษ์ 2 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง

แผนที่แสดงชุมชนเป้าหมาย ณ หมู่บ้านห้วยสะแดง ตำบลงอบ อำเภอู่ซ่าง

ในส่วนของเส้นทางกาแฟนั้น คณะวิจัยได้สำรวจร้านกาแฟทั้งในเมืองและนอกเมือง เมื่อพิจารณาความเป็นไปได้ในการพัฒนาเส้นทางกาแฟที่เชื่อมโยงกับงานส่วนพัฒนาการท่องเที่ยวเกษตรกรรม จึงได้พื้นที่เป้าหมายที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่นำร่องเส้นทางกาแฟคือ ดอยมณีพฤกษ์ ที่สามารถตอบโจทย์การทดลองพัฒนาเส้นทางกาแฟจากต้นน้ำลงมาสู่กลางน้ำและปลายน้ำ

แผนที่แสดงจุดสำรวจสถานประกอบการร้านกาแฟ จังหวัดน่าน

การพัฒนาเส้นทางกาแฟสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้น เนื่องจาก “กาแฟ” เป็นเครื่องดื่มที่รู้จักแพร่หลายสำหรับคนทั่วไป หลายคนบอกว่า “กาแฟคือ Nature of Life หรือน้ำแห่งชีวิต” ด้วยคุณสมบัติที่มีสารคาเฟอีนออกฤทธิ์กระตุ้นประสาทให้เกิดความกระปรี้กระเปร่า สดชื่น มีชีวิตชีวา แต่น้อยคนนักจะทราบประวัติความเป็นมาหรือต้นกำเนิดของกาแฟ เพราะทุกวันนี้ กาแฟแทบจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของมื้ออาหาร และเครื่องดื่มที่ตอบโจทย์วิถีของคนรุ่นใหม่ สามารถเดินไปซื้อหาได้ง่ายเกือบทุกตรอกซอกซอยในประเทศ จนบางครั้งผู้บริโภคกาแฟลิ้มสนใจที่มา

ตามประวัติของกาแฟโดยย่อ นั้น ตำนานหนึ่งเล่าว่า กาแฟถูกค้นพบโดยบังเอิญจากคนเลี้ยงแกะที่สังเกตเห็นฝูงแกะของเขามีกำลังและความคึกคะนองมาก หลังจากกินผลเบอร์รี่สีแดงเข้าไป หลังจากเขาทดลองชิมเบอร์รี่นั้น พบว่าทำให้ตาสว่าง จึงนำไปบอกเล่ากับหัวหน้านักบวช แต่กลับถูกมองว่าเป็นผลไม้แห่งการล่อลวงและชั่วร้าย จึงโยนเข้ากองไฟไป แต่กลิ่นหอมของเบอร์รี่ที่กระจายจากกองไฟกลับทำให้หัวหน้านักบวชเปลี่ยนใจว่านี่เป็นผลไม้ที่พระเจ้ามอบให้ หรือบางตำนานก็ว่ากาแฟถูกค้นพบโดยชาวอราเบียที่ถูกเนรเทศให้ต้องหิวโหยจึงประทังชีวิตด้วยการต้มกาแฟดื่ม และอีกเรื่องเล่าว่าพันปีก่อนคริสตศักราชได้มีการค้นพบต้นกาแฟในผืนป่าโบราณของที่ราบเอธิโอเปียโดยชนเผ่า “กาลล่า (Galla)” ได้นำเมล็ดกาแฟมาห่อด้วยไขมันสัตว์และเก็บไว้กินเป็นพลังงานในระหว่างที่มีการทำสงครามกับต่างเผ่า ต่อมาประเทศอาหรับได้พัฒนาเป็นเครื่องดื่ม เรียกว่า “คาห์วา (Qahwa)” แปลว่า “ทำให้ไม่หลับ” และในอดีตนั้นรัฐบาลเคยห้ามการนำต้นกาแฟออกนอกประเทศ แต่ไม่มีอะไรหยุดยั้งการเดินทางของมนุษย์และกาแฟได้ ต่อมาจึงพบว่ากาแฟถูกนำมาใช้ในพิธีล้างบาปของชาวคริสเตียน กาแฟได้ถูกกระจายแพร่หลายไปในยุโรปถึงสหรัฐอเมริกาในช่วงปี ค.ศ 1600 (ภูวดี และ ก่อพงศ์ 2548)

ปัจจุบัน กาแฟได้ถูกนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ และตีความไปมากมาย ในงานของ Jolliffe, L. (ed.) (2007) พูดถึงวงการ “ชา” ที่มีการนำขามาตีความเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวมากมาย แต่ในทางตรงกันข้ามที่ผ่านมา “กาแฟ” กลับถูกมองข้ามเรื่องประวัติศาสตร์ ที่มาของกระบวนการผลิต เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเส้นทางกาแฟเกิดขึ้น จึงเป็นโอกาสสำหรับผู้ผลิตกาแฟในการสร้างภาพลักษณ์ของตนเองในตลาดงานชั้นนี้ได้พูดถึงสองกรณีศึกษาในโครงการการท่องเที่ยวเส้นทางกาแฟในรัฐเซี่ยงไฮ้ ประเทศเม็กซิโก กรณีแรกเป็นการจัดการโดยความร่วมมือของสหกรณ์เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ ส่วนอีกกรณีศึกษานั้นเป็นเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟรายย่อยที่มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเส้นทางกาแฟแบบครบวงจรเช่นกัน พบว่าโครงการทั้งสองรูปแบบนี้มีการแข่งขันกันสูงมากในวงการตลาดกาแฟพิเศษ “Specialty coffee” ในด้านการท่องเที่ยวพบว่าโครงการผู้ปลูกกาแฟรายย่อยมีการทำงานที่ไม่ได้รับความยุติธรรม ขณะที่อีกโครงการเป็นการทำงานในลักษณะตัวแทนจากสหกรณ์ที่มีความเข้าใจ และมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการต่อรองและการจัดการความไม่เท่าเทียมกันผ่านกลุ่ม และสามารถเข้าถึงการตลาดได้ง่ายและโดยตรง สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเส้นทางกาแฟจากการรวมกลุ่มบริหารจัดการอาจจะมีอำนาจในการบริหารจัดการและการต่อรองได้ดีกว่าการทำการท่องเที่ยวแบบปัจเจก หากก็ยังคงต้องมองปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ประกอบ

ในงาน Aerts, R., et al. (2011) พุดถึงวิธีการปลูกกาแฟพันธุ์อราบิก้าแบบดั้งเดิมในลักษณะสวนกาแฟกิ่งป่าที่เป็นตัวขับเคลื่อนในการอนุรักษ์ป่าพื้นเมืองซึ่งแตกต่างจากรูปแบบการเกษตรและการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบอื่นๆ ซึ่งมีแนวโน้มจะทำให้พื้นที่ป่าลดลง จึงต้องมีการทำความเข้าใจกับเกษตรกรว่าการผลิตกาแฟกิ่งป่าและการอนุรักษ์ป่าไม้สามารถทำร่วมแปลงกันได้ การปลูกกาแฟแบบดั้งเดิมนั้นจึงมีความสัมพันธ์กับการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไว้ได้ดี แม้จะมีการแทรกแซงจากมนุษย์พืชบางอย่างอาจจะล้มไปแต่ก็จะงอกขึ้นมาใหม่หากระบบนิเวศป่ากาแฟเอธิโอเปียยังอยู่

กรณีศึกษาในเอธิโอเปียตะวันตกเฉียงใต้ เสนอรูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกาแฟแบบยั่งยืนพบว่าระบบการผลิตกาแฟในป่าและกิ่งป่าไม้ที่เข้ากันได้กับความยั่งยืนของพื้นที่นี้กำลังสูญเสียความสำคัญเนื่องจากผลผลิตและกำไรสุทธิต่ำ เป็นผลให้เกษตรกรหันเหความสนใจไปที่การเกษตรซึ่งกำลังคุกคามความอยู่รอดของระบบนิเวศป่าและแหล่งพันธุกรรมของกาแฟอราบิก้าพื้นเมือง ดังนั้น สำหรับการท่องเที่ยวกาแฟที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์และการพัฒนาอาชีพในงานชิ้นนี้ได้เสนอแนะให้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะ (Niche Tourism destination) Tamagn Woyesa and Satinder Kumar (2020)

ความสำคัญของชุมชนในแง่วิถีเกษตรและการท่องเที่ยวกาแฟนี้เป็นส่วนที่จะนำมาใช้ในการเชื่อมโยงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงวิถีเกษตรกรรมและการผลิตกาแฟของชุมชนท้องถิ่นเข้าด้วยกัน โดยมองเรื่องการให้คุณค่าในเรื่องราว เรื่องเล่า และวิถีปฏิบัติในวิถีเกษตรกรรมและกาแฟของชุมชนที่มีมากกว่าจำนวนผลผลิตและรสชาติ เช่นวิถีการปลูกพืชเมืองหนาว ทำไร่หมุนเวียนและการดูแลรักษาวิถีการปลูกกาแฟดั้งเดิมที่พัฒนามาสู่กาแฟพิเศษที่ใส่ใจในระบบนิเวศป่าและรสชาติพิเศษที่ส่งต่อจากต้นน้ำถึงปลายน้ำ การรวมกลุ่มระหว่างเกษตรกรในชุมชนเพื่อการบริหารจัดการ การจับมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธุรกิจสร้างสรรค์ และศักยภาพของชุมชนที่พร้อมพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะ (Niche Tourism)

3.2 เทคนิควิธีใช้ในการดำเนินการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้มีขั้นตอนและกิจกรรมในการดำเนินการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทของครอบครัวและชุมชนเกษตรกรรม ซึ่งจะส่งผลทำให้วิถีวัฒนธรรมเกษตรกรรมได้รับการยกระดับในแง่ของสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ และเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและสนับสนุนศักยภาพในการบริหารจัดการโดยชุมชนผ่านกิจกรรมการรวมกลุ่มพัฒนาโปรแกรม/กิจกรรมท่องเที่ยว/การนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยง กับวงจรการผลิตจริง/การสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

3.2.1 เทคนิควิธีเพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่ 1 การค้นหาแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทของครอบครัวและชุมชนเกษตรกรรม ซึ่งจะส่งผลทำให้วิถีวัฒนธรรมเกษตรกรรมได้รับการยกระดับในแง่ของสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์

ตารางแสดงเทคนิควิธีเพื่อต่อบัณฑิตผู้ประสงค์ที่ 1 การค้นหาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรมและเส้นทางกาแฟ

กิจกรรม	เครื่องมือ/เทคนิควิธี	กระบวนการ/ การวิเคราะห์ผล	ผลลัพธ์ (outcome)
<p>1. ทบทวนและทำความเข้าใจแนวคิดและเป้าหมายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรมร่วมกัน</p>	<p>1. จัดประชุมคณะวิจัยที่มาจากต่างศาสตร์สาขาเพื่อลงรายละเอียดแผนงาน/จัดเตรียมแผนที่เบื้องต้นเพื่อการสำรวจพื้นที่</p>	<p>-ใช้กระบวนการระดมสมองวางแผนและนัดหมายการทำงานในช่วงแรก โดยการจัดประชุมนักวิจัยและที่ปรึกษาโครงการ</p> <p>-ประชุมแลกเปลี่ยนกับอาจารย์และคณะวิจัยจากหน่วยงานภาคภายในจาก สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>	<p>-คณะวิจัยมีส่วนร่วมในการวางแผนงาน และมีความเข้าใจเนื้องานตรงกัน</p>
	<p>2. จัดประชุมภาคีวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเคยทำงานในชุมชนเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง</p>	<p>-ประชุมแลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็น เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม ผู้จัดการสำนักงานโครงการปิดทองหลังพระ จังหวัดน่าน เจ้าหน้าที่และผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานส่วนกลางของมูลนิธิปิดทองหลังพระ และผู้เชี่ยวชาญชุมชนบนดอยในพื้นที่เกษตร จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดน่าน</p>	<p>-คณะวิจัยได้รับข้อมูลในภาพรวมของการท่องเที่ยวในจังหวัดน่าน</p> <p>-คณะวิจัยได้ช่องทางในการติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ในพื้นที่เป้าหมายสำรวจ</p>
	<p>3. ถอดบทเรียนจากพื้นที่ที่ได้ดำเนินการแล้ว และประสบความสำเร็จ หรือต้องเลิกกันไป</p>	<p>-สำรวจและเยี่ยมชมวิธีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและเส้นทางกาแฟของกลุ่มสนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน/วิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวการเกษตรและเส้นทางกาแฟ เช่นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการ <u>ท่องเที่ยวเชิงเกษตร</u> ได้แก่ โรงเรียนชานาตาบลศิลาเพชร</p>	<p>-คณะวิจัยได้เห็นแนวทางท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีบริบทชุมชนเกษตรกรรม และได้ปรับฐานความคิดเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคุณค่าเกษตรกรรมโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ</p>

กิจกรรม	เครื่องมือ/เทคนิควิธี	กระบวนการ/ การวิเคราะห์ผล	ผลลัพธ์ (outcome)
		ชุมชนบ้านศรีนาป่าน-ตาแวน โรงเรียนชานาป่าอ้อย ศูนย์การ เรียนรู้ใจใจ และกลุ่มที่เกี่ยวข้อง กับเส้นทางกาแฟ เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม หรือหน่วยงานที่สนับสนุน เกี่ยวกับการพัฒนากาแฟ ได้แก่ ร้านจางน่าน ร้านเอราบิก้า ร้าน น. น่าน ร้านกาแฟของ ริสาสินี สปา แอนด์ รีสอร์ท สถานีพัฒนาการเกษตรพื้นที่สูง ภูพยัคฆ์	
	4. ร่วมกิจกรรมและจัดประชุม ร่วมกับชุมชน/เติมข้อมูลความรู้ เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน/ สำรวจความสนใจของกลุ่มใน ชุมชน และวางแผนการทำงาน ร่วมกัน	-ประสานเพื่อร่วมกิจกรรม สังเกตกระบวนการทำงานและ ระดมสมอง	-คณะวิจัยรู้จักและเรียนรู้จาก ชุมชนผ่านการร่วมกิจกรรม ท่องเที่ยวหรือเกี่ยวข้องที่ชุมชน มีอยู่ -เกิดทีมชุมชนที่ทำงานร่วมกับ คณะวิจัยที่ชัดเจนยิ่งขึ้น
	5. ร่วมกิจกรรมส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรและเส้นทาง กาแฟของชุมชนและหน่วยงาน ในพื้นที่	-ร่วมสังเกตการณ์กิจกรรมและ นัดหมายพูดคุยกับบุคคลและ กลุ่มที่เกี่ยวข้อง	-คณะวิจัยมองเห็นภาพรวมและ บทบาทของชุมชนและ หน่วยงานภาคส่วนต่างๆ ที่ เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกัน
	6. นัดหมายและพูดคุยกับ องค์กร สถาบัน และหน่วยงาน ท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้อง เพื่อ สร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับ การดำเนินกิจกรรมการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน	-ใช้กระบวนการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่อง อนาคตของการท่องเที่ยวชุมชน กับโรงเรียน	-คณะวิจัยได้รับรู้แนวคิดและ จุดยืนเกี่ยวกับอนาคตของการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนและเห็น แนวทางการพัฒนาภาคีทำงาน/ ได้ภาคีเครือข่ายในการทำงาน ในขั้นต่อไป
2. สืบค้นและรวบรวม องค์ความรู้และจุดเด่น ด้านวิถีเกษตรกรรม ของชุมชนเกษตรกรรม จังหวัดน่าน	1. สืบค้นเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น รายงานวิจัย สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อ ออนไลน์ เพื่อรวบรวมข้อมูล เบื้องต้นและหาแนวประเด็น/ชุด คำถามในการเก็บข้อมูลชุมชน	-ค้นคว้าและสืบค้นเอกสารเพื่อ ทำความเข้าใจข้อมูลชุมชน	-ชุมชนมีความมั่นใจมากขึ้นว่ามี ของดีในพื้นที่ที่จะพัฒนาเป็นจุด สนใจในการท่องเที่ยวได้ใน อนาคต

กิจกรรม	เครื่องมือ/เทคนิควิธี	กระบวนการ/ การวิเคราะห์ผล	ผลลัพธ์ (outcome)
	2. เก็บข้อมูลภาคสนามร่วมระหว่างคณะวิจัยกับทีมชุมชน โดยการสำรวจพื้นที่โดยใช้แผนที่ การสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม	-ค้นคว้าและสำรวจชุมชน ผู้คน ร้านค้า ฯลฯ ทั้งในเชิงกายภาพ ประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม เกี่ยวเนื่องกับวิถีเกษตรกรรม	-คณะวิจัยและทีมชุมชนทำงานกลมกลืนกันมากขึ้น และนักวิจัยชุมชนมีทักษะเก็บข้อมูลและนำเสนอมากขึ้น -ทีมชุมชนตระหนักถึงความเป็นเจ้าของข้อมูลจากการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวม -ข้อมูลได้รับการตรวจทานแก้ไขโดยเจ้าของวัฒนธรรม
	3.บันทึก เรียบเรียงข้อมูลจากการสังเกต/ สัมภาษณ์ เพื่อระบุศักยภาพพื้นที่หรือ “ของดี” ในชุมชน	-จัดระบบข้อมูลเพื่อนำเสนอจุดสนใจที่สะท้อนศักยภาพชุมชน ในการท่องเที่ยววิถีเกษตรกรรม	-ข้อมูลของทีมทำงานได้รับการนำไปใช้เพื่อการริเริ่มการท่องเที่ยวชุมชนเกษตรกรรม

3.2.2 เทคนิควิธีเพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่ 2 การสร้างการมีส่วนร่วมจากสมาชิกชุมชนในการพัฒนาโปรแกรม/กิจกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์/การนำเสนอจุดสนใจ/เส้นทาง/รูปแบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับวงจรการผลิตจริง

ตารางแสดงเทคนิควิธีเพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่ 2 การส่งเสริมการรวมกลุ่มในท้องถิ่น

กิจกรรม	เครื่องมือ/เทคนิควิธี	กระบวนการ/ การวิเคราะห์ผล	ผลลัพธ์ (outcome)
3. การเก็บรวบรวม/ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาโปรแกรมหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม	1. ร่วมเก็บข้อมูล โดยคณะวิจัยและทีมชุมชนเป็น “คนนำทาง” ในการสัมภาษณ์/บันทึก/วิเคราะห์/สื่อสาร	-ร้อยเรียงและจัดลำดับจุดสนใจในพื้นที่ และพัฒนาเส้นทาง/โปรแกรมการท่องเที่ยว	-ชุมชนมีแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเกษตรกรรมโดยอ้างอิงจากโปรแกรม เส้นทาง และจุดสนใจที่พัฒนาขึ้น
	2. สร้างปฏิทินชุมชน/ปฏิทินกิจกรรมและฤดูกาลการเพาะปลูก/เทศกาลที่เกี่ยวข้องกับประเพณี	-ค้นหาข้อมูลและถ่ายภาพเพื่อจัดทำปฏิทินกิจกรรม/ฤดูกาลเพาะปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวพืชผักผลไม้เมืองหนาว ข้าวไร่ และกาแฟ	-การท่องเที่ยวมีกิจกรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับฤดูกาลของการทำสวนเกษตรสวนกาแฟ ทำไร่ข้าวและสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ ให้นักท่องเที่ยว

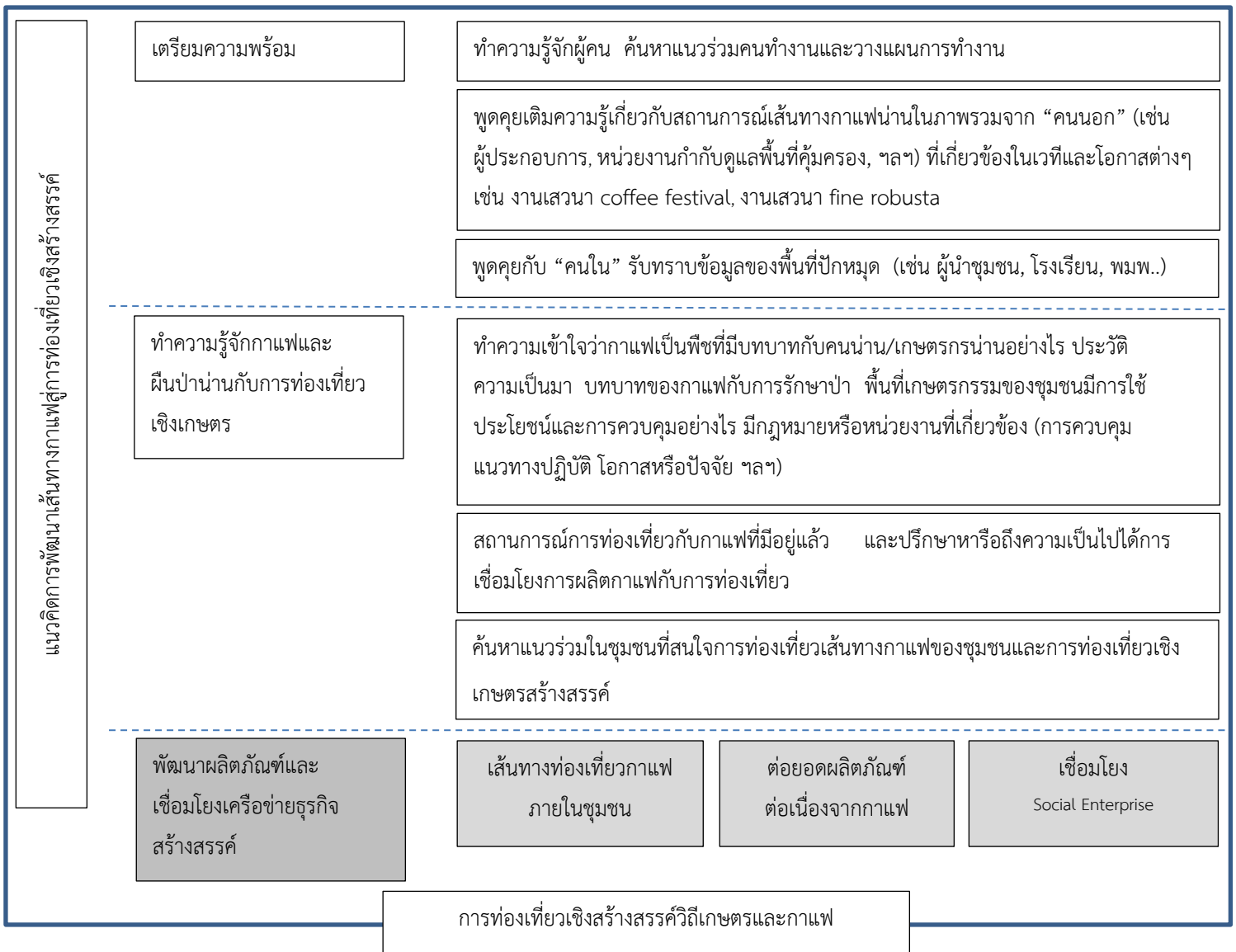
กิจกรรม	เครื่องมือ/เทคนิควิธี	กระบวนการ/ การวิเคราะห์ผล	ผลลัพธ์ (outcome)
			-การสื่อสารกิจกรรมที่เกิดขึ้นจริงตามฤดูกาลการเพาะปลูกให้นักท่องเที่ยวเข้าใจ
4. การร่างคู่มือนำเที่ยวและออกแบบกราฟฟิก	1. จัดทำร่างคู่มือนำเที่ยวเส้นทางท่องเที่ยวและจุดสนใจขนาด A5 ของทั้ง 3 ชุมชน 2. นัดประชุมคืนข้อมูลในเล่มร่างคู่มือนี้เพื่อตรวจทานข้อมูลกับผู้รู้ผู้อาวุโสและคนในชุมชน	-ตรวจทานแก้ไข หรือเพิ่มเติมจุดสนใจและกิจกรรมในเส้นทางท่องเที่ยวและจุดสนใจร่วมกันกับชุมชน	-ชุมชนร่วมรับรู้รับทราบและพัฒนาคู่มือนำเที่ยว และสร้างความรู้สึกรับเป็นเจ้าของข้อมูลมากกว่าเป็นข้อมูลสำเร็จรูปจากมุมมองของคนภายนอก
5. การพัฒนาการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวเกษตรกรรมเชิงสร้างสรรค์	1. เตรียมข้อมูลและประสานงานเพื่อฝึกอบรมมัคคุเทศก์ที่สามารถเล่าเรื่องวิถีเกษตรกรรมชุมชน จุดสนใจในเส้นทางท่องเที่ยวชุมชน รวมทั้งเส้นทางกาแฟ	-อบรมเชิงปฏิบัติการให้ยุวมัคคุเทศก์จากโรงเรียนในพื้นที่ -ทดลองฝึกปฏิบัติจริงในการสื่อความหมายเบื้องต้น	-นักเรียนที่ผ่านการอบรมมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้เรื่องวิถีเกษตรกรรมในพื้นที่มากขึ้น -ยุวมัคคุเทศก์มีความมั่นใจในการนำเสนอมากขึ้นและมีความพร้อมในการนำนักท่องเที่ยวชมจุดสนใจบนเส้นทางเรียนรู้พื้นที่
	2. พัฒนาหลักสูตรอบรมยุวมัคคุเทศก์ออนไลน์ เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดไวรัสโควิด-19 อย่างต่อเนื่อง	-ร่างหลักสูตรอบรมยุวมัคคุเทศก์ออนไลน์และเกณฑ์การคัดเลือกเด็กและเยาวชนในพื้นที่ -ประสานกับทีมชุมชนและโรงเรียนในพื้นที่ในการคัดเลือกเด็กเข้าร่วม -ผลักดันให้ทีมชุมชนได้พัฒนาบทบาทเป็นนักวิจัยชุมชนเก็บข้อมูลและเป็นพี่เลี้ยงนำกิจกรรมตามหลักสูตรที่เป็นารทดลองผิดถูกและปรับปรุงแก้ไขสร้างสรรค์ไปด้วยกัน -มีการประชุมวางแผนเตรียมฐานกิจกรรมและนัดหมายวิทยากรก่อนการจัดกิจกรรมและสรุปบทเรียนร่วมกันหลังการจัดกิจกรรม	-เด็กๆ มีความสนิสนิยมและคุ้นเคยกับพี่เลี้ยงชุมชนมากขึ้นจากการทำกิจกรรมร่วมกัน -การทดลองใช้หลักสูตรอบรมออนไลน์ทำให้คณะวิจัยค้นพบข้อดีและข้อเสียที่ควรต้องปรับปรุงแก้ไขกระบวนการและกิจกรรมที่สามารถนำไปปรับใช้กับสถานการณ์วิจัยภายใต้ความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป
	3. วางแนวทางการจัดทำสื่อเบื้องต้นเพื่อเผยแพร่ข้อมูลเรื่อง	-จัดระบบข้อมูลและออกแบบเอกสาร/แผนที่	-การท่องเที่ยวชุมชนวิถีเกษตรกรรมในพื้นที่เป็นที่รับรู้

กิจกรรม	เครื่องมือ/เทคนิควิธี	กระบวนการ/ การวิเคราะห์ผล	ผลลัพธ์ (outcome)
	การท่องเที่ยววิถีเกษตรกรรม ชุมชน	-จัดทำคลิปวิดีโอเผยแพร่ผ่าน ช่องทางออนไลน์ เช่น ยูทูป -การพัฒนาพื้นที่สื่อสารออนไลน์ บนเฟซบุ๊ก Facebook	มากขึ้น และได้รับการ ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ -เยาวชนมีพื้นที่ทดลองและได้ พัฒนาความสามารถ กล้าแสดงออกในทางสร้างสรรค์ ผ่านสื่อสารออนไลน์ในเรื่องราว ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเอง

จากวิธีวิจัย และกระบวนการศึกษาวิจัยที่เกิดขึ้น สามารถสรุปเป็นแผนผังปฏิบัติการพัฒนาชุมชน
ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรและเส้นทางกาแฟ ได้ดังนี้

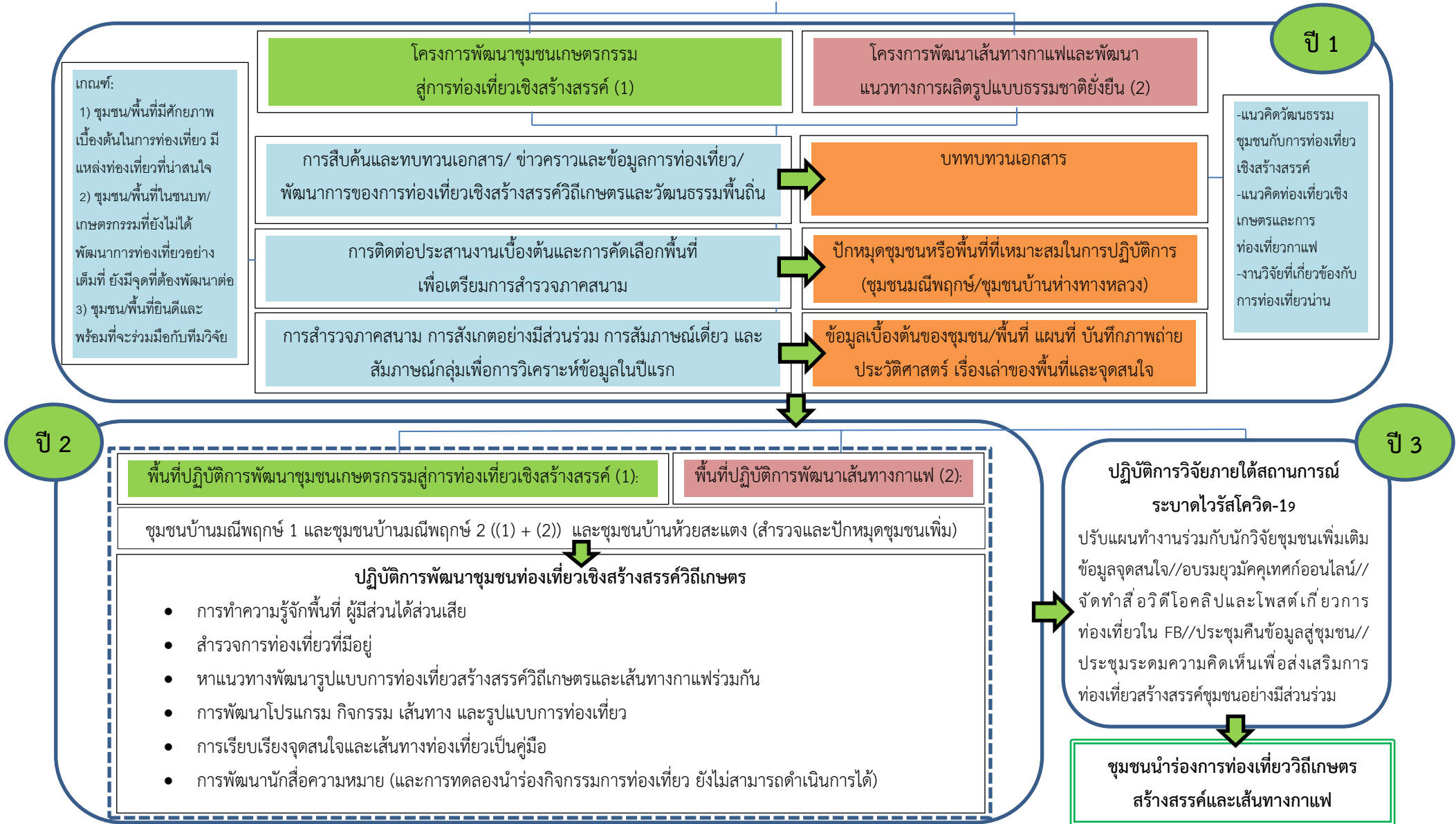
แนวคิดการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	เตรียมความพร้อม	ทำความรู้จักผู้คน สถานการณ์ชุมชน ค้นหาแนวร่วมคนทำงานและวางแผนการทำงาน
	การทำความรู้จักพื้นที่และต้นทุนชุมชน	ทำความรู้จักพื้นที่ เก็บข้อมูลโดยใช้ “แผนที่” “บันทึกภาพถ่าย” ร่วมกับ “คนนำทาง” ของชุมชนเพื่อหาจุดสนใจและเส้นทางท่องเที่ยวทางเลือกวิถีเกษตรและกาแฟ ค้นหาต้นทุนวัฒนธรรมชุมชนที่มีคุณค่า ประวัติศาสตร์ ผู้คน วิถีชีวิต ผืนป่า ที่ทำมาหากิน ระบบนิเวศพึ่งพา ฯลฯ พูดคุยประชุมกลุ่มย่อยนำเสนอการถอดบทเรียนการท่องเที่ยวที่มีอยู่ ขยายแนวร่วมกลุ่มเป้าหมายการทำงาน นัดหมายพูดคุย ชี้แจงและรับฟังจากผู้คนทั้งในและนอกพื้นที่ ที่เป็นบุคคล สถาบัน กลุ่ม และองค์กรในชุมชน เช่น บ้าน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานกำกับดูแลพื้นที่ (เช่น พมท. พช.)
	ทบทวนมุมมองและจุดยืนการท่องเที่ยวของชุมชน	ทำความเข้าใจว่าการท่องเที่ยว คือเครื่องมือในการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ไม่ใช่นำเอาวัฒนธรรมไปปรับใช้การท่องเที่ยวตามกระแส ประชุมระดมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการท่องเที่ยวเกษตรสร้างสรรค์และกาแฟด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม
แนวคิดการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการฯ และแนวคิดการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรและกาแฟ	การพัฒนาเครื่องมือสื่อความหมาย	ปรับปรุงและสร้างเครื่องมือสื่อความหมายการท่องเที่ยว เช่น ร่างคู่มือแนะนำเที่ยวเส้นทางและจุดสนใจในชุมชนและพื้นที่เชื่อมโยง จัดเตรียมป้าย แผนที่ ร่างแผนพับนำเสนอข้อมูล ประวัติชุมชน จุดสนใจ ปฏิทินฤดูกาล ปฏิทินกิจกรรม
	การค้นหาและพัฒนาทักษะคนบอกเล่า	ค้นหา คัดเลือก และอบรม “ยุวมัคคุเทศก์ท้องถิ่น” พร้อมฝึกปฏิบัติ
	การออกแบบโปรแกรม กิจกรรมรูปแบบการบริการท่องเที่ยวและทดลองการท่องเที่ยว	ออกแบบโปรแกรม-กิจกรรมท่องเที่ยว /รูปแบบการบริการท่องเที่ยว (เช่น โฮมสเตย์, เมนูอาหารพื้นถิ่น) /การทดลองโปรแกรม-กิจกรรม และเส้นทางท่องเที่ยว และฝึกปฏิบัติโดยมััคคุเทศก์ท้องถิ่นที่ร่วมกิจกรรม
แนวคิดการสร้างเครือข่าย	การเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยว	ประสานเชื่อมโยงเครือข่ายธุรกิจการท่องเที่ยว (ธุรกิจทัวร์, ผู้ประกอบการร้านอาหารกาแฟ ฯลฯ) ได้จับมือกับภาคชุมชน / อบรมการประชาสัมพันธ์การทำสื่อ และการสร้างตลาดการท่องเที่ยวเฉพาะ / การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อยอดผลิตผลเกษตรและกาแฟ / พูดคุยเพื่อขยายผล/ปรับปรุงการท่องเที่ยวโดยชุมชนและพัฒนาทักษะอื่นๆ ในการบริหารจัดการ
		การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรและกาแฟ

แผนผังปฏิบัติการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรและเส้นทางกาแฟ

แผนผังปฏิบัติการพัฒนาเส้นทางกาแฟ

แผนงานโครงการ 1.5 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีกษัตริย์ จ.น่าน

3.3 ข้อมูลที่ได้วิเคราะห์จากการทำงานในปีแรก

สรุปผลการทำงานโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตร จังหวัดน่าน ในปีที่ 1 ประกอบด้วย 2 ส่วนหลักคือ

- 1) ข้อมูลและแนวทางการทำงานร่วมกับชุมชนเป้าหมายที่ได้ดำเนินการสำรวจ ดังแสดงในแผนผัง
- 2) การประชุมรับฟังข้อคิดเห็นหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในน่านเพื่อประกอบการพิจารณาคัดเลือกพื้นที่
ซึ่งมีรายละเอียดดังเอกสารสรุปประชุมในภาคผนวก ข

บทที่ 4: บทวิเคราะห์ชุมชนเกษตรกรรมและความพร้อมเรื่องการท่องเที่ยว

บทนี้จะนำเสนอรายละเอียดแต่ละชุมชนในเรื่องข้อมูลพื้นฐาน ประวัติชุมชน พิธีกรรมและความเชื่อ ซึ่งสะท้อนให้เห็นร่องรอยของวิถีวัฒนธรรมที่น่าสนใจมากมาย ผ่านเครื่องมือวิจัยต่างๆ ทั้งการทบทวนวรรณกรรม การสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม และร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชุมชน รวมทั้งศักยภาพและความพร้อมของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรมในแต่ละแห่ง

4.1 ชุมชนมณีพฤษ 1 (ม้ง)

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชนมณีพฤษ 1

ชุมชนมณีพฤษ 1 ตั้งอยู่ที่ หมู่ 11 ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน ทิศเหนือและทิศตะวันออกติดกับเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ส่วนทิศตะวันตกและทิศใต้ติดกับเขตอำเภอเชียงกลาง ส่วนการเดินทางเข้าหมู่บ้านนั้นจะเข้าทางเขตอำเภอเชียงกลางที่สามแยกบ้านนาหนูน เป็นหนึ่งในสามชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานบนดอยมณีพฤษ มีการแบ่งการปกครองในระดับชุมชนมณีพฤษออกเป็น 3 คุ่ม ได้แก่ คุ่ม 1 หรือบ้านมณีพฤษ 1 เป็นชาวม้ง ส่วนคุ่ม 2 และ 3 คือบ้านมณีพฤษ 2 และ 3 เป็นพี่น้องชาวลัวะ ทั้งสองชนเผ่านี้เป็นกลุ่มผู้ร่วมการต่อสู้ทางอุดมการณ์ภายใต้แกนนำพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย พื้นที่ในบริเวณนี้ไล่จากบ้านมณีพฤษทั้งสามคุ่มไปตามแนวเทือกเขาภูคาป่าแดง ถูกเรียกว่า ฐานที่มั่นน่านเหนือเขต 1 หรือเขตภูแว (อ้างอิงจากเว็บไซต์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนบ้านมณีพฤษ http://baanmaneepruek.com/review_detail.php?p=15 สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2563)

ชุมชนมณีพฤษตั้งอยู่บนพื้นที่สูงเหนือระดับน้ำทะเลที่ประมาณ 1,400-1,600 เมตร แวดล้อมไปด้วยป่าไม้และภูเขาสูงทำให้อากาศค่อนข้างเย็นสบายในฤดูร้อน และหนาวเย็นจัดในช่วงฤดูหนาว จนบางปีเกิดน้ำค้างแข็งตัว เรียกว่า แม่คะนึ่ง ที่ภูผาผึ้งเป็นจุดที่มักเกิดแม่คะนึ่งจนทำให้ต้นกล้วยตายเป็นประจำ ชาวม้งจึงมักเรียกที่นั่นว่า ภูขแม่คะนึ่ง หรือภาษาม้งว่า “หางเต” “หาง” คือลำห้วยเล็กๆ ส่วน “เต” คือ แม่คะนึ่ง

ชุมชนมณีพฤษ (มี 3 หมู่บ้านย่อย) มีประชากรทั้งหมด 884 คน 374 หลังคาเรือน ซึ่งเป็นประชากรม้งประมาณ 270 หลังคาเรือน เดิมนั้นชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้านอยู่รวมกันทั้งชาวม้งและชาวลัวะ โดยตามประวัติความเป็นมานั้นชาวม้งซึ่งอพยพมาจากประเทศจีนได้เข้ามาอยู่ในหลายจังหวัดของประเทศไทยที่มีพื้นที่ชายแดนติดกับประเทศจีน รวมทั้งจังหวัดน่าน และชาวม้งกลุ่มหนึ่งค่อยๆ อพยพเคลื่อนย้ายจนมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ที่ดอยภูแวซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนของชาวเมี่ยนหรือเข้าซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณนี้มาก่อนไปประมาณ 10 กิโลเมตร จนกระทั่งชาวเมี่ยนกลุ่มนี้ได้อพยพไปอยู่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ต่อมา ชาวมังจิงขออพยพจากคอยญวขึ้นมายู่ในพื้นที่ดินของชาวเมียนหรือที่ตั้งของหมู่บ้านมณีพฤกษ์ 1 ในปัจจุบัน แล้วมีเหตุการณ์ความไม่เข้าใจกันระหว่างชาวมังกับชาวเมียนที่ดูแลที่ดินจนนำมาสู่การเจรจาแก้ไขตกลงทำความเข้าใจร่วมกัน จนกลายเป็นที่มาของชื่อชุมชน “ฉงผ้า” ที่หมายถึง “การจับมือทำความเข้าใจเพื่อเป้าหมายเดียวกัน” แล้วต่อมาในปี พ.ศ. 2538-2539 ชาวลัวะกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากทางแขวงไซยะบุรี ประเทศสปป.ลาว มาอยู่ที่บ้านโป่งตม และบ้านตาป่าซาง (ขุนน้ำปัว) ได้อพยพมาอยู่รวมกันกับชาวมังบ้านมณีพฤกษ์ 1 จนกระทั่งชุมชนมีการเติบโตและขยายเป็นชุมชนมณีพฤกษ์ 2 และชุมชนมณีพฤกษ์ 3

แต่เดิมชาวมังและชาวลัวะบ้านมณีพฤกษ์ต่างก็เป็นชนเผ่าที่ดำเนินวิถีชีวิตอยู่บนพื้นที่ราบสูง ใช้ชีวิตอยู่กับป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยวิถีที่เรียบง่าย เป็นเกษตรกร เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ทำสวน ทั้งเพาะปลูก “ข้าวไร่” “ข้าวโพด” พันธุ์ดั้งเดิมทั้งข้าวโพดข้าวเหนียวและข้าวโพดข้าวเจ้า และพืชผักพื้นถิ่น แต่ต่อมาด้วยการช่วยเหลือจากภาคส่วนต่างๆ ที่เข้ามาสนับสนุนการปลูกพืชผักผลไม้เมืองหนาว เช่น ท้อ สตรอเบอร์รี่ อะโวคาโด หนุ่ย รวมถึงการเข้ามาของพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว ประเภท ชিং กะหล่ำปลี ลิ้นจี่ โดยเฉพาะ “ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์” ทำให้วิถีการผลิตของพี่น้องชุมชนมณีพฤกษ์อยู่บนฐานความเสี่ยงมากขึ้น ประสบปัญหาผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม ดินเสื่อมคุณภาพ ป่าไม้ถูกทำลาย และสุขภาพของชาวบ้านมีการเจ็บป่วยมากขึ้น เนื่องมาจากการใช้สารเคมีในการเร่งผลผลิตและควบคุมการผลิตในพืชเกษตรแปลงใหญ่

จากความไม่มั่นคงในอาชีพเกษตรกร กอปรกับลูกหลานชาวมังและลัวะมีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น ลูกหลานรุ่นหลังๆ จึงหันไปทำงานนอกภาคเกษตรมากขึ้น เช่น แรงงานในโรงงาน ลูกจ้าง ข้าราชการ เป็นครู แพทย์ ทหาร แต่เมื่อพืช “กาแฟ” ที่เคยนำมาปลูกตั้งแต่ภายหลังการร่วมต่อสู้ยุติลง ซึ่งช่วงนั้นยังไม่มีเส้นทางการผลิตและตลาดที่ชัดเจน แต่ในปัจจุบันตลาดมีความต้องการกาแฟมากขึ้น อีกทั้งศักยภาพของชุมชนมณีพฤกษ์ที่อยู่บนพื้นที่สูงเหมาะสมกับการปลูกกาแฟ หน่วยงานต่างๆ ก็เข้ามาให้ความช่วยเหลือ กาแฟจึงกลายเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งของชุมชนมณีพฤกษ์ทั้ง 3 คุ่ม

ชาวมังมณีพฤกษ์ 1 มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาในด้านการรักษาพยาบาลที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลากหลายรุ่น อาทิ ด้านสมุนไพร และฝังเข็มที่ผู้อาวุโสบางคนได้เรียนรู้จากในช่วงเป็นผู้เข้าร่วมการต่อสู้ ปัจจุบันความรู้เหล่านี้ยังคงช่วยรักษาและบรรเทาความเจ็บป่วยให้กับชาวบ้าน เช่น เมื่อปวดเมื่อยตามร่างกาย ปวดท้อง แต่ถ้ามีความเจ็บป่วยที่หนักหนาสาหัสจนความรู้ของหมอพื้นบ้านไม่สามารถรักษาให้หายขาด ชาวบ้านก็จะไปสถานบริการสาธารณสุขชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ หรือไปรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอที่แม้ระยะทางจะไกลแต่สามารถเดินทางไปสะดวกขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก

4.1.2 ประวัติชุมชนมณีพฤกษ์ 1

ร่องรอยประวัติพัฒนาการชุมชนชาวมังมณีพฤกษ์ 1 จากคำบอกเล่าของผู้รู้ผู้อาวุโสของชุมชนสามารถแบ่งช่วงเวลาประวัติศาสตร์ชุมชนได้เป็น 4 ช่วง ดังนี้

1) ช่วงเส้นทางอพยพก่อนตั้งเริ่มตั้งถิ่นฐาน (พ.ศ. 2400)

เรื่องเล่าที่ถ่ายทอดจากคำบอกเล่าของบรรพบุรุษปู่ย่าตายาย พ่อแม่สืบต่อกันมาหลายรุ่นนั้นบอกว่า ชาวเมืองบ้านมณีพฤกษ์เดิมเป็นหนึ่งในกลุ่มอิสระชน ที่อาศัยบนพื้นที่สูงอากาศหนาวของประเทศไทย ต่อมาเกิดความขัดแย้งที่นำไปสู่การสู้รบ มีชาวจีนเข้ามาบูรณและปราบปรามชาวเมือง ทำให้ต้องอพยพหลบหนีลงมาจนถึงตอนใต้ของจีนแล้วข้ามฝั่งมายังประเทศในภูมิภาคแถบนี้ที่มีพื้นที่ชายแดนติดทางตอนใต้ของจีนนั้นคือประเทศลาว และตอนเหนือของประเทศไทยในช่วงประมาณ พ.ศ. 2400 สำหรับชาวเมืองจากประเทศจีนที่ข้ามฝั่งมาไทยก็มีการกระจายไปตั้งถิ่นฐานตามแกนนำของกลุ่มที่มี 2 กลุ่มหลักคือ แกนนำกลุ่มเมืองเขียว และแกนนำกลุ่มเมืองขาว แล้วจึงกระจายตัวไปตามภูเขาสูง หรือพื้นที่ที่มีที่ราบเชิงเขาในจังหวัดตอนเหนือของประเทศไทยที่มีพื้นที่ชายแดนติดกับประเทศลาว ได้แก่ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง กำแพงเพชร เลย พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย และตาก

สำหรับกลุ่มชาวเมืองที่เดินทางอพยพมาที่น่านก็มีการกระจายตัวไปตั้งถิ่นฐานในหลายพื้นที่ เช่น บ้านปางแก บ้านดอยเดี่ยว บ้านปากกลาง บ้านสบเป็ด แม้จะแยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานตามพื้นที่ต่างๆ แต่พื้นที่เมืองเหล่านี้ก็ยังคงมีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นต่อกัน ถ้ามีงานประเพณีสำคัญก็จะมาร่วมงานกันเสมอ เช่น งานประเพณีปีใหม่ที่บ้านมณีพฤกษ์เปรียบเหมือนงานวันรวมญาติของชาวเมืองจังหวัดน่านงานหนึ่ง

2) ช่วงตั้งถิ่นฐานบ้าน”ฉงฝ้า”

หลังจากอพยพมาจากจีนแล้วชาวเมืองมณีพฤกษ์ก็ยังไม่ได้มาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่บริเวณที่ตั้งของชุมชนในปัจจุบัน โดยก่อนหน้าที่ชาวเมืองจะเข้ามาอยู่อาศัย มีชาวเมี่ยนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาเมื่อชาวเมี่ยนกลุ่มนี้ได้มีการอพยพไปอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ชาวเมืองมณีพฤกษ์ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยใกล้เคียงจึงขออพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่นี่โดยความเห็นชอบจากผู้ดูแลที่ดินชาวเมี่ยน ในทุกปีสมัยก่อนชาวเมี่ยนจะมาเก็บภาษีที่ดินเป็นฝืน ซึ่งต่อมาจากวิธีการเก็บภาษีนี้อาจเป็นกำเนิดที่มาของชื่อชุมชน

เรื่องเล่ามีอยู่ว่า “ในปีหนึ่งชาวเมี่ยนมาเก็บภาษีก่อนฤดูกาลเก็บเกี่ยว ชาวเมืองจึงขอให้กลับไปก่อน แต่ก็กลับไปด้วยความไม่เข้าใจกันเนื่องด้วยภาษาการสื่อสารที่แตกต่างกัน ชาวเมืองจึงขอให้ชาวจีนที่เข้ามาค้าขายด้วยในสมัยนั้นช่วยเขียนตามคำบอกเป็นภาษาจีนถึงสาเหตุการเลื่อนจ่ายภาษีกครั้งนั้น แต่ข้อความที่ถูกสื่อสารกลับบอกว่าไม่ให้ชาวเมี่ยนมาเก็บภาษีก่อน จึงนำมาสู่ความขัดแย้งระหว่างสองชนเผ่า ต่อมาจึงได้มีการนัดหมายเจรจากัน และชาวเมืองได้ล้มควาย 1 ตัวมาทำอาหารแล้วมีคณะกรรมการกลางใช้ปลายมีดจิ้มเนื้อควายปิ้งสุกสอดเข้าใต้เก้าอี้แล้วส่งให้ทั้งสองฝ่าย การสอดเนื้อควายใต้เก้าอี้มีความหมายว่าใต้เก้าอี้เป็นพื้นที่ชั้นต่ำ ถ้าฝ่ายใดยังคิดร้ายต่ออีกฝ่ายอยู่ก็จะประสบกับชะตากรรมที่ร้ายแรง แต่ไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นอะไร เรื่องราวจึงจบลงด้วยดี”

จากที่มาของเหตุการณ์ครั้งนั้น ชาวเมืองจึงได้นำชื่อ “ฉงฝ้า” ที่หมายความว่า “การจับมือทำความเข้าใจเพื่อเป้าหมายเดียวกัน” มาตั้งเป็นชื่อชุมชน (ที่มา จากเอกสารของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพฤกษ์)

3) ช่วงจุดเปลี่ยนความขัดแย้ง การต่อสู้ สู่ความเข้าใจ (พ.ศ. 2514- พ.ศ. 2527)

ชุมชน “ฉางผ้า” ได้ดำเนินวิถีชีวิตของชาวม้งที่ถูกเรียกเก็บภาษีฝิ่นจากชาวเมี่ยนเรื่อยมา จนกระทั่งต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2514 ในช่วงนี้รัฐได้ดำเนินนโยบายปราบปรามยาเสพติด ทำให้การปกครองแบบเดิมได้ยกเลิกไป และในช่วงต่อมาไม่นานปัญหาความไม่เข้าใจระหว่างรัฐและชาวม้งบ้านฉางผ้าก็ทวีความรุนแรงมากขึ้น ในขณะที่ในสังคมเมืองก็เกิดความไม่พอใจระหว่างกลุ่มนักศึกษาที่สนใจการปกครองกับรัฐทำให้นำมาสู่ปัญหาความขัดแย้งที่บ้านปลาย จนในปี พ.ศ. 2516 กลุ่มนักศึกษาเหล่านั้นต้องหลบหนีเข้าป่าและสนับสนุนให้ชาวเขาเผ่าต่างๆ รวมทั้งชาวม้งเข้าร่วมอุดมการณ์ต่อสู้กับรัฐภายใต้แกนนำพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

ตลอดระยะเวลากว่า 12 ปี ที่พี่น้องชาวม้งบ้านฉางผ้าเข้าร่วมอุดมการณ์พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หรือที่รู้จักกันในชื่อสหาย ต้องอาศัยหลบภัย ซ่อนตัวอยู่ตามป่า ตามเขา ตามถ้ำต่างๆ เช่น ถ้ำผาแดง ถ้ำผาผึ้ง ขณะที่ฝ่ายรัฐก็มีกลุ่มทหารและตำรวจภายใต้แกนนำคือ “พล.ท. อนันต์ พฤกษ์” กับนายตำรวจชื่อ “มณี” ไม่ทราบนามสกุล สถานการณ์การต่อสู้ดำเนินยืดเยื้อเรื่อยมาจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2521 สถานการณ์คลี่คลาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 มีนโยบายคำสั่งตามสำนักนายกรัฐมนตรีฉบับที่ 66/23 ชาวบ้านฉางผ้าที่ร่วมการต่อสู้จึงออกจากป่ามามอบตัวกับรัฐในฐานะ “ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย” โดยไม่มีความผิด ยกเว้นผู้ที่มีคดีกระทำความผิดทางอาญาร้ายแรง

ในช่วงปี พ.ศ. 2527 รัฐได้อนุญาตให้ชาวบ้านสามารถเข้าไปอยู่อาศัยทำมาหากินในที่ดินเดิมได้ โดยภายใต้มาตรการคุณของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ทรงห่วงใยวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน จึงมีโครงการของหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนเรื่องที่อยู่อาศัย การทำมาหากิน นำเมล็ดพันธุ์และกล้าพืชผักผลไม้หลากหลายชนิดลำเลียงทางเฮลิคอปเตอร์เข้ามาแจกจ่ายชาวบ้าน รวมทั้งกล้าต้นกาแฟ และสุดท้ายจากเหตุการณ์ครั้งนี้จึงนำมาสู่ชื่อใหม่ของชุมชนที่มีที่มาจากการผสมชื่อของเจ้าหน้าที่รัฐดังกล่าวว่า “มณีพฤกษ์” (ที่มา จากเอกสารของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพฤกษ์)

4) ช่วงความท้าทายจากวิถีทุนการผลิตบนฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม

อีกหนึ่งความท้าทายต่อวิถีชีวิตของชาวม้งมณีพฤกษ์ คือ การตกเป็นจำเลยของสังคมที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นส่วนหนึ่งของผู้ผลิตภาคเกษตรที่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในเรื่องการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลงเพื่อการดูแลพืชผลการเกษตร เช่น ในแปลงกะหล่ำปลี ชิง หรือเรื่องการทำลายป่าต้นน้ำเนื่องจากการถางป่าเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อส่งสู่สายพานการผลิตของกลุ่มทุน ซึ่งจากการพูดคุยกับผู้รู้ผู้อาวุโส และคนรุ่นใหม่ของชุมชนนั้น ต่างก็รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและยอมรับว่าตนเองก็เป็นส่วนหนึ่งของปัญหา แต่ที่ผ่านมามีด้วยยังขาดองค์ความรู้ รวมถึงปัจจัยสนับสนุนในการปรับเปลี่ยนเพื่อก้าวออกจากวิถีนี้

แต่ในวันนี้ ด้วยฐานแนวคิดของคนอยู่กับป่าของกลุ่มชาวม้งมณีพฤกษ์ ที่มีความเคารพและพิงพิงอาศัยทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ทั้งป่าไม้ และภูเขาเข้ามาชานาน ลูกหลานที่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ ได้รับความรู้และการศึกษาที่รู้เท่าทันวิถีสังคมข้างนอกมากขึ้น จึงเริ่มตระหนักถึงการก้าวข้ามความท้าทายในวิถีการผลิตถึง

ทำลาย กอปรกับมีหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ทั้งในระดับพื้นที่และส่วนกลางเข้ามาให้ความช่วยเหลือสนับสนุนต่างๆ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทุนการผลิต การท่องเที่ยววิถีชุมชน ตลาดพืชผลไม้เหมืองหนาวและเส้นทางกาแพพิเศษ จนวันนี้ ชาวมังมณีพฤกษ์ส่วนหนึ่งสามารถลุกขึ้นมาปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตจากเกษตรเคมีที่หวานคั้นสู่วิถีเกษตรอินทรีย์ดั้งเดิม และยังมีความพยายามที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ระบบเกษตรอินทรีย์และวิถีเกษตรที่ไปด้วยกันได้กับการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมนี้มีเพิ่มขึ้นในวิถีของชาวมังมณีพฤกษ์ต่อไป

4.1.3 พิธีกรรมและความเชื่อ

ประเพณีสำคัญในรอบปีของชาวมังมณีพฤกษ์ ได้แก่ พิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ หลังเก็บเกี่ยวข้าวใหม่แล้ว ชาวมังก็จัดพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษด้วยข้าวใหม่ที่มีลักษณะเป็นข้าวน้ำนม พร้อมทั้งทำขนมเช่นไหว้ด้วยงานประเพณีปีใหม่มัง ที่จะจัดขึ้นทุกปีประมาณ 5-7 วัน มีการจัดงานนี้ในช่วงวันสุดท้ายเดือนสุดท้ายของปี ช่วงนี้ชาวบ้านจะหยุดพักงานในสวนและไ้มาร่วมงานที่จัดบริเวณลานวัฒนธรรมของชุมชน มีพิธีกรรมทางศาสนา มีการเช่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษ มีกิจกรรมการเล่นของหนุ่มสาว เช่น การโยนลูกช่วง การเล่นลูกข่าง การเป่าแคนมัง พิธีสู่วิวัญหู่ และมีการจัดการประกวดธิดากาแพที่มีสาวงามชาวมังจากบ้านอื่นๆ ในจังหวัดน่านมาประชันความสามารถด้วย และอีกงานในช่วงปีใหม่ก็คือ พิธีเรียกขวัญข้าว โดยนำข้าวของเครื่องมือเครื่องใช้ทำมาหากิน พิธีเรียกขวัญข้าวนี้่จะจัดกัน 3 วัน 3 คืน

4.2 ชุมชนมณีพฤกษ์ 2 (ลัวะ)

4.2.1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชนมณีพฤกษ์ 2

ในการศึกษานี้เลือกชุมชนลัวะมณีพฤกษ์ 2 เป็นหนึ่งในพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย แต่ได้นำเสนอข้อมูลพื้นฐานชุมชนของชุมชนมณีพฤกษ์ 3 ซึ่งเป็นชาวลัวะเช่นกันและตั้งถิ่นฐานอยู่ติดกันไว้ด้วย เพื่อความเข้าใจในบริบทของชุมชนลัวะทั้งสองกลุ่มนี้มากขึ้น

ทั้ง 2 ชุมชนนี้อยู่ที่หมู่ 11 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน โดยทั้งสองชุมชนนี้อยู่ไม่ไกลจากชุมชนมณีพฤกษ์ 1 ที่เป็นกลุ่มมัง สามารถเดินทางจากทางหลวงหมายเลข 1080 แล้วเลี้ยวขวาเข้าแยกบ้านนาหูนประมาณกิโลเมตรที่ 77-78 ตามเส้นทางหลวงหมายเลข 4017 ใต้ความสูงขึ้นมาผ่านบ้านปางแกจนกระทั่งถึงโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่ลุ่มน้ำน่าน (พมพ.) ที่ 6 ถ้าขับตรงขึ้นไปทางทิศเหนือจะเข้าสู่หมู่บ้านมณีพฤกษ์ 1 แต่ถ้าเลี้ยวขวาจากที่ตั้งโครงการพมพ.6 ขับลงใต้มาประมาณ 1.7 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 5 นาทีก็จะพบป้ายทางขวามือไปสู่ตาน้ำเป็น และเลี้ยวซ้ายจะเข้าสู่ชุมชนมณีพฤกษ์ 2 แล้วขับรถลงเนินผ่านกลุ่มบ้านมณีพฤกษ์ 2 แล้วไ้ขึ้นเนินอีกรอบก็จะถึงชุมชนมณีพฤกษ์ 3

ชุมชนมณีพฤกษ์ 2 และชุมชนมณีพฤกษ์ 3 ตั้งอยู่บนพื้นที่สูงเหนือระดับน้ำทะเลที่ประมาณ 1,400-1,600 เมตร แวดล้อมไปด้วยป่าไม้และภูเขาสูงมองเห็นทิวเขา ป่าไม้และพื้นที่เพาะปลูก เช่น ข้าวไร่ กาแฟ จึงมีอากาศหนาวเย็นสบายให้ได้สัมผัสเกือบทั้งปี

ชาวบ้านมณีพฤกษ์ 2 และ 3 ดำเนินวิถีชีวิตของชาวลัวะที่อาศัยอยู่กับป่าเขาและธรรมชาติบนพื้นที่สูง อาศัยการเพาะปลูกเช่นข้าวไร่หมุนเวียน ข้าวโพด เผือก พืชผักสวนครัวพื้นถิ่น และเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ ปลา รวมทั้งการเก็บหาพืชพรรณจากป่ามาปรุงอาหารอย่างเรียบง่าย

พิธีกรรมสำคัญของชาวลัวะมณีพฤกษ์คือ “การกินโสด” หรือ “พิธีสู่ขวัญข้าว” ซึ่งมีระบบความคิดความเชื่อที่คล้ายกับแม่โพสพในพื้นที่ที่มีการเพาะปลูกข้าวในถิ่นอื่นๆ รวมถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับแต่ละช่วงของชีวิต เช่น การเกิด การตาย การเจ็บป่วย รวมถึงภูมิปัญญาในการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย และการสร้างบ้านเรือนในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบลัวะที่น่าสนใจเรียนรู้

4.2.2 ประวัติชุมชนมณีพฤกษ์ 2

บ้านมณีพฤกษ์ 2 หรือ คุ่ม 2 เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มพี่น้องชาวลัวะ วลัวะคุ่ม 2 บางครั้งก็ถูกเรียกว่ากลุ่ม “มัลรุ” หรือ “ลัวะโสด” เพราะมีพิธีกรรมที่เรียกว่า “งานกินโสด” และมีบางส่วนที่เป็น “ลัวะปรัย” หรือ “ลัวะดอกแดง” จากอำเภอบ่อเกลือที่เข้ามาแต่งงานเป็นชายของกลุ่มลัวะมัลรุตั้งแต่อ่อนอพยพมาอยู่ที่อยู่ปัจจุบัน ชาวลัวะในคุ่ม 2 นี้เดิมอาศัยอยู่ที่บ้านสว่าง ตำบลหนองแดง อำเภอแม่จริม ใกล้พื้นที่รอยต่อไทย-สปป.ลาว จากบ้านสว่างบางส่วนก็อพยพไปบ้านน้ำตวง และส่วนหนึ่งก็อพยพไปบ้านตาป่าซาง (ขึ้นกับหมู่ 2 ตำบลศิลาแลง อำเภอปัว ในปี พ.ศ. 2535 โอนมาขึ้นเป็นบ้านตาหลวง หมู่ที่ 5 ตำบลปากกลาง อำเภอปัว ในปัจจุบัน)

ต่อมาได้มีนโยบายการอพยพผู้คนออกจากพื้นที่ที่กำหนดว่าเป็นพื้นที่ต้นน้ำ โดยการจัดหาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินให้ที่บ้านมณีพฤกษ์ แต่ชาวลัวะส่วนหนึ่งมองว่าบ้านตาป่าซางเป็นบ้านเกิดเมืองนอนที่อยู่อาศัยกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจึงไม่อยากจะย้ายไปอยู่ที่บ้านมณีพฤกษ์ที่จัดสรรไว้ให้ อีกทั้งบางส่วนก็มองว่าบ้านมณีพฤกษ์ขณะนั้นก็มีพี่น้องชาวม้งอาศัยอยู่ก่อนแล้ว อีกทั้งเจ้าหน้าที่รัฐก็ไม่ได้มาอยู่ดูแลเป็นประจำก็เกรงว่าจะมีปัญหาในอนาคต

แต่ต่อมารัฐก็ได้พาผู้อาวุโสและกรรมการหมู่บ้านของชุมชนตาป่าซางขึ้นเฮลิคอปเตอร์ไปดูพื้นที่ที่บ้านมณีพฤกษ์ แกนนำบางคนบอกว่าก็น่าจะอยู่ได้ ขณะที่แกนนำอีกส่วนหนึ่งก็ไม่เห็นด้วย อย่างไรก็ตามในช่วงปี พ.ศ. 2539 ในครั้งนั้นจึงมีชาวลัวะจำนวนกว่า 40 ครอบครัวที่ตัดสินใจอพยพออกจากบ้านตาป่าซางมาอยู่ที่บ้านมณีพฤกษ์ ขณะที่อีกประมาณ 10 ครอบครัวได้ตัดสินใจอยู่ที่บ้านตาป่าซางเหมือนเดิมเพียงแต่ย้ายลงไปต่ำกว่าบริเวณที่ตั้งเดิมและติดกับขุนน้ำปัว และบางส่วนก็ไปบ้านหลวง บ้านน้ำปัวพัฒนา และอยู่อาศัยมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ความเป็นญาติพี่น้องก็ยังเชื่อมโยงถึงกันไปมาหาสู่กัน นามสกุลก็ยังสะท้อนความสัมพันธ์ เช่น ชาวลัวะบ้านตาป่าซางมีนามสกุล “ยอดดอน” เช่นเดียวกับพี่น้องชาวลัวะบ้านมณีพฤกษ์

สำหรับพี่น้องลัวะกว่า 40 ครอบครัวที่ย้ายมาบ้านมณีพฤษ์นั้น จุดแรกที่สร้างที่อยู่อาศัยอยู่บริเวณ ดอยผาผึ้ง ต่อมาในช่วงประมาณเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคมมักประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ ไม่มีน้ำอุปโภคบริโภค เจ้าหน้าที่จึงแนะนำให้ชาวบ้านไปลองสำรวจว่าพื้นที่บริเวณไหนของดอยมณีพฤษ์ที่มีแหล่งน้ำและเหมาะที่จะ อยู่อาศัยบ้าง ตอนนั้นผู้อาวุโสของชุมชนได้ร่วมกันสำรวจและกลับไปแจ้งเจ้าหน้าที่ว่าพื้นที่บริเวณด้านล่างของ ที่ตั้งชุมชนปัจจุบันหรือบริเวณกลุ่มบ้านก่อนเส้นทางไปไร่รื่อน้ำจะเหมาะอยู่อาศัยมากกว่าจึงได้ตัดสินใจ ย้ายมาอยู่

เมื่อมาอยู่ได้ประมาณ 3-4 ปี แม้ว่าจะมีน้ำกินน้ำใช้ ไฟฟ้าเข้าถึง แต่ก็ประสบปัญหาดินพังทลายหรือ ดินสไลด์มีรอยแยกอีก และในช่วงนั้นพี่น้องก็มีปัญหาทะเลาะกันบ่อยเกี่ยวกับปัญหาหลักคือ น้ำ และที่ดิน ทำมาหากิน รวมทั้งปัญหากับพี่น้องชาวม้งที่อยู่มาก่อน ต่อมาเมื่อโครงการพมพ.ที่ 6 จึงได้ชวนพี่น้องทั้งม้ง และลัวะบ้านมณีพฤษ์และบ้านปางแกมาประชุมร่วมกันว่าจะทำอย่างไรจึงจะอยู่ร่วมกันได้จนเกิดความเข้าใจ ร่วมกันและอยู่ด้วยกันได้ รวมถึงได้แก้ไขปัญหาดังกล่าว และมีการขยับขยายบ้านบางส่วนมาอยู่พื้นที่บนเนิน ด้านบนด้วย

ส่วนบ้านมณีพฤษ์ 3 หรือคุ้ม 3 นั้นเป็นกลุ่มลัวะที่อพยพเข้ามาที่หลังลัวะคุ้ม 2 ชาวลัวะคุ้ม 3 เป็น กลุ่มลัวะปรัย ที่อพยพจากบ้านน้ำรีพัฒนา และบ้านห้วยทรายขาว อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และเข้ามาอยู่บ้าน มณีพฤษ์เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2545-2546 โดยผู้ใหญ่ปรีชาที่เป็นแกนนำได้มาปรึกษากับกลุ่มพี่น้องลัวะคุ้ม 2 ที่อยู่เดิมว่าจะมาอยู่ร่วมกันที่บ้านมณีพฤษ์ได้หรือไม่ สุดท้ายจึงได้มาอยู่รวมกันที่บ้านมณีพฤษ์

4.2.3 พิธีกรรมและความเชื่อ

งานประเพณีของชาวลัวะ หรือบ้านมณีพฤษ์ 2 และ 3 จะจัดงานประเพณีการกินโคลน หรือ “ตีพิ” “พิ” หรือ “ปือ” คือเครื่องดนตรีทำจากไม้ไผ่ หรือที่เรียกว่า “ไม้เฮียะ” ใช้ตีให้เกิดจังหวะ พิธีนี้จะจัดขึ้น ในช่วงหลังการเก็บเกี่ยวพืชไร่ซึ่งจะตรงกับช่วงเดือนสิงหาคมประมาณ 7 วัน 7 คืน เพื่อเลี้ยงขวัญข้าวและ เลี้ยงผีประจำหมู่บ้าน ไม้พิที่ใช้ตีนี้ตัวแทนชาวบ้านแต่ละครอบครัวจะต้องพากันออกจากบ้านแต่เช้าตรู่เพื่อไป ตัดไม้ไผ่เฮียะในป่าที่ปางแก ถ้าบ้านไหนไม่มีตัวแทนไปจะถูกปรับ 250 บาทที่ไม่ให้ความร่วมมือ เมื่อตัดไม้ไผ่ เฮียะได้แล้วชาวบ้านจะช่วยกันทำพิในป่าและมีการเทียบเสียง เมื่อชาวบ้านหลายร้อยคนทำพร้อมกันจึงเกิด เสียงดังกังวานไปทั่วป่า

หลังจากได้ไม้พิแล้วหมอผีประจำหมู่บ้านก็นำขบวนเดินออกจากป่าไปตามเส้นทางที่บรรพบุรุษเคย ผ่าน ช่วงไหนที่หยุดพักชาวบ้านก็จะตีพิเกิดเสียงดังไปทั่ว ขบวนพิจะเดินกันเรื่อยมาจนถึงจุดหมายที่ “บ้านพิหลวง” หรือบ้านที่จัดไว้รองรับพิที่นำออกมาจากป่า เมื่อถึงบ้านนี้แล้วชาวบ้านจะวางพิลงในตะกร้า และมีการเลี้ยงข้าวปลาอาหารเฉลิมฉลองกันในเย็นนั้น โดยทั่วไปในแต่ละปีจะมีการจัดงานโคลนหนึ่งครั้ง แต่บางปีไม่พร้อมก็ได้จัดงาน โดยทุกครั้งจะมีหมอผี หรือชะจ่า บอกว่าชุมชนมีความพร้อมหรือไม่ ถ้าพร้อมก็ จะมาบอกชาวบ้านว่าปีนั้นจะมีการทำโคลน และปีไหนที่ไม่ทำหมอผีก็จะไปบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางศาลเคารพ หรือ “เกียงซอย” เกียงคือบ้าน ซอยคือผี เรียกรวมๆ คือผีบรรพบุรุษ ว่าปีนั้นไม่ได้จัดพิ

งานกินโสลด์ หรือตีพี นี้เป็นประเพณีของชาวลัวะ แต่ก็ไม่ได้จัดทุกบ้าน บ้านที่จัด เช่น กลุ่มนามสกุล “ยอดอ่อน” ที่อพยพมาจากบ้านตาป่าซาง อำเภอปัว แต่ถ้าเป็นพี่น้องลัวะที่อพยพมาจากบ่อเกลือ มีนามสกุล เช่น ใจปิง อุทิน เปาปาจะจัดงานพิธีดอกแดง หรือพิธีรับขวัญข้าวกลับบ้านช่วงหลังการเก็บเกี่ยว จึงไม่ได้จัดงานกินโสลด์ แต่ก็มาร่วมงานประเพณีกินโสลด์หรือตีพีได้

ในพิธีตีพีนี้จะมีการจัดงานที่บ้านพิหลวงหรือบ้านของหมอผีที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ซึ่งในชุมชนอาจมีบ้านพิหลวงหลายบ้านแต่ละปีจะมีการเลือกจัดที่บ้านใดบ้านหนึ่ง และเป็นตัวแทนไปบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทาง ศาลเคารพให้ปกป้องรักษาคนในบ้าน

4.3 ชุมชนบ้านห้วยสะแดง (ขมุ)

4.3.1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชนห้วยสะแดง

ชุมชนห้วยสะแดงตั้งอยู่ที่หมู่ 2 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ทิศเหนือติดตำบลปอนและสปป.ลาว ทางด้านใต้ติดกับบ้านงอบศาลา ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง ทางด้านตะวันออกติดกับบ้านน้ำลาด ตำบลงอบ และบ้านปอน บ้านป่าเปื่อย ตำบลปอน ส่วนทางด้านทิศตะวันตกจะติดกับบ้านดอนไชย เขตสปป.ลาว การเดินทางเข้าหมู่บ้านสามารถตามเส้นทาง 101 – ปัว-ทุ่งช้าง เมื่อถึงโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 98 ก็เลี้ยวซ้ายเข้ามาอีกประมาณ 7 กิโลเมตร

ชุมชนห้วยสะแดงตั้งอยู่บนพื้นที่สูงเหนือระดับน้ำทะเลที่ประมาณ 600 เมตร ที่ตั้งชุมชนอยู่ในหุบเขาพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาแวดล้อมไปด้วยป่าไม้และภูเขาสูง อากาศหนาวเย็นจัดในช่วงฤดูหนาว ประชากรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ขมุ มีจำนวนประชากรทั้งหมด 456 คน 135 หลังคาเรือน

ห้วยสะแดง หรือ “อมแดง” ในภาษาขมุ ซึ่ง “อม” หมายถึงน้ำ หรือลำห้วย นั้นมีที่มาจากบริเวณที่ตั้งถิ่นฐานชุมชนในปัจจุบันนี้เป็นพื้นที่ภูเขาและป่าที่อยู่ใกล้กับลำห้วย ส่วน “สะแดง” มีที่มาจากเดิมชาวบ้านปลูกไร่แดงไว้เป็นจำนวนมากเพื่อนำไปแลกข้าวของเครื่องใช้และสิ่งจำเป็นกับชุมชนที่ใกล้กัน เช่น บ้านงอบหลายคนจึงเรียกชุมชนนี้ว่า “แสดง” แต่ก็มีบางคนอ่านเป็น “แสด-ตง” ต่อมาจึงได้มีการเขียนเพิ่มสระอะจนกลายเป็น “สะแดง”

เดิมนั้นชุมชนห้วยสะแดงเกิดจาก 4 ชุมชนหรือกลุ่มบ้านย่อยๆ ที่อพยพมาอยู่ร่วมกัน ได้แก่ บ้านน้ำปาง บ้านห้วยตาด บ้านห้วยสะแดง บ้านน้ำน่านซึ่งทั้ง 4 กลุ่มบ้านนี้เป็นชาวขมุส่วนหนึ่งที่อพยพจากประเทศสปป.ลาวเข้ามาอยู่ในจังหวัดน่าน ประเทศไทย

ชาวขมุบ้านห้วยสะแดงเป็นชนเผ่าที่ดำเนินวิถีชีวิตอยู่บนพื้นที่ราบสูง ใช้ชีวิตอยู่กับป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยวิถีที่เรียบง่าย เป็นเกษตรกร เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ทำสวน ในแปลงหมุนเวียน เช่น “ข้าวไร่” มันสำปะหลัง ถั่วดำ และพืชสวน เช่น ส้ม พืชผักพื้นถิ่น และพืชพันธุ์ใหม่ๆ ที่เข้ามา เช่น เงาะ

ทุเรียน อะโวคาโด โกโก้ กาแฟ รวมทั้งการเก็บหาพืชพรรณตามฤดูกาลจากป่ามาแปรรูปและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น ลูกตำไม้กวาดดอกก้าง

พื้นที่ป่าและภูเขาบ้านห้วยสะแดงอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่ 77 พื้นที่ป่าดอยภูคาและป่าผาแดง ด้วยสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลาดชันและภูเขา ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องทำมาหากินในบริเวณพื้นที่ป่าและภูเขาซึ่งจัดว่าเป็นป่าต้นน้ำ จึงมีพื้นที่บางส่วนกลายเป็นภูหัวโล้นจากการใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว แต่ด้วยความตระหนักในวิถีที่พึ่งพิงอยู่กับป่ามาช้านาน ชาวบ้านจึงพยายามปรับเปลี่ยนวิถีการใช้ประโยชน์จากผืนป่า และให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการส่งคืนผืนป่าบางส่วนเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์เป็นผืนป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ต่อไป รวมถึงความสัมพันธ์กับพี่น้องชุมชนฝั่งสปป.ลาวที่อยู่กันแบบบ้านพี่เมืองน้องมาตลอด จึงมีกิจกรรมร่วมกันเช่นการปลูกผืนป่าช่วงรอยต่อชายแดน บ้านห้วยสะแดง-เชียงฮ่อน สปป.ลาว ทำให้พืชพรรณและสัตว์ป่าในพื้นที่บ้านห้วยสะแดงยังอุดมสมบูรณ์ สัตว์ป่าที่พบ เช่น กระรอก หมูป่า ลิง ไก่ป่า

4.3.2 ประวัติชุมชนห้วยสะแดง

บ้านห้วยสะแดง มีประวัติศาสตร์ เรื่องราวที่บอกเล่าสืบต่อกันมามากมาย ชวนให้ติดตามทำความรู้จักอดีตที่เป็นมา ก่อนจะพาไปทำความรู้จักเส้นทางและจุดสนใจในปัจจุบัน เราสามารถแบ่งประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านห้วยสะแดงได้เป็น 2 ช่วง ดังนี้

1) ช่วงเส้นทางอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน (ก่อนปี พ.ศ. 2431-สมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการจัดระบบการเมืองการปกครองใหม่)

จากการสืบค้นเส้นทางของการอพยพของพี่น้องขมุ บ้านห้วยสะแดง จังหวัดน่านนั้น พบว่า เดิมนั้นชาวขมุบ้านห้วยสะแดงเป็นหนึ่งในพี่น้องกลุ่มชาติพันธุ์ขมุที่ตั้งถิ่นฐานพักอาศัยอยู่บริเวณแนวเทือกเขาหลวงพระบางพื้นที่ชายแดนของสปป.ลาว จนกระทั่งเมื่อพื้นที่บริเวณนั้นได้รับผลกระทบจากการล่าอาณานิคมและการขีดเส้นพรมแดนรัฐชาติระหว่างสองประเทศ ทำให้พี่น้องชาวขมุถูกผนวกรวมและแบ่งแยกทำให้เกิดการอพยพ ในส่วนของชาวขมุที่อพยพเข้ามาประเทศไทยนั้นจึงมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามจังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ แพร่ น่าน รวมถึงพื้นที่ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดสุพรรณบุรี เรื่อยมาตั้งแต่ช่วงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ และเรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 และสมัยรัชกาลที่ 4

ชาวขมุบ้านห้วยสะแดงนั้นเป็นหนึ่งในกลุ่มที่อพยพจากสปป.ลาวข้ามแม่น้ำโขงมาอาศัยอยู่ที่อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และมีการอพยพกันลงมาเรื่อยๆ จนมาถึงจังหวัดน่าน และมีการอพยพแยกย้ายไปตามการนำของผู้นำกลุ่มคือแสนกันทะไปตั้งถิ่นฐานในหลายพื้นที่ เช่น บ้านน้ำปาง บ้านใหม่ชายแดน ตำบลชนแดน อำเภอสองแคว บ้านห้วยสะแดง อำเภอทุ่งช้าง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน 2554) ซึ่งเหตุผลที่เลือกตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บริเวณนี้เนื่องจากพี่น้องขมุมองเห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของขุนน้ำน่านที่มีต้นกำเนิดมาจากดอยขุนน้ำน่าน อำเภอบ่อเกลือ ซึ่งจะไหลขึ้นเหนือไปอำเภอทุ่งช้าง ก่อนจะไหลลงใต้ไปยังอำเภอบัว

อำเภอท่าวังผา อำเภอเมืองน่าน อำเภอเวียงสา และจังหวัดอื่นๆ ก่อนออกแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น อุดรดิตถ์ พิษณุโลก พิษณุ นครสวรรค์

ในส่วน of ชาวหมู่บ้านห้วยสะแตงนั้น ต่อมาได้มีการอพยพไปยังบ้านห้วยไคร้ และอพยพไปยังบ้านบวกลวง(ปัจจุบันอยู่เหนือบ้านน้ำลาดเก่า) และจากนั้นได้มีการอพยพแยกย้ายตามผู้นำไปตั้งถิ่นฐานใน 3 กลุ่มบ้าน (เรื่องเดียวกัน) ได้แก่

กลุ่มที่ 1 คือ บ้านน้ำน่านเหนือหรือบ้านสบห้วยสะแตง (ปัจจุบันอยู่เหนือบ้านปอน) โดยการนำของแสนใหม่ ต่อมาได้อพยพลงมาอยู่บ้านห้วยสวนเมี่ยงหรือบ้านห้วยส้มป่อย แล้วจึงย้ายกลับไปอยู่บ้านน้ำปาง (ปัจจุบันอยู่บนบ้านน้ำเลียง ตำบลปอน) แล้วอพยพกลับมาอยู่บ้านห้วยสะแตง โดยการนำของแสนใจ ซึ่งปัจจุบัน คือ ผู้คนส่วนใหญ่ที่ตั้งบ้านอยู่อาศัยฝั่งตอนเหนือของหมู่บ้าน

กลุ่มที่ 2 คือ บ้านที่แยกตัวจากบ้านบวกลวง อพยพมาอยู่ที่บ้านห้วยข้าวหลาม หรือห้วยเฮี้ย (อยู่ตอนเหนือของบ้านภูคำในปัจจุบัน) โดยการนำของแสนปัน ต่อมาได้อพยพมาอยู่บริเวณกึ่งห้วยปลาแก้ง หรืออมลิน (เขตพื้นที่บ้านห้วยสะแตง ปัจจุบันเป็นสวนส้มของชาวบ้าน) โดยการนำของแสนสุน แล้วอพยพย้ายลงมาก่อตั้งกลุ่มบ้านที่บริเวณโรงเรียนบ้านห้วยสะแตง (ปัจจุบันคือโรงเรียนเพียงหลวง 7) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2469

กลุ่มที่ 3 คือ อีกกลุ่มบ้านที่แยกตัวจากบ้านบวกลวง อพยพมาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่บ้านห้วยตาด (ปัจจุบันเป็นสวนส้มของนายคำปัน แพงคำใส) โดยการนำของแสนนาง (บิดานายตัก แพงคำใส) และต่อมาได้ย้ายต่อไปอีกที่บ้านห้วยโป่ง หลังจากแสนนางได้เสียชีวิตลง ก็อพยพมาอยู่ที่ห้วยงูเหลือม โดยการนำของแสนแหว

2) ช่วงอพยพมารวมตัวของญาติพี่น้องที่บ้านห้วยสะแตง (ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2481- พ.ศ. 2516)

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หลังจากที่แสนแหวผู้นำกลุ่มบ้านห้วยงูเหลือมเสียชีวิตลงแล้ว แสนเสย (ผู้ใหญ่เสย แพงคำใส) ได้ทำหน้าที่แทน ต่อมาได้เกิดโรคระบาดส่งผลให้หน่วยงานของทางราชการดูแลกลุ่มบ้านต่างๆ ได้ไม่ทั่วถึง จึงมองว่าควรให้ทั้ง 3 กลุ่มบ้านมาอยู่รวมกัน จึงได้มอบหมายให้แสนเสยและแกนนำช่วยกันไปชักชวนญาติพี่น้องทุกกลุ่ม และย้ายกลับมาอยู่ที่บ้านห้วยสะแตงแล้วย้ายจุดศูนย์กลางหมู่บ้านที่เคยอยู่บริเวณโรงเรียนบ้านห้วยสะแตง (โรงเรียนเพียงหลวง 7) ข้ามลำห้วยสะแตง มาตั้งอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันได้สำเร็จในช่วงปี พ.ศ. 2503 บ้านห้วยสะแตงปัจจุบันจึงประกอบด้วยกลุ่มบ้าน ดังนี้

กลุ่มที่ 1 บ้านขุนน้ำน่านเหนือ ย้ายมาอยู่ทางด้านบนเนินของหมู่บ้านในปัจจุบัน ต้นนามสกุล อยู่นาน

กลุ่มที่ 2 บ้านห้วยส้มป่อยที่ย้ายไปอยู่น้ำปานเหนือ มาอยู่ตอนเหนือของหมู่บ้านปัจจุบัน ต้นนามสกุล นานเพ็ญ

กลุ่มที่ 3 ย้ายจากบริเวณโรงเรียน(กลุ่มบ้านห้วยสะแดงที่อพยพมาอยู่บริเวณที่ตั้งโรงเรียนเพียงหลวง7 เขตบ้านห้วยสะแดงก่อนกลุ่มอื่น แต่เมื่อรวมกันเป็น 4 กลุ่มบ้านจึงย้ายข้ามห้วยสะแดงถอยลงมาบริเวณที่ตั้งชุมชนในปัจจุบัน) และบ้านห้วยตาด มาอยู่ตอนกลางและท้ายหมู่บ้าน ต้นนามสกุล แพงคำใส

เมื่อรวมกลุ่มบ้านต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยการนำของแสนเสย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497-2516 ได้มีการพัฒนาหมู่บ้านตามนโยบายของรัฐเรื่อยมา จนกระทั่งปัจจุบัน โดยการนำของผู้ใหญ่ชาย แพงคำใส ได้รับการพัฒนาจากส่วนราชการให้มีการจัดตั้งหมู่บ้านตามเขตการปกครอง และสร้างโรงเรียนบ้านห้วยสะแดงเมื่อปี พ.ศ. 2500 ตามมาด้วย ต่อมาได้รับการคัดเลือกให้เป็นพื้นที่ดำเนินโครงการโรงเรียนเพียงหลวงในทุลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เมื่อปี พ.ศ. 2554

4.3.3 พิธีกรรม ความเชื่อ

พิธีตุ๊กติ-พิธีสู่ขวัญหรือมัดแขน

พิธีตุ๊กติ หรือพิธีสู่ขวัญ หรือพิธีมัดแขนของพี่น้องหมู่บ้านห้วยสะแดงจะจัดขึ้นในแต่ละปีเป็น 3 ช่วง ได้แก่

- 1) ตุ๊กติหนุ่ม-สู่ขวัญปีใหม่ ของชาวหมู่บ้านห้วยสะแดงจะตรงกับช่วงประเพณีสงกรานต์หรือปีใหม่ไทยในเดือนเมษายน
- 2) ตุ๊กติตุรชूर-สู่ขวัญข้าว ซึ่งจะตรงกับช่วงก่อนเพาะปลูกข้าวในฤดูกาลใหม่ ซึ่งตรงกับช่วงเข้าพรรษาหน้าฝน และ
- 3) ตุ๊กติถวาย-สู่ขวัญช่วงก่อนเกี่ยวข้าว ตรงกับช่วงออกพรรษา

ในพิธีตุ๊กติทั้ง 3 ช่วงนี้มีขั้นตอนของพิธีกรรมที่คล้ายกัน และมีส่วนที่แตกต่างกันในรายละเอียดบ้าง พิธีมัดแขนในช่วงปีใหม่ไทยนั้น เมื่อมีบ้านหลังแรกในชุมชนทำพิธีมัดแขนแล้ว บ้านที่ทำพิธีไปแล้วต้องรอให้บ้านหลังสุดท้ายในชุมชนทำพิธีเสร็จสิ้นก่อน จึงจะสามารถออกจากบ้านไปทำงานในไร่ในสวนได้ สำหรับวันที่ทำพิธีแต่ละบ้านจะดูความเหมาะสมของวันโดยมีข้อห้ามไม่ใช้วันที่คนในบ้านเสียชีวิต ใน 1 วันมีการทำพิธีนี้ได้ประมาณ 4-10 หลังคาเรือน ระยะเวลาที่เริ่มทำพิธีจากบ้านหลังแรกจนถึงบ้านหลังสุดท้ายใช้เวลาประมาณ 1 เดือน ในพิธีการมัดแขนจะมาร่วมกันเฉพาะในสายตระกูลเดียวกัน และหากคนในสายตระกูลคนใดอยู่ห่างไกลจากชุมชน สามารถให้คนในตระกูลผูกแทนกันได้ โดยการออกชื่อว่าคนๆ นั้นได้มัดแขนแล้ว

ภาพแสดงพิธีผูกข้อมือของชาวมุ

พิธีตุ๊กตัตูรชูร หรือพิธีสู่ขวัญข้าว เป็นพิธีเพื่อป้องกันไม่ให้แมลง กัดกินพืชผล ในพิธีสู่ขวัญข้าว ผู้หญิงชาวมุบ้านห้วยสะแตงจะใส่เสื้อผ้าสีดำ แขนยาวมีแถบผ้าสีแดงบ้างชมพูบ้างที่ปกคืบและไหมตลอด รอยผ่าของเสื้อ และนุ่งซิ่นลวดลายสีสันทันกันไป แต่ส่วนตีนซิ่นมักนิยมเป็นผ้าพื้นสีโทนแดง ส้ม บานเย็น และมีแถบเดินลายที่ส่วนปลายของตีนซิ่น ส่วนเครื่องแต่งกายที่สำคัญในพิธีทำขวัญคือ แถบผ้าสีขาวที่ทำเป็น สะไบหรือร่าหน้าคล้องสะพายเฉียงไว้ ซึ่งในแต่ละแถบผ้านั้นมี 1 แถบผ้าสะไบแทนบรรพบุรุษ และแถบผ้า สะไบอื่นจะแทนลูก 1 คน ถ้ามีลูก 2 คนก็มีแถบผ้าสะไบคล้องอีก 2 เส้น และในแต่ละแถบผ้าก็จะมีการคล้อง กำไลต่างๆ ไว้ด้วย ส่วนผู้ชายในปัจจุบันไม่ได้แต่งตัวด้วยชุดขมุแล้วส่วนใหญ่ก็ใส่เสื้อผ้าธรรมดาทั่วไป ต่างจาก สมัยก่อนที่ผู้ชายจะใส่เสื้อแขนยาวผ่าอกตลอดเช่นกัน ของประกอบพิธีอีกอย่างหนึ่งคือเหรียญเงิน โดยต้องเป็น เงินหมั้นหรือเงินฝรั่งเศสสมัยล่าอาณานิคมที่แต่ละบ้านจะมีเก็บกันไว้เยอะ เงินหมั้นนี้จะใส่ไว้ในขันเทียนทำพิธี และมีตาดาบโบราณ

ภาพแสดงเครื่องแต่งกายของชาวมุห้วยสะแตง ซึ่งมีการประดับเหรียญเงิน

พิธีเอ่อหรีด-พิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ

พิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ หรือเลี้ยงผีบ้านผีเมือง เป็นพิธีสำคัญ บ้านของชาวขมุทุกหลังจะมีห้องบรรพบุรุษ โดยอาจจะกั้นสัดส่วนไว้เป็นหลืบแคบๆ หรือทำเป็นชั้นกั้นเป็นสัดส่วนจากผนังก็ได้ ในห้องนี้ มีการนำกะโหลกหมูที่นำมาใช้ในพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษแต่ละครั้งมาแขวนไว้ ถ้าสังเกตให้ดีจะเห็นร่องรอยสีคล้ำๆ ที่กะโหลกที่เกิดจากนำสาหลุมเลือดไก่หรือหมูดำก็ได้มาทาหรือป้ายไว้ที่ส่วนหัวกะโหลก

ขั้นตอนในการทำพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษคือ การเริ่มทำพิธี โดยนำไก่ที่เตรียมไว้มาอุ้มไปทางทิศเหนือและใต้พร้อมทั้งโปรยข้าวให้ไก่กิน ถ้าไก่กินได้มากแสดงว่าขวัญมาแล้ว จากนั้นจึงนำไก่มัดวางลงในกระดังหรือภาชนะที่เตรียมไว้แล้วนำไปตั้งกลางบ้าน และเรียกสมาชิกในครอบครัวทุกคนมานั่งรวมกันกลางบ้านแล้วทำพิธีตักดีหรือพิธีมัดแขนหรือสู่วขวัญ

การเลี้ยงผีบรรพบุรุษทุกครั้งจะต้องมีพิธีตักดี ต่อจากนั้นจึงใช้มีดปาดคอไก่เป็นแผลเล็กๆ แล้วนำเลือดไก่มาทาที่หัวเข่าของสมาชิกในครอบครัวทุกคนแล้วก็มี การบอกกล่าวขอให้วิญญาณบรรพบุรุษ ปูย่าตายายช่วยคุ้มครองปกป้องลูกหลานในครอบครัวให้แคล้วคลาดปลอดภัยประสบแต่สิ่งที่ดี เลือดไก่ที่นำมาป้ายนี้ห้ามล้างออก จนกว่าจะอาบน้ำและหลุดออกไปเอง ส่วนไก่ก็นำไปประกอบอาหาร และใช้ชนไก่ป้ายติดไว้ที่คอไหเหล้า

ภาพแสดงกะโหลกหมูที่นำมาใช้ในพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ

ต่อจากนั้น มีการก่อเตาไฟจำนวน 2 เตา เตาแรกใช้สำหรับนึ่งข้าวและเผือกมันเท่านั้น ส่วนอีกเตาใช้สำหรับเลี้ยงผีบรรพบุรุษ หม้อข้าวที่หุงนี้ห้ามนำออกจากห้องหรือบ้านที่ทำพิธี จะล้างหรือซาวข้าวก็ต้องทำในห้องหรือเรือนที่มีผีบรรพบุรุษ เมื่อหุงข้าวและนำไก่ไปทำอาหารเสร็จแล้วให้นำมาตั้งที่หน้าเรือนผีบรรพบุรุษหรือห้องผีบรรพบุรุษ พร้อมทั้งบอกกล่าวให้ผีบรรพบุรุษมารับของเช่นไห้ว แล้วจึงเปิดเหล่าไห

พิธีกรรมนี้ ไม่มีกำหนดวันทำพิธีที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับสมาชิกในบ้านว่ามีความเจ็บป่วยหรือไม่ แล้วไปหาหมอดูทำนายว่าสาเหตุความเจ็บป่วยเกิดจากอะไร ถ้าหมอดูบอกว่าเป็นเพราะผีบ้านหรือผีบรรพบุรุษตก เนื่องจากเราไม่ได้ทำบุญให้กับบรรพบุรุษ “ผีบ้านจะกินหมูเราก็ต้องหาหมูมาทำ จะกินไก่เราก็ต้องหาไก่มาทำ” มีการยกหมูหรือไก่ทั้งตัวมาเชือดที่ห้องบรรพบุรุษ ในพิธีกรรมนี้ไม่ว่าสมาชิกในบ้านจะอยู่ที่ไหนก็ต้องให้กลับมาร่วมพิธีด้วยกัน หรือบางครั้งไม่ได้เจ็บป่วยแต่ไม่ได้ทำมานานหลายปีก็อาจจะพุดคุยกับลูกหลานมาทำให้ผีบรรพบุรุษกินก็มี

ในพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ หรือเลี้ยงผีบ้านผีเรือนนั้น ยังมีพิธีที่เกี่ยวกับเหล้าไห โดยนำเหล้าไหซึ่งจะมีหลายๆ ลูกหลายขนาด จะมีไหขนาดใหญ่ ไหขนาดเล็ก เวลาทำพิธีจะมีเขาควาย โดยนำเหล้าไหมาปักกำเหล้า หรือ โปลงในภาษาขมุ เป็นหลอดสำหรับดูดเหล้าไหที่ทำมาจากพืชชนิดหนึ่งที่มองดูคล้ายแขนงไม้เล็กๆ แต่ไม่ใช่ วิธีการทำโปลงคือ โปลงขนาด 2 วานี่เราต้องใช้ลวดแข็งขนาดพอดีกับที่จะสอดเข้าไปในปล้องของโปลงแล้วดันทะลุข้อปล้องทุกปล้อง จนมาถึงข้อปล้องด้านที่จะใช้ปากดูดไม่ต้องเจาะทะลุข้อปล้อง แต่ใช้วิธีเจาะด้านข้างส่วนปลายข้อปล้องด้านที่ดูดแทน

ชะง้าหรือผู้นำทางจิตวิญญาณจะนำข้าวสุก และเนื้อไก่หรือเนื้อหมูที่ต้มสุกแล้วอย่างละประมาณหยิบมือไปแปะไว้ที่บริเวณปากเหล้าไหโบราณที่มีหูสองข้าง เตรียมตอก 4 เส้นความยาวประมาณฝ่ามือส่วนปลายด้านหนึ่งพับแล้วใช้ตอกสองเส้นวางพาดไว้บนปากไห แล้วตักน้ำจากไหอีกใบที่ใส่น้ำผสมกับเหล้าใส่เขาควายที่เจาะรูอยู่ใส่ในไหเหล้าอุทำทั้งหมด 3 ครั้ง ต่อจากนั้นก็เติมน้ำธรรมดา ตลอดเวลามีการบอกกล่าวผีบ้านผีเรือน หรือผีปู่ผีย่าที่ล่วงลับไปแล้วโดยใช้ตอกอีกสองเส้นจุ่มลงในเหล้าอุและบอกกล่าวด้วยภาษาขมุที่มีความหมายว่า “ได้ทำตามประเพณีที่ทำสืบต่อกันมาให้พ่อแม่ที่ล่วงลับไปแล้ว ขอให้รับรู้ ให้ได้กิน” เสร็จเรียบร้อยแล้วและวางเส้นตอกอีกสองเส้นลงบนปากไห จากนั้นใครจะดูดเหล้าอุจากไหนั้นก็ได้อีก ถ้าเลิกดูดเหล้าอุจากไหเมื่อใดก็ให้สมาชิกในครอบครัวนั้นจะเป็นใครก็ได้ตักน้ำผสมเหล้าใส่เขาควายทั้งหมด 3 ครั้งเหมือนเดิม แล้วจึงบอกผีบ้านผีเรือนอีกครั้ง เสร็จขั้นตอนพิธีส่วนนี้แล้ว เหล้าอุนั้นก็สามารณำมารับประทานหรือดื่มได้

บนหิ้งหรือในห้องบรรพบุรุษนี้จะสังเกตเห็นเขาควายอยู่ด้วย เขาควายนี้ใช้สำหรับใส่เหล้าอุ โดยตักน้ำมาใส่ในไหผสมกับเหล้าแล้วตักน้ำและเหล้าในไหนั้นใส่เขาควายที่มีรูอยู่ทำทั้งหมด 3 ครั้ง ต่อจากนั้นก็เติมน้ำธรรมดา พิธีนี้จะมีตะแหลวพร้อมทั้งเหน็บใบหอมแย้และใบร่าหวางวางปักไว้ด้านประตูทางเข้าออกห้องบรรพบุรุษที่ทำพิธีตั้งแต่คืนของวันที่เริ่มทำพิธีจนถึง 16.00 นง ของวันรุ่งขึ้นก็จะถอนตะแหลวออกหรือนับไปครบ 24 ชั่วโมงของการทำพิธีพอดี เมื่อทำพิธีแล้วสมาชิกครอบครัวนั้นก็ต้องเข้ากรรมหรืออยู่กรรมและทำพิธีถอนตะแหลว ใบหอมแย้ในภาษาเหนือหรือร่าแห่งะในภาษาขมุนี้จะใช้กับพิธีกรรมที่มีการสู่ขวัญเกี่ยวกับข้าวหอมแย้สามารถนำไปใช้ประกอบอาหารรวมทั้งใส่ในส้มตำต่างๆ ก็ได้ นอกจากนั้นก็มิใบร่าหวางด้วย ถ้านำใบหอมแย้และใบร่าหวางมาปักไว้ด้วยจะเป็นสัญลักษณ์ว่าใกล้ถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวและสู่ขวัญข้าวแล้ว

พิธีขอฝน

ชาวหมู่บ้านห้วยสะแดงยังคงวิถีการทำมาหากินด้านการเกษตร ไร่นา พืชสวน และข้าวไร่ ที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติและน้ำฝน พิธีขอฝน หรือ “อูด” จึงเป็นวิถีที่พี่น้องหมู่บ้านห้วยสะแดงเชื่อถือและปฏิบัติด้วยความเคารพต่อธรรมชาติ ในช่วงฤดูกาลที่มีการเพาะปลูกแต่มีความแห้งแล้งต่อเนื่องนานๆ ชาวบ้านห้วยสะแดงจึงมารวมตัวกันบริเวณที่มีแม่น้ำสองสายไหลมาบรรจบกันเพื่อทำพิธีบนบานขอฝน เป็นการบนบานต่อเจ้าที่ขุนห้วยหรือลำน้ำ เรียกว่า การเลี้ยงผีสบห้วย เพื่อขอฝน ซึ่งเป็นพิธีกรรมต่างหาก จากการขอฝนที่เรียกว่า อูด

ในพิธีนี้ จะมีการขุดดินเป็นหลุมลึกประมาณ 20 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 30 เซนติเมตร ใส่น้ำลงไปประมาณครึ่งหลุม แล้วนำไม้ไผ่สานและตีประกบไว้กับไม้ไผ่ที่มาทับกันเป็นสี่เหลี่ยม แล้วเจาะรูตรงกลางแผ่นไม้ไผ่สานเพื่อสามารถร้อยก้านตองกิ่งที่ขึ้นเป็นกออยู่ตามลำห้วยทั่วไป บนรูตรงกลางของแผ่นไม้ไผ่สานและด้านข้าง 4 มุมของแผ่นไม้ไผ่สานก็ตอกลิ้มไม้ไผ่เพื่อเป็นหลักยึดให้แผ่นไม้ไผ่สานปิดปากหลุมอยู่กับที่

ภาพแสดงการประกอบพิธี อูด

จากนั้นในช่วงหัวค่ำหรือกลางคืนเดือนหงายจึงให้พ่อหม้ายแม่หม้ายของหมู่บ้านไปล้อมวงที่หลุม แล้วจะมีตัวแทนคนหนึ่งตักน้ำราดลงไปในหลุมนั้นแล้วอีกคนก็ตักก้านตองกิ่งขึ้นลงจะทำให้เกิดเสียง “อูด อูด ...” คนที่ตักก้านตองกิ่งไปนานๆ ถ้าเมื่อยก็สลับสับเปลี่ยนกัน ทำเช่นนี้สลับไปมาเป็นชั่วโมง

ช่วงที่เริ่มทำพิธีกลุ่มพ่อหม้ายแม่หม้ายที่ล้อมวงอยู่ก็จะขับร้องบทเพลงเนื้อหาว่า

“มาสนุกกันนะ มาตามสัญญาร่วมผูกพัน ตะแล็ก ต่็ก ต่็ก

มาสนุกกับฉัน ตะแล็ก ต่็ก ต่็ก โย (โห่ร้องพร้อมกัน)

สามัคคีและอยู่ร่วมกัน ตะแล็ก ต่็ก ต่็ก โย (โห่ร้องพร้อมกัน)”

ในพิธีกรรมต่างๆ ของชาวขมุมักจะมีการร้องรำทำเพลงต่างๆ ซึ่งดนตรีที่สื่อถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชาวขมุก็คือ การเป่าขลุ่ยด้วยจมูก ใช้ไม้ไผ่เฮียะ ที่มีข้อดีคือเนื้อไม้บางทำให้สามารถตัดเจาะได้ง่ายจำนวน 1 ท่อนที่มีส่วนข้อปล้องหัวและท้ายขลุ่ย และระหว่างข้อปล้องนี้ได้เจาะรูไว้ 3 รู ด้านที่เป่าจะเจาะจำนวน 2 รู ห่างกันประมาณ 8-10 เซนติเมตร และเจาะอีก 1 รูช่วงก่อนถึงข้อปล้องท้ายขลุ่ย แล้วจึงใช้จมูกเป่าในรูแรก และใช้มือแต่ละข้างปิดเปิดอีก 2 รูไปตามจังหวะและทำนองเพลง ขลุ่ยที่ใช้นี้จะทำใหม่ทุกครั้งที่มีพิธีไม่ได้มีเก็บไว้ที่บ้าน นอกจากขลุ่ยแล้วยังมีฉาบให้จังหวะ

เพลงของชาวห้วยสะแตงมีเป็นร้อยๆ เพลง ใช้ขับร้อง หรือ “เติม” ในโอกาสต่างๆ เช่น การเกี่ยวพาราฮี พิธีตุ๊กตี ตีมเหล่าไห การต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองมาเยือน หรือพิธีที่ใช้ควายมาเช่นสังเวญเลี้ยงบรรพบุรุษ เป็นต้น สำหรับเพลงที่ใช้เป่าด้วยจมูกขณะนี้ใช้อยู่ 4 เพลง คือ เพลงเซาะกกล่าวลพรุฬ หมายถึง สุนัขเห่าตัวขะมด เพลงเตาสามปง หมายถึง ไปสนุกสนานกัน และเล่าว่าผู้หญิงอยู่บ้านส่วนผู้ชายออกจากบ้านไปแล้วกลัวว่าฝ่ายผู้ชายจะไปมีคนรักใหม่ เพลงตีเหยระแอร (แอ-เห็ด) หมายถึงหนุ่มสาวพากันไปเก็บเห็ด แล้วฝ่ายชายหลอกผู้หญิง จึงไม่สมหวังกัน และเพลงปูลิงซัง เพลงร้องเหล่านี้ ห้ามจัดหรือร้องที่บ้านเพราะเชื่อว่าจะผิดผีบ้าน

ดนตรีของชาวขมุบ้านห้วยสะแตง ซึ่งมีขลุ่ยจมูกเป็นเครื่องดนตรีหลัก

ในปัจจุบันยังมีผู้ที่สามารถขับร้อง หรือเติมบทเพลงขมุได้อีกหลายคน ในโอกาสที่ไปเที่ยวป่าหรือไปเที่ยวที่อื่นๆ ก็ยังมีการขับร้องบทเพลง ขมุชนและโรงเรียนได้ตระหนักถึงคุณค่าในวัฒนธรรมเพลงร้องเหล่านี้และพยายามสืบทอดและอนุรักษ์บทเพลงร้องเหล่านี้ ทั้งครูและชุมชนจึงช่วยกันสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียน

4.4 การวิเคราะห์การท่องเที่ยวและเส้นทางกาแพในชุมชนเป้าหมาย

4.4.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดน่าน

ย้อนมองการท่องเที่ยวของจังหวัดน่านในช่วงปี พ.ศ. 2551-2552 นั้น (สัจพงษ์ จินดาพล, สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2562 และอ้างถึงในเอกสาร “ริสาสินี สปา แอนด์ รีสอร์ท จากสปาสู่กาแพ กรณีศึกษาของการเชื่อมโยงกับชุมชนในการท่องเที่ยว จัดทำโดย ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง สนับสนุนโดย องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) 2560) พบว่าการท่องเที่ยวของจังหวัดน่านได้เริ่มเปิดตัวต้อนรับการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณของสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดน่านที่มีสมาชิกเป็นกลุ่มผู้ประกอบการและงบประมาณส่วนหนึ่งจากส่วนราชการ ร่วมกันจัดกิจกรรม “น่านนิรันดร์ 100 ภาพฝันบันทึกแผ่นดิน” ที่กลุ่ม “สห+ภาพ” ซึ่งนำโดยคุณจิระนันท์ พิตรปรีชา หรือ “สหายใบไม้” ที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของหน้าประวัติศาสตร์สมัยที่น่านเป็นพื้นที่ที่สีชมพู ได้ชวนเพื่อนมิตรสหายช่างภาพ ศิลปิน และสื่อมวลชนหลายสิบชีวิตมาสร้างสีสันนิทรรศการภาพถ่ายสัญจรในเมืองน่านเพื่อสร้างภาพพจน์การท่องเที่ยวให้จังหวัดน่าน แรงกระแสที่มาจากกิจกรรมครั้งนั้นส่งผลให้น่านมีการเติบโตด้านการท่องเที่ยวแบบก้าวกระโดดในช่วงปี พ.ศ. 2552-2556 เฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 34 ทั้งที่ในขณะนั้นของที่ระลึกในจังหวัดน่านก็ยังไม่มียขาย ข้าราชการเกษียณอายุหลายคนหันมาลงทุนทำโฮมสเตย์

อย่างไรก็ตาม การเติบโตด้านการท่องเที่ยวในช่วงนั้นจะคึกคักและดำเนินไปตลอดช่วงหน้าหนาว 4 เดือนของปีนั้นเท่านั้น หลังจากนั้นก็เงียบเหงาในช่วง 8 เดือนที่เหลือ ต่อมาในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557-2558 อัตราการเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยวกลับลดลงเหลือเฉลี่ยร้อยละ 9 ต่อปี เท่านั้น ซึ่งเป็นอัตราการเติบโตที่ลดลงมาก และในช่วงปี พ.ศ. 2559 นั้น น่านยังต้องเผชิญกับภาวะคุกคาม ทั้งไฟป่า หมอกควัน น้ำท่วม ดินสไลด์ สารพิษปนเปื้อน อัตราการเติบโตของการท่องเที่ยวเฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2559-2561 ก็ยังอยู่ในภาวะชłodตัวเช่นเดิม

4.4.2 ชุมชนมณีพุกษ์ 1 และ 2 กับพัฒนาการการท่องเที่ยว

แม้ว่าสถานการณ์การท่องเที่ยวในช่วงปี พ.ศ. 2559-2561 จะชłodตัว หากด้วยศักยภาพความพร้อมของพื้นที่หลายแห่งในจังหวัดน่าน ทั้งธรรมชาติ ชุมชน วิถีวัฒนธรรม และเส้นทางสายกาแพมีความเหมาะสมกับการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งดอยมณีพุกษ์ที่มีศักยภาพในด้านที่ตั้งบนดอยสูงที่มีอากาศหนาวเย็นเกือบทั้งปี มีวิถีชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์และมีกาแพพิเศษ ชุมชนมณีพุกษ์ 1 จึงได้รับความสนใจจากหน่วยงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาสนับสนุนการท่องเที่ยวจังหวัดน่านและชุมชนมณีพุกษ์ 1 ด้วย

ในที่สุดได้มีการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวของชุมชนมณีพุกษ์ 1 โดยทำประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ดอยมณีพุกษ์ มีการพากาแพมณีพุกษ์ไปออกงานที่สวนลุมพินีในงานเทศกาลท่องเที่ยวไทย ร่วมกับกาแพจากแหล่งอื่นๆ จากจุดนั้นทำให้คนข้างนอกรู้จักน่านว่ามีแหล่งท่องเที่ยวบนดอย จึงเป็นโอกาสให้คนรู้จักดอยมณีพุกษ์ ในช่วงนั้นจึงมีกลุ่มนักท่องเที่ยวมาที่มณีพุกษ์ มาตีมกาแพ มีผลิตภัณฑ์ชุมชน อาหารดี สะอาด

ใหม่ ภาพวิถีการท่องเที่ยวของชุมชนชาติพันธุ์ม้งบ้านมณีพฤกษ์ 1 จึงเริ่มต้นชัดเจนขึ้น และกลุ่มนักท่องเที่ยวต้องตั้งใจมาเพราะการเดินทางที่ค่อนข้างไกลถ้าไม่ขึ้นเครื่องบินก็ต้องขับรถมาเองด้วยระยะทางที่ไกล และ การเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ก็จำเป็นต้องใช้รถยนต์ กลุ่มนักท่องเที่ยวในลักษณะฉิ่งฉับทัวร์ หรือการจัดนำเที่ยวเหมารถบัสจะไม่มาเที่ยวบ้านและชุมชนมณีพฤกษ์ 1

ผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวและวิถีกาแพต่อชุมชนมณีพฤกษ์ 1 และ 2

ในด้านผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวและวิถีกาแพต่อชุมชนมณีพฤกษ์นี้ คณะวิจัย ได้พิจารณาแยกเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นการสรุปผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวและวิถีกาแพของชุมชนม้งมณีพฤกษ์ 1 และส่วนที่สองคือ การสรุปผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวและวิถีกาแพต่อชุมชนลัว่มณีพฤกษ์ 2 ที่มีระดับการพัฒนาและบริบทความรู้ความเข้าใจของชุมชนและสมาชิกที่แตกต่างกัน

การสืบค้นข้อมูลและพูดคุยประชุมกลุ่มย่อยกับสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนม้งมณีพฤกษ์ 1 พบว่า การท่องเที่ยวของชุมชนมณีพฤกษ์นั้นมีหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (TEI) และอีกหลายหน่วยงานภาคี เข้ามาให้การสนับสนุนทำเส้นทางท่องเที่ยว โปรแกรมการท่องเที่ยว ฐานกิจกรรมการท่องเที่ยว บ้ายจุดสนใจ บ้างก็ช่วยเรื่องเว็บไซต์ แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนม้งบ้านมณีพฤกษ์ 1 ก็ยังประสบปัญหาต่างๆ ดังนี้

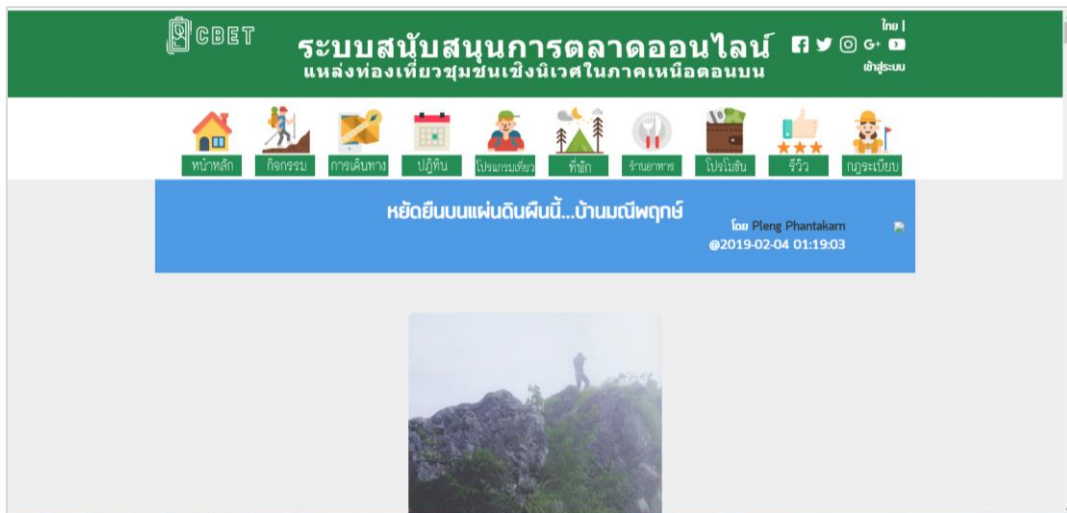
ด้านการท่องเที่ยว

- ชุมชนยังต้องการองค์ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่พัก เครื่องดื่ม เช่น สมาชิกที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุมีความสนใจเข้าร่วมกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ยังไม่เข้าใจบริบทของการให้บริการนักท่องเที่ยวที่ต้องสร้างปฏิสัมพันธ์และประสบการณ์ที่ดีร่วมกันกับนักท่องเที่ยว บางครั้งจึงเหมือนกับปล่อยให้ให้นักท่องเที่ยวพักและดูแลกันเอง ไม่ได้มีการสนทนาพูดคุยร่วมกัน
- การพัฒนาศักยภาพทีมงานที่จะเป็นสรรพกำลังในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนรวมทั้งในด้านการจัดการด้านไอที
- การควบคุมกฎกติกาและการบริหารจัดการโฮมสเตย์ที่มีกำหนดอยู่แล้ว แต่ยังไม่สามารถแก้ไขหรือควบคุมสมาชิกให้จัดการหรือพัฒนาได้ตามมาตรฐานโฮมสเตย์
- การพัฒนานักสื่อความหมายรุ่นผู้ใหญ่และรุ่นใหม่ หากมีการเชื่อมโยงกับทางโรงเรียนมณีพฤกษ์ น่าจะช่วยสานต่อการพัฒนาศักยภาพของเด็กให้เป็นยุวมัคคุเทศก์ได้ดีขึ้น ที่ผ่านมามีการฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์บ้างแต่ขาดความต่อเนื่อง
- ความต้องการที่เล็งจากภายนอกที่จะร่วมรับรู้ปัญหาและเป็นที่ปรึกษาในการปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ความต้องการรูปแบบของสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางและจุดสนใจในชุมชนมณีพฤกษ์
- การจัดทำเอกสารสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของแผ่นพับ (brochure)

จากการสังเกตการท่องเที่ยวและวิถีกาแพต่อกรท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 1 นั้น พบว่า

- บริบทของกาแพที่มีชื่อเสียงของดอยมณีพฤกษ์เป็นโอกาสและเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวที่มีกำลังการใช้จ่ายจำนวนมากมุ่งหน้ามาที่ดอยมณีพฤกษ์ แต่เนื่องจากเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะจึงให้ความสนใจกับบริบทของเส้นทางกาแพพิเศษเท่านั้น ขาดการเชื่อมโยงสู่บริบทการท่องเที่ยวของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่มีเรื่องราวและเรื่องเล่าต่างๆ มากกว่ากาแพพิเศษ

- การสนับสนุนและพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาเป็นการออกแบบสำเร็จรูป มีโปรแกรม สร้างเว็บไซต์ มีเบอร์โทรติดต่อ รูปแบบห้องพัก การลดราคา แต่ทุกอย่างแขวนค้ำไว้บนหน้าเว็บไซต์โดยชุมชนไม่ได้นำมาใช้ประกอบการจัดการท่องเที่ยวได้จริง เพราะยังขาดกำลังที่จะช่วยกันบริหารจัดการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยตามสถานการณ์การให้บริการที่มีอยู่จริง หรือเรียนรู้เรื่องการใช้สื่อโซเชียลมีเดียมาเป็นโอกาสในการสื่อสารและเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยว อีกทั้งอาจสร้างความเข้าใจผิดในการสื่อสารกับกลุ่มคนที่เข้าถึงข้อมูลจากเว็บไซต์นี้

ตัวอย่างหน้าเว็บไซต์ที่มีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ แต่ชุมชนยังไม่พร้อมในการบริหารจัดการด้านนี้

- มีการออกแบบสร้างฐานเรียนรู้แต่ไม่ได้ใส่องค์ความรู้หรือแนวทางที่สร้างเสริมประสบการณ์เรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน เช่นที่ผ่านมา เป็นการแวะเยี่ยมชมแบบฉาบฉวย บางหน่วยงานพาคนมา 20-30 คน เมื่อมีคนจำนวนมาก โดยไม่ได้มีการบริหารจัดการ การอธิบายเรื่องเล่าต่างๆ ได้ยินและได้ฟังเฉพาะกลุ่มคนที่อยู่ด้านหน้า ผู้ชมด้านหลัง ได้แต่ถ่ายรูปเช็คอินและเดินตามเมื่อย้ายฐานจุดสนใจ ไม่สามารถเกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และประสบการณ์ลงมือทำระหว่างนักท่องเที่ยวและนักสื่อความหมายท้องถิ่นหรือชุมชนได้ จึงไม่ต่างอะไรกับการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ทั้งที่มีฐานจุดสนใจและเรื่องราวเรื่องเล่าต่างๆ จากผู้รู้ผู้อาวุโสที่มีคุณค่าอยู่แล้ว

- การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมโดยสมาชิกที่เป็นกลุ่มเครือญาติกันเป็นส่วนใหญ่ การขยายกิจกรรมและแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงยังอยู่ในกลุ่มที่จำกัด

- กิจกรรมโฮมสเตย์สำหรับชุมชนมณีพฤกษ์ก็มีเฉพาะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกาแฟเดอมิ่ง มณีพฤกษ์เท่านั้นที่เปิดรับ

- การพัฒนาต่างๆ บนดอยมณีพฤกษ์จำเป็นต้องอิงกับหน่วยงานที่กำกับดูแลพื้นที่ภายใต้โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่ลุ่มน้ำน่าน พื้นที่ที่ 6 (อันเนื่องมาจากพระราชดำริ) อุทยานแห่งชาติดอยภูคา เนื่องจากเป็นชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำ การพัฒนาและออกแบบการท่องเที่ยวรวมถึงวิถีกาแฟพิเศษที่เชื่อมโยงกับการแปรรูปต่างๆ จึงควรต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่นำเสนอต่อนักท่องเที่ยวด้วย

- ชุมชนมีความเข้าใจเรื่องวิถีกาแฟพิเศษและกาแฟอินทรีย์มากขึ้น มีความใส่ใจในทุกขั้นตอนการผลิตและแปรรูปกาแฟ

- การแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับวิถีเกษตรอินทรีย์ระหว่างคณะวิจัยกับสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบางคนได้ถูกนำไปต่อยอดจากวิถีกาแฟอินทรีย์สู่ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ชนิดอื่นๆ เช่น การปรับเปลี่ยนจากสวนส้มสายน้ำผึ้งเคมีสู่การใช้อินทรีย์

- สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนหลายคนเป็นสมาชิกกลุ่มผลิตกาแฟพิเศษที่มีความเข้าใจและเกี่ยวกับวิถีกาแฟพิเศษที่ต้องพิถีพิถันเอาใจใส่ในคุณค่าของเมล็ดกาแฟตั้งแต่การเพาะปลูกจนแปรรูปถึงมือผู้บริโภค จึงมีโอกาและความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงการผลิตกาแฟกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนมณีพฤกษ์ 1 ได้มากขึ้น

- กลุ่มผู้ผลิตกาแฟพิเศษบนดอยมณีพฤกษ์มีหลายกลุ่ม และแต่ละกลุ่มมีความตื่นตัวและสนใจในการพัฒนาตนเองสูง บางกลุ่มมีการพัฒนาที่ครบวงจร ไม่ได้ถูกตัดตอนไปที่อื่น ทำให้เสน่ห์กาแฟมีจุดเด่นชัดเจนสังเกตจากในงานสัมมนากาแฟน่านทั้ง งาน Fine Robusta และงาน Nan Coffee Festival ในปี พ.ศ. 2563 ที่เป็นการพบปะแลกเปลี่ยนระหว่างคนในวงการกาแฟตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำนั้น มีหลายกลุ่มผู้ผลิตกาแฟจากดอยมณีพฤกษ์ไปร่วมงานทั้งสองงาน และจากบางดอยที่เริ่มมีชื่อเสียง เช่นดอยสกาต ก็มาร่วม แต่กลุ่มผู้ผลิตกาแฟจากดอยอื่นๆ อีกหลายดอยยังไม่ค่อยไปร่วมงาน ซึ่งงานลักษณะเช่นนี้เป็นโอกาสที่ชุมชนผู้ผลิตกาแฟต้นน้ำจะมีโอกาสได้เรียนรู้และเข้าใจโลกของกาแฟข้างล่างรวมถึงการตลาดมากขึ้น

- การใช้ชื่อแบรนด์กาแฟที่อ้างอิงถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ Geographical Indication เป็นสิ่งที่กลุ่มผู้ผลิตกาแฟบดคั่วคอกาแฟมีความรู้มากขึ้นและให้ความสำคัญในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การสร้างองค์ความรู้เหล่านี้ให้กับชุมชนที่อนาคตอาจรวมตัวกันเป็นกลุ่มผู้ผลิตกาแฟกลุ่มใหม่ๆ ควรตระหนักและให้ความใส่ใจ เนื่องจากการใช้ชื่อแบรนด์กาแฟที่อ้างอิงถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ลูกค้าหรือผู้บริโภคให้ความสนใจในรายละเอียด ความเข้าใจผิดสำหรับลูกค้าหรือผู้บริโภคเกี่ยวกับแบรนด์กาแฟก็อาจส่งผลให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบต่อกลุ่มผู้ผลิตกาแฟต่างๆ ได้

- กลุ่มผู้ผลิตกาแฟพิเศษของคอกาแฟคอกาแฟได้รับการยอมรับในมาตรฐานคุณภาพและการรู้จักจากสังคมข้างนอกสูง โดยเฉพาะคอกาแฟกาแฟ โอกาสในการส่งเสริมเชื่อมโยงแบบ win-win ระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ด้านกาแฟจึงมีอยู่สูง แต่เป็นโจทย์ท้าทายว่าจะเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างไร

การพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนล้วยบ้านมณีพฤกษ์ 2 นั้น สะท้อนให้เห็นบริบทการท่องเที่ยวที่เพิ่งเริ่มต้นเมื่อประมาณ 2-3 ปีมานี้ โดยมีแกนนำคนรุ่นใหม่ของชุมชนล้วยที่ทวนคืนบ้านเกิดและเห็นตัวอย่างการรวมกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ของสมาชิกชาวมังคัม 1 จึงไปปรึกษาและนำมาพูดคุยปรึกษากับคนในชุมชนที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงเริ่มมีการพูดคุยและไปสมัครเป็นสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ของคอกาแฟ 1 ด้วย แล้วแกนนำได้กลับมาค้นหาต้นทุนที่มีอยู่และเริ่มเปิดรับการท่องเที่ยวโดยเริ่มจากการเปิดพื้นที่ข้างบ้านเป็นลานกางเต็นท์ และพัฒนาโฮมสเตย์ในรูปแบบบ้านจำลอง ล้วยต้อนรับนักท่องเที่ยวและมีกระแสดอรับที่ดีจากนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม สมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนก็ได้สะท้อนถึงผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังจะกล่าวถึงต่อไป

ผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในบ้านมณีพฤกษ์คอกาแฟ 2

- สมาชิกที่สนใจและเข้าร่วมกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านมณีพฤกษ์คอกาแฟ 2 นี้ยังมีไม่มาก และยังไม่ได้ร่วมมือกันชัดเจน

- สมาชิกยังขาดคนที่สามารถดูแลและบริหารจัดการเรื่องไอที การสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดีย เช่นเพจ Facebook แต่มีภาคีการท่องเที่ยวอย่างร้านภูแววิวิทที่แม่ไม่ใช้คนกลุ่มชาติพันธุ์ล้วยแต่อยู่อาศัยร่วมกับคนในชุมชนอย่างเพื่อนและพี่น้อง ซึ่งประสบการณ์และมุมมองจากเจ้าของร้านภูแววิวิทในเรื่องการต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งการสื่อสารการท่องเที่ยวผ่านโซเชียลมีเดียออนไลน์ช่วยเหลือและเป็นที่ยอมรับให้ได้ แต่กลุ่มก็ยังไม่มีความที่ดูแลเรื่องนี้โดยตรง

- สถานที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่พอเพียงกับนักท่องเที่ยว เพราะบางครั้งในช่วงหน้าหนาวที่เป็นช่วงไฮซีซั่นนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้ามาที่คอกาแฟคอกาแฟโดยไม่ได้ติดต่อสื่อสารกับกลุ่มมาก่อน ทำให้ที่พัก ห้องน้ำ ห้องอาบน้ำไม่เพียงพอ

จากการสังเกตด้านการท่องเที่ยวและวิถีกาแพต่อกรท่องเที่ยวชุมชนมณีพุกข์ 2 นั้น พบว่า

- มีการนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวพวงจกยัยเที่ยวถ้ำ ปีนผา แต่จริง ๆ แล้วเส้นทางและจุดสนใจท่องเที่ยวในชุมชนลัวะบ้านมณีพุกข์ 2 ยังมีอีกมากมายที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาทั้งที่มีวิถีวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ในวิถีชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะเส้นทางและวิถีบนไร่หมุนเวียนที่สะท้อนภูมิปัญญาในการทำมาหากินอยู่กับป่าด้วยความอบอุ่นต่อธรรมชาติ

- มีผู้รู้ผู้อาวุโสที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวของวิถีวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ที่ยังยึดถือปฏิบัติสื่อนักท่องเที่ยวและผู้เยี่ยมเยือนได้

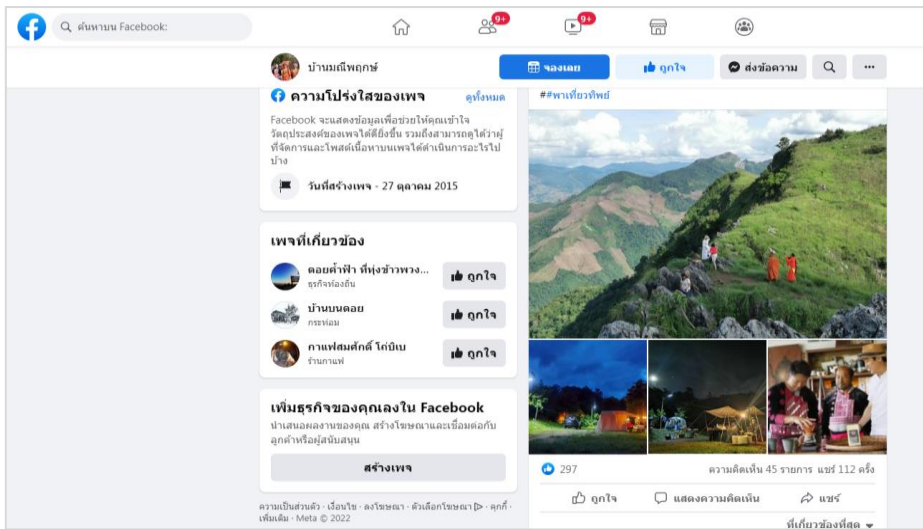
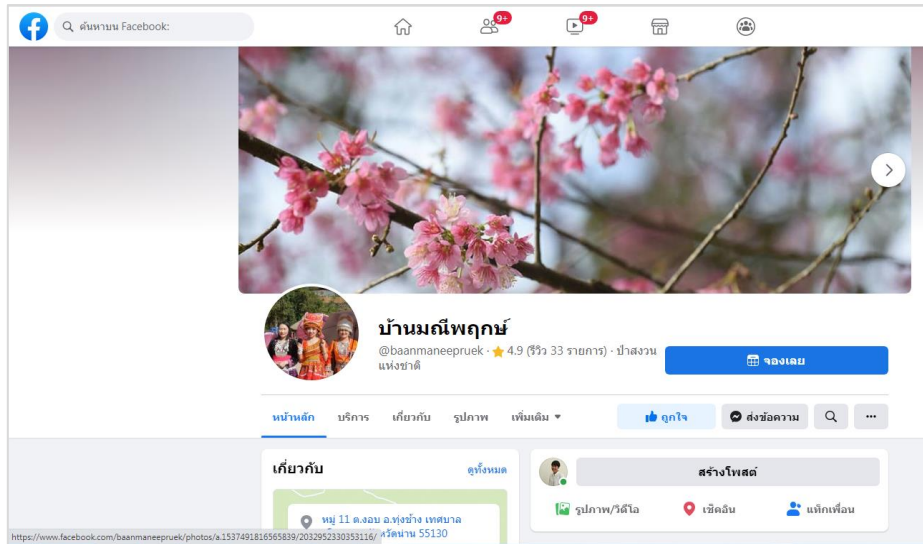
- มีกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่น่าสนใจเรียนรู้และนำเรื่องวิถีกาแพพิเศษมาพัฒนาตนเองและชุมชน แต่ชุมชนยังขาดการรวมกลุ่มที่ชัดเจน

- ชุมชนมีการปลูกพืชกาแพกันมากขึ้น แต่การเรียนรู้ขั้นตอนและองค์ความรู้เรื่องการปลูกกาแพจนไปถึงมือผู้บริโภคอย่างมีคุณภาพที่สามารถเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของกาแพจากสวนเดียวกันนั้นยังมีน้อยคนที่เข้าใจและใส่ใจ

ตัวอย่างแผนผังโปรแกรมการท่องเที่ยวจากหน่วยงานภาคี อ้างอิงจาก

http://www.tei.or.th/file/publication/gender-maneephuk-program_8.pdf

ตัวอย่างหน้าเพจ Facebook ของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนชาวม้งบ้านมณีพฤกษ์ 1
ใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารกับทั้งลูกค้ากลุ่มกาแพพิเศษและนักท่องเที่ยว

จากข้อมูลสถานการณ์การท่องเที่ยวและเส้นทางกาแพดอยมณีพฤกษ์ มีความสอดคล้องกับการพูดคุยและสัมภาษณ์ทั้งผู้ประกอบการ และหน่วยงานภาคีต่างๆ ในจังหวัดน่าน ที่มีกล่าวว่า “เสน่ห์ของน่านคือกาแพ” ซึ่งข้อมูลดังกล่าวก็สอดคล้องกับบอกเล่าของคนในชุมชนว่า เมื่อก่อนนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยจะมาท่องเที่ยวดอยมณีพฤกษ์ช่วงหน้าหนาวเท่านั้น แต่ในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวขึ้นมาเที่ยวน่านและมักจะมาที่ดอยมณีพฤกษ์เกือบทั้งปี กระแสกาแพพิเศษจากดอยมณีพฤกษ์กลายเป็นแหล่งต้นทางของกาแพพิเศษที่นักท่องเที่ยวและคอกาแพหลายๆ คนตื่นตื้นอยากมาลิ้มลองรสชาติกาแพ กิจกรรมส่วนใหญ่ของนักท่องเที่ยวจึงมักเป็นกิจกรรมที่มาสัมผัส ลิ้มลองกาแพอร่อย เช้คอินต้นทางกาแพบนดอยมณีพฤกษ์ และถ่ายรูปลงเพจของคนรุ่นใหม่ พร้อมบทสัมภาษณ์คุณวิชัย กำเนิดมงคล หรือคุณกล้วย เกี่ยวกับความพิเศษของกาแพดอยม้งและกาแพบนดอยมณีพฤกษ์

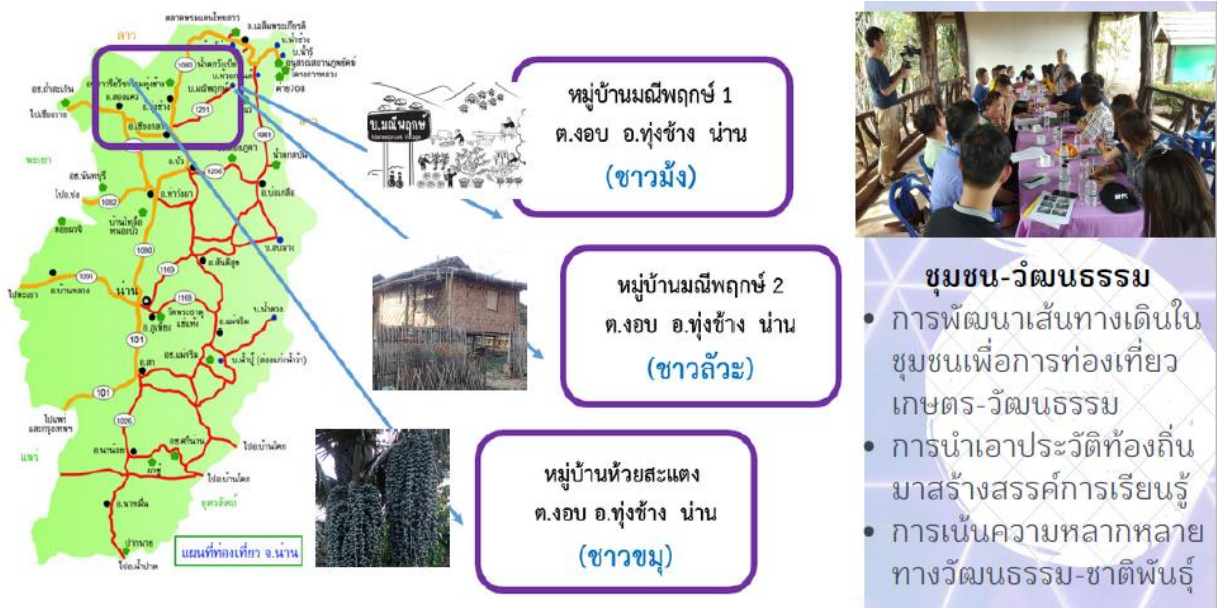
สะท้อนให้เห็นว่ากระแสของกาแพกับการท่องเที่ยวบนดอยมณีพฤกษ์นั้นไปด้วยกันได้ดีมาก แต่เป็นโจทย์ท้าทายสำคัญสำหรับชุมชนม้งบ้านมณีพฤกษ์ 1 ว่าจะสามารถดึงเสน่ห์ของกาแพดอยมณีพฤกษ์มาสร้างความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างไร ดอยมณีพฤกษ์ยังมีต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ชุมชนได้ช่วยกันพัฒนากิจกรรมหลายๆ อย่างเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ทั้งกิจกรรมตามฐานจุดสนใจต่างๆ ไม่ใช่แค่ฐานกาแพพิเศษ กาแพควัโบราณ แต่ฐานอื่นๆ เช่น ตีมีด-เป่าแคน ก็มีผู้รู้ผู้อาวุโสที่พร้อมบอกเล่าเรื่องราว

4.4.3 ชุมชนช่วยสะแตง กับโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยว

จากการประชุม สัมภาษณ์ และพูดคุยกับกลุ่มสนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนช่วยสะแตง รวมถึงการประชุมพูดคุยกับหน่วยงานภาคีในท้องถิ่น คณะวิจัยได้สรุปข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนช่วยสะแตง พบว่า

- ชุมชนช่วยสะแตงยังไม่เคยมีการพัฒนาหรือเปิดรับการท่องเที่ยว
- หน่วยงานภาคีท้องถิ่น เช่น หน่วยจัดการต้นน้ำช่วยสะแตง โรงเรียนเพียงหลวง 7 หรือโรงเรียนบ้านช่วยสะแตงกับชุมชนมีความร่วมมือที่เข้มแข็งในความพยายามสนับสนุนและเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อเปิดรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- มีหน่วยงานภาคีเชิงวิชาการที่มีความเข้มแข็งคือ สำนักวิทยบริการการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน ที่มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งมหาวิทยาลัยและได้เลือกพื้นที่ช่วยสะแตงเป็นพื้นที่โมเดลนำร่องในการพัฒนาการท่องเที่ยว
- ชุมชนมีวิธีการทำมาหากินที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ พื้นที่ข้าวไร่ การเก็บหาพืชพันธุ์ธรรมชาติจากป่าชุมชนที่สามารถเข้าไปเก็บหาประโยชน์ใช้สอย เช่น เก็บหาพืชผักและผลไม้ตามธรรมชาติและฤดูกาล เช่น แดงเปรี้ยว ผักกูด และโดยเฉพาะลูกมะตาวที่เป็นผลิตภัณฑ์สำคัญของชุมชน
- มีทรัพยากรต้นทุนทางวัฒนธรรม พิธีกรรม ประเพณี เช่น พิธีไว้เจ้าหลวงกรมสาร พิธีขอฝน พิธีสู่ขวัญหรือมัดแขน พิธีกรรมต่างๆ จะมีดนตรีที่มีอัตลักษณ์คือการเป่าขลุ่ยด้วยจมูก ซึ่งพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้คนนอกหรือนักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมได้
- กิจกรรมการทำมาหากิน ทักษะอาชีพของคนในชุมชน ช่างจักสาน ช่างตีเหล็ก ช่างทำฝักมิดบ้านตำรับถั่วเน่า รวมทั้งการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างรายได้ของชุมชน เช่น กลุ่มไม้กวาด กิจกรรมและสมาชิกในชุมชนมีความพร้อมที่จะพัฒนาเป็นจุดสนใจหรือฐานกิจกรรมสำหรับลงมือทำร่วมกับนักท่องเที่ยว
- ชุมชนมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งด้วยฐานความเข้มแข็งประกอบกับสถานการณ์ชุมชนที่ผ่านมายังไม่เคยเปิดรับการท่องเที่ยวและยังไม่มีปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรง ทำให้ชุมชนขาดวิสัยทัศน์ในการมองถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นเมื่อวิธีการท่องเที่ยวได้เข้ามาใช้ทรัพยากรซ่อนทับวิธีการหาอยู่หากินของคนในชุมชน เช่น การสรุปบทเรียนจากชุมชนอื่นๆ การมีกฎกติกาในการก่อสร้างพื้นที่เพื่อบริการนักท่องเที่ยว การจัดการขยะชุมชนและการจัดการขยะที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว การดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว

4.5 การพัฒนาจุดสนใจและเส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนเป้าหมาย

แผนภาพแสดงจุดสนใจหลักและจุดย่อยในเส้นทางร้อยเรียงจุดสนใจใน 3 ชุมชนเป้าหมาย

จุดสนใจ/เส้นทาง	จุดสนใจย่อย	วัฒนธรรมและกิจกรรมสร้างสรรค์
1.บ้านมณีพุกข์ 1 (ม้ง)	1.1 ชุมชนและกาแฟ	บ้านผ้าทอใยกล้วยชง/บ้านดั้งเดิม/ร้านกาแฟม้ง/บ้านกาแฟแก้วโบราณ/ร้านกาแฟโรงเรียนมณีพุกข์/บ้านปักผ้า/บ้านหอมฝงเข้ม/บ้านจักสาน/บ้านตีมีด-เป่าแคน/ลานวัฒนธรรม
	1.2 เส้นทางเกษตรและกาแฟ	ดอยผาผึ้ง/สวนผักผลไม้และถั่วผาผึ้ง/สวนกาแฟ-โฮมสเตย์/โครงการพมพ.ที่ 6/แปลงข้าวไร่และพืชผลนานาชนิด
2.บ้านมณีพุกข์ 2 (ลัวะ)	2.1 ชุมชน	บ้านเก่าพิทักษ์/เลาะคร้วลัวะ/บ้านจำลองลัวะ/ทางลงลานกางเต็นท์/ร้านกาแฟแก้ววิว/บ้านไม้กระดาน/เส้นทางลงไร่หมุนเวียน/ศาลเจ้าที่/ทางขึ้นเนินต่อไปที่มณีพุกข์ 3
	2.2 เส้นทางเดินไร่หมุนเวียน	เรียนรู้การลงเนินแบบชาวม้งชาวลัวะ/เส้นทางขึ้นไปไร่หมุนเวียน/พืชผักบริเวณไร่หมุนเวียนและการลองลิ้มชิมรส/เฟิงพักหรือตูดของชาวลัวะเมื่อไปไร่
3.ชุมชนห้วยสะแดง (มุ)	3.1 ชุมชน	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง/สถานีอนามัย/ศาลาวัฒนธรรม/ฝายน้ำล้นและจุดชมปลา/บ้านดำรับถั่วเน่า/บ้านทำฝักมีด/กลุ่มไม้กวาด/บ้านจักสาน/โรงตีเหล็กดั้งเดิมและศาลาตัดสินคดีชุมชน/โรงตีเหล็ก/อาคารมพระธรรมจาริกบ้านห้วยสะแดง

ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 1 มีการพัฒนาจุดสนใจและมีการติดตั้งป้ายจากหน่วยงานภายนอกที่มาสนับสนุนบ้างแล้ว เช่น ร้านกาแฟเดอมัง บ้านกาแฟคั่วมือโบราณ บ้านตีมีด-เป่าแคน บ้านผ้าปักม้ง บ้านผ้าใยกล้วย แต่จากการสำรวจ คณะวิจัยพบว่ายังมีอีกหลายจุดที่มีความน่าสนใจและมีผู้รู้ผู้อาวุโสที่พร้อมบอกเล่าเรื่องราวของจุดสนใจนั้นๆ ได้ เช่น บ้านจักสาน บ้านดั้งเดิมของชาวม้ง บ้านหมอฝิ่งเข็มและสมุนไพรที่มีองค์ความรู้ที่ได้รับการฝึกฝนมาจากช่วงที่ผู้รู้ผู้อาวุโสเข้าร่วมเป็นสหาย ร่วมการต่อสู้และปัจจุบันก็ยังทำหน้าที่รักษาบรรเทาอาการเจ็บป่วยให้กับคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง

คณะวิจัยและสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงได้พูดคุยและวางแผนออกแบบเส้นทางเชื่อมโยงแต่ละจุดสนใจ และจะมีการฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์หรือนักสื่อความหมายรุ่นเยาว์มาทำหน้าที่พาเที่ยวและเป็นตัวกลางสื่อสารเรื่องราวและเรื่องเล่าร่วมกับผู้รู้ในแต่ละจุดสนใจ คณะวิจัยได้แลกเปลี่ยนกับชุมชนเกี่ยวกับจุดสนใจและกิจกรรมในวิถีชีวิตประจำวันของชุมชนที่ “คนใน” อาจมองว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาไม่ได้มีความน่าสนใจ แต่ในมุมมอง “คนนอก” นั้นสามารถนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมลงมือทำที่สร้างประสบการณ์เรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนได้ เช่น การตำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ การมัดข้าวในกระดัง โดยในเส้นทางวัฒนธรรมและจุดสนใจชุมชนมณีพฤกษ์ 1 ประกอบด้วย 3 เส้นทางคือ

- 1) เส้นทางในชุมชน
- 2) เส้นทางเดินโดยรอบชุมชน
- 3) เส้นทางกาแฟ

เส้นทางวัฒนธรรมและจุดสนใจชุมชนมณีพฤกษ์ 1

1) **เส้นทางในชุมชน** นำชมวิถีวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตและทักษะงานฝีมือของผู้ชายและผู้หญิงชาวม้งที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม เช่น การปักผ้าลวดลายม้ง การทอผ้าใยกล้วย แล้วนำไปตัดเย็บเป็นเสื้อผ้านุ่งห่มรูปแบบบ้านที่อยู่อาศัย หรือกิจกรรมเกี่ยวกับกาแฟที่กลายเป็นอาชีพสร้างชื่อเสียงและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวหลายคนเดินทางมาดอยมณีพฤกษ์ทั้งที่อยู่ห่างไกลจากเมืองมาก ในเส้นทางนี้จึงมีจุดสนใจที่เกี่ยวกับวิถีกาแฟที่ใช้การแปรรูปแบบสมัยใหม่ การแปรรูปแบบโบราณ และร้านกาแฟโรงเรียนมณีพฤกษ์ที่ใช้โอกาสจากวิถีกาแฟของชุมชนมาเสริมสร้างทักษะอาชีพให้กับนักเรียน เส้นทางนี้มีจุดสนใจ 10 จุด ดังนี้

- จุดที่ 1 บ้านผ้าทอใยกล้วย
- จุดที่ 2 บ้านดั้งเดิม
- จุดที่ 3 ร้านกาแฟเดอมัง
- จุดที่ 4 บ้านกาแฟคั่วโบราณ
- จุดที่ 5 ร้านกาแฟโรงเรียนมณีพฤกษ์
- จุดที่ 6 บ้านปักผ้า
- จุดที่ 7 บ้านหมอฝิ่งเข็ม
- จุดที่ 8 บ้านจักสาน
- จุดที่ 9 บ้านตีมีด-เป่าแคน

จุดที่ 10 ลานวัฒนธรรม

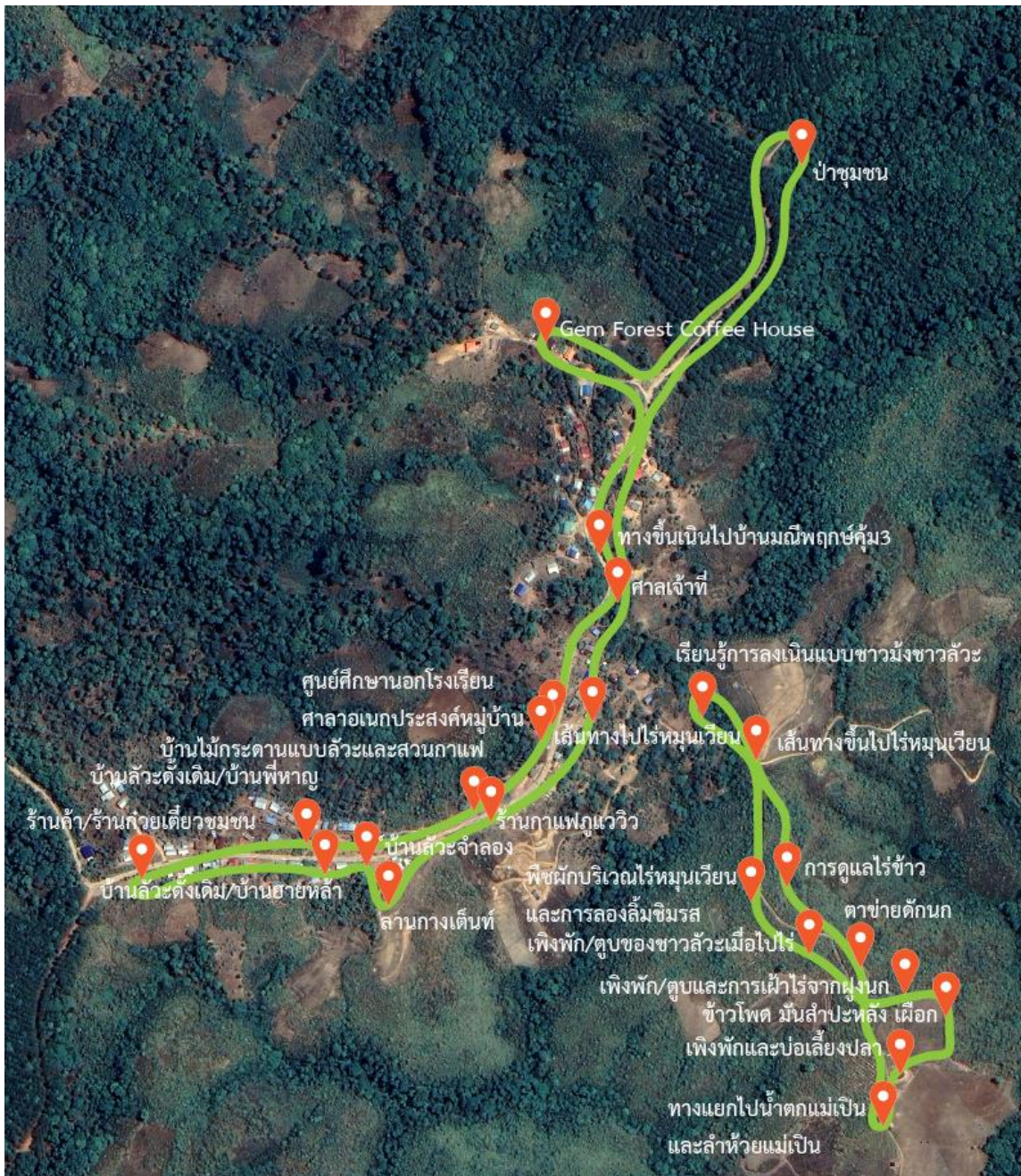
เส้นทางโดยรอบชุมชน เส้นทางนี้มีจุดสนใจที่นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับสวนเกษตรและสวนกาแฟ รวมทั้งการเยี่ยมชมโครงการพมพ.ที่ 6 ที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนปลูกกาแฟรักษาป่าของชาวมณีพฤกษ์ พื้นที่ประวัติศาสตร์ยุคสหายที่ถ้ำผาผึ้ง และจุดชมวิวที่สวยงาม เส้นทางนี้มีจุดสนใจ 5 จุด ดังนี้

- จุดที่ 1 ดอยผาผึ้ง
- จุดที่ 2 สวนผักผลไม้และถ้ำผาผึ้ง
- จุดที่ 3 สวนกาแฟ-โฮมสเตย์
- จุดที่ 4 โครงการพมพ.ที่ 6
- จุดที่ 5 แปลงข้าวไร่และพืชผลนานาชนิด

แผนที่แสดงเส้นทางและจุดสนใจรอบชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 1

4.5.2 โปรแกรมการท่องเที่ยว 2 : ชุมชนมณีพฤกษ์ 2 เส้นทางวิถีวัฒนธรรมชุมชนลัวะ-เส้นทางเดิน
ไร่หมุนเวียน

แผนที่แสดงเส้นทางและจุดสนใจในชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 2 และในไร่หมุนเวียน

เส้นทางวัฒนธรรมและจุดสนใจชุมชนลัวะมณีพฤษ์ 2

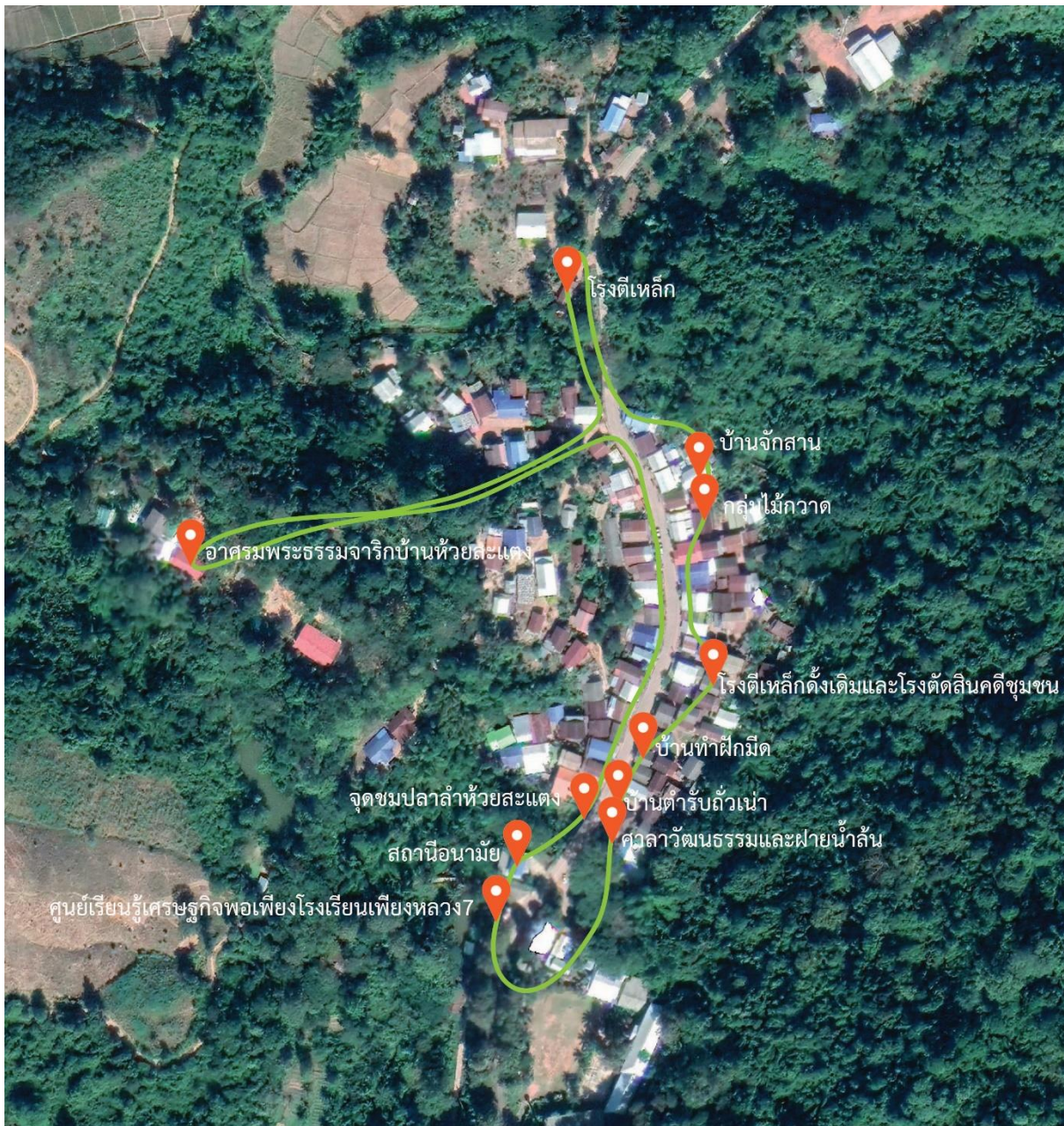
เส้นทางในชุมชน นำไปชมจุดสนใจต่างๆ เช่น บ้านรูปแบบต่างๆ ของชาวลัวะบ้านมณีพฤษ์ 2 ที่มีทั้งรูปแบบบ้านดั้งเดิมที่มีทั้งแบบที่ใช้ฝาसानไม้ไผ่ขัดแตะและฝาไม้ไผ่สับฟาก และพัฒนามาเป็นไม้กระดาน และบ้านจำลองลัวะที่ใช้เพื่อการเรียนรู้และจัดไว้เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์สำหรับนักท่องเที่ยว หรือถ้านักท่องเที่ยวสนใจแบบอยู่ใกล้ชิดธรรมชาติ ก็มีลานกางเต็นท์ไว้ต้อนรับ เส้นทางนี้มี 9 จุดสนใจ ดังนี้

- จุดที่ 1 บ้านเก่าพีหยาญ
- จุดที่ 2 เลาะคริวลัวะ
- จุดที่ 3 บ้านจำลองลัวะ-ทางลงลานกางเต็นท์
- จุดที่ 4 ร้านกาแฟภูแววิว
- จุดที่ 5 บ้านไม้กระดาน
- จุดที่ 6 ศาลาอเนกประสงค์หมู่บ้าน
- จุดที่ 7 ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน
- จุดที่ 8 เส้นทางลงไร่หมุนเวียน
- จุดที่ 9 ศาลเจ้าที่

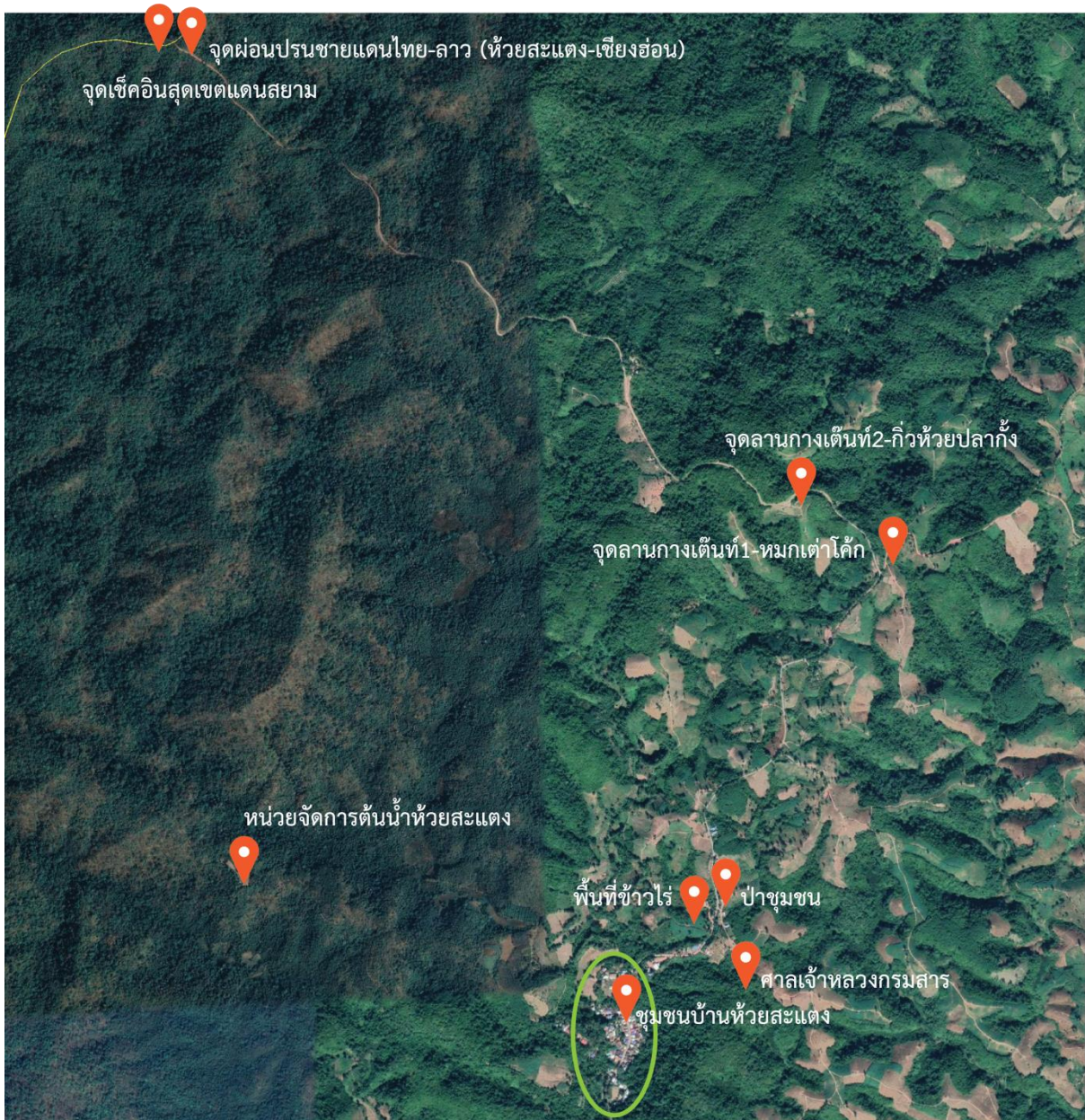
เส้นทางไร่หมุนเวียน เป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวจะได้เดินไปเส้นทางข้าวไร่ที่อยู่ไม่ไกลจากชุมชน ตลอดเส้นทางมีจุดสนใจมากมายให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรม เช่น การทดลองเดินลงเนินเตี้ยแบบชาวม้ง และลัวะ ได้ทดลองเขย่า “มะย็อบแย็บ” ที่เป็นอุปกรณ์เล่นกจากภูมิปัญญาของคนที่นี่ที่อาศัยพึ่งพิงกับป่า เส้นทางนี้มีจุดสนใจ 9 จุด ดังนี้

- จุดที่ 1 เรียนรู้การลงเนินแบบชาวม้งชาวลัวะ
- จุดที่ 2 เส้นทางขึ้นไปไร่หมุนเวียน
- จุดที่ 3 พืชผักบริเวณไร่หมุนเวียนและการลองลิ้มชิมรส
- จุดที่ 4 เฝิงพัก/ตูปของชาวลัวะเมื่อไปไร่
- จุดที่ 5 ข้าวโพด มันสำปะหลัง เฝือก
- จุดที่ 6 เฝิงพัก/ตูป และการเฝ้าไร่จากฝูงนก
- จุดที่ 7 เฝิงพักและบ่อเลี้ยงปลา
- จุดที่ 8 ทางแยกไปน้ำตกน้ำเป็นและลำห้วยแม่เป็น
- จุดที่ 9 การดูแลไร่ข้าว

4.5.3 โปรแกรมการท่องเที่ยว 3 : ชุมชนห้วยสะแดง เส้นทางวิถีวัฒนธรรมชุมชนชม-เส้นทางรอบนอกชุมชน

แผนที่แสดงเส้นทางและจุดสนใจในชุมชนบ้านห้วยสะแดง

แผนที่แสดงเส้นทางและจุดสนใจรอบชุมชนบ้านห้วยสะแดง

เส้นทางวัฒนธรรมและจุดสนใจชุมชนห้วยสะแดง

เส้นทางในชุมชน นำชมจุดสนใจในหมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่โรงเรียนเพียงหลวง 7 ที่น้อมนำแนวทางทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือในหลวงรัชกาลที่ 9 มาสอนนักเรียนและให้ฝึกทดลองความรับผิดชอบดูแลแปลงเกษตร เลี้ยงหมู เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ แม้ในช่วงปิดเทอมก็มีเวิร์กช็อปกันมาดูแล เพราะโรงเรียนอยู่ติดกับบ้านเรือนของชุมชน และใกล้กันคือสถานีอนามัยที่มีโปรแกรมสปาและการทำลูกประคบสมุนไพรจากพืชข้างบ้านของกลุ่มแม่บ้านในชุมชนที่เก็บหาสมุนไพรจากข้างบ้านหลังบ้านมาร่วมกันทำ

จุดสนใจงานช่างและงานฝีมือก็มีทั้งงานจักสานข้าวของเครื่องใช้ไม้ไผ่ในครัวเรือน กลุ่มทำไม้กวาดจากหญ้าไม้กวาดที่มีมากมายในชุมชน บ้านทำถั่วเน่าของดีที่ทำเมนูอาหารได้หลากหลาย และเดินขึ้นเนินไปกราบนมัสการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยสะแตงที่เป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้าน โดยเส้นทางนี้มีจุดสนใจทั้งหมด 10 จุด ดังนี้

- จุดที่ 1 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงโรงเรียนเพียงหลวง 7๓
- จุดที่ 2 สถานีอนามัย
- จุดที่ 3 ศาลาวัฒนธรรม ฝ่ายน้ำล้นและจุดชมปลา
- จุดที่ 4 บ้านตำรับถั่วเน่า
- จุดที่ 5 บ้านทำฝักมิด
- จุดที่ 6 กลุ่มไม้กวาด
- จุดที่ 7 บ้านจักสาน
- จุดที่ 8 โรงเรียนเหล็กดั้งเดิมและศาลาตัดสินคดีชุมชน
- จุดที่ 9 โรงเรียนเหล็ก
- จุดที่ 10 อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยสะแตง

เส้นทางรอบนอกชุมชน เป็นเส้นทางสู่สวนเกษตรผลไม้มานานาชนิด และพื้นที่ข้าวไร่ ที่ยังมีวิถีการลงแขกเอามือเอแรงในการเก็บเกี่ยวข้าวไร่กัน และมีพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ไหว้ผีเมืองที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษที่เป็นผู้นำต่อสู้เพื่อความสงบสุขของพี่น้องชาวห้วยสะแตงและเมื่ออพยพมาจากบ้านต่างๆ แล้วมารวมกันอยู่ที่บ้านห้วยสะแตงในปัจจุบัน โดยสร้างศาลเคารพเป็นตัวแทนบรรพบุรุษไว้ในบริเวณป่าชุมชนใช้สอย

- จุดที่ 1 พื้นที่ข้าวไร่
- จุดที่ 2 ศาลเจ้าหลวงกรมสาร
- จุดที่ 3 ป่าชุมชน
- จุดที่ 4 ลานกางเต็นท์หมกเต่าโค๊ก
- จุดที่ 5 ลานกางเต็นท์ก๊วปลากั้ง
- จุดที่ 6 หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสะแตง
- จุดที่ 7 จุดผ่อนปรนชายแดนไทย-ลาว
- จุดที่ 8 จุดเข็คอินสุตเขตแดนสยาม

4.6 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวใน 3 ชุมชนเป้าหมาย

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลวิถีเกษตรกรรมและวัฒนธรรมชุมชน คณะวิจัยได้สืบค้นและรวบรวมประวัติชุมชน วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม ประเพณี พิธีกรรม เรื่องเล่า ฯลฯ โดยการสัมภาษณ์ ผู้รู้ผู้อาวุโส สมาชิกชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น ครู นักวิชาการท้องถิ่น ฯลฯ คณะวิจัยได้นำเครื่องมือประกอบการวิจัยคือ แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ กรอบปฏิทินฤดูกาล ฯลฯ มาช่วยในการจัดทำข้อมูล ทุนวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบต่างๆ และในการเก็บข้อมูล ได้ประสานการทำงานที่ช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรุ่น เพราะผู้รู้ในชุมชนเป็นผู้อาวุโสที่มักจะไม่ได้มีการจดบันทึก ในขณะที่คนรุ่นใหม่คุ้นเคยกับคอมพิวเตอร์และสื่อใหม่ๆ สามารถที่จะเก็บรวบรวมและนำข้อมูลเข้าสู่ระบบดิจิทัลได้ แต่ก็ขาดเนื้อหาและความสนใจในเรื่องราวประวัติและวิถีวัฒนธรรมของชุมชน

2) การร่วมกำหนดจุดสนใจและออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชุมชนและวิถีเกษตรกรรม เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นแล้ว คณะวิจัยได้กำหนดจุดสนใจและออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวโดยให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบและให้ความเห็น การมีข้อมูลดังกล่าวทำให้ชุมชนได้รู้จักใส่ใจ และเรียนรู้เรื่องราวและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนมากขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนหันมาเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาผ่านเรื่องเล่าจากผู้อาวุโสในชุมชนมากขึ้น และยังเป็นการสร้าง ความภาคภูมิใจในวิถีวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชน ในขั้นนี้ ชุมชนได้สานต่อกระบวนการสืบค้น เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน เพื่อค้นหา “ของดี” ชุมชนเพิ่มเติม และคิดถึงแนวทางที่จะทำให้กิจกรรมในชีวิตประจำวันของชุมชนได้พัฒนาต่อเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

3) การร่างคู่มือเส้นทางและจุดสนใจเพื่อประกอบพัฒนาการสื่อความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชน คณะวิจัยได้นำข้อมูลมาเรียบเรียงเป็นเส้นทางและจุดสนใจแยกรายชุมชน คู่มือนี้นำเสนอประวัติ ความเป็นมาของหมู่บ้าน เส้นทางท่องเที่ยวและจุดสนใจที่หลากหลายทั้งในชุมชน และรอบนอกชุมชน โดยมีแผนที่ประกอบ ในแต่ละจุดสนใจจะมีข้อมูลเชื่อมโยงวิถีวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ รวมทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หลังจากนั้น คณะวิจัยจึงได้นำร่างนี้มาตรวจสอบข้อมูลกับชุมชน และจัดทำฉบับย่อเพื่อให้อ่าน เข้าใจได้ง่ายขึ้น และเป็นต้นฉบับที่จะทำงานกับเยาวชนต่อไป

4.6.1 การพัฒนาเนื้อหา เรื่องราว

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรมใน 3 ชุมชนเป้าหมายนี้ คณะวิจัยให้ความสำคัญการหยิบยกข้อมูลเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความคิดความเชื่อของชุมชนเป้าหมายขึ้นมาผู้รู้เรื่องเรื่องราวเพื่อสร้างความ “เข้าใจ” ร่วมกัน ระหว่างเจ้าของบ้านหรือชุมชนกับนักท่องเที่ยว ที่มีความแตกต่างหลากหลายในวิถีการปฏิบัติที่มีบริบทของชุมชน สภาพแวดล้อมต่างๆ เป็นตัวกำหนด แต่แก่นของสิ่งที่นำเสนอสมควรต้องสร้างความเชื่อมโยงให้นักท่องเที่ยวมองเห็นและย้อนมองในวิถีของตนเองได้ด้วยเช่นกัน และในเรื่องราวของแต่ละจุดสนใจได้พยายามรวบรวมเรื่องเล่าของชุมชนที่สะท้อนภาพวิถีที่ดี และพยายามเชื่อมโยงเรื่องราวการปรับตัวของ

ชุมชนเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของวิถีสมัยใหม่ที่เข้ามาอย่างผสมกลมกลืน และสามารถรักษา พัฒนาและขับเคลื่อนวิถีกลุ่มชาติพันธุ์ไปกับสังคมสมัยใหม่ได้อย่างยั่งยืน ยกตัวอย่าง วิถีกาแพของชาวม้ง บ้านมณีพุกษที่พยายามนำมาเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนและยังสามารถรักษาผืนป่าต้นน้ำทดแทนการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ชุมชนยอมรับว่าวิถีดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการ ทำลายผืนป่าและสมดุลธรรมชาติ

นอกจากนั้นเรื่องราว และเรื่องเล่าที่คณะวิจัยและชุมชนร่วมกันสำรวจและค้นหาที่ช่วยทำให้ย้อนมอง ถึงวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมบางอย่างที่มีคุณค่า แต่กำลังหายไปจากวิถีปฏิบัติ แต่เมื่อยังสามารถสืบค้น เรื่องราวต่างๆ จากผู้รู้ผู้อาวุโส ก็สามารถเชื่อมโยงให้ชุมชนตระหนักในคุณค่าและอยากจะรื้อฟื้นให้กลับมา และพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมสร้างสรรค์และลงมือทำร่วมกันระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว เช่น การ ทำ “กระดาศสี่” จากหน่อไม้ไผ่อ่อนกับเปลือกไม้ชนิดหนึ่งใช้เองในวิถีของชาวม้งสมัยก่อน หรือองค์ความรู้ เรื่องสมุนไพรและการฝังเข็มที่ยังมีผู้รู้ที่สามารถใช้ความรู้นี้ในการช่วยรักษาบรรเทาอาการเจ็บป่วยของคนใน ชุมชนได้ หรือบ้านเรือนอยู่อาศัยที่เป็นรูปแบบดั้งเดิมและพัฒนารูปแบบบ้านสมัยใหม่ของม้ง ลัวะ และขมุ ที่ชุมชนอาศัยอยู่เป็นวิถีปกติในชีวิตประจำวัน จึงอาจนึกไม่ถึงว่าสามารถนำมาพัฒนาเป็นเรื่องราว เนื้อหาที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวได้

4.6.2 การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์ “ดู เรียนรู้ ลงมือทำ”

การสำรวจพื้นที่พร้อมกับมีคนในชุมชนเป็น “คนนำทาง” ทำให้คณะวิจัยค้นพบจุดสนใจและเรื่องราว ที่มีคุณค่าในวิถีประจำวันของชุมชน และนำมาสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองด้วยตนเองได้ ยกตัวอย่าง การสำรวจเส้นทางไร่หมุนเวียนของชาวลัวะบ้านมณีพุกษ คุ่ม 2 พบว่าในแปลงข้าวไร่นั้นมี พืชพันธุ์นานาชนิดที่มีความหลากหลายและเป็นประโยชน์ต่อการกินอยู่ และเก็บรักษาข้าวไร่โดยไม่ต้องพึ่งพา สารเคมี เช่น การใช้ “ชะอ้น” หรือแมงลักดอย และ “ออละวาง” หรือ โหระพาดอยของชาวลัวะที่ปลูกรวมไว้ กับแปลงข้าวไร่ที่ใช้แมงลักดอย และ โหระพาดอย มาใช้ปรุงแต่งกลิ่นอาหาร และยังใบพืชทั้งสองชนิดนี้มา ตากแห้งแล้วนำมาเคล้ารวมกับข้าวเปลือกในยุ้งข้าว กลิ่นจากเครื่องเทศนี้ช่วยป้องกันมอดหรือแมลงไม่ให้มากิน ข้าวเปลือกได้ ซึ่งวิถีเช่นนี้เมื่อนักท่องเที่ยวได้ดู และเด็ดใบมาดมกลิ่นแล้วพิจารณา แม้จะยังไม่รู้จักว่าชื่อพืช ชนิดนั้นคืออะไร ก็จะสามารถเชื่อมโยงกับวิถีคนข้างนอกที่มีการใช้สารเคมีหรือยาฆ่าแมลงในการป้องกันและ กำจัดศัตรูพืชให้ตระหนักถึงทางเลือกที่มีอยู่ในธรรมชาติที่เราสามารถนำมาปรับใช้เพื่อความปลอดภัยกับชีวิต ของตนเองและครอบครัวได้ถ้าลองหาพืชใกล้ตัวมาใช้ป้องกันแมลงได้

วิธีการเดินขึ้นลงดอยของชาวม้งและลัวะที่มีพื้นที่เพาะปลูก เช่น ข้าวไร่ กาแพ อยู่บนพื้นที่ลาดชัน แต่สามารถเดินไต่ขึ้นลงเนินโดยสะดวก เรื่องเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้ก็สามารถนำมาออกแบบเป็นกิจกรรม ให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองเดินสะพายก้วยเก็บกาแพบนเนินลาดชันที่ปลูกต้นกาแพได้ แต่ก็ต้องคำนึงถึงการดูแล ความปลอดภัยด้วย จุดหรือพื้นที่ที่ให้ทดลองก็ไม่ควรเป็นพื้นที่ลาดชันหรือสูงมาก แต่ควรเป็นเนินเตี้ย หรือนวัตกรรมอุปกรณ์เล่นแบบติดตั้งกับที่จากภูมิปัญญาชาวลัวะบ้านมณีพุกษคือ “มะย้อบแยบ” บริเวณ

พื้นที่ไร่ที่ไกลชาวไร่ก็ไม่ต้องวิ่งไปไล่หรือไม่ต้องส่งเสียงดังเพื่อไล่นกแต่อย่างใด เพียงมีลำไม้ไผ่กับการออกแบบที่ไม่ซับซ้อน ใช้การดึงเชือกเข้าหาตัวแล้วก็ปล่อยให้สุดต้องให้ได้ยินเสียงดังโป๊กๆ เป็นจังหวะของไม้ไผ่ผ่าซีกที่กระทบกัน นกที่ได้ยินเสียงกำลังจะบินลงมากินข้าวก็จะบินหนีไปที่อื่น ก็สามารถประหยัดแรงในการไล่นกได้ ความแปลกตาในอุปกรณ์จากวิถีเกษตรกรรมที่ใช้จริงก็สามารถกลายเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวทดลองทำได้

การปักผ้าลวดลายมั่งที่ผู้หญิงชาวม้งบ้านมณีพฤกษ์ทำกันในช่วงว่างอยู่แล้วก็สามารถนำมาดัดแปลงเป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ลองคิดลวดลายง่ายๆ ร่วมกับชาวบ้านและปักเป็นลวดลายบนผืนผ้าขนาดพอประมาณตามที่ตัวเองสร้างสรรค์ก็เป็นอีกกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วม ลงมือทำ และสร้างความภูมิใจและพึงพอใจต่อนักท่องเที่ยวในชิ้นงานของตนเอง และยังมีอีกหลากหลายกิจกรรมที่นำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ลงมือทำของชุมชนเกษตรกรรมเหล่านี้ได้ เช่น การเก็บสมุนไพรหลังบ้านชาวม้งมาทำถุงหอมหรือถุงสมุนไพรสำหรับใช้ในเมนูไก่ดำตุ๋นยาจีนที่นักท่องเที่ยวไม่ควรพลาดชิมลิ้มลอง หรือ การตำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และฝัดข้าวในกระดัง การตำขนมหยั่วหรือพิซซ้ามั่งที่เป็นขนมดั้งเดิมของชาวม้ง

อย่างไรก็ดี สิ่งสำคัญต่อการพัฒนากิจกรรมคือ กิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นควรเป็นกิจกรรมที่มีอยู่ในวิถีปฏิบัติของชุมชนอยู่แล้ว สามารถจัดเตรียมวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นหรือชุมชนและสามารถหาได้ง่าย ไม่เป็นภาระในการต้องจัดหา ซึ่งกิจกรรมสร้างสรรค์ “ดู เรียนรู้ และลงมือทำ” จะช่วยกระตุ้นความสนใจ “ลงมือทำ” ทำให้นักท่องเที่ยวอยากเข้าถึงวิถีชุมชนมากขึ้น ดังนั้นกิจกรรมต่างๆ นี้ควรต้องคิดวางแผนร่วมกับชุมชนที่จะเป็นผู้นำกิจกรรมลงมือทำนั้นๆ

ตารางแสดงจุดสนใจในชุมชนที่นำมาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

มณีพฤกษ์ 1		มณีพฤกษ์ 2		ห้วยสะแดง	
จุดสนใจ	กิจกรรม	จุดสนใจ	กิจกรรม	จุดสนใจ	กิจกรรม
1.ผ้าปักม้ง	เรียนรู้ลายปักม้ง -เลือกสีผ้าปัก สีด้ายปัก -ออกแบบลายปักร่วมกัน ผสมผสานเป็นลายใหม่	1.สวนกาแฟตามเส้นทางบนไร่	กิจกรรมสะพานยกย่องเงินเก็บกาแฟ -เรียนรู้การทรงตัวบนพื้นที่ลาดชันในสวนกาแฟ -สะพานยกย่องเก็บกาแฟ	1.บ้านดำรับถั่วเน่า	กิจกรรมสร้างสรรค์เมนูดำรับถั่วเน่า -เรียนรู้จักส่วนผสมดำรับถั่วเน่า -ลงมือทำสร้างสรรค์เมนูต่างๆ จากถั่วเน่า เช่น ถั่วเน่าย่างไฟ ถั่วเน่าทอดกรอบ
2.หมอฝิ่งเข็มและสมุนไพร	กิจกรรมสร้างสรรค์ถุงหอม และถุงสมุนไพร -เรียนรู้พืชสมุนไพรหลังบ้านของชาวม้ง -ลงมือทำถุงหอม และถุงสมุนไพรเมนูตุ๋นไก่ดำ	2.ไร่หมุนเวียน	กิจกรรมสร้างสรรค์หุ่นจิ๋วเผ่าไร่ -รู้จักวิถีการไถนของชาวลัวะ เช่น มะย็อบแย็บ หุ่นไล่กา -ลงมือทำหุ่นจิ๋ว จากวัสดุธรรมชาติ เช่น ฟางข้าว เปลือกข้าวโพดแห้ง -เลือกวัสดุตกแต่ง เช่น ลูกเต๋อย เศษผ้าสีสันไหมพรม	2.กลุ่มไม้กวาด	กิจกรรมทำไม้กวาดจิ๋ว -เรียนรู้ขั้นตอนการทำไม้กวาดของกลุ่มแม่บ้านทำไม้กวาด -ลงมือทำไม้กวาดจิ๋ว
3.บ้านดั้งเดิมและพืชชาวม้ง	กิจกรรมทำขนมหยั่ว หรือพืชชาวม้ง -เรียนรู้จักข้าวและข้าวเหนียวพันธุ์พื้นเมืองของชาวม้ง -ลงมือตำข้าวเหนียวพันธุ์พื้นถิ่นและนำไปย่าง	3.ไร่หมุนเวียน	กิจกรรมเรียนรู้จักอาหารและยาจากแปลงข้าวไร่ -เรียนรู้วิถีข้าวไร่ พืชพันธุ์ต่างๆ และการดูแลรักษา ป้องกันแมลงด้วยพืชสมุนไพรในแปลงข้าวไร่ -ดมกลิ่นและทายชื่อพืชสมุนไพรตัวอย่างเช่น “ชะอ้อน” หรือแมงลักดอย และ “ออละวาง” หรือ โหระพาดอย ฟังสรรพคุณทั้งปรุงแต่งกลิ่นอาหาร เป็นสารกำจัดป้องกันแมลงหรือมอดมา กินข้าวเปลือก	3.บ้านจักสาน	กิจกรรมสร้างสรรค์จากงานจักสาน -เรียนรู้จักไม้หลากหลายชนิดก่อนกลายมาเป็นตอกจักสาน -เลือกทอและลงมือจักสานชิ้นงานขนาดเล็ก

4.6.3 การอบรมยุวมัคคุเทศก์เพื่อเป็นนักร้องสื่อความหมายรุ่นใหม่

จากข้อมูลและเรื่องเล่าที่ได้สืบค้นและพัฒนาเป็นจุดสนใจของทั้ง 3 ชุมชนนั้น ขั้นตอนต่อไปคือการค้นหานักสื่อความหมายชุมชนที่มีความพร้อมถ่ายทอดเรื่องเล่าด้วยความเข้าใจในบริบทของชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ซึ่งจากการปฏิบัติการสำรวจสถานการณ์การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเป้าหมายทั้ง 3 แห่ง พบว่า ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 1 นั้นมีผู้รู้ผู้อาวุโส และกลุ่มคนรุ่นใหม่วัยกลางคนที่มีความพร้อมเป็นนักสื่อความหมายของชุมชนอยู่แล้ว แต่ก็มีจำนวนคนไม่มาก ขณะที่ชุมชนล้วยบ้านมณีพฤกษ์ 2 นั้นก็มีกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นที่มีความสนใจพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่การรวมตัวของสมาชิกยังไม่ชัดเจน และมีสมาชิกที่พร้อมเป็นนักสื่อความหมายเพียง 1-2 คน ส่วนชุมชนหมู่บ้านห้วยสะแดง มีผู้รู้ผู้อาวุโสและคนรุ่นใหม่หลายคนพร้อมเป็นนักสื่อความหมายถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่คณะวิจัยและชุมชนก็มองถึงการพัฒนาเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ขึ้นมารองรับอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งชุมชนก็มีความร่วมมือเป็นอย่างดีกับทางโรงเรียนท้องถิ่น นอกจากนี้ คณะวิจัยเห็นว่า เด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาเป็นยุวมัคคุเทศก์หรือนักสื่อความหมายของชุมชนและควรสร้างความร่วมมือกับสถาบันในท้องถิ่นเพื่อจัดการอบรมหลักสูตรยุวมัคคุเทศก์ให้เกิดความต่อเนื่องโดยความร่วมมือของชุมชนและสถาบันในท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลต่อความยั่งยืนต่อการสืบทอดและสามารถพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความกล้าแสดงออกกลายเป็นกำลังสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ ไม่ใช่เพียงด้านการท่องเที่ยวเท่านั้น

คณะวิจัยและชุมชนจึงได้มีการจัดอบรมค่ายยุวมัคคุเทศก์ครั้งที่ 1 ที่ชุมชนมั่งมณีพฤกษ์ 1 โดยความร่วมมือกับทางโรงเรียนมณีพฤกษ์ช่วยคัดเลือกเด็กนักเรียนในช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เป็นทั้งเด็กขามั่ง และเด็กขาล้วย เพราะแม้จะเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้กันแต่เด็กๆ ก็ยังไม่ค่อยรู้หรือเข้าใจในวิถีวัฒนธรรมของอีกชุมชน โดยการอบรมครั้งนี้เน้นสาระเส้นทางและจุดสนใจของชุมชนมั่งมณีพฤกษ์ 1 ดึงสรุปรายละเอียดการอบรมค่ายยุวมัคคุเทศก์ครั้งที่ 1 ในภาคผนวก จ และคณะวิจัยมีความตั้งใจว่าจะมีการอบรมค่ายยุวมัคคุเทศก์ครั้งที่ 2 โดยคัดเลือกเด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายเดิม แต่เน้นเนื้อหาสาระเส้นทางและจุดสนใจของชุมชนล้วยมณีพฤกษ์ 2 แต่เนื่องจากสถานการณ์แพร่ระบาดโควิด 19 ที่ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทำให้ไม่สามารถจัดการอบรมค่ายยุวมัคคุเทศก์ครั้งที่ 2 ได้ตามที่วางแผนไว้ ดังเอกสารเตรียมการจัดค่ายครั้งที่ 2 ในภาคผนวก ข

ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดไวรัสโควิด-19 อย่างต่อเนื่องดังกล่าว คณะวิจัยและชุมชนรวมทั้งภาคีโรงเรียนในท้องถิ่นได้มีการติดต่อประสานกันไว้ร่วมปรึกษาหารือที่จะจัดการอบรมออนไลน์โดยคณะวิจัยได้พัฒนาโปรแกรมอบรมหลักสูตรออนไลน์ผ่านโปรแกรม Zoom Cloud Meeting และกลุ่มไลน์ ขึ้นมาและเตรียมจัดตารางการอบรม แต่ในที่สุดก็สามารถจัดการอบรมออนไลน์ให้กับเด็กและเยาวชนชุมชนบ้านห้วยสะแดงได้เท่านั้น ส่วนหลักสูตรการอบรมยุวมัคคุเทศก์ออนไลน์ของโรงเรียนมณีพฤกษ์ดังแสดงไว้ในภาคผนวก ข นั้นไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากปัญหาและอุปสรรคด้านสัญญาณที่ไม่เสถียร โดยสรุปการ

อบรมและเนื้อหาหลักสูตรของเด็กและเยาวชนโรงเรียนเพียงหลวง 7 ของชุมชนบ้านห้วยสะแดง ดังปรากฏในภาคผนวก ก

4.6.4 การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ผ่านคลิปวิดีโอ และการพัฒนาเครือข่าย Facebook โดยเชื่อมกับคนรุ่นใหม่ในชุมชน

การปรับตัวสู่สังคมดิจิทัล และพฤติกรรมทางท่องเที่ยวแนวใหม่ในยุคสื่อสังคมออนไลน์นั้นให้ความสำคัญกับการสื่อสารบนแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย ประกอบกับข้อจำกัดของการวิจัยในพื้นที่อันเนื่องมาจากการระบาดของไวรัสโควิด 19 คณะวิจัยจึงได้จึงเปลี่ยนมาเน้นการทำงานในส่วนที่ไม่ต้องลงภาคสนาม คือ การนำคลังข้อมูลวิดิทัศน์จากการสำรวจ การสัมภาษณ์ และการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ภายใต้โครงการในชุมชนเป้าหมายทั้ง 3 แห่ง มาจัดทำเป็นคลิปวิดีโอ จำนวน 19 เรื่อง ที่มีการทดลองเผยแพร่ลิงค์ช่อง Youtube Andaman Pilot Project เพื่อทดลองสื่อสารสู่สังคมสาธารณะ

ในด้านการพัฒนาเครือข่ายคนรุ่นใหม่ คณะวิจัยได้สร้าง Facebook “ไกดน้อยมณีพฤษ์” และ “มาท่องเที่ยวสร้างสรรค์ กันที่บ้านห้วยสะแดง” เพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารที่เยาวชนจะได้ทดลองถ่ายภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเขียนคำบรรยายประกอบ และโพสต์ข่าวคราวสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการนำโซเชียลมีเดียที่อยู่ในความสนใจของเด็ก เยาวชน และคนรุ่นใหม่อยู่แล้วมาใช้เป็นเครื่องมือสร้างสรรค์ขยายผลการดำเนินงานระหว่างกลุ่มคนรุ่นใหม่ในชุมชน ซึ่งจะเป็ช่องทางสื่อสารความเข้าใจสู่สังคมข้างนอก และการเสริมสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างรุ่น จะช่วยให้การขับเคลื่อนเรื่องการฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรม-วิถีเกษตรเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และทำให้สื่อนี้เข้าถึงกลุ่มต่างๆ ที่มีความสนใจการท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็วและตรงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

ไกดน้อยมณีพฤษ์

บริการในห้องถิ่น

[กำลังติดตาม](#)

ตัวอย่างภาพใน Facebook ไกดน้อยมณีพฤษ์

ไถ่ด้น้อยมณีพฤษ์

10 มิถุนายน เวลา 13:34 น. · 🌐

ค่ายอบรมยุวมัคคุเทศก์บ้านมณีพฤษ์ จัดขึ้นในระหว่างวันที่ 3-4 ตุลาคม 2563 ที่ผ่านมา ร่วมกับโรงเรียนมณีพฤษ์และชุมชนดอยมณีพฤษ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ "การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม จังหวัดน่าน"

ตัวอย่างภาพใน Facebook ไถ่ด้น้อยมณีพฤษ์

4.7 ข้อมูลที่ได้วิเคราะห์จากการทำงานในปีที่สอง

สรุปผลการทำงานโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตร จังหวัดน่าน ในปีที่ 2 ประกอบด้วย 4 ส่วนหลักคือ

1) รวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติชุมชน พิธีกรรมความคิดความเชื่อตามวิถีวัฒนธรรมอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ชุมชนเป้าหมายทั้ง 3 แห่ง ดังปรากฏในหัวข้อ 4.1-4.3

2) การวิเคราะห์การท่องเที่ยวและเส้นทางเกษตรและกาแฟเพื่อสร้างความเข้าใจในชุมชนเป้าหมายทั้ง 3 แห่ง ดังปรากฏในหัวข้อ 4.4

3) การพัฒนาจุดสนใจและเส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนเป้าหมายทั้ง 3 แห่ง ดังปรากฏในหัวข้อที่ 4.5

4) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรมและเส้นทางกาแฟ ในชุมชนเป้าหมายทั้ง 3 แห่ง ด้วยการสร้างเรื่องราว เนื้อหา การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์ และ ค้นหาและอบรมนักสื่อความหมายที่จะมาสื่อสารเรื่องราวเนื้อหาสู่นักท่องเที่ยว ดังปรากฏในหัวข้อที่ 4.6

บทที่ 5: ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอนาคต

จากการทบทวนเอกสารในบทที่ 2 แนวคิดหลักที่ใช้ในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เน้นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวและความคิดสร้างสรรค์โดยเฉพาะการมองในเรื่องแนวทาง "การเปลี่ยนความคิดสร้างสรรค์" ในด้านการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ และในการผลักดันการสร้างสรรคด้านการท่องเที่ยวในเรื่องของการผลิต (Production) การบริโภค (Consumption) ที่จะเพิ่มคุณค่าให้กับวัฒนธรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว (Richards 2011) โครงการนี้ได้พัฒนาแนวทางปฏิบัติ รูปแบบ เส้นทางและจุดสนใจ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่จะสร้างให้เกิดความแตกต่างและเน้นอัตลักษณ์และสิ่งที่มีชุมชนมีอยู่แล้วในวิถีชีวิต เพื่อสร้างเป็นสิ่งดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยว

บทที่ 4 ได้อธิบายขั้นตอนการค้นหากิจกรรมปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้ร่วมกันของทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น โดยชุมชนมีการพัฒนาเนื้อหา กิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับการท่องเที่ยว ผลก็คือการท่องเที่ยวจะสนับสนุนกิจกรรมสร้างสรรค์คือทุนวัฒนธรรมชุมชนไว้ด้วย

เป้าหมายของโครงการที่ตั้งไว้ ไม่ได้สำเร็จสมบูรณ์ไปทั้งหมดเนื่องจากสถานการณ์โควิด 19 อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าการกรุยทางสำหรับเป้าหมายเรื่องรายได้ การฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรม การสร้างเครือข่าย การสนับสนุนการมีส่วนร่วม และการพัฒนานโยบาย ดังแผนภูมิด้านล่างนี้

แผนภูมิแสดงเป้าหมายของโครงการ

การเติบโตด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีพัฒนาการในมิติกายภาพและเศรษฐกิจที่รวดเร็ว แต่ในด้านสังคมกลับพบว่ามีผลกระทบเกิดขึ้นมากมาย และในด้านเศรษฐกิจ ที่ผ่านมามีการท่องเที่ยวยังคงกระจุกตัวอยู่ในบุคคล หรือกลุ่มที่มีศักยภาพในการเข้าถึงปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จทางการท่องเที่ยว

ชุมชนท้องถิ่นที่สนใจการพัฒนาการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังขาดความพร้อมในการเข้าถึงโอกาสในการพัฒนา เช่นเดียวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบริบทของประเทศไทยที่มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องรูปแบบแนวคิดและกิจกรรมที่หลากหลายเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต เช่น การทำนา การทำสวน ไม้ดอกไม้ผล สวนครัว สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ รวมถึงงานออกร้านในเทศกาลต่างๆ ที่นำวิถีวัฒนธรรมมาแปลงเป็นสินค้าหรือบริการสำหรับนักท่องเที่ยว แต่มูลค่ามากมายที่เกิดขึ้นกับบางกลุ่มนั้นสวนทางกับผลประโยชน์ที่ชุมชนท้องถิ่นในฐานะเจ้าของวัฒนธรรมควรได้รับหรือมีส่วนร่วม และยังลดทอนคุณค่าและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชุมชนลงด้วย

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นให้ความสำคัญกับความเข้าใจและใส่ใจในคุณค่าวิถีวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น การสร้างสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน คณะวิจัยได้พัฒนาเส้นทางและจุดสนใจโดยยึดแนวคิดนี้เป็นหลัก แต่การระบาดของไวรัสโควิด-19 ทำให้คณะวิจัยยังไม่ได้ดำเนินการทดลองเส้นทางและจุดสนใจท่องเที่ยวสร้างสรรค์เชิงเกษตรกรรม การหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ การเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยว และการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาคธุรกิจการท่องเที่ยวกับภาคเกษตรกรรม ดังนั้น ข้อเสนอแนะในการต่อยอดจากงานวิจัยนี้จึงจะเน้นงานเหล่านี้ นอกจากนั้น งานที่ผ่านมาก็ควรจะมีการสานต่อ เช่น การพัฒนากระบวนการทำงานระหว่างผู้อาวุโสและคนรุ่นใหม่ การจัดอบรมยุวมัคคุเทศก์และการพัฒนาการเล่าเรื่อง/สื่อความหมาย ซึ่งควรจะมีจัดอบรมเป็นช่วงๆ อย่างต่อเนื่อง การเชื่อมประสานงานระหว่างกลุ่มต่างๆ ในชุมชนรวมทั้งโรงเรียน และองค์กร/หน่วยงานในท้องถิ่นที่สนใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1) การทดลองเส้นทางและจุดสนใจท่องเที่ยวสร้างสรรค์เชิงเกษตรกรรม แม้ว่าจะมีการออกแบบจุดสนใจ เส้นทาง กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ การร่างคู่มือ/แผนที่ และการอบรมยุวมัคคุเทศก์ผู้เล่าเรื่องแล้ว แต่ก็ยังไม่ได้มีการทดลองการท่องเที่ยวดังกล่าว ดังนั้น ควรจะมีการทดลองและประเมินความเหมาะสมของการนำเที่ยว/ทำกิจกรรมตามที่ได้ร่างไว้ เพื่อปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นและดึงเอาศักยภาพของชุมชนออกมาได้มากขึ้น ในขณะเดียวกัน ชุมชนก็ควรจะมีการประชุมถอดบทเรียนเพื่อย้อนมองถึงการดำเนินงาน วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค จุดอ่อนจุดแข็งที่เกิดขึ้น และบูรณาการเรื่องการท่องเที่ยวกับงานด้านอื่นๆ ของชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมและสอดคล้องกับเป้าหมายโดยรวมของชุมชน

2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยงกับวิถีเกษตร แม้ว่าคณะวิจัยจะมีนักวิจัยสมทบที่มาจากภาคเอกชน มีประสบการณ์การทำงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้ามาสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และนำตัวอย่างการพัฒนาผลิตภัณฑ์/กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีเกษตรมาแลกเปลี่ยน แต่ข้อจำกัดในการลงภาคสนามก็ทำให้ยังไม่มีมีการทดลองพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ

ขึ้นจริง เช่น ชุมชนมณีพฤษ 1 ยังไม่มีทดลองผลิตสมุนไพรตากแห้งหรือทำห่อสมุนไพรเพื่อการทำอาหารสูตรดั้งเดิมเช่นไก่ดำต้มสมุนไพร ส่วนชุมชนบ้านห้วยสะเตงยังไม่มีทดลองทำไม้กวาดและเครื่องจักสานจิวหรือขนมจากลูกตำว่าที่ดัดแปลงจากเมนูพื้นบ้าน ฯลฯ ดังนั้น ควรจะมีหน่วยงาน/องค์กรที่ทำงานกับชุมชนเพื่อสานต่อเรื่องนี้

3) การเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยว เป็นกระบวนการสำคัญที่จะเสริมศักยภาพและทำให้ชุมชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาระหว่างเครือข่าย ประสานความร่วมมือในการส่งต่อนักท่องเที่ยว และนำเสนอประสบการณ์ท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีการวางแผนเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียงและขยายเครือข่ายสู่ระดับที่กว้างขึ้น ฯลฯ ทิศทางในอนาคตจึงควรคำนึงถึงการพัฒนาคอร์ข่ายเพื่อส่งเสริมศักยภาพเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยว และมีการประสานเพื่อบูรณาการความร่วมมือในระดับตำบล และขยายเป็นอำเภอ จังหวัด และกลุ่มจังหวัดต่อไป

4) การพัฒนาการศึกษาชุมชนและแนวปฏิบัติที่จะป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว กฎกติกาและการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวนี้ควรมีการหารือกันในระดับชุมชนตั้งแต่แรกเริ่มการพัฒนาการท่องเที่ยว เพราะมีหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อม เพราะการท่องเที่ยวนี้เป็นการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่อยู่บนฐานทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งฐานวัฒนธรรมของทั้งชุมชนด้วย และจากกติกาชุมชนสามารถพัฒนาไปสู่การปรึกษาหารือข้อตกลงหรือแนวปฏิบัติที่จะป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวในระดับเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวร่วมกันต่อไป

5) การพัฒนานโยบายและวางแผนในระดับท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวโดยชุมชนวิสาหกิจสร้างสรรค์นี้ควรต้องได้รับการผลักดันให้เป็นส่วนหนึ่งในแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานโยบายและวางแผนในระดับท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวรวมถึงวิวัฒนาการอย่างยั่งยืน อาทิ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดน่าน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานน่าน องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.น่าน)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน บนฐานทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต จิตวิญญาณ สิ่งแวดล้อม ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม กลุ่มชาติพันธุ์ ชนเผ่าพื้นเมือง เป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรต้องใส่ใจ เรียนรู้ และเคารพ ในวิถีความแตกต่างหรือ “สิทธิ” ชุมชน ที่ไม่ได้มองในมุมเดิมๆ ว่าองค์ประกอบของการท่องเที่ยวมี สถานที่ (Places) เจ้าบ้าน (Hosts) และ นักท่องเที่ยว (Guests หรือ Tourists) เท่านั้น แต่ต้องมองถึงสายสัมพันธ์ของความหลากหลายที่เชื่อมโยงถึงกัน เช่นเดียวกับความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นกับธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Social Entrepreneurship) ต้องตระหนักถึงธุรกิจที่มีสำนึกรับผิดชอบ (Conscious Business) เป้าหมาย (Purpose) วัฒนธรรม (Culture) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) และ ผู้นำ (Leadership) บนแนวทางการท่องเที่ยวอย่างมีสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและมุ่งไปสู่ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม

บรรณานุกรม

- กิจอุดม เสือเจริญ และรัชยา ภักดีจิตต์. (2562) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเมืองเก่า จังหวัดน่าน. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย ปีที่ 11 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม.
- กิตติกรณ์ สมยศ ราชาวดี สุขภิรมย์ และสไบทิพย์ อินไสย. (2558) การวิจัยการพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ในชุมชนตำบลตุ๊ใต้ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน. รายงานการวิจัยวิทยาลัยชุมชนน่าน สำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน สำนักงานคณะกรรมการ อุดมศึกษา.
- คัชพล จันเพชร. (2561) การประยุกต์แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านชาวหลวง จังหวัดน่าน ประเทศไทย. องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2561.
- เจนจิรา บรรจงนิ๊ก. (2555) แรงจูงใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อการท่องเที่ยว จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- ชฎาพร จินชานา. (2549) การวิเคราะห์สังคมเมืองน่านจากกฎหมายอาญาจักรหลักคำ (พ.ศ.2395-2451). วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ณวิทย์ อ่องแสงชัย และคณะ. (2558) การศึกษาทรัพยากรด้านสถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมในเขต เทศบาลเมืองน่าน เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- บรรจง อุปแก้ว วัชรภรณ์ ชัยวรรณ และสำออง ธนะวัตติ. (ม.ป.ด.) “การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม วัดสถารศ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน” วารสารวิชาการและวิจัยฉบับพิเศษ การประชุม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ครั้งที่ 5.
- พรภัทร์ ธนากิจสุวิสิฐ และอัจฉริยา ศักดิ์นรงค์. ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกลับมา เที่ยวซ้ำในแหล่งท่องเที่ยวเมืองรอง กรณีศึกษา จังหวัดน่าน สืบค้นจาก <http://ir-thesis.swu.ac.th/dspace/handle/123456789/412> เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2564.

ภูวดี ตูจันดา และก่อพงศ์ หงส์ศรี. (2548) “กาแพที่แพงที่สุดในโลก”. คลังความรู้ วศ. กรมวิทยาศาสตร์บริการ.

สืบค้นจาก http://siweb1.dss.go.th/dss_doc/DSS_Doc/show_discription_doc.asp?ID=307

เมื่อ 16 กันยายน 2562.

ทิพย์สุตา ปานเกษม. (2559) การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในจังหวัดน่าน.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (นิเทศศาสตร์และนวัตกรรม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

เทิดศักดิ์ เตชะกิจจจร เสฎฐวุฒิ บำรุงกุล และ ปิยะธิดา สายขุน. (2563) “การบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ด้านสถาปัตยกรรมในเมืองเก่า จังหวัดลำพูน แพร่ น่าน.”

มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์, 37 (2) พฤษภาคม – สิงหาคม.

นันทา เต็มสมบัติถาวร และคณะ. (2560) “ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกลุ่มศึกษารูปแบบการจัดการความรู้

การบริหารการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชามน่าน.”

บทความนำเสนอในการประชุมวิชาการ.

รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์. (2556) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอปัว จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์

ภาควิชาสังคมและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ศิริพร ถาวรวิสิทธิ์ และเสวี วงษ์มณฑา. (2564) “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัด

น่าน” วารสารสมาคมนักวิจัย. ปีที่ 26 ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม.

สมภพ สายมา. (2555) การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง

อำเภอเมือง จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่าง

ยั่งยืน มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สร้อยดี อ่องสกุล. (2544) ประวัติศาสตร์ล้านนา. สำนักพิมพ์อมรินทร์ กรุงเทพฯ

สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดน่าน. (2554) “บ้านห้วยสะแตง หมู่ที่ ๒ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัด

น่าน”. ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. สืบค้นจาก [http://m-](http://m-culture.in.th/album/view/110359/)

[culture.in.th/album/view/110359/](http://m-culture.in.th/album/view/110359/) เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2563.

สุดแดน พิสุทธิลักษณ์. (2558) องค์ความรู้ว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : คู่มือและแนวทางปฏิบัติ.

สืบค้นจาก <https://socanth.tu.ac.th/wp-content/uploads/2017/08/suddan-2558.pdf> เมื่อ

วันที่ 3 มีนาคม 2563.

สุภัทธิตยา หล้าคำมี ยุรพร ศุทธรัตน์ และ พิทวัส เอื้อสังคมเศรษฐ์. (2560) **การศึกษาศักยภาพของการท่องเที่ยวจังหวัดน่าน**. บทความนำเสนอในการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 55 สาขาศึกษาศาสตร์, สาขาเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ, สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุรัชชัย จันทร์จรัส พงศธร ชัยสวัสดิ์ และอโณทัย ทาระสาร. (2599) อุปสงค์การกลับมาท่องเที่ยวซ้ำและการเลือกที่พักของการท่องเที่ยวจังหวัดน่าน. **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย** ปีที่ 36 (1): 25-48.

หทัยชนก ฉิมบ้านไร่ และ รัชพงษ์ วงศาโรจน์. (2558) “ศักยภาพอาหารพื้นเมืองและแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นเมืองจังหวัดน่าน” **วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ**. เล่มที่ 11 ฉบับที่ 1.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.). (2561) คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ: บริษัท บุ๊คพลัส พับลิชชิง จำกัด.

อนุรัตน์ วัฒนาวงศ์สว่าง และ ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา. (2544) **น่าน. ชุด "นายรอบรู้" นักเดินทาง**. กรุงเทพฯ: สารคดี.

Aerts, R., Hundera, K., Berecha, G., Gijbels, P., Baeten, M., Van Mechelen, M., et al. (2011) **Semi-Forest Coffee Cultivation and The Conservation of Ethiopian Afromontane Rainforest Fragments**. *Forest Ecology and Management*, 261(6), 1034–1041.

Barrow, Richard. (2014) **First Day in Nan Province**. บนเว็บไซต์เพจชื่อ Richard Barrow in Thailand – Writing about Thailand on Blogs and social Media. สืบค้นออนไลน์ <https://www.richardbarrow.com/2014/03/first-day-in-nan/> วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2563.

Ertuna, B., Kirbas, G. (2012) **Local Community Involvement in Rural Tourism Development: The Case of Kastamonu, Turkey**. *PASOS. Revista de Turismoy Patrimonio Cultural*, 10(2), 17-24.

Godin, Seth W. (2018) **This is Marketing: You Can't be Seen Until You Learn to See**. Penguin Publishing Group.

- Howkins, John. (2001) **The Creative Economy**. New York: Penguin Group (USA).
- Howkins, John. (2007) **The Creative Economy: How People Make Money From Ideas** : revised version, 2001. Penguin Press.
- Jolliffe, L. (ed.). (2007) **Tea and Tourism: Tourists, Traditions and Transformations**. Clevedon: Channel View Publications.
- _____. (ed.). (2010) **Coffee Culture , Destinations and Tourism**. Bristol: Channel View Publications.
- L. Andersson, B.S. Thomsen. (2008) Performative experiments and cultural re-planning – Recapturing the spectacle of the city. **Nordic Journal of Architectural Research**, 20 (2008), pp. 39-51.
- Novelli, Marina.(2005) **Niche Tourism: an Introduction**. Published by Elsevier Ltd.
- Ohridska-Olson, R., & Ivanov, S. (2010) **Creative Tourism Business Model and Its Application in Bulgaria**. In Proceedings of the Black Sea Tourism Forum ‘ Cultural Tourism – the Future of Bulgaria’, Varna, Bulgaria.
- Pollock, Anna. (2015) **Social Entrepreneurship in Tourism: The Concious Travel Approach**.
- Richards, Greg. (2011) **Creativity and Tourism: The State of the Art**. *Annals of Tourism Research*, Vol.: 38, No.: 4, pp.: 1225–1253.
- Richards, Greg. (2017) “ Making Places through Creative Tourism?” Keynote Presentation at the Conference “Culture, Sustainability, and Place: Innovative Approaches for Tourism Development”, Ponta Delgada, Azores, Portugal, 13th October 2017.
- Richards, Greg. (2018) **Cultural Tourism : A Review of Recent Research and Trends**. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, Vol.: 36, pp.: 12-21.

- Richards, Greg. (2020) “Placemaking Through Creative Tourism” Keynote Presentation at the Conference “ International Conference on Creative Tourism and Development” , Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand, 6th February 2020.
- Richards, Greg and Palmer, Robert. (2010) **Eventful Cities: Cultural Management and Urban Revitalization**. London: Routledge.
- Richards, Greg and Raymond, Crispin. (2000) **Creative Tourism**. ATLAS News 23, pp.: 16-20.
- Richards, Greg and Wilson, Julie. (2006) **Developing Creativity in Tourist Experiences: A Solution to The Serial Reproduction of Culture?** Tourism Management. Vol.: 27, No.: 6, pp.: 1209–1223.
- Raymond, Crispin. (2010) “What’s in a Name” The Origins of the Term “Creative Tourism”. In **Creative Tourism, a Global Conversation**, edited by Rebecca Wurzburger, Sabrina Pratt, and Alex Pattakos. New Mexico: Sunstone Press.
- Richards, Greg and Wilson, Julie. (2007) **Tourism, Creativity and Development**. London, New York: Routledge.
- Roeland, Phil. (2017) **Go and See Nan Province. I'm begging you. This is The Thailand I Think Many of Us Dream About**. สืบค้นออนไลน์ <https://www.ajarn.com/blogs/bangkok-phil/go-and-see-nan-province.-im-begging-you> วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2563.
- UNESCO/UNDP. (2013) **Creative Economy Report 2013 Special Edition**.
- Woyesa, Tamagn, Kumar, Satinder. (2020) **Potential of Coffee Tourism for Rural Development in Ethiopia: a Sustainable Livelihood Approach**, Environment, Development and Sustainability.

ภาคผนวก ก: ผู้ร่วมวิจัย

<p>หัวหน้าโครงการ</p>	<p>รศ.ดร.นฤมล อรุโณทัย</p> <p>สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>
<p>ที่ปรึกษา</p>	<p>รศ.ดร. นवलน้อย ตริรัตน์</p> <p>สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>ดร. จิตติมา ตั้งเลิศไพบูลย์</p> <p>นักวิจัยอิสระ</p>
<p>คณะทำงาน</p>	<p>ผศ.ดร.ฐิติรัตน์ บั้นบำรุงกิจ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>ผศ.น.สพ. ดร.วินัย แก้วละมุน สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>ดร. พิมสิริ ตียายน สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>ดร. ธัญศิภรณ์ ณ น่าน สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>คุณสัจจพงษ์ จินดาพล ที่ปรึกษาชมรมที่พักรังหวัดน่าน</p> <p>ประธานคณะทำงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองเก่า น่าน และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการผังเมืองจังหวัดน่าน</p>
<p>คุณพลาเดช ณ บ่อมเพชร</p> <p>คุณอุษา โคตรศรีเพชร</p> <p>คุณสกุลรัตน์ ยี่สกุล</p>	<p>สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>นิสิตหลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคม</p> <p>บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>
<p>คุณวิชัย กำเนิดมงคล</p> <p>คุณชัย กำเนิดมงคล</p> <p>คุณไชยา แซ่ท้าว</p> <p>คุณจ่าง กำเนิดมงคล</p> <p>คุณวิลาสินี กำเนิดมงคล</p> <p>คุณนภาพร กำเนิดมงคล</p> <p>คุณเรวัตร์ ยอดออน</p> <p>คุณสิทธิชัย สิทธิวรสิริกุล</p>	<p>กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพุกักษ์</p> <p>กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพุกักษ์</p> <p>กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพุกักษ์</p> <p>กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพุกักษ์</p> <p>กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพุกักษ์</p> <p>กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพุกักษ์</p> <p>กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพุกักษ์</p> <p>กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยสะแดง</p>

สรุปประชุมรับฟังความคิดเห็นการคัดเลือกพื้นที่และกระบวนการทำงาน

“การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เกษตรกรรมในจังหวัดน่าน”

วันที่ 16 มกราคม 2563 เวลา 9.00-12.30 น. ณ ห้องประชุมชั้น 2 รีสอร์ทนี้รีสอร์ท จังหวัดน่าน

1. ช่วงแรก -การแนะนำโครงการ

โครงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์การท่องเที่ยววิถีเกษตร ดำเนินงานโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 โดยกำลังดำเนินการสำรวจพื้นที่ที่เหมาะสมกับการวิจัย โครงการนี้เป็น 1 ใน 7 โครงการที่ดำเนินงานโดยคณะ/สถาบันของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีโครงการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (จะเน้นพื้นที่น้ำเกียน) โครงการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ราชวงศ์หลวงตัน (เน้นที่เมืองน่านและเส้นทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง) โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์/ผ้าทอ (เน้นที่บ่อเกลือ บ่อสวก ฯลฯ) โครงการพัฒนาฐานข้อมูลจังหวัดน่าน/การทำแผนที่ (ทำทั้งจังหวัด) โครงการคมนาคมขนส่งที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (ทำทั้งจังหวัด/เน้นจุดท่องเที่ยว) และโครงการประชาสัมพันธ์โครงการท่องเที่ยว (ทำทั้งชุดโครงการ)

1.1 โครงการจะทำอะไร

โครงการจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนเกษตรกรรม เพราะชุมชนเหล่านี้มีประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ในชุมชนที่โดดเด่น มีความเฉพาะและมีคุณค่า เป็นผู้ผลิตที่สำคัญ มีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะช่วยสร้างความภาคภูมิใจในวิถีเกษตร

จุดเน้นของโครงการคือ 1) ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคิดและร่วมทำ 2) หาของดี จุดสนใจในชุมชน สิ่งที่ชุมชนอยากนำเสนอและให้คนนอกได้เรียนรู้ 3) บันทึกเรื่องราว พัฒนาโปรแกรมให้คนภายนอก/นักท่องเที่ยว เข้ามาเรียนรู้/สัมผัสวิถีชีวิตวัฒนธรรม อุดหนุนผลิตผล/ผลิตภัณฑ์ ให้เข้าใจวิถีชีวิตเกษตรกรรม 4) นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย –สนใจในความเป็นท้องถิ่น สนใจเรียนรู้/มาสัมผัสประสบการณ์ทางวัฒนธรรม ชุมชน

1.2 ขั้นตอนและวิธีการทำงาน

ขั้นตอนการทำงานของโครงการคือ 1) เลือกพื้นที่ เลือกชุมชน ค้นหาศักยภาพชุมชน 2) สำรวจของดี และจุดสนใจ รวบรวมข้อมูลประวัติชุมชน วัฒนธรรมเกษตรกรรม 3) จัดเตรียม-เรียบเรียงข้อมูลให้เป็น “เรื่องเล่า” “กิจกรรม” “การสาธิต” 4) ทดลองทำโปรแกรมการเรียนรู้/ท่องเที่ยวที่มีกิจกรรม-เชื่อมโยงกับเส้นทางการท่องเที่ยวเดิมทั้งในและระหว่างชุมชน และ 5) เตรียมมีคูปองเพื่อสามารถเล่าเรื่องเกษตรกรรม และวิถีชีวิต

1.3 ผลลัพธ์ที่คาดหวังจากโครงการ

ผลลัพธ์ที่จะได้จากการดำเนินโครงการมีรายละเอียดดังตารางด้านล่าง

ผลในด้านต่างๆ	รายละเอียด
พื้นที่/ตัวอย่าง	<ol style="list-style-type: none"> 1. เกิดพื้นที่/ชุมชนตัวอย่างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตร 2. ได้ความรู้และบทเรียนจากการแลกเปลี่ยนระหว่างพื้นที่/ชุมชน ทั้งในเรื่องการมีส่วนร่วม การรวมกลุ่ม การพัฒนาการท่องเที่ยว
ผลิตภัณฑ์/โปรแกรมการท่องเที่ยว/สื่อประกอบการท่องเที่ยว	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีกิจกรรม/โปรแกรมการท่องเที่ยว/สื่อประกอบการท่องเที่ยว/ผลิตภัณฑ์/ แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น/ประเด็นการเรียนรู้ใหม่ๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว
ผลต่อชุมชน/การสร้างเครือข่าย	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีตัวอย่างเพื่อการขยายผล หรือเพื่อการริเริ่มในพื้นที่/ชุมชนอื่นๆ 2. มีการรวมตัวเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยว ทั้งการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับรูปแบบอื่นๆ และเชื่อมโยงกับชุมชน/พื้นที่อื่นที่มีวิถีเกษตรในภูมิภาคที่แตกต่างหลากหลาย
นโยบาย	<ol style="list-style-type: none"> 1. ข้อเสนอเชิงนโยบายระดับท้องถิ่นเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตร 2. ข้อเสนอเชิงนโยบายระดับจังหวัด/ภูมิภาค/ระดับชาติในการบูรณาการระหว่างส่งเสริมการเกษตร-การท่องเที่ยว-และการสร้างความเข้าใจเรื่องอาหาร-สิ่งแวดล้อม-การเชื่อมโยงวิถีชีวิตเมือง-ชนบท

1.4 ทีมงานทำอะไรมาแล้วบ้าง

ทีมงานมีประสบการณ์วิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องการท่องเที่ยวและผลกระทบต่อชุมชนภาคใต้อันดามัน โดยได้ทดลองทำกิจกรรมสาธิต “มอแกนพาเที่ยว” ณ หมู่บ้านมอแกน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ อ.คุระบุรี จ.พังงา ในราวปี พ.ศ.2548 เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวมอแกนเข้ามาทำหน้าที่ไกด์ท้องถิ่น นอกจากนั้นยังจัดกิจกรรม “การจัดอบรมและฝึกฝนยุวมัคคุเทศก์มอแกน” ณ หมู่บ้านมอแกน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ กิจกรรมดังกล่าวมุ่งเน้นให้ตัวแทนเยาวชนเหล่านี้ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่นของตน นอกจากนั้นยังกระตุ้นให้เยาวชนมอแกนพัฒนาความกล้าแสดงออกและสามารถที่จะเป็นมัคคุเทศก์น้อยได้

โทร. 0875522262
เฟซบุ๊ก: กลุ่มวิสาหกิจ
ชุมชนบ้านโหนดชุมชน
ลานตากฟ้า

ลานตากฟ้า-คลองโยง

ทำไมต้องเที่ยว?
หลายคนเมื่อได้ยินชื่อที่นี่
มักตั้งคำถามว่าคืออะไร?
อยู่ที่ไหน?

นี่คือชื่อของ “ชุมชนลานตากฟ้า” และ “ชุมชนคลองโยง” เป็นชุมชนเกษตรกรรมในทุ่งนครชัยศรีที่ชื่อด้านการปลูกข้าวเพราะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและมีคลองหลายสาย นอกจากความสำคัญเชิงเกษตรกรรมแล้ว ทั้งสองชุมชนนี้ยังมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ มีผู้รู้และช่างฝีมืออยู่หลายท่านซึ่งสามารถเล่าเรื่องราวต่างๆ และยังมีกิจกรรมที่น่าสนใจและสามารถพักผ่อนเฝ้าสาธิตได้ฟรีทุกวันและเกษตรกรรมทุ่งนครชัยศรีได้กลับมาเป็นรู้จักชุมชนนี้จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับพัฒนาการของชุมชนเกษตรกรรมในทุ่งนครชัยศรี และวันเสาร์เราได้เปิดประตูบ้านสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากถนนเล็ก ๆ เมื่อไปตามแนวคลองหลายสายที่ราสารถจะจู่จกบ้านเรือนของน้องกระแตและมิตรที่ตั่งเียงอยู่หน้า นาบัว สวนกุหลาบ สวนเด็ก เป็นบ้านเรือนหลายวิถีเกษตรกรรม ไร่หรือสวนที่ท่องเที่ยวแล้วมีจุดนำเที่ยวที่มีบ้านหรือชุมชนที่คึกคักก็พร้อมพาเราไปเยี่ยมชมจุดชมต่าง ๆ ด้วยรถเข็นและจักรยานที่ปั่นกันเอง อย่างมีเสน่ห์มากของเที่ยว และรวมทั้งแต่เราความหมายจากชุมชนเกษตรกรรมที่เมืองนี้ด้วย

พาเที่ยวทุ่งนครชัยศรี

“ลานตากฟ้า-คลองโยง”

นอกจากงานวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับชาวเลแล้ว ทีมงานยังได้ร่วมกับชุมชนลานตากฟ้า-คลองโยง จังหวัดนครปฐม พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน จัดทำสื่อที่เป็นเอกสาร แผ่นพับ และแผนที่แนะนำจุดสนใจและกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งพัฒนาโปรแกรมสำหรับการท่องเที่ยว

2. ช่วงที่สอง การแนะนำพื้นที่/สถานที่ที่ได้สำรวจในจังหวัดน่าน และเกณฑ์ในการเลือก

2.1 พื้นที่สำรวจ

ทีมวิจัยได้สำรวจพื้นที่และชุมชนหลายแห่ง และพบว่าแต่ละพื้นที่มีจุดเด่นต่างกัันดังนี้

อำเภอ	ชุมชน/หมู่บ้าน	จุดเด่น
ทุ่งช้าง	1. บ้านมณีพุกฤษ์	เส้นทางกาแฟ วิถีวัฒนธรรมมังและลัวะ
	2. บ้านทุ่งผึ้ง	การปลูกผัก ปลูกข้าว การเอามื้อ/นาวาน
	3. บ้านห้วยสะแดง	เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ชายแดนไทย-ลาว
เฉลิมพระเกียรติ	4.บ้านน้ำรีพัฒนา-น้ำช้างพัฒนา	อนุสรณ์ภุพยัคฆ์ วิถีวัฒนธรรมลัวะ
บ่อเกลือ	5. บ้านท่าทางหลวง	หัตถกรรมทอผ้าสามเหลี่ยม ลำน้ำมาง
เชียงกลาง	6. บ้านส้อ-บ้านหนองแดง-บ้านสบเปือ-บ้านห้วยเลื่อน	วิถีวัฒนธรรม การปลูกผัก ปลูกข้าว การเอามื้อ/นาวาน
ท่าวังผา	7. บ้านสบขุน-บ้านดอยตี้ว	สวนไผ่ยักษ์ วิถีวัฒนธรรมมัง
ภูเพียง	8. บ้านสบยาว	ลำน้ำยาว เส้นทางริมน้ำ
	9. บ้านใจโก้	การอนุรักษ์เมล็ดพันธุ์พืช

อำเภอ	ชุมชน/หมู่บ้าน	จุดเด่น
เมืองน่าน	10. บ้านศรีนาป่าน-ตาแวน	ต้นเมี่ยงอายุ 500 ปี และเส้นทางศึกษาธรรมชาติ
	11. บ้านน้ำเกี๋ยน	สมุนไพร ผลิตภัณฑ์และบริการเกี่ยวกับสุขภาพ
	12. บ้านป่อสวก	เตาเผาโบราณ น้ำตาลอ้อย การทอผ้า

2.2 เกณฑ์การคัดเลือก

สำหรับเกณฑ์ในการคัดเลือกชุมชน/พื้นที่มี 3 ข้อหลักๆ ดังนี้

- 1) ชุมชน/พื้นที่ที่มีศักยภาพเบื้องต้นในการท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ
- 2) ชุมชน/พื้นที่ในชนบท/เกษตรกรรมที่ยังไม่ได้พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ยังมีจุดที่ต้องพัฒนาต่อ
- 3) ชุมชน/พื้นที่ยินดีและพร้อมที่จะร่วมมือกับทีมวิจัย

2.3 การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ –กิจกรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน

- 1) การลงมือในกิจกรรมสร้างสรรค์ (creative) แบบต่างๆ เพื่อส่งเสริมประสบการณ์ และพัฒนาศักยภาพผ่านวัฒนธรรมสร้างสรรค์ในท้องถิ่น เช่น การทำหัตถกรรม และงานศิลปะ ฯลฯ
- 2) การร่วมกิจกรรม มีปฏิสัมพันธ์ เรียนรู้ของนักท่องเที่ยว และระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น (engage, participate) นักท่องเที่ยวเป็นผู้เข้าไปมีส่วนร่วม ไม่ใช่เป็นผู้สังเกต ดู หรือเสกเท่านั้น แต่ต้องเป็นผู้ “สร้าง”
- 3) การเน้นเรื่องวัฒนธรรมเนื้อแท้ของท้องถิ่น (authentic) ที่มีรากฐานในท้องถิ่น (locally embedded) จึงมักจะเป็นการท่องเที่ยวกลุ่มเล็กที่มีความสนใจเฉพาะ

3. ช่วงที่สาม แนวทางการทำงานกับชุมชนที่ได้สำรวจแล้ว

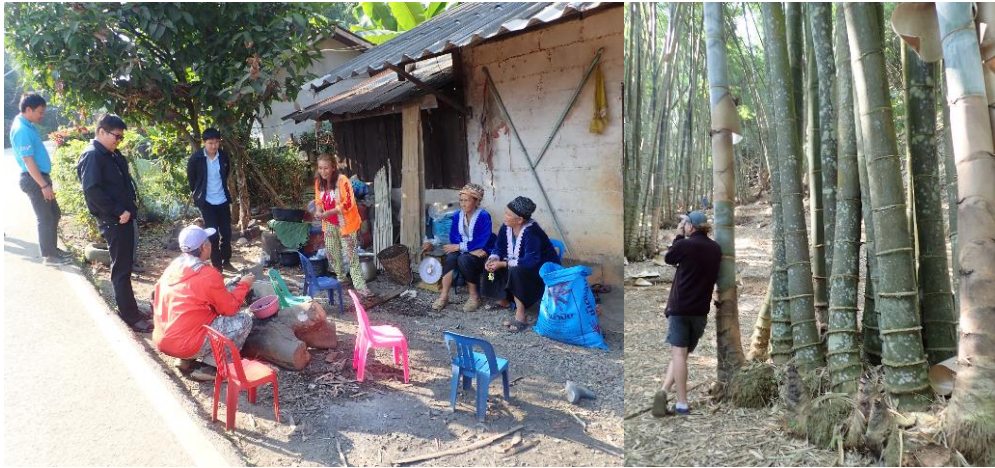
3.1 บ้านห่างทางหลวง

- 1) เก็บข้อมูลประวัติและของดีชุมชน เชื่อมโยงกับเกษตรกรรมและหัตถกรรมหมู่บ้านสามเหลี่ยม และพัฒนาการสื่อความหมาย
- 2) ทำงานร่วมกับ พช. และชุมชน กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มจัดการ และพูดคุยปรึกษาตัวอย่าง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มาจากเอกลักษณ์ของชุมชน
- 3) เชื่อมโยงประเด็นเกษตรชุมชนกับการท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น ล่องลำน้ำมาง ฯลฯ

3.2 บ้านสบซุ่น-ดอยติ้ว อ.ท่าวังผา

- 1) ทำงานร่วมกับสวนไผ่ยักษ์ ซึ่งจะพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องหวาย ไผ่ และความหลากหลายทางชีวภาพ
- 2) ค้นหาเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชนดอยติ้ว (สบซุ่น)และไผ่-หวาย รวมทั้งหาเรื่องเล่าประวัติชุมชน ของดีชุมชน เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของสวนไผ่ยักษ์ เชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม
- 3) ทำงานกับโรงเรียนบ้านดอยติ้ว เรื่องการรื้อฟื้นวัฒนธรรมม้ง การเก็บข้อมูลทางวัฒนธรรม และนำมาเผยแพร่ผ่านการท่องเที่ยว

3.3 บ้านล้อ-บ้านหนองแดง-บ้านสบเปือ-บ้านห้วยเลื่อน

- 1) การทำงานกับคนรุ่นใหม่ที่สนใจเรื่องการรื้อฟื้นวัฒนธรรมชุมชน เก็บข้อมูลเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเกษตรกรรมปลอดภัย (สวนผสมผสาน ผักปลอดภัย ฯลฯ)
- 2) การเชื่อมโยงจุดสนใจให้เป็นระบบมากขึ้น มีเส้นทางและการสื่อความหมายที่เน้นเรื่องเกษตรกรรม วัฒนธรรม วัด ลำน้ำน่าน ทัศนกรรมชุมชน ฯลฯ
- 3) การพัฒนาการสื่อความหมายการท่องเที่ยว เช่น ทำคู่มือท่องเที่ยวจุดสนใจที่คาบเกี่ยว 4 ชุมชน

3.4 บ้านมณีพุกษ์

- 1) การพัฒนาการสื่อความหมาย แผนที่ท่องเที่ยวในหมู่บ้าน พัฒนาต่อจากโครงการเดิมเก็บข้อมูล-พัฒนาเส้นทาง/สื่อความหมายในรายละเอียด เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชุมชน ความเป็นชาติพันธุ์ และวิถีเกษตรกรรม (เก่า-ใหม่ ทั้งเรื่องข้าวไร่ สวนผัก และพืชใหม่ที่เข้ามา เช่น ชิงกะหล่ำปลี ข้าวโพด กาแฟ พริกหวาน ฯลฯ) และการขยายพื้นที่ไปยังบ้าน 2 ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ลัวะ
- 2) การทำงานเชื่อมโยงกับโรงเรียน การอบรมยุวมัคคุเทศก์ รู้จักเล่าเรื่องราวของท้องถิ่นและใช้ภาษาอังกฤษเบื้องต้น

- 3) การเพิ่มความรู้การบริหารจัดการ ทำชุมชนให้น่าอยู่ น่าเที่ยว ปลอดภัย การบริการและสื่อความหมายนักท่องเที่ยว
- 4) การเน้นความสำคัญเรื่องการท่องเที่ยวผ่านการจัดการของชุมชน

3.5 หมู่บ้านทุ่งผึ้ง-หมู่บ้านห้วยสะแดง

- 1) ทำงานประสานกับโครงการพัฒนาเมืองน่านน่าอยู่ (สกสว.- สน.ทรัพยากรเกษตร จุฬาฯ โรงพยาบาลทุ่งช้าง และกลุ่มประชาสังคมอื่นๆ) และทำงานร่วมกับโรงเรียน
- 2) การรวบรวมข้อมูลประวัติและของดีชุมชน เชื่อมโยงกับเกษตรกรรมและระบบนิเวศ
- 3) การพัฒนาการสื่อความหมาย แผนที่ท่องเที่ยวในหมู่บ้าน พัฒนาเส้นทาง/จุดสนใจ สื่อความหมายเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชุมชน
- 4) การดึงเอกลักษณ์ของพื้นที่ เช่น เมนูอาหารและผลิตภัณฑ์ลูกตำว การพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ-วัฒนธรรม

4. ช่วงที่สี่ การรับฟังข้อคิดเห็น

ช่วงที่สี่เป็นการรับฟังความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมในหัวข้อต่างๆ เช่น พื้นที่/ชุมชน/สถานที่ที่จะเลือก กระบวนการทำงาน การประสานกับหน่วยอื่น (หลายพื้นที่ที่มีองค์กร/หน่วยงานทำงานอยู่แล้ว) การทำงานให้สอดคล้องกับแผนหรือประเด็นของจังหวัด/อำเภอ/ตำบล/หมู่บ้าน การพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ข้อคิดหรือบทเรียนที่ผ่านมา (เช่น มีโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในหลายที่แล้ว สถานการณ์เป็นอย่างไรบ้าง ฯลฯ) และอื่นๆ

คุณสุขสันต์ เพ็งดิษฐ์ องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์กรมหาชน) หรือ อพท. จังหวัดน่าน ให้ความเห็นว่าการเดินทางมายังน่านค่อนข้างลำบาก ทำให้วิถีอัตลักษณ์ยังคงอยู่ ประสบการณ์ทำงานของ อพท. จากการพัฒนาเรื่องผ้าที่บ่อสวก มีตัวอย่างเรื่องสี่ที่เน้นพุทธบูชาและใช้ในชีวิตประจำวัน เลยไม่ได้มีหลากหลายมากนัก ดังนั้นจึงต้องใส่แนวคิด หาสีใหม่ๆ ซึ่งชาวบ้านมักจะไม่เปลี่ยนความคิด ยกเว้นจะทำออกมาขายได้จริง ดังนั้น การทำงานต้องอาศัยความจริงจังและความอดทนเป็นหลัก ต้องใช้เวลา

สำหรับเรื่องเครื่องปั้นดินเผา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาช่วยแล้ว แต่อยากให้พัฒนาต่อเรื่องการออกแบบ มีข้อห่วงใยว่าบางแหล่งไม่ควรเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่จะเชื่อมโยงประโยชน์ได้ในรูปแบบอื่นๆ เช่น การทำ packaging คือเป็นความร่วมมือกับแหล่งอื่นที่ขายผ้าทอ

ต้นทุนการท่องเที่ยวเกษตรกรรมในจังหวัดน่านมีอยู่มาก แต่ก็ยังมีเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวเช่นข้าวโพด ในหลวงรัชกาลที่ 9 นำเรื่องกาแฟมาเผยแพร่ เพราะปลูกได้ต้นไม้ใหญ่ได้ อยู่กับป่าได้ แต่ในเชิงธุรกิจก็ต้องรักษามาตรฐานคุณภาพให้ได้ ส่วนมะตาว ที่บ่อสวกก็มี โดยเก็บผลผลิตเป็นช่วงฤดู แต่จะเพิ่มมูลค่าอย่างไร พัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างไร อพท.มีโครงการจะทำเรื่องนี้ด้วย ถ้าจะส่งเสริมมะโวคาได้ น่าจะมีเรื่องเล่าว่าต้นแรกของน่านปลูกที่โรงเรียนน่านคริสเตียนศึกษา โดยมีชนนารี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนำจะทำเรื่องประวัติศาสตร์เรื่องเล่าแบบนี้

ที่ผ่านมาได้ทำการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์หรือ CT เชื่อมกับการตลาด โดยต้องเน้นให้รักษาอาชีพหลักของเดิม แล้วใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพราะอาชีพหลักนั้นเป็น “แม่เหล็ก” ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามา แม้ว่าในบางกรณีการทำท่องเที่ยวจะเป็นรายได้ที่มากกว่าอาชีพหลัก

มหาวิทยาลัยพะเยากำลังทำวิจัย Carrying Capacity พบว่าการทำท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์น่านมีค่าตอบแทนสูงมากเมื่อเทียบกับที่อื่นๆ และองค์ความรู้ที่มีก็ยังมีดี แต่ต้องพัฒนาเรื่องการสื่อความหมาย/การเล่าเรื่อง หน่วยงาน อบจ. และอพท. มีแผนจะยกระดับเมืองน่านให้เป็น Creative City ของ UNESCO ประเภทหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยจะมีคณะทำงานเมืองสร้างสรรค์ของจังหวัดน่าน

การท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่อ่อนไหวมาก ต้องติดตามอย่างต่อเนื่อง และต้องปรับเรื่องสื่อความหมาย ข้อมูล การจัดการ ฯลฯ การส่งเสริมการท่องเที่ยว อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้ง แบ่งแยกกลุ่ม หรือตั้งกลุ่มใหม่ขึ้น ประเด็นเรื่องการกระจายผลประโยชน์ก็สำคัญ

คุณสุทธิพงษ์ ดวงมณีเนตร ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบ่อสวก อำเภอเมืองน่าน ถ้าพูดถึงพื้นที่ทุ่งช้าง ก็ต้องมีเรื่องแหล่งผลิตส้มสีทอง ซึ่งอยู่ในคำขวัญของน่านด้วย นอกจากนั้นยังมีเงาะจากประสบการณ์ของบ่อสวก แต่เดิมคนรู้จักบ่อสวกจากเตาเผาโบราณอย่างเดียว มหาวิทยาลัยพายัพได้พาชาวบ้าน 2 ชุมชนไปดูงานโฮมสเตย์ แต่ยังไม่เห็นเส้นทางท่องเที่ยว ไม่มีกระบวนการจัดการชุมชน ยังไม่เกิดความรู้ความเข้าใจ ต่อมา มีการสร้างศูนย์ประสานงาน แต่ชาวบ้านไม่เข้าใจเลยต่อต้าน กลัวนักท่องเที่ยวต่างชาติมาอยู่มานอน แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงไม่ชัดเจน ต่อมาเมื่อ อพท.ประกาศพื้นที่ก็มีแนวทางการพัฒนาเป็นขั้นตอน มีประชาคมพูดคุยทั้ง 13 หมู่บ้าน มีการทดสอบทริปปนำร่อง แต่เดิมชาวบ้านเข้าใจว่าเป็นการดูงานผ่านไป แต่ต่อมาก็มีการคัดเอาของดีมาพัฒนาให้เด่น เรียงร้อยเป็นเส้นทางท่องเที่ยว ทำกลุ่มเป็นฐานกิจกรรมจัดเป็นวิสาหกิจชุมชน

กว่าจะมารวมกลุ่มทอผ้า ก็ต้องเผชิญกับกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย แต่พอชวนมาเรียนรู้กระบวนการ ก็ปรับเปลี่ยนมากขึ้น เห็นโอกาสมากขึ้น โรงทอผ้าจากเดิมที่โล่งก็มีคนเข้ามามากขึ้น มีคนรุ่นใหม่เริ่มกลับบ้าน

มากขึ้น คนสนใจเรื่องการท่องเที่ยวมากขึ้น ส่วนน้ำอ้อยบ้านป่าคา แต่เดิมเข้าไปถึงราชสำนักนาน ระยะเวลาหลังพอชาวบ้านหันมาปลูกยางพาราก็ทิ้งการปลูกอ้อย แต่ปัจจุบันก็รื้อฟื้นจนผลิตไม่ทัน

การท่องเที่ยวชุมชนมีหลายมิติ มีหลักสูตรการอบรม เช่น โฮมสเตย์ ฯลฯ การบริหารจัดการร่วมทุกภาคส่วน นำเอาประธาน/ผู้นำกลุ่มต่างๆ มาร่วม แต่เดิมเน้นผู้นำเป็นทางการมากเกินไป แต่ต่อมาให้ความสำคัญกับคนที่มีจิตสาธารณะ นำกลุ่มต่างๆ ที่มีผลพลอยได้โดยตรงมาขับเคลื่อนจริง ในขณะนี้ชมรมหักรายได้ 10% เพื่อเป็นทุนในการบริหารจัดการ การจัดสวัสดิการชุมชน (กองทุนผู้ป่วยติดเตียงของตำบล) การประชุมต่างพื้นที่ ฯลฯ

คุณธนกร รัชตานนท์ สมาคมพัฒนาไฟไทย และผู้จัดการโครงการปิดทองหลังพระ จังหวัดน่าน
ในน่านมีสายพันธุ์ไผ่มากที่สุด มีคนมาตุ้งจากทั่วโลก เชื่อมโยงกับสมาคมพัฒนาไฟไทย เมื่อพูดถึงไผ่อยากให้เกิดถึงเมื่อน่าน ไทยยังไม่มีศูนย์พฤกษศาสตร์ไผ่ ญีปุ่นมีส่วนไผ่เพียง 70 ไร่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวชื่อดัง แต่ไทยเรามีเป็นร้อยไร่ มีไผ่หลายชนิด เมืองหนาว เมืองร้อน มีสวนรวบรวมสายพันธุ์ไผ่ 800 กว่าชนิด ไผ่ยักษ์มีแค่ที่เมืองจันทน์ที่น่านเท่านั้น สวนไผ่ยักษ์อยู่ที่ระดับ 1,400 เมตร เป็นโอกาสของน่านที่จะใช้ไผ่เป็นไม้เบิกนำ ที่ราบของน่านมีเพียง 15% น่าจะใช้ไผ่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ต้องจัดเส้นทางให้กระจาย และมีหลากหลาย และเชื่อมประเด็นความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่นหังโจวในจีน เดิมเป็นพื้นที่แห้งแล้ง แต่เมื่อนำไผ่ไปปลง ปัจจุบันกลายเป็นพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติ มีโฮมสเตย์ ฯลฯ

เรื่องไผ่และประเด็นเรื่องกฎหมายนั้น แต่เดิมสวนไผ่นี้เป็นของเอกชน แต่มอบให้ทางราชการแล้ว ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่ของกรมอุทยานฯ ซึ่งถูกต้องตามกฎหมายและสามารถจะเข้าไปช่วยกันพัฒนาได้ สำหรับชาวบ้าน เขาต้องเห็นตัวอย่างก่อนจึงจะปลูกไผ่ ไผ่ยักษ์ที่น่านขึ้นที่มีความสูงและทิศทางการที่เหมาะสม บริเวณสวนไผ่ได้รับลมจากหลายทิศทาง และควรปลูกเป็นวนเกษตร ไม่ใช่เฉพาะไผ่อย่างเดียว นอกจากท่องเที่ยวแล้วยังต้องเน้นเรื่องการใช้ประโยชน์และการมีรายได้จากไผ่ ไผ่ที่ปลูกเพื่อเข้าโรงงานปลูกเพียง 3 ปี เมื่อมีขนาดลำ 4-6 นิ้วคือไผ่ขนาดกลางสามารถจะเข้าเครื่องในโรงงานได้ ได้ประสานกับนิคมอุตสาหกรรมเรื่องไผ่เรื่องการแปรรูปไผ่เพื่อทดแทนไม้จริงที่ลดลงแล้ว เพราะไผ่เป็นพืชโตเร็วและเก็บน้ำไว้ได้ ส่วนไผ่ยักษ์จะแสดงให้เห็นความโดดเด่น ไม่เหมือนไผ่อื่นๆ ไม่ใช่ปลูกเพื่อเข้าโรงงาน

ตอนนี้อยากได้งานวิจัยเรื่องไผ่ การสร้างป่าสร้างรายได้ การพลิกฟื้นผืนป่า การเชื่อมโยงกับเป้าหมาย SDGs การตอบโจทย์เรื่องการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ ไผ่มีรากเป็นระบบท่อเก็บน้ำได้ปริมาณถึง 5 ลิตร ขณะนี้มีการเชื่อมกับ Recofte เรื่อง Carbon Credit เชื่อมโยงกับเยอรมันเพื่อดูความเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ เชื่อมโยงกับเนเธอร์แลนด์เรื่องสภาพดินที่เสียไปจากสารเคมี เพราะไปไผ่ช่วยปรับสภาพดิน เมื่อช่วงแล้งก็เห็นว่าดินเก็บน้ำได้ภายใต้ไผ่ที่ร่วน ไผ่มีประโยชน์หลายอย่าง ส่วนต่างๆ ใช้ได้หมด ไม่ต้องทิ้งเป็นของเสีย ทุกส่วนของไผ่สามารถจะทำปุ๋ยได้

จุดอ่อนของเรื่องไผ่คือ 1) ต้องเลือกชนิดพันธุ์ในการใช้ประโยชน์ 2) ต้องรู้ว่าแม่พันธุ์อายุเท่าใด เพราะอายุปกติ 80 ปี แต่ต้องตัดแต่งกิ่งให้โต ดังนั้น ลูกจะใหญ่กว่าแม่เสมอ ถ้าเราไม่รู้สายพันธุ์แล้วแยกมาปลูก ก็จะไม่โตได้เพียง 2 ปี แล้วก็ขึ้นชุก ออกดอก แล้วตาย

เส้นทางดอยตั่วทั้งสาย น่าจะเป็นสายท่องเที่ยวใหม่ที่เชื่อมต่อกับจังหวัดพะเยา ในช่วง 11-13 พฤศจิกายน 2563 จะมีงาน Asia-Pacific Bamboo Symposium and Expo ที่ วัดพระธาตุแช่แห้ง ในโลกมีสมาคมไผ่ที่สำคัญคือ World Bamboo Organisation และ International Bamboo and Rattan Organisation (INBAR) คราวนี้ไทยจะจัดร่วมกับ INBAR โดยจะมีผู้ร่วมประชุมประมาณ 300 คนจากทั่วโลก และจากน่านอีกประมาณ 50 คน มีการจัดแสดงสินค้า ผลิตภัณฑ์และเครื่องจักร Theme งานจะเป็น “ไผ่กับวัฒนธรรม” ไม่ได้เน้นเรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์ไผ่อย่างเดียวเหมือนการประชุมครั้งอื่นๆ อาหารในงาน จะเน้นอาหารพื้นเมือง งานนี้จะจัดเชื่อมกับการท่องเที่ยวในน่านตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคม โดยประสานกับกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

ส่วนเรื่องน้ำแร่ที่ตำบลยอด อำเภอสองแคว มูลนิธิปิดทองหลังพระทำโครงการที่บ้านยอด บ้านผาหลัก และบ้านน้ำกอบ แต่มีปัญหาเรื่องน้ำมุด คือหน้าแล้งเก็บกักน้ำไม่ได้ น้ำไหลจากน้ำยาวไปมุดแล้ว ผุดขึ้นที่ป่าดงหลวง ได้เคยเช็คปริมาณน้ำมุดที่เป็นน้ำแร่แล้วมีมากกว่าแหล่งน้ำแร่ที่โคราช ที่บ้านยอด แม้ว่าชาวบ้านจะเปลี่ยนวิถีจากข้าวโพดไปแล้ว แต่ก็ยังกลัวสารตกค้าง แหล่งน้ำแร่มีหลายที่ อยากให้ชุมชนสูบน้ำไปที่สูงและปล่อยน้ำมาเป็นสปาน้ำแร่ ที่ผ่านมา รัสเซียจะมาขอซื้อสัมปทานบ่อน้ำแร่ แต่ชุมชนไม่เห็นด้วย แถบนี้มีของดีหลายอย่าง ได้เคยใช้โดรนบินดูทั้งบริเวณเห็นบ้านยอดมีต้นจันทน์ผา มีน้ำตก มีมะแขว่น หวายน้ำผึ้ง ฯลฯ

ได้เคยไปดูงานที่อิสราเอล เขาปลูกอะโวคาโด ใช้การตอนกิ่ง ตันจิ่งเตี้ยและใช้เครื่องจักรในการเก็บได้สะดวก นอกจากนี้ยังใช้ chip ฝังไปที่ต้นเพื่อให้รู้ความต้องการน้ำ และเวลากำจัดแมลงวันทอง ต้องดมกลิ่นของพืชแต่ละชนิด ไม่ใช่กลิ่นเดียวล่อแมลงได้หมดทุกชนิด เมื่อใช้เทคโนโลยีทำให้การจัดการง่าย แต่ต้องกันไม่ให้คนนอกเข้าเพราะกลัวเชื้อโรค นานควรจะปลูกอะโวคาได้อย่างจริงจังเพราะมีศักยภาพ แต่ต้องคัดสายพันธุ์ให้ดี

ถ้าทีมจะทำวิจัยการท่องเที่ยวที่บ้านส้อ ควรจะเชื่อมโยงไปถึงบ้านเด่นด้วย เพราะชุมชนร่วมไม้ร่วมมือกันดี มูลนิธิปิดทองหลังพระเคยทำระบบน้ำให้ที่บ้านส้อ บ้านเด่น เพราะมีปัญหาเรื่องน้ำในการเกษตร ส่วนที่บ้านดอยตั่วและบ้านสบขุ่นนั้น ธกส. ได้บรรจุเข้าเป็นชุมชนการท่องเที่ยว 2563-2564

คุณประสิทธิ์ เตชะติ ผู้เชี่ยวชาญชุมชนบนดอยในพื้นที่เกษตร สำนักงาน ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) กล่าวว่า ที่ผ่านมา การท่องเที่ยวเชิงเกษตรน่าจะมาเป็น Top down คือเป็นสิ่งที่ภายนอกอยากให้ชุมชนเป็น ส่วนชุมชนเองมีเรื่องความเป็นตัวตน มีการผูกติดกับการเมืองท้องถิ่น ชาวบ้านต้องมีพอกินพอใช้จึงจะรวมตัวกันได้ และต้องมีความรู้เรื่องการจัดการ ชาวบ้านที่มณีพฤษ์ เดิมไปดูงานที่สันเจริญ แต่เมื่อกลับไปก็มีเคลปที่ทำเรื่องกาแพต่อ อยากให้กาแพเป็นพระเอกของที่มณีพฤษ์ โดยโรงเรียนควรจะสอนพฤกษศาสตร์กาแพ จะได้รู้เรื่องอาราบิก้า ตั้งแต่เมล็ดพันธุ์ เรื่องการปลูก อุณหภูมิ การทำสวน การแปรรูป การหมัก ตาก สี คั่ว ฯลฯ และให้โรงเรียนเป็นจุดเช็คอิน

สิ่งที่ต้องคิดล่วงหน้าคือนักท่องเที่ยวกลุ่ม high-end จะมีความคาดหวังสูง เรื่องที่พัก ห้องน้ำ ฯลฯ ส่วนเรื่องความต้องการของชาวบ้านที่มณีพฤษ์ที่ทำกาแพคืออยากได้ระบบน้ำสำหรับขั้นตอนการแปรรูปกาแพ ตั้งแต่ล้างกาแพ หมักกาแพ สีกาแพ ฯลฯ

คุณสุกฤตา อนุกุลสารกิจ รองผู้อำนวยการ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) นาน ททท.เพิ่งเปิดสำนักงานได้ 1 ปี เดิมอยู่ที่แพร่ ภารกิจหลักคือประชาสัมพันธ์ ไม่ได้ทำงานพัฒนาและอนุรักษ์ เพราะส่งภารกิจไปให้กระทรวงการท่องเที่ยวฯ งานหลักคือดูสินค้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ ประเมินศักยภาพว่าพร้อมที่จะขายหรือไม่ ต่อจากนั้นจึงเสนอขายเส้นทางท่องเที่ยวและส่งเสริมประโยชน์ต่อชุมชน ททท. ร่วมงานกับภาคีการท่องเที่ยวในการทำงาน และเน้นเรื่องการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ การเรียนรู้วิถีชาวบ้าน และการรักษาวิถีชีวิต

ททท. ลงพื้นที่ดูตามจุดต่างๆ ของชุมชนเกษตร (Product testing) เพื่อหาแนวทางทำเส้นทางเสนอขาย Product สำหรับบ้านมณีพฤกษ์นั้น ททท. สนับสนุนอยู่ แต่ศักยภาพในการรองรับมีจำกัด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องห้องน้ำ ที่พัก ความยากลำบากในการเดินทาง ฯลฯ ในเรื่องการประชุมสัมมนาไม่ระดับโลกนั้น ททท. จะช่วยมองโอกาสจัดเส้นทางท่องเที่ยวสำหรับคนที่มางานสัมมนาไม่เดือนพฤศจิกายน การกระจายรายได้ไปยังภาคส่วนต่างๆ

ที่น่านใต้ มีผ้าทอตีนจกและ ททท. เสนอให้มีผ้าทอจากใยไผ่ กล้วยน้ำว่า และกัญชง เพื่อเชื่อมกับการท่องเที่ยวเกษตรกรรมด้วย ที่น่าน้อยมีมะขามหวาน ที่แม้แต่เพชรบูรณ์ยังมารับซื้อไป ซึ่งผลิตภัณฑ์การเกษตรเหล่านี้ล้วนทำให้เป็นเรื่องเล่าได้ เช่น กล้วย นอกจากจะทำแป็งกล้วย ทำใยกล้วยแล้ว ใบกล้วยป่าที่เหนียวทนทานสามารถจะทำภาชนะได้ด้วย

คุณรำไพพรรณ แก้วสุริยะ ทีมวิจัยสื่อสารและประชาสัมพันธ์ชุดโครงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ให้ความเห็นว่าในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น อย่าคาดหวังให้ชาวบ้านดูแลนักท่องเที่ยวอย่างสมบูรณ์ เพราะชาวบ้านเป็นเกษตรกร ส่วนนักท่องเที่ยวเมื่อจ่ายสตางค์แล้วก็จะไปทำตามที่ตัวเองอยากทำ ดังนั้นชาวบ้านจะต้องมีความพร้อม เจ้าของสวนต้องแบ่งเวลาเพื่อทำการท่องเที่ยวและอาจจะต้องแบ่งแปลงสำหรับกิจกรรม เช่น ไร่เอ็นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านการเกษตร ทำแปลงเพื่อแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ดู แต่นักท่องเที่ยวไม่ได้เห็นอะไรจริงๆ ที่เป็นแหล่งผลิต

ดร.ฐิติมา ตั้งเลิศไพบูลย์ ทีมวิจัยเส้นทางกาแฟ ให้ความเห็นว่า อยากระงับความรู้อื่นในเส้นทางกาแฟ และบางแห่งที่มี shop/หน้าร้าน ก็อยากจะทำให้น่าสนใจจากคอกาแฟจากดอยต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวชิมให้ได้เรียนรู้วิถีกาแฟ โดยไม่จำเป็นต้องไปถึงแหล่งผลิต ตรงหน้าร้านจะมีเรื่องการผลิต การชิม (Tasting profile) แบบเส้นทางไวน์ของ Napa Valley เน้นเรื่องราวที่เป็นศิลปะมากกว่าวิทยาศาสตร์ เพราะพื้นที่เกษตรกรรมกาแฟหลายแห่งก็ไม่พร้อมที่จะมาต้อนรับหรืออธิบายนักท่องเที่ยว และก็ไม่ควรเปิดกว้างเพราะอาจนำเชื้อโรคไปสู่สวนกาแฟ หรือก่อปัญหาต่างๆ เช่น การทิ้งขยะ

คุณวรพจน์ รอดวิเศษ เลขาธิการสมาคมท่องเที่ยวบ้าน โดยทำเครื่องเงิน ที่ปัก และทำฟาร์มด้วยเล่าถึง Agri-tourism life cycle ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา คือ

- กลุ่มที่อยู่ในช่วง “Introduction” ขณะนี้จะมีไผ่ โกงโก้ ที่ปลูกได้ร่มเงาได้ และมีผักอินทรีย์
- กลุ่มที่อยู่ในช่วง “Growth” คือ กาแฟ ตอนนี้มี 9 ดอย มีสันเจริญ มณีพฤกษ์ สะกาด ห้วยโตน ห้วยขาบ สบขุ่น แม่จริม (Robusta) น้ำม่วง (Robusta) แต่ละที่มีผู้นำและกรรมการอยู่แล้ว มีโฮมสเตย์ มีที่ปลูกที่เกี่ยว ไม่รวมร้านกาแฟ มีนักวิชาการที่ปรึกษา มีร้านขายร้านซ่อมเครื่องมือ ฯลฯ โดยรวมแล้วขณะนี้ปลูกกาแฟไม่พอขาย
- กลุ่มที่อยู่ในช่วง “Maturity” เช่น ส้มทุ่งช้าง ข้าวแต๋นที่ท่าวังผา อาจจะต้อง rebrand ใหม่

การท่องเที่ยวควรมีการ plug-in โดยการเปิดพื้นที่แล้วเชื่อมโยงเครือข่าย supply chain เพราะชาวบ้านไม่สามารถทำได้ทุกอย่าง บางอย่างต้องมีทุน หรือบางอย่างต้องมีเวลามาต้อนรับนักท่องเที่ยว ดังนั้น

การท่องเที่ยวเกษตรควรจะเชื่อมกับชมรมรถตู้ ขนส่ง ที่พัก ไรต์ ฯลฯ มีกรณีศึกษาที่การท่องเที่ยวชุมชน เชื่อมโยงกับเอกชน เช่น 1) สเปน เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านลุกขึ้นมาทำโดยไม่ต้องสนับสนุนจากรัฐ ปลุกพริกหวาน ส่งนักท่องเที่ยวไปที่โฮมสเตย์ มีวิสาหกิจที่หันกับชาวบ้าน ทำการตลาดได้ ช่วยเหลือกัน ส่งต่อกันท่องเที่ยวให้กัน มีโครงสร้างการทำงานในพื้นที่แล้ว แต่ก็มีปัญหาตามมาด้วย 2) สะกาด ชาวบ้านก็ ลุกขึ้นมาทำเอง แต่รัฐต้องช่วยดูเรื่องกฎหมาย

คุณณัฐกิตติ์ กุมพะยาน อพท.น่าน ให้ความเห็นว่าการพัฒนากิจกรรมในพื้นที่เกษตร ควรจะเน้นที่ วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตมากกว่าเชิงธรรมชาติ การเชื่อมโยงวัฒนธรรมในชุมชน ต้องดูความโดดเด่น ทางวัฒนธรรม ดูความแตกต่างและความเป็นเนื้อแท้ เช่น เมื่อไปจังหวัดสุโขทัยนึกถึงสังข์โลก ถ้าเห็นผีตาโขน นึกถึงจังหวัดเลย

ชุมชนมณีพฤกษ์ การท่องเที่ยวอาจจะต้องดูลายปักผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของมณีพฤกษ์ เพื่อออกแบบ กิจกรรม ส่วนอาหาร ก็เชื่อมโยงกับวิถีเกษตรได้ เป็น Creative tourism เพื่อประสบการณ์อาหารถิ่น และยังเกิดการเชื่อมโยงผลประโยชน์ เชื่อมกับกลุ่มอาหารในชุมชนให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ต่อยอดให้ชุมชนเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตัวเองมี และเพิ่มมูลค่า และหาจุดต่างหรือแรงดึงดูดที่ต่างไป ต้องมีความคิดสร้างสรรค์โดยเน้น ความสอดคล้องกับวิถีชุมชน และการแบ่งปัน เชื่อมโยงกับภาคเอกชน และ Young Smart Farmers จะเป็นคนเล่าเรื่องให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจ อพท.ใช้ Service design มาใช้

Creative tourism ควรเป็นการท่องเที่ยวที่ทำได้ทั้งปี และอยู่ในการบริหารจัดการของชุมชน หรือ เอกชนทำก็ได้ เช่น สังข์โลก โคมมะเต้า ฯลฯ เอกชนเป็นคนทำ แต่ตุนั้น กลุ่มชุมชนเป็นคนทำ มีการจ้างให้ ชาวบ้านเหลาไม้ กระจายรายได้ พัฒนากิจกรรมเชื่อมโยง ที่โคโคควาเลย์รีสอร์ท ให้โกโก้เป็นตัวนำ และมีรีสอร์ท ฟาร์ม ฯลฯ ททท.ประสานผู้ประกอบการยื่นขอรางวัลกินรีเรื่องการปลูกโกโก้และจ้างคน ในชุมชนผลิต แปรรูป จำหน่าย และมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยว แม้ว่าจะมีที่พักน้อยแต่เต็มตลอดปี ซึ่งเป็น โมเดลผู้ประกอบการ/เอกชน ทำงานกับชุมชน

ผู้เข้าร่วมการประชุม

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
1	คุณสัจจพงษ์ จินดาพล	ผู้จัดการ ริสาสินี สปา แอนด์ รีสอร์ท น่าน และคณะทำงาน อพท. น่าน	ริสาสินี สปา แอนด์ รีสอร์ท น่าน
2	คุณวรพจน์ รอดวิเศษ	เลขาธิการสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยว จังหวัดน่าน	สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดน่าน
3	คุณสุขสันต์ เพ็งดิษฐ์	รักษาการรองผจก.อพท.น่าน	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน (อพท.)
4	คุณสำออง ศิริรัตน์	ผู้อำนวยการฝ่ายปฏิบัติการ อพท.6	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน (อพท.)
5	คุณณัฐกิตติ์ กุมพะยาน	เจ้าหน้าที่พัฒนาพื้นที่พิเศษ ฝ่ายปฏิบัติการ อพท.6	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน (อพท.)
6	คุณทิพสุดา อนาคคม	เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน (อพท.)
7	คุณธนกร รัชตานนท์	ผู้จัดการโครงการปิดทองหลังพระ/ประธานคณะกรรมการส่งเสริมกิจการวิทยาลัยชุมชน น่าน/นายกสมาคมพัฒนาไม้ไผ่ไทย	โครงการปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริจังหวัดน่าน
8	คุณประสิทธิ์ เตชะติ	ผู้เชี่ยวชาญชุมชนบนดอยในพื้นที่เกษตร พนักงานพัฒนาลูกค้า ระดับ 9	สำนักงาน ธนาкарเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดน่าน
9	คุณสุกฤดา อุนกุลสาธุกิจ	รองผู้อำนวยการ ททท. สนน่าน	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานน่าน
10	คุณสุทธิพงษ์ ดวงฉนิรัตน์	ประธานชมรม	ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลบ่อสวก
10	ดร.จิตติมา ตั้งเลิศไพบูลย์	คณะทำงานโครงการที่ 1.5	
11	รศ.กรรณิการ์ อัครดรเดชา	คณะทำงานโครงการที่ 1.7	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
12	คุณราไพพรรณ แก้วสุริยะ	คณะทำงานโครงการที่ 1.7	
13	ผศ.ดร.จิตติรัตน์ ปั้นบำรุงกิจ	คณะทำงานโครงการที่ 1.3	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
14	คุณวิราภานต์ หน่อท้าว	สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
15	คุณนพวรรณ แม้นทอง	คณะทำงานโครงการที่ 1.7	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
16	คุณเสาวลักษณ์ อัครเทววิช	คณะทำงานโครงการที่ 1.7	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
17	คุณธีรวัฒน์ สว่างจันทร์อุทัย	โครงการ CU Engagement	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
18	ดร.นฤมล อรุโณทัย	คณะทำงานโครงการที่ 1.5	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
19	คุณปลาเดช ณ ป้อมเพชร	คณะทำงานโครงการที่ 1.5	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
20	คุณอุษา โคตรศรีเพชร	คณะทำงานโครงการที่ 1.5	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล	รายละเอียด	วันที่ให้สัมภาษณ์
คุณประสิทธิ์ เตชะติ	ผู้เชี่ยวชาญชุมชนบนดอยในพื้นที่เกษตร สำนักงาน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	3 มิถุนายน 2562
คุณวิชัย กำเนิดมงคล	แกนนำชุมชนและสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้าน มณีพฤกษ์ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง	3-4 มิถุนายน 2562
คุณสมบูรณ์ ใจปิง	ผู้ใหญ่บ้านบ้านห้วยพ่าน ตำบลเปือ อำเภอยะนิง	3 มิถุนายน 2562
คุณอ้อย	สมาชิกกลุ่มสนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านน้ำรีพัฒนา	5 มิถุนายน 2562
คุณสุภารัตน์		5 มิถุนายน 2562
คุณสุภาพ		5 มิถุนายน 2562
คุณอ้อ		5 มิถุนายน 2562
คุณปราโมทย์ หมูปยัคฆ์	ผู้อำนวยการศูนย์ กศน. อำเภอบ่อเกลือ	23 กรกฎาคม 2562
คุณเอกราช อริยฉัตรเวทิน	ร้านเอราบิก้า	28 กรกฎาคม 2562
คุณวงศกร-คุณมลลาพร ไกรทอง	ร้านจ้าง่าน	25 กรกฎาคม 2562
คุณอารชวิน ฝิปากเพราะ (คุณโต้ง)	ร้านอิมวัด คาเฟ่ ตำบลเปือ อำเภอยะนิง	26 กรกฎาคม 2562
คุณจักษ์	บ้านจักษ์กะพัฒนา” ดอยสกาต อำเภอบัว	2 สิงหาคม 2562
คุณอรรถวิทย์ ยุทธยศ	ผู้จัดการทั่วไปด้านพัฒนาความยั่งยืน บริษัทเครื่องเจริญโภคภัณฑ์ เรื่องการฟื้นฟูป่าร่วมกับ สปช.โมเดล	2 สิงหาคม 2562
คุณวิทยา ไพศาลศักดิ์ (ผอ.โม่)	ผู้อำนวยการส่วนประสานงานโครงการภาคเหนือ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช	2 สิงหาคม 2562
คุณเกียรติกัญญา จันทร์กำธร	ร้าน น.น่าน คอฟฟี่	25 กรกฎาคม 2562
คุณสมภพ อุปัจจักร์	บ่อเกลือวิวิธรีสอร์ท	2 สิงหาคม 2562
คุณวีรวรรณ สีเขียว (คุณหน้อย)	ร้านกาแฟภูยัคฆ์	25 กรกฎาคม 2562
คุณจินตนา อินยะ	ผู้จัดการร้านกาแฟมณีพฤกษ์ สาขาน่าน ตำบลในเวียง	27 กรกฎาคม 2562
ผู้ใหญ่หนึ่ง	บ้านห้วยโตน	2 สิงหาคม 2562
คุณบุญเลิศ คงธนรักษ์	บ้านห้วยขวาก	2 สิงหาคม 2562
คุณสัมพันธ์ จิตอารีย์	บ้านน้ำแคะ	2 สิงหาคม 2562
พ่อภาพ	บ้านน่าน้อย	2 สิงหาคม 2562
คุณพรเทพ เลิศวรายุทธ	บ้านสันเจริญ	2 สิงหาคม 2562
คุณธนกร รัชตานนท์	ผู้จัดการโครงการปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ จังหวัดน่าน	11 มกราคม 2563
คุณนันทวุฒิ อินทรจุฑกุล	หัวหน้าโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูและส่งเสริมการปลูกหวาย และไผ่ จังหวัดน่าน ตามพระราชดำริฯ	11 มกราคม 2563
คุณสันติ หาญสงคราม	ประธานชมรมกาแฟน่าน	7 มิถุนายน 2562
คุณธีระยุทธ จันทร์คล้าย	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์บ้านกอก	7 มิถุนายน 2562

ชื่อ-นามสกุล	รายละเอียด	วันที่ให้สัมภาษณ์
คุณสุดธนา ปัทมวัฒน์	โรงเรียนชานาติลาเพชร	7 มิถุนายน 2562
คุณสุบรรณรัตน์ ผัดผล	ศูนย์การเรียนรู้ใจโก้	7 มิถุนายน 2562
คุณเพลินจิต พ่วงเจริญ	คณะทำงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อ การพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองเก่าท่าน	7 มิถุนายน 2562

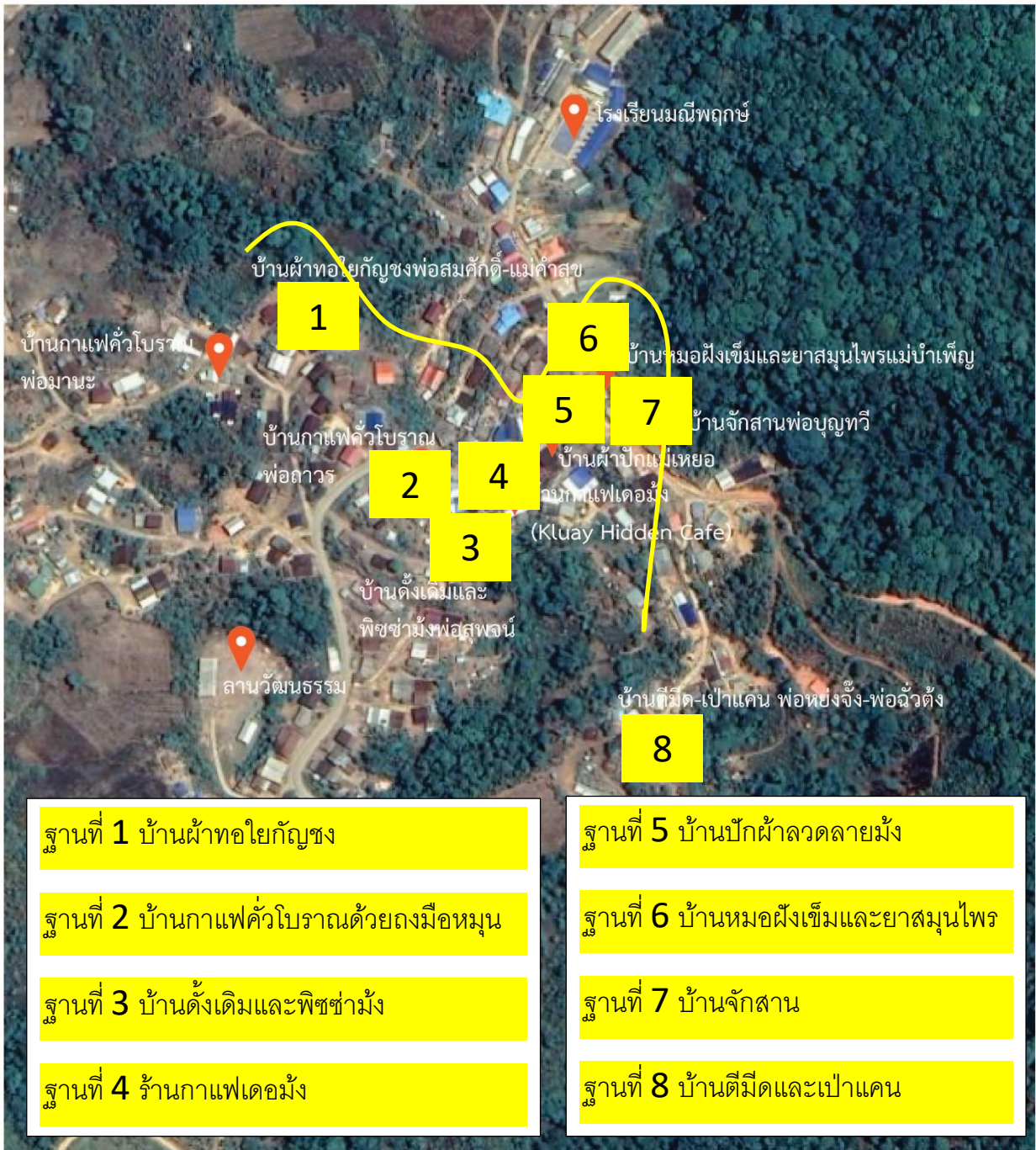
คู่มือการอบรมชุมชนมณีพฤกษ์ จ.น่าน

ค่ายยุวมัคคเทศก์

โครงการค่ายยุวมัคคเทศก์บ้านมณีพฤกษ์ ครั้งที่ 1
จัดโดยหน่วยปฏิบัติการวิจัยชนพื้นเมืองและทางเลือกการพัฒนา
สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ร่วมกับโรงเรียนมณีพฤกษ์ และชุมชนบ้านมณีพฤกษ์
ณ ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
วันที่ 3-4 ตุลาคม 2563

แผนที่ชุมชนมณีพฤกษ์ 1 ต. งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

ข้อมูลชุมชน

- ชุมชนมณีพฤกษ์ตั้งอยู่ที่หมู่ 11 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ทิศเหนือและทิศตะวันออกติดกับเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ส่วนทิศตะวันตกและทิศใต้ติดกับเขตอำเภอเชียงกลาง
- ชุมชนมณีพฤกษ์ตั้งอยู่บนพื้นที่สูงเหนือระดับน้ำทะเลที่ประมาณ 1,400-1,600 เมตร แวดล้อมไปด้วยป่าไม้และภูเขาสูงทำให้อากาศค่อนข้างเย็นสบายในฤดูร้อน และหนาวเย็นในช่วงฤดูหนาว
- ชุมชนมณีพฤกษ์ แบ่งออกเป็น 3 คุ่มย่อย ได้แก่ คุ่ม 1 ประชากรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ส่วนคุ่ม 2 และ 3 เป็นประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ
- แต่เดิมบริเวณนี้มีชาวเมี่ยนตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาชาวม้งกลุ่มหนึ่งค่อยๆ อพยพเคลื่อนย้ายจนมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ตามมาด้วยชาวลัวะจากไชยะบุรี ต่อมาชาวเมี่ยนย้ายออกไปอยู่ที่อื่น และมีชาวม้งเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้น จนกระทั่งชุมชนมีการเติบโตและขยายเป็นชุมชนมณีพฤกษ์ 1, 2 และ 3
- สำหรับที่มาของชื่อชุมชน “มณีพฤกษ์” นั้น เกิดจากช่วงที่หน่วยงานรัฐได้เข้ามาจัดสรรพื้นที่ราบต่ำในอำเภอทุ่งช้างให้อยู่อาศัย แต่ชาวม้งคุ้นชินกับการอยู่อาศัยและทำมาหากินในพื้นที่ราบสูงมากกว่าจึงขอย้ายกลับมาอยู่ที่ดั้งเดิม ชื่อมณีพฤกษ์นำมาจากชื่อเจ้าหน้าที่รัฐที่ประสานเรื่องการอพยพและการสร้างที่อยู่อาศัยใหม่
- แต่เดิมชาวม้งและชาวลัวะบ้านมณีพฤกษ์ต่างก็เป็นชนเผ่าที่ดำเนินวิถีชีวิตอยู่บนพื้นที่ราบสูง ใช้ชีวิตอยู่กับป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยวิถีที่เรียบง่าย เป็นเกษตรกร เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ทำสวน ทั้งเพาะปลูก “ข้าวไร่” “ข้าวโพด” พันธุ์ดั้งเดิมทั้งข้าวโพดข้าวเหนียวและข้าวโพดข้าวเจ้า และพืชผักพื้นถิ่น

จุดที่ 1 บ้านผ้าทอโยกัญชง

- ผ้าโยกัญชงแปรรูปมาจากเปลือกต้นพืช วิธีการทำเส้นโยกัญชง คือ
  - 1) การปลูกต้นกัญชง เมื่ออายุได้ 3-4 เดือนก็ตัดกิ่งและยอดออก
  - 2) นำมาตากแดดให้แห้ง เมื่อแห้งสนิทแล้วก็นำมาใส่ครกกระเดื่องตำลอกเปลือกออก
  - 3) นำมาผ่านเครื่องปั่นมือและต่อเส้นโยกัญชงทีละเส้นๆ เป็นเส้นยาว
  - 4) นำเส้นกัญชงไปต้มกับน้ำเดือดผสมขี้เถ้าเพื่อฟอกเส้นใยให้นุ่มเหนียว
  - 5) เมื่อได้เส้นใยแล้วก็นำไปม้วนเป็นใจเตรียมใช้ในการตัดเย็บ
- เส้นใยธรรมชาติมีสีขาวนวล ในสมัยก่อนมีการย้อมสีธรรมชาติโดยใช้สีดาของใบหอม
- เส้นโยกัญชงนุ่มเหนียวดูดซับความชื้นได้ดี ขณะเดียวกันก็สามารถระบายอากาศได้ดีเช่นกัน เมื่อสวมใส่เสื้อผ้าจากโยกัญชงจึงให้ทั้งความเย็นสบายและความอบอุ่นได้
- เครื่องมือในการพันเส้นโยกัญชง คือ “ตีนดั่ว” เป็นวงล้อไม้กลมๆ มีแกนหมุนเชื่อมกับคันไม้ไผ่สำหรับเหยียบ เราจะต้องปั่นและต่อเส้นโยกัญชงทีละเส้นๆ เป็นเส้นยาว
- การทอเป็นผืนผ้า ใช้เครื่องมือคือกี่เอว ทำผืนผ้ามีหน้าแคบประมาณ 20 นิ้ว เพราะขนาดถูกกำหนดด้วยช่วงกว้างของลำตัวผู้ทอ

- นอกจากนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสวมใส่แล้ว ยังนำมาประกอบพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับชีวิต เช่น การเกิด การตาย
- ในปัจจุบัน ผ้าใยัญชงเป็นที่ต้องการของตลาด มีมูลค่าสูง แต่การตีความว่าต้นกัญชงเป็นพืช สารเสพติดที่ต้องปลูกอยู่ในวงจำกัดและต้องขออนุญาตก่อน

จุดที่ 2 บ้านกาแพคิ้วมือหมุน

- มณีพลุภักษ์เป็นที่รู้จักกันในฐานะแหล่งปลูกและแปรรูปกาแพที่มีชื่อเสียง ที่นี้มีความรู้เกี่ยวกับการคั่วกาแพ มือหมุน โดยตัดแปลงถังแก๊สเปล่า นำมาตัดหัวถังทิ้ง ผ่าด้านข้าง และตัดแต่งเป็นช่องปิดเปิดสำหรับใส่ กาแพลงในถังคั่วและเทออกหลังคั่ว มีขาตั้งและแกนหมุน
- วิธีคั่วกาแพคือต้องก่อไฟด้วยไม้พิน แล้วอุ่นถังแก๊สเปล่าให้ร้อนเพื่อให้อุณหภูมิสม่ำเสมอทั่วถึง ใส่เมล็ดกาแพลงในถังครั้งละประมาณ 1 กิโลกรัม
- การคั่วต้องอาศัยการ “ฟัง” เมล็ดกาแพ ซึ่งเลือกได้ว่าจะเอาแบบคั่วอ่อน กลาง หรือเข้ม การคั่วจะต้อง หมุนถึงอยู่ตลอดเวลา ตลอดเวลาที่หมุนถึงต้องฟังเสียงแตกตัวในเมล็ดกาแพว่าใช้ได้หรือยัง สีของเมล็ด จะต้องเสมอกันทั้งเมล็ด
- เมล็ดกาแพที่คั่วเรียบร้อยแล้วจะนำมาเกลี่ยบนกระดังไม้ไผ่ เพื่อให้ความร้อนได้ระบายออก ลองดูเมล็ด กาแพที่มีลักษณะเหมือนสองซีกประกบกัน แต่ถ้าเป็น “เมล็ดพีเบอร์รี่” (peaberry) เกิดจากผลเซอร์รี่ที่ เติบโตไม่สมบูรณ์ แต่กลายเป็นของดีมีราคาสูง “เมล็ดกาแพหูช้าง” (elephant ears) ขนาดที่ใหญ่กว่า ปกติ ไม่สมบูรณ์ นำไปทำกาแพคั่วเข้มที่เหมาะสมสำหรับชงเป็นกาแพใส่นม หรือกาแพเย็นได้
- ที่นี่ยังมีชาดอกกาแพ ชาวบ้านต้องไปเก็บเฉพาะกลีบดอกกาแพในช่วงที่ดอกบานเต็มที่ ชาเปลือกกาแพ ได้จากเปลือกของช่วงผลเซอร์รี่ที่ผ่านการสีเป็นกะลา นำมาล้างน้ำให้สะอาด ตากแห้งเกือบทุกส่วนของ กาแพที่นี้ถูกนำมาแปรรูปเป็นเครื่องดื่ม
- แม้ว่าชาวมณีพลุภักษ์จะยังมีวิธีคั่วกาแพแบบมือหมุนอยู่ แต่คนรุ่นใหม่ก็ไม่หยุดเรียนรู้ในการนำส่วนต่างๆ ของกาแพมาแปรรูปเพิ่มมูลค่าเป็นสินค้าคุณภาพของชุมชน

จุดที่ 3 บ้านดั้งเดิมและพิชชามัง

- หมู่บ้านนี้มีบ้านหลายแบบ บ้านดั้งเดิมของชาวมังมีทั้งบ้านที่สร้างด้วยไม้ไผ่ที่นำมาผ่าและสับเป็นฟาก ต่อมาก็หันมาใช้ไม้กระดานทำฝาบ้าน เพื่อให้บ้านมีความคงทนแข็งแรงมากขึ้น
- ในสมัยก่อน บ้านของชาวมังแทบไม่มีหน้าต่างหรือช่องเปิด นอกจากประตู เพราะสภาพภูมิอากาศที่อยู่ สูงกว่าระดับน้ำทะเลกว่า 1,400 เมตรทำให้มีอากาศที่หนาวเย็นเกือบตลอดทั้งปี จึงต้องสร้างบ้านให้มี ช่องเปิดน้อยที่สุด
- ในบ้านของชาวมังมณีพลุภักษ์นั้นส่วนใหญ่จะเปิดเป็นพื้นที่โล่งบนพื้นดินที่อัดแน่น ในส่วนห้องกลางเป็นโถง ที่เป็นเหมือนห้องสารพัดประโยชน์ มีเตาไฟตั้งอยู่ มีโต๊ะและเก้าอี้เตี้ยๆ เก้าอี้ทำเป็น
- ในบางบ้าน ผนังของห้องจะมีแท่นบูชาบรรพบุรุษด้วย

จุดที่ 4 ร้านกาแฟ

- กาแฟไม่ใช่พืชพื้นถิ่นของบ้านมณีพฤกษ์ แต่เมื่อกาแฟเป็นเครื่องดื่มที่นิยมมากขึ้นในประเทศไทย ชาวบ้านมณีพฤกษ์ได้พัฒนาการปลูกกาแฟสายพันธุ์ “อะราบิก้า” เพราะการเพาะปลูกกาแฟจะให้ทั้งอาชีพและการฟื้นฟูผืนป่ามณีพฤกษ์ไปพร้อมกัน
- กาแฟอะราบิก้าเติบโตได้ดีภายใต้ร่มเงาไม้ใหญ่ หลายสายพันธุ์ที่นิยมปลูกที่นี่ ได้แก่ คาติมอร์ จาวา ทิปปิกา และเกซา กาแฟจากดอยมณีพฤกษ์ได้รับรางวัลระดับชาติและระดับโลกมากมาย
- การท่องเที่ยวเส้นทางกาแฟ ถ้าจะมาลองเก็บเกี่ยวผลสุกก็มากันได้ในช่วงธันวาคม-เมษายน เราจะได้เรียนรู้วิถีลือกเปลือก กำจัดเมือก ล้าง แชน้ำ ตาก สีเปลือกกะลา คั่ว บรรจุ ถ้ามาเดือนอื่นๆ ก็จะได้เห็นการเพาะเมล็ด การดูแลต้นกล้า การปลูก การใส่ปุ๋ย การแต่งกิ่ง ฯลฯ
- ร้านกาแฟนี้ใช้วัตถุดิบกาแฟผลิตเองภายใต้แบรนด์ชุมชนว่า “กาแฟเดอมัง” “Coffee De Hmong”
- เรามาเรียนรู้การต้ม การดริป การชง การชิมกาแฟที่ร้านนี้ ที่โรงเรียนมณีพฤกษ์ก็มีร้านกาแฟที่นักเรียนได้มีโอกาสลงมือทำเองด้วย

จุดที่ 5 บ้านปักผ้า

- ชาวม้งมณีพฤกษ์มีการตัดเย็บและการปักลายผ้าที่สวยงามเป็นเครื่องแต่งกายประจำชนเผ่า
- แม้จะต้องช่วยผู้ชายทำงานในไร่สวนการเกษตรแล้ว ผู้หญิงม้งยังคงแบ่งเวลาวางมานั่งปักผ้า การปักผ้าต้องอาศัยสมาธิ ความละเอียด อดทน จึงจะได้เป็นลวดลายผ้าปักที่สม่ำเสมอและงดงาม
- ลวดลายผ้าปักม้งนั้นมีอยู่หลายลวดลาย ส่วนใหญ่พัฒนามาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชาวม้งพบเจอ รวมถึงระบบความเชื่อ เช่น
ลายคอกหมู หรือลาย “กัวปัว”
ลายผักกูด หรือลาย “โหล่วร้ว”
ลายก้นหอย หรือลาย “กั้งก้อ”
- ลายก้นหอยเป็นลายปักผ้าที่ทำได้ยาก
- นอกจากลวดลายที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษแล้ว ยังมีลวดลายผ้าปักวิถีชีวิตม้ง ที่สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น การดำข้าว การปลูกข้าวโพด การเลี้ยงสัตว์
- ผ้าปักลวดลายม้งนอกจากจะพบเห็นบนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายแล้ว ชาวม้งยังนำผืนผ้าปักลวดลายต่างๆ มาใช้ประกอบในพิธีกรรม เช่น การไหว้ผีบรรพบุรุษ การเข้าทรง ฯลฯ
- ประเพณีสำคัญในรอบปีของชาวม้งมณีพฤกษ์ ที่มีการแต่งกายอย่างสวยงามด้วยชุดประจำชนเผ่า ได้แก่ งานประเพณีปีใหม่ม้ง ที่จะจัดขึ้นทุกปี ช่วงนี้ชาวบ้านจะหยุดพักงานในสวนและไร่มาร่วมงานที่จัดบริเวณลานวัฒนธรรมของชุมชน มีพิธีกรรมทางศาสนา มีการเซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษ มีกิจกรรมการละเล่นของหนุ่มสาว เช่น การโยนลูกช่วง การเล่นลูกข่าง การเป่าแคนม้ง พิธีสูขวัญหมู่ ฯลฯ

จุดที่ 6 บ้านหอมฝิ่งเข็มและสมุนไพร

- ชาวเมืองและชาวละแวกมีพฤกษศาสตร์มีความรู้ในการรักษาพยาบาลด้วยหอมสมุนไพร และหอมฝิ่งเข็มที่ช่วยรักษาและบรรเทาความเจ็บป่วยให้กับชาวบ้าน เช่น ปวดเมื่อยตามร่างกาย ปวดท้อง ฯลฯ
- ถ้ามีอาการเจ็บป่วยอื่นๆ ชาวบ้านก็จะไปสถานบริการสาธารณสุขชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ หรือไปรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอที่แม้ระยะทางจะไกลแต่สามารถเดินทางไปสะดวกขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก
- แม่บ่าเพ็ญ หอมฝิ่งเข็ม ได้มีโอกาสไปเรียนวิชาฝิ่งเข็มที่ชายแดนจีน วิชาแพทย์แผนจีนที่แม่บ่าเพ็ญได้เรียนรู้มีทั้งเรื่องสมุนไพร การฝิ่งเข็มรักษาอาการเจ็บป่วย อาจารย์ที่สอนมาจากหลายๆ แห่ง
- การเรียนการสอนจะใช้ตำราสมุนไพรของจีน ในตำรานั้นจะเขียนด้วยภาษาจีนว่ารักษาอย่างไร ใช้พืชชนิดไหน มีภาพวาดสีประกอบว่าหน้าตาของพืชพรรณที่ใช้รักษาแต่ละอาการเป็นอย่างไร
- หลังจากเรียนจากในหนังสือแล้ว ก็ออกไปเก็บพืชสมุนไพรของจริงมาทดลองรักษา สมุนไพรของจีนบางตัวก็สามารถเก็บหาจากป่าแถวมณีพฤกษ์ได้ แต่บางชนิดก็ไม่มีในป่าแถบนี้
- การเก็บพืชสมุนไพรต้องรู้ว่าจะใช้ส่วนของต้นพืชส่วนไหน เช่น ราก ใบ ลำต้น ยอดอ่อน เพราะแต่ละส่วนก็ให้สรรพคุณในการรักษาไม่เหมือนกัน
- วิชาการฝิ่งเข็มก็มีตำรา ต้องเรียนรู้จุดต่างๆ ในร่างกาย แต่ละจุดชื่ออะไร ต้องใช้การจดจำ
- สมัยก่อนนั้นเข็มเป็นของหายาก ต้องใช้อย่างประหยัด เมื่อใช้เสร็จแล้วจึงต้องนำไปต้ม เก็บรักษามาใช้ต่อต่างจากสมัยนี้ที่สามารถหาซื้อได้ง่ายขึ้น เข็มสำหรับการฝิ่งเข็มแต่ละครั้งจึงใช้แล้วทิ้งไป
- ในงานรำลึกที่ภูพยัคฆ์ กิจกรรมหนึ่งก็คือบริการฝิ่งเข็มรักษาโรคฟรีไม่มีค่าใช้จ่าย

จุดที่ 7 บ้านจ๊กสาน

- ในสมัยก่อน ชาวมณีพฤกษ์ส่วนใหญ่ทำงานจ๊กสานสิ่งของเครื่องใช้จากไม้ไผ่ได้ เพราะจำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน
- วัสดุที่สำคัญในงานจ๊กสานของเมือง คือ ไม้ไผ่ และหวาย งานจ๊กสานที่ทำจากหวายมีความทนทานกว่าที่ทำจากไม้ไผ่ แต่ก็เหลาเป็นตอกยากกว่าเพราะมีความเหนียวกว่าไม้ไผ่
- ทั้งหวายและไม้ไผ่สามารถไปหาตัดได้ในป่าใช้สอยของชุมชน บริเวณลำห้วยที่มีป่าดงดิบขึ้นสูง หวายจะเลื้อยขึ้นต้นไม้สูงบางครั้งต้องปีนขึ้นไปตัด ส่วนไม้ไผ่ก็เลือกลำที่ยาวตรงจะนำมาจ๊กตอกได้ง่าย
- อายุของไม้ไผ่ก็สำคัญ ถ้าไม้แก่เกินไปเนื้อไม้จะกรอบ จึงควรเลือกไม้อ่อนอายุประมาณ 2-3 ปี พันธุ์ไม้ไผ่ที่นิยมใช้ได้แก่ ไม้บงมีลำเล็ก ยาว เนื้อแข็ง ทนฝนทนแดดกว่าไม้ทกหรือ “ซังตัวจ้อ” ซึ่งเป็นไม้เนื้อนิ่มกว่าจึงมักนำไปจ๊กสานงานละเอียดเช่นกระดัง และอีกชนิดคือไม้ซาง
- เมื่อสับไม้และจ๊กตอกเสร็จแล้ว ก็จะนำเส้นตอกไปอังความร้อนจากไฟให้แห้งแล้วนำมาแช่น้ำประมาณ 10-30 นาที ขึ้นอยู่กับความหนาบางของเส้นตอก การแช่น้ำจะช่วยให้ไม้ไม่กรอบแตกหักง่ายในช่วงที่จ๊กสาน
- เครื่องใช้จ๊กสานจากไม้ไผ่ของชาวม้ง มีกระดัง หรือ “ว่าง” ที่ใช้สำหรับฝัดข้าว/ ตะกร้าแบกของใส่หลัง หรือ “ก้วยเปืออะ” / กระซอน หรือ “ซัวะจี้” / เข่งปากสอบ หรือ “เกอะเผา” / ตะแกรง หรือ “เซา”

ใช้สำหรับร่อนข้าวโพด เพื่อทำแป้งจากข้าวโพด เปลือกที่ร่อนออกจะนำไปเลี้ยงไก่ หลังจากได้แป้งที่ละเอียดแล้วก็นำแป้งข้าวโพดนั้นไปนึ่งหรือต้ม

- ในการยืดอายุการใช้งานเครื่องจักสานไม้ไผ่ ชาวม้งก็จะนำไปวางเหนือเตาไฟ เพื่อเป็นการรมควันไฟกันมอดเจาะ การเก็บรักษาและดูแลอย่างดีทำให้เครื่องจักสานเหล่านี้ทนทาน

จุดที่ 8 บ้านตีมิต-เป่าแคน

- ตีมิต -- เครื่องมือสำคัญประจำบ้านชาวม้งและที่ต้องนำติดตัวไปเข้าไร่เข้าสวนเข้าป่าคือ มีด้ามยาว หรือ “เม้าจิว”
- การตีมีดแต่ละเล่มนั้นไม่ง่ายเลย จากเหล็กหนามเนื้อหนาแข็งต้องผ่านการตี การเผาให้ร้อน การตะไบให้เหล็กอ่อน ขั้นตอนต่างๆ นี้ต้องทำซ้ำไปซ้ำมาบนเตาไฟโบราณ หรือ “ปู่”
- สมัยก่อนนั้นถึงกระบอกสูบจะเป็นท่อนไม้ไม่มีดินเหนียวปิด สำหรับเป่าลมอัดอย่างแรงให้ไปบนเตา ลูกโซนตลอดเวลาที่ตีเหล็กให้อ่อนได้ที่ ปัจจุบันใช้ท่อพีวีซีขนาดใหญ่มาตัดเป็นท่อนสำหรับทำตัวถังกระบอกสูบ
- เดิมนั้นการเจียรจะใช้มีดอีกเล่มที่มีเหล็กหนากว่า คมกว่า มาตะไบให้เกิดความเรียบ ปัจจุบันใช้เครื่องเจียรที่ใช้ไฟฟ้า
- ที่นี่ไม่ได้ทำเพียงมีด้ามยาว หรือ “เม้าจิว” แต่ยังมีเครื่องมือเครื่องใช้จากเหล็กอีกหลายชนิด เช่น มีด้ามสั้น ขวาน และอื่นๆ
- เป่าแคน --บ้านมณีพฤกษ์มีเครื่องดนตรีคือ แคน หรือ “เข่ง” ในภาษาม้ง ลักษณะแคนของชาวม้งจะเป็นไม้ไผ่ทะลุปล้อง 6 อัน แต่ละอันเป็นตัวแทนเสียงตัวโน้ต 6 เสียง มีขนาดความยาวไม่เท่ากันลดหลั่นไป และมีไม้เนื้อแข็งเรียกว่า “เต้า” ยึดรวมทุกลำไว้ด้วยกัน เต้าจะมีส่วนท่อยาว เมื่อเป่าจะให้เสียงที่ไพเราะ
- แคนเป็นเครื่องดนตรีที่ผู้ชายม้งจะนำมาเป่าในวันสำคัญๆ เช่น งานเทศกาลปีใหม่ งานแต่งงาน งานศพ
- สำหรับผู้ชายม้งสมัยก่อนนั้นแคนเปรียบเสมือนอุปกรณ์คู่กายที่ใช้เป่าเพื่อสื่อบอกรักหญิงสาว
- ปัจจุบันช่างทำแคนในหมู่บ้านหาไม่ได้แล้ว ต้องสั่งซื้อจากพี่น้องม้งบ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ และวัสดุที่ใช้ทำแคนก็มีการประยุกต์ใช้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เช่น ปัจจุบันมีแคนที่ทำจากท่อพีวีซีและท่อเหล็ก

สรุปการจัดกิจกรรม
ค่ายยุวแม่คฤเทศก์บ้านมณีพฤษ์ ครั้งที่ 1

ณ บ้านมณีพฤษ์ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน วันที่ 3-4 ตุลาคม 2563
โดยหน่วยปฏิบัติการวิจัยชนพื้นเมืองและทางเลือกการพัฒนา
สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ในโครงการย่อยที่ 1.5 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม จังหวัดน่าน
ภายใต้ชุดโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปการจัดกิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์บ้านมณีพุกษ์ ครั้งที่ 1
ณ บ้านมณีพุกษ์ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน วันที่ 3-4 ตุลาคม 2563
โดยหน่วยปฏิบัติการวิจัยชนพื้นเมืองและทางเลือกการพัฒนา
สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. หลักการและเหตุผล

คณะวิจัยโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม จังหวัดน่าน ภายใต้ชุดโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ลงพื้นที่สำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติชุมชนและเส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนมณีพุกษ์ ทำให้เห็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนบนพื้นฐานวัฒนธรรมชนเผ่า เนื่องจากชุมชนมณีพุกษ์มีพื้นที่ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมหลายแห่งที่มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวและจุดสนใจได้

ที่ผ่านมาชุมชนมณีพุกษ์ได้รับการสนับสนุนรวมถึงโอกาสความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนจากหน่วยงานหรือองค์กรภาคส่วนต่างๆ แต่ความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนกับบริบทการท่องเที่ยวของชุมชนกลับยังไม่ได้มีการสื่อสารทำความเข้าใจร่วมกันเท่าที่ควร ส่งผลให้ผู้เยี่ยมชมและนักท่องเที่ยวไม่มีโอกาสทำความรู้จักกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่หลากหลายของชุมชนมณีพุกษ์เท่าใดนัก และชุมชนก็ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างจำกัด

จากการพูดคุยปรึกษาหารือกับชุมชน สมาชิกกลุ่มพัฒนาการท่องเที่ยว และสถาบันท้องถิ่น เช่น โรงเรียนมณีพุกษ์ คณะวิจัยซึ่งมีประสบการณ์ในการทดลองจัดกิจกรรมอบรมยุวมัคคุเทศก์ให้กับเด็กและเยาวชนในหลายพื้นที่ จึงได้เสนอแนวทางร่วมกันในการจัดกิจกรรมอบรมยุวมัคคุเทศก์ในชุมชนมณีพุกษ์ เพื่อกกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนบ้านมณีพุกษ์หันมาสนใจและภาคภูมิใจกับประวัติความเป็นมาและจุดสนใจต่างๆ โดยรอบชุมชนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นสื่อกลางในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสื่อสารสู่สังคมข้างนอกมากขึ้น

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม โดยการสนับสนุนของสถาบันวิจัยสังคม สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับโรงเรียนมณีพุกษ์ และชุมชนมณีพุกษ์ จึงกำหนดจัดอบรมยุวมัคคุเทศก์ในชุมชนมณีพุกษ์ ในวันเสาร์ที่ 3 - วันอาทิตย์ที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2563 ซึ่งเป็นวันที่สะดวกกับตัวแทนครูและนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมเนื่องจากไม่มีการเรียนการสอน

ค่ายยุวมัคคุเทศก์ชุมชนมณีพุกษ์ประกอบด้วยกิจกรรมการให้ความรู้เรื่องหลักการและทักษะการเป็นมััคคุเทศก์ท้องถิ่น ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวิถี อัตลักษณ์ และวัฒนธรรม ผสมผสานกับกิจกรรมเรียนรู้ด้านที่เกี่ยวข้อง การฝึกการทำงานกลุ่มและการนำเสนองาน การฝึกปฏิบัติจริง สลับกับกิจกรรมสนทนาการที่จะทำให้เด็กและเยาวชนได้ทำความรู้จักและเรียนรู้จากกันมากขึ้น เพราะบางครั้งเด็กอยู่ในโรงเรียนเดียวกันแต่ต่างชั้นต่างห้องเรียนก็ยังไม่ค่อยรู้จักกัน

2. วัตถุประสงค์

2.1. เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการและทักษะการเป็นยุวมัคคุเทศก์ ฝึกปฏิบัติการนำเสนอเพื่อเตรียมเป็นตัวแทนชุมชนในการบอกเล่าเรื่องราวแก่ผู้มาเยือน รวมทั้งนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการทำหน้าที่เป็นยุวมัคคุเทศก์นำเที่ยวภายในชุมชนของตนเอง

2.2. เพื่อให้เด็กและเยาวชนชุมชนมณีพุกษได้ตระหนักถึงคุณค่าของประวัติความเป็นมาและวัฒนธรรมชุมชน และได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนบ้านมณีพุกษ เป็นการฟื้นฟูความภาคภูมิใจในวิถีวัฒนธรรมชนเผ่า

2.3. เพื่อให้เด็กและเยาวชนบ้านมณีพุกษรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม มีความคุ้นเคยกันเพื่อจะได้ติดต่อสัมพันธ์และมีบทบาทร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชนในการทำงานส่งเสริมวัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชนในอนาคต

3. สถานที่จัดงาน

ค่ายยุวมัคคุเทศก์บ้านมณีพุกษจัดขึ้นในระหว่างวันที่ 3-4 ตุลาคม 2563 ณ โรงเรียนมณีพุกษ และชุมชนมณีพุกษ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

4. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายของค่ายนี้คือ เด็กและเยาวชนบ้านมณีพุกษ ทั้งชายและหญิง จากโรงเรียนมณีพุกษ จำนวน 41 คน พร้อมด้วยพี่เลี้ยงจากชุมชน รวมจำนวน 8 คน

ตารางแสดงจำนวนเยาวชน/พี่เลี้ยง/คณะผู้จัดค่าย

กลุ่มย่อย	จำนวนเยาวชน	จำนวนพี่เลี้ยง	คณะทำงานผู้จัดค่าย (20 คน)
1	10	2	1. นฤมล อรุโณทัย
2	10	2	2. อูษา โคตรศรีเพชร
3	10	2	3. พลาเดช ณ ป้อมเพชร
4	11	2	4. สัจจงพงษ์ จินดาพล 5. สกุลรัตน์ ยี่สกุล 6. ครูโรงเรียนมณีพุกษ 11 คน 7. อาจารย์/นักวิจัยสำนักวิชา ทรัพยากรการเกษตร 4 คน
	41	8	รวมทั้งหมด 69 คน

5. ขั้นตอนและกระบวนการจัดค่าย

5.1. การประชุมคณะทำงานและวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ

ในวันที่ 29 กันยายน 2563 คณะทำงานได้ประชุมวางแผนงานกับคณะทำงานจากสำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร และคุณสัจจงพงษ์ จินดาพล ผู้ประกอบการธุรกิจที่พักในจังหวัดน่าน และเป็นหนึ่งในคณะทำงาน

ในรายละเอียดภาพรวมของการจัดกิจกรรมค่าย แนวทางที่จะให้พี่เลี้ยงทุกคนช่วยกันประเมินเด็ก รวมถึงร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจนได้ข้อสรุปว่า แม้กิจกรรมในลักษณะการเวียนไปฐานต่างๆ ยังเป็นรูปแบบใหม่สำหรับชุมชน ในการอธิบายหลายๆ รอบตามกำหนดเวลา แต่จากการพูดคุยถึงข้อดีและข้อเสียโดยมุ่งเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้ของเด็ก จึงยังคงใช้รูปแบบกิจกรรมเช่นนี้ เพราะมีความเหมาะสมกับเวลาและจำนวนผู้ร่วมกิจกรรม และในอีกทางหนึ่งยังเป็นโอกาสให้ชุมชนฝึกฝนสำหรับการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนในอนาคต และข้อควรระมัดระวังสำหรับคณะทำงานและภาคีทั้งหมดในกิจกรรมนี้ คือความรู้สึกของชุมชนจากการเข้าไปทำงานโดยคนนอก หลายๆ ครั้งเคยมีหน่วยงานต่างๆ เข้าไปทำงานเชิงพัฒนา แต่เป็นการทำงานรายการกิจกรรมและไม่ต่อเนื่อง ส่งผลให้ชุมชนเพิกเฉยต่อการดำเนินงาน

คณะทำงานจากสถาบันวิจัยสังคมและสำนักทรัพยากรการเกษตรประชุมหารือก่อนการจัดค่าย

ต่อมาในวันที่ 30 กันยายน 2563 คณะทำงานได้เดินทางไปชุมชนมณีพฤกษ์ มีการประสานงานกับคุณชัย กำเนิดมงคล ซึ่งเป็นตัวแทนและผู้ประสานงานหลักของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนมณีพฤกษ์ ในการร่วมจัดกิจกรรมครั้งนี้ โดยได้ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรมในเบื้องต้นพร้อมทั้งหารือเรื่องข้อมูลชุมชนที่จะใช้จัดฐานการเรียนรู้ และเดินทางไปสำรวจความพร้อมของสถานที่ โดยเน้นการพูดคุยกับฐานเรียนรู้ที่คณะทำงานเคยมาสำรวจร่วมกับกลุ่มท่องเที่ยวฯ ซึ่งที่ผ่านมาแต่ละฐานเรียนรู้เหล่านี้ยังไม่เคยถูกกำหนดไว้ในกิจกรรมท่องเที่ยวและไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนมณีพฤกษ์ จึงจำเป็นต้องมีการพูดคุยทำความเข้าใจกับวิทยากรฐานที่เป็นผู้รู้ผู้อาวุโสเพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อการเข้าร่วมกิจกรรม ฐานเรียนรู้เหล่านี้ ได้แก่ บ้านดั้งเดิม บ้านหมอฝิ่งเข้ม และบ้านผ้าทอโยกัญชง และจากการพูดคุยเนื้อหาสาระของฐานกับวิทยากรฐานทำให้ได้ประเด็นและรายละเอียดเชิงลึกเพื่อพัฒนาเพิ่มเติมข้อมูลในร่างคู่มือจุดสนใจและเส้นทางท่องเที่ยวเรียนรู้ ก่อนนำไปใช้ในการอบรมยุวมัคคุเทศก์ และได้มีการระบุนายชื่อพี่เลี้ยงชุมชนที่จะจัดสรรกระจายไปยัง

ฐานต่างๆ พี่เลี้ยงที่ติดตามไปกับกลุ่มเด็กๆ อย่างเหมาะสม รวมถึงได้มีการปรับกำหนดการเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนและผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้ง เวลาและสถานที่

ตัวแทนกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนมณีพฤกษ์ช่วยประสานนัดหมายพูดคุยสร้างความเข้าใจกับวิทยากรฐานเรียนรู้

ในวันที่ 1 ตุลาคม 2563 คณะทำงานได้เข้าไปประสานงานกับทางโรงเรียนมณีพฤกษ์ พูดคุยกับตัวแทนครูที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละวัน เกี่ยวกับรายละเอียดของโครงการ รูปแบบกิจกรรม และขอความอนุเคราะห์จากคณะครูในการดูแลและสังเกตการณ์เด็กนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม และแนวทางการทำงานที่จะเชื่อมต่อกับโรงเรียนที่ได้มีการประสานพูดคุยกับผู้อำนวยการโรงเรียนมาอย่างต่อเนื่อง

5.2. การคัดเลือกตัวแทนเด็ก

กระบวนการคัดเลือกเด็กและเยาวชนเข้าร่วมการอบรมยุวมัคคุเทศก์ครั้งนี้ ในเบื้องต้นคณะทำงานและคณะครูของโรงเรียนมณีพฤกษ์ได้พูดคุยปรึกษาหารือว่าจะมีการดำเนินการโดยคณะครูโรงเรียนมณีพฤกษ์พิจารณาคัดเลือกตัวแทนเด็กและเยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – มัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยมีเกณฑ์พื้นฐานการคัดเลือกเด็กและเยาวชนเข้าร่วมการอบรมยุวมัคคุเทศก์ ดังนี้

- 1) เป็นเยาวชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ 1, 2, 3 และกำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนมณีพฤกษ์
- 2) เป็นเยาวชนที่สนใจเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนและกระตือรือร้นในการเป็นยุวมัคคุเทศก์/บอกเล่าเรื่องราว
- 3) เป็นลูกหลานในครัวเรือนเกษตรกร หรือมีประสบการณ์ มีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องเกษตรกรรมชุมชน
- 4) พ่อแม่หรือผู้ปกครองยินยอมและเต็มใจให้บุตรหลานเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว

5.3. การเตรียมพื้นที่ในชุมชนสำหรับเป็นฐานกิจกรรม

หลังจากคณะทำงานได้ลงสำรวจพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมฐานการเรียนรู้และสถานที่จัดกิจกรรมอื่นๆ แล้ว จึงได้ข้อสรุปว่า ให้เลื่อนฐานเรียนรู้ที่อยู่ห่างออกไปจากฐานเรียนรู้อื่นๆ มาไว้ด้วยกัน เช่นฐานทำพิซซามังให้ย้ายมาไว้คู่กับบ้านดั้งเดิม เพื่อประหยัดเวลาและระยะทางในการเดินเวียนไปตามฐานเรียนรู้ต่างๆ ในส่วน

ของสถานที่จัดกิจกรรมรวมที่เคยวางแผนว่าจะใช้หอประชุมโรงเรียนในวันแรกและหอประชุมหมู่บ้านในวันที่สองนั้น ได้ปรับเปลี่ยนมาใช้หอประชุมของโรงเรียนทั้ง 2 วัน เนื่องจากมีความสะดวกกว่าในหลายๆ ด้าน อาทิ ความคุ้นเคยของเด็กนักเรียน การจัดบริการอาหารและของว่าง การใช้ห้องน้ำ และเนื่องจากหอประชุมของโรงเรียนมีเครื่องมือและอุปกรณ์ทั้งเครื่องขยายเสียง เครื่องฉายโปรเจคเตอร์ และสิ่งของจำเป็นอื่นๆ ครบครัน อีกทั้งยังมีพื้นที่กว้างเพียงพอรองรับเด็กนักเรียนและผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่มีมากกว่า 50 คน และอากาศถ่ายเทได้มากกว่า สามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

5.4. การวางแผนกิจกรรมค่าย

การวางแผนกิจกรรมค่ายได้มีการวางแผนกิจกรรมอย่างหลากหลาย โดยเริ่มจากกิจกรรมการร้องเพลง ละครลายพฤติกรรมเพื่อสร้างสมาธิและความคุ้นเคยกันของสมาชิกในกลุ่ม เนื่องจากในแต่ละกลุ่มจะเป็นการคละนักเรียนทุกระดับชั้นปี การฝึกทักษะกระบวนการทำงานกลุ่ม ทักษะการนำเสนอ โดยมีคณะทำงานเป็นวิทยากรและพี่เลี้ยงหลักร่วมกับพี่เลี้ยงชุมชน ในกระบวนการคายนั้นจะมีการสร้างความมั่นใจให้แก่เด็กๆ ด้วยการเปิดคลิปวิดีโอการนำเที่ยวโดยมัคคุเทศก์น้อยในพื้นที่อื่นที่มีภูมิณีเวศวัฒนธรรมใกล้เคียงกันให้ดู หลังจากการจุดประกายจากคลิปวิดีโอจะซักถามให้เด็กๆ เสนอจุดที่คิดว่าน่าสนใจและน่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองได้

อย่างไรก็ตาม ในเบื้องต้นนั้นเด็กๆ อาจยังไม่สามารถเสนอจุดสนใจในชุมชนที่ต่างไปจากจุดท่องเที่ยวหลักในปัจจุบันได้ จึงออกแบบให้เด็กๆ ได้ออกไปสำรวจชุมชนในฐานเรียนรู้ต่าง ๆ ซักถามผู้รู้ในชุมชนและจดบันทึก ในวันแรกเด็กจะเรียนรู้ใน 4 ฐานคือ บ้านผ้าทอโยกัญชง บ้านกาแพ้วโบราณ บ้านดั้งเดิมและพิชซ่ามั่ง และร้านกาแพ้วเดอมั่ง ในวันที่สองได้ออกไปสำรวจชุมชนในฐานเรียนรู้ บ้านปักผ้าลวดลายมั่ง บ้านหมอฝางเข็มและยาสมุนไพร บ้านจักสาน บ้านตีมีดและเป่าแคน แล้วจึงกลับมาทดลองนำเสนอในระหว่างกระบวนการต่างๆ พี่เลี้ยงจะพยายามแนะนำการทำงานเป็นทีม ตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน การกระตุ้นความสนใจด้วยคำถามนำ การให้ทดลองทำกิจกรรมในฐานเรียนรู้ แนะนำเทคนิคการตั้งคำถามพูดคุย ฯลฯ

5.5. การสรุปงาน

ภายหลังจากกิจกรรมค่ายอบรมยุวมัคคุเทศก์เสร็จสิ้นลงแล้ว คณะทำงานจะได้พูดคุยซักถามถึงผลลัพธ์จากการจัดกิจกรรม รวมถึงแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นในกระบวนการและรูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้น รวมถึงพฤติกรรมกรเรียนรู้ของเด็ก ปัญหาอุปสรรค และต่อเนื่องด้วยการประชุมสรุปงานในการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นเหล่านี้กับตัวแทนของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนมณีพฤษ

6. การดำเนินกิจกรรมค่าย

กิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์บ้านมณีพฤษ ในวันที่ 3-4 ตุลาคม 2563 จัดขึ้น ณ โรงเรียนมณีพฤษ โดยมีคณะทำงานจากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นพี่เลี้ยง นำโดย รองศาสตราจารย์ ดร.นฤมล อรุโณทัย นางสาวอุษา โคตรศรีเพชร นายปลาเดช ณ ป้อมเพชร และนางสาวสกุลรัตน์ ยี่สกุล นิสิตหลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับอาจารย์และนักวิจัยจากสำนักวิชา

ทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นายสัจจพงษ์ จินดาพล ผู้ประกอบการธุรกิจที่พักจังหวัดน่าน ความร่วมมือของคณะครู กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ และผู้รู้ผู้อาวุโสของชุมชนมณีพฤกษ์ที่มา ร่วมเป็นวิทยากรฐานเรียนรู้

คณะทำงานได้ออกแบบกระบวนการกิจกรรมการอบรมยุวมัคคุเทศก์ ดังนี้

6.1 กิจกรรมอบรมยุวมัคคุเทศก์ ณ โรงเรียนมณีพฤกษ์ วันแรก

6.1.1 กิจกรรมแบ่งกลุ่มย่อยและการสร้างสำนึกกลุ่ม

ในเวลาประมาณ 7.30 น. เด็กๆ จำนวนหนึ่งที่บ้านอยู่บริเวณใกล้โรงเรียนได้เดินเท้าเข้ามายังโรงเรียน ก่อนที่เด็กๆ คนอื่นจะเดินทางมาถึงด้วยรถรับส่งนักเรียน และเมื่อเวลา 8.17 น. ได้เริ่ม การลงทะเบียน แจกเสื้อ กระเป๋าผ้า สมุด ดินสอ ในวันนี้มีเด็กนักเรียนที่แจ้งรายชื่อเข้าร่วมกิจกรรมแต่ติดภารกิจไม่ได้มาร่วมกิจกรรมหลายคน คณะครูจึงได้คัดเลือกเด็กนักเรียนส่วนหนึ่งมาเข้าร่วมกิจกรรมแทน และมีเด็กเกินจำนวนที่ตั้งไว้ 1 คน จึงได้แบ่งกลุ่มออกเป็น 4 กลุ่ม จำนวนกลุ่มละ 10 คน 3 กลุ่ม และ 11 คน 1 กลุ่ม โดยได้คณะกรรมการชั้นปีการศึกษาและชาติพันธุ์ (ม้งและลัวะ) ในทุกกลุ่ม

เด็กชุมชนมณีพฤกษ์เริ่มทยอยกันมาลงทะเบียน

หลังจากแบ่งกลุ่มเสร็จแล้ว ได้จัดให้เด็กนักเรียนนั่งตามกลุ่มเป็นแถวตอน 4 แถว จากนั้นอาจารย์ นฤมล ในฐานะหัวหน้าคณะทำงานได้กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ความเป็นมาในการจัดกิจกรรมค่ายอบรม ยุวมัคคุเทศก์ ต่อด้วยการแนะนำตัวทำความรู้จักระหว่างเด็ก คณะทำงาน และพี่เลี้ยงชุมชน ต่อมา คุณสมศักดิ์ จิตตรง ผู้อำนวยการโรงเรียนมณีพฤกษ์ ได้กล่าวต้อนรับคณะทำงานและภาคีทุกกลุ่ม และเด็กนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม หลังจากนั้น อาจารย์นฤมลได้กล่าวแนะนำว่าตลอดระยะเวลา 2 วันในกิจกรรมนี้จะเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตของเด็กๆ ที่เป็นชาวม้งและชาวลัวะในชุมชนมณีพฤกษ์ แล้วจึงนำกิจกรรมสนทนากา รเพื่อละลายพฤติกรรม สร้างความเป็นกันเองระหว่างเด็กและทีมพี่เลี้ยง ด้วยการร้องเพลง “พวกเราชาวม้ง/

ล้วย” โดยในช่วงแรกจะสอนเนื้อร้องให้เด็กร้องตามที่ละท่อน เมื่อเด็กสามารถจำเนื้อร้องได้แล้วก็สอนท่าทางประกอบตามเนื้อร้อง มีการพูดคุยเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ทำให้เด็กๆ หัวเราะสนุกสนานไปกับกิจกรรมและได้ร่วมกันสร้างกติกาสำหรับถือปฏิบัติร่วมกัน 3 ข้อ ได้แก่

- (1) การแต่งกายในวันแรก ให้ทุกคนใส่เสื้อค่าย และในวันที่ 2 ใส่เสื้อพลศึกษา และเสื้อของกลุ่มชาติพันธุ์
- (2) ตรงต่อเวลานัดหมาย
- (3) มีความสามัคคี ช่วยเหลือกัน

คณะทำงานชี้แจงความเป็นมาของกิจกรรมและเรียนเชิญผู้อำนวยการโรงเรียนมณีพฤษก์
มากล่าวเปิดและต้อนรับเด็กนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม

6.1.2 จุดประกายความรู้ความเข้าใจโดยการชมวิดีโอตัวอย่างกิจกรรมยุวมัคคุเทศก์

หลังจากแบ่งกลุ่มและพบว่าเด็กมีความสนทนสนมคุยคุยกันเองและกับทีมพี่เลี้ยงในระดับหนึ่งแล้ว จึงได้เริ่มเข้าสู่เนื้อหาของการท่องเที่ยวโดยชุมชน พร้อมกับการกระตุ้นความสนใจและชวนให้คิดถึงภาพของชุมชนมณีพฤษก์ หากเกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เด็กๆ จะมีบทบาทในชุมชนอย่างไร หรือต้องการให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสเรียนรู้อะไร หากต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวควรคำนึงถึงอะไรบ้าง แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ที่พัก ห้องน้ำ อาหาร ของที่ระลึกในชุมชนมีหรือไม่ และเห็นว่าสถานที่ใดในชุมชนที่สามารถเป็นจุดสนใจได้บ้าง เป็นต้น หลังจากนั้นจึงต่อยอดเนื้อหาของวิธีการและคุณสมบัติในการเป็นยุวมัคคุเทศก์ โดยเฉพาะทักษะการพูดคุยตอบคำถามและสร้างเส้นทางจุดสนใจ การอธิบายให้ข้อมูลในจุดสนใจต่าง ๆ

ในเบื้องต้น เด็กๆ ทราบถึงจุดสนใจที่โดดเด่นในชุมชน เช่น ดอยผาผึ้ง ถ้ำผาผึ้ง ลานชมดอกพญาเสือโคร่ง ร้านกาแฟเดอมัง ทราบว่ามีที่พักสำหรับบริการนักท่องเที่ยว และถ้าหากนักท่องเที่ยวมี

ข้อสงสัยหรือต้องการความช่วยเหลือนั้นต้องติดต่อใคร แต่ยังไม่ทราบรายละเอียดที่เจาะลึกลงไปมากนัก และยังคงคิดไม่ออกว่ามีสถานที่ใดในชุมชนที่สามารถเป็นจุดสนใจได้อีก

เมื่อเด็กเริ่มให้ความสนใจและมีฐานความเข้าใจในระดับหนึ่งแล้ว จึงได้นำคลิปวิดีโอการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและกิจกรรมยุวมัคคุเทศก์ในหลายพื้นที่ ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ชมได้แก่ คลิปวิดีโอที่นำเสนอสถานที่ท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านมณีพฤกษ์ คลิปวิดีโอที่ยุวมัคคุเทศก์ให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างคล่องแคล่วในสวนรุกขชาติ แม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายและยุวมัคคุเทศก์บ่อเกลือ จังหวัดน่าน โดยในคลิปวิดีโอข้างต้น เป็นการจัดการท่องเที่ยวในวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน เพื่อกระตุ้นให้เด็กๆ ได้เห็นว่าไม่ใช่สิ่งที่ไกลตัวหรือไกลเกินความสามารถของตนเองในการที่จะลุกขึ้นมาเรียนรู้และถ่ายทอดเรื่องราวของตนเองให้คนภายนอกได้รับรู้ จนเกิดเป็นความภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง นอกจากนี้ ยังมีคลิปวิดีโอแนะนำการท่องเที่ยวที่ซาปา ประเทศเวียดนาม โดยกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในซาปาเป็นมัคคุเทศก์ให้บริการนักท่องเที่ยวต่างชาติด้วยภาษาอังกฤษที่คล่องแคล่ว

หลังจากชมคลิปวิดีโอตัวอย่างจบแล้ว อาจารย์นฤมลได้สรุปให้ฟังถึงความสำคัญของการเล่าเรื่องที่ยุวมัคคุเทศก์สามารถทำได้ เพราะเป็นเรื่องในชุมชนของตนเอง และค่ายอบรมยุวมัคคุเทศก์ครั้งนี้จะเป็นโอกาสในการฝึกฝนการเล่าเรื่องและการสร้างจุดสนใจเป็นเส้นทางท่องเที่ยว ในกิจกรรมช่วงนี้ เด็กๆ เริ่มสนใจจดบันทึกพร้อมทั้งตอบคำถามต่างๆ

6.1.3 ฝึกทดลองนำเสนอจากโจทย์ทดลองก่อนการฝึกอบรม

หลังจากการทำความเข้าใจในเนื้อหาของการทำงานท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้วอาจารย์นฤมลได้ให้โจทย์การตั้งชื่อกลุ่มเป็นภาษาม้งพร้อมกับแปลเป็นภาษาไทย โดยกระตุ้นให้เด็กตั้งชื่อกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งดีงามหรือความสวยงามของชาวม้งมณีพฤกษ์ และโจทย์ระดมความคิดในกลุ่ม 3 ข้อ ได้แก่

- (1) นักท่องเที่ยวมาเที่ยวมณีพฤกษ์เพื่ออะไร ทำอะไร
- (2) มีอะไรที่น่าดูน่าทำอีก (ของดีที่นักท่องเที่ยวยังไม่ค่อยได้เห็น แต่เราอยากให้เห็น) สถานที่
สิ่งของ อาหาร ฯลฯ นั้นน่าสนใจอย่างไร
- (3) ของที่ระลึกตอนนี้มีอะไร และจะมีอะไรเพิ่มเติมได้อีก

ในส่วนการตั้งชื่อกลุ่ม มีชื่อกลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 “จื่อกิ่งบลาย” หรือ ลูกพลับ

กลุ่มที่ 2 “เดาม้ง” หรือ เสื้อโยกัญชง

กลุ่มที่ 3 “ปางเยิง” หรือ นางพญาเสือโคร่ง

กลุ่มที่ 4 “ไซเด่าตู” หรือ กาแฟนางฟ้าเกษา

การตั้งชื่อกลุ่มเป็นกิจกรรมแรกของกระบวนการทำงานกลุ่ม ที่เน้นการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ต่อเนื่องด้วยการระดมความคิดจากโจทย์ข้างต้น ในกิจกรรมช่วงนี้สังเกตได้ว่ามีช่องว่างระหว่างเด็กเล็กและเด็กโตข้อคิดเห็นมักมาจากฝั่งเด็กโต ในช่วงแรกเด็กเล็กจะนั่งนิ่งๆ ใกล้กันไม่ค่อยมีการออกความคิดเห็น ทีมพี่เลี้ยงจึงกระตุ้นด้วยการเข้าไปชวนคุย ชวนให้วาดรูปประกอบเนื้อหาจากการระดมความคิดของเด็กโต และพยายามยกตัวอย่างให้เด็กๆ เห็นภาพในวิถีชีวิตประจำวันของคนในชุมชนและตนเองคุ้นเคยและ

มองว่าธรรมดาไม่น่าสนใจ แต่อาจเป็นกิจกรรมและสิ่งแปลกใหม่น่าประทับใจสำหรับนักท่องเที่ยว หรือยกตัวอย่างว่าถ้านักท่องเที่ยวคือเพื่อนของเรามาเที่ยวบ้านเรา เราอยากจะพาไปไหน ที่ไหนในชุมชนที่เราชอบไป จากการกระตุ้นด้วยการยกตัวอย่างที่ใกล้ตัวทำให้เด็กเล็กหลายคนเริ่มคิดตาม เสนอสถานที่ กิจกรรมใหม่ๆ ที่น่าสนใจออกมา และพี่เลี้ยงจะต้องคอยเชื่อมโยงให้เด็กโตลองรับฟังความคิดของเด็กเล็กหรือทุกคนรับฟังความคิดของกันและกันที่เสนอออกมา เพื่อสร้างกำลังใจและความภาคภูมิใจ

เมื่อระดมความคิดกันเสร็จแล้ว จึงได้ให้เด็กออกมานำเสนอสิ่งที่คิดร่วมกัน โดยมีเงื่อนไขว่าทุกคนในกลุ่มต้องมีโอกาสได้พูด เพื่อฝึกความกล้าแสดงออก ทักษะการเล่าเรื่อง ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของการเป็นยุวมัคคุเทศก์ ก่อนการนำเสนอ เด็กๆ มีการเตรียมตัวมาดี มีข้อมูลไหนที่ไม่เข้าใจและยังไม่มั่นใจในข้อมูล พี่เลี้ยงก็ได้กระตุ้นให้เด็กๆ เข้าหาและกล้าซักถามพี่เลี้ยงชุมชนมากขึ้น ในแต่ละกลุ่มมีการแบ่งประเด็นกันนำเสนออย่างทั่วถึง แต่เมื่อถึงการนำเสนอจริง พบว่ามีตัวแทนนำเสนอเพียง 1-2 คน เท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเด็กโต ขณะที่เด็กโตอีกหลายคนรวมทั้งเด็กเล็กยังมีความเขินอายและไม่ค่อยอยากจับไมโครโฟน

ด้วยการสังเกตปฏิกิริยาของเด็กๆ อีกหลายคนในแต่ละกลุ่มที่ยังเขินอายและไม่ค่อยอยากจับไมโครโฟน ก่อนจะจบการนำเสนอของแต่ละกลุ่ม อาจารย์นฤมลจึงได้กระตุ้นให้แต่ละคนมีโอกาสดำเนินการและจับไมโครโฟนด้วยการให้คนที่ยังไม่ได้พูดจับไมโครโฟนและชี้ภาพประกอบที่เด็กๆ วาดที่ละคนและอธิบายว่าคือภาพอะไรเกี่ยวกับอะไร และบางครั้งเมื่อมีการซักถามต่อ เช่น ต้นจันทน์ผาออกดอกในฤดูไหนแล้วเด็กๆ ไม่ทราบ ก็สอนให้เด็กๆ จดบันทึกไว้ก่อนแล้วกลับไปซักถามข้อมูลจากผู้รู้ในชุมชน หรือถ้าเด็กคนไหนยังพูดและสื่อความหมายบางอย่างไม่ชัดเจน เช่น พูดถึง “มะเขาวัว” ซึ่งเป็นผักของพืชเถาเครือชนิดหนึ่งในป่าที่สามารถนำมาดองรับประทานเป็นอาหารทานเล่นได้ว่า “เขาวัว” ก็ต้องสอนว่าตอนนี้เรากำลังสื่อสารถึงอะไร เราต้องอธิบายให้ชัดเจนว่าคือต้นไม้ไม่ใช่สัตว์เช่นเดียวกับเมื่อเราอธิบายให้นักท่องเที่ยวฟังเพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิด

จากการระดมความคิดและการนำเสนอพบว่า เด็กๆ มีฐานความรู้เรื่องราวในชุมชน แต่ยังไม่สามารถอธิบายในรายละเอียดได้ เช่น รู้จักจุดสนใจที่โดดเด่นของชุมชน แต่ในบางสถานที่ไม่เคยไป

ไม่รู้จักชื่ออาหาร แต่รู้ว่าหน้าตาเป็นอย่างไร ทำมาจากอะไร รู้จักภูมิปัญญาวัฒนธรรมบางส่วน แต่ยังไม่รู้ความเป็นมา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เชื่อว่ากิจกรรมการเรียนรู้ในช่วงบ่ายจะสามารถช่วยได้ จากนั้นจึงพักรับประทานอาหารกลางวันและนัดหมายกิจกรรมช่วงบ่ายและแจกเอกสารประกอบกิจกรรมฐานเรียนรู้

เด็กชุมชนมณีพฤกษ์ได้ทดลองฝึกนำเสนอข้อมูล

6.1.4 การฝึกสำรวจ เก็บข้อมูล และนำเสนอข้อมูลจุดสนใจจากฐานการเรียนรู้

หลังจากรับประทานอาหารกลางวันแล้ว ทางคณะทำงานได้นัดหมายเด็กให้กลับมารวมตัวกันในหอประชุม พร้อมทั้งแนะนำเทคนิคการเก็บข้อมูลในเบื้องต้น โดยเน้นให้เด็กได้ซักถามและจดบันทึกเรื่องราวความรู้จากฐานต่างๆ ให้เด็กสมมุติตัวเองเป็นนักท่องเที่ยวยุคใหม่ที่เข้ามาเยี่ยมชมซักถามในสิ่งที่ตนเองสงสัย โดยแต่ละกลุ่มใช้เวลาในแต่ละฐาน 30 นาที และใช้เวลาในการเคลื่อนย้ายไปแต่ละฐาน 10 นาที เพื่อเดินไปยังฐานต่อไป เป็นลักษณะของการเวียนเข้าฐาน ดังนั้นวิทยากรแต่ละฐานต้องบรรยาย 4 รอบ ตามจำนวนกลุ่ม และทีมพี่เลี้ยงไปกับเด็กแต่ละกลุ่ม 4 คน ได้แก่พี่เลี้ยงจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2 คน พี่เลี้ยงชุมชน 1 คน และครูโรงเรียนมณีพฤกษ์ 1 คน เพื่อช่วยนำเด็กเข้าฐานกิจกรรม ควบคุมเวลา กระตุ้นการเรียนรู้ และช่วยให้ข้อมูลเพิ่มเติม โดยในวันนี้มีฐานการเรียนรู้ 4 ฐาน ได้แก่ บ้านผ้าทอโยกัญชง บ้านกาแพคั่วโบราณด้วยถังมือหมุน บ้านดั้งเดิมและพิซซามัง และร้านกาแพค่อมัง

ในการเข้าร่วมกิจกรรมฐานเรียนรู้พบว่า เด็กมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ดี มีความกระตือรือร้นในการจดบันทึกอย่างตั้งใจ เด็กเล็กจะเน้นไปทางการวาดภาพประกอบ ตามการอธิบายบอกเล่าของวิทยากรและสภาพแวดล้อม วัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่พบเห็น แต่ยังไม่ขาดการตั้งคำถามเพื่อพูดคุยซักถาม ทีมพี่เลี้ยงจึงต้องกระตุ้นให้เด็กพูดคุยซักถามและมีส่วนร่วมในการทดลองทำ และควบคุมเวลา

แต่ละกลุ่มสำรวจเก็บข้อมูลจากฐานต่างๆ โดยมีผู้รู้ผู้อาวุโสเป็นผู้ให้ข้อมูลและมีพี่เลี้ยงช่วยกระตุ้นความสนใจ (ภาพซ้ายบน ฐานคั่วกาแฟ ภาพขวาบน ฐานบ้านดั้งเดิมและพิซซามัง ภาพซ้ายล่าง บ้านโยกัญชง และภาพขวาล่าง ร้านกาแฟเดอมัง)

หลังจากแต่ละกลุ่มเวียนครบทั้ง 4 ฐานเรียนรู้แล้ว ในเวลา 15.30 น. ทุกกลุ่มได้กลับมาถึงหอประชุมโรงเรียนแล้ว พี่เลี้ยงได้ให้เด็กแต่ละกลุ่มเข้าแถวมารับอาหารว่างเป็นขนมและน้ำผลไม้ไปรับประทานและพักผ่อน และเมื่อทุกกลุ่มพร้อมแล้วก็ได้รับโจทย์ให้นำเสนอสิ่งที่ได้เรียนรู้จากฐานสุดท้ายของกลุ่มตัวเอง โดยมีการกำหนดเวลาในการเตรียมข้อมูลเพื่อนำเสนอ เด็กๆ จึงเริ่มจับกลุ่มนั่งเป็นวงกลม มีการแบ่งหน้าที่กันภายในกลุ่ม มีการพูดคุยตกลงกันว่า จะเขียนเนื้อหาอะไรออกไปนำเสนอบ้าง ส่วนหนึ่งหยิบสมุดบันทึกขึ้นมาสรุปข้อมูล ส่วนหนึ่งหยิบปากกาขึ้นมาเพื่อเขียนสรุป อีกส่วนหนึ่งเริ่มวาดรูปประกอบเนื้อหาอย่างขมักเขม้น ในระหว่างการเตรียมข้อมูลคณะพี่เลี้ยงได้พยายามพูดคุยซักถามเพื่อทบทวนความจำ กระตุ้นความคิด ในประเด็นที่ตกหล่นไป และให้คำแนะนำในการเรียบเรียงเนื้อหาเพิ่มเติมรายละเอียดที่เด็กยังไม่มั่นใจ

ในแต่ละขั้นตอนของกิจกรรมมีการกำหนดเวลาและเตือนให้รักษาเวลาอย่างเคร่งครัด เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปตามกำหนดการและเพื่อฝึกความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่เด็กจะต้องฝึกฝนให้เป็นนิสัยเพื่อรักษาคุณภาพการให้บริการสำหรับการทำกิจกรรมท่องเที่ยวในอนาคต

บรรยากาศการร่วมกันสรุปข้อมูลจากฐานเรียนรู้โดยมีพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ

ก่อนการนำเสนอแต่ละกลุ่มได้มีการตกลงแบ่งความรับผิดชอบในการอธิบาย เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสพูด แต่เมื่อต้องออกไปนำเสนอจริง มีผู้นำเสนอหลักเพียงกลุ่มละ 1-2 คน สมาชิกคนอื่นๆ จะออกมาพูดเพียงเล็กน้อย แต่อย่างไรก็ตามแม้ยังมีความเขินอายในการนำเสนอแต่สังเกตได้ว่าเด็กมีความพยายามอย่างมากในการอธิบาย โดยอาจารย์นฤมลได้ชวนคุยซักถามหลังการนำเสนอเพื่อให้แต่ละกลุ่มได้ชี้แจงข้อมูลเพิ่มเติมและเป็นการทบทวนในสิ่งที่ได้เรียนรู้ โดยมีทีมพี่เลี้ยงชุมชนเป็นผู้เติมเต็มข้อมูลที่ตกหล่นและแก้ไขข้อมูลที่คลาดเคลื่อน ระหว่างกระบวนการทำงานกลุ่มและการนำเสนอได้สังเกตเห็นภาวะผู้นำของสมาชิกแต่ละคน บางคนต้องรับผิดชอบเนื้อหาการอธิบายแทนเพื่อนคนอื่นๆ ในขณะเดียวกันนั้นได้สังเกตเห็นศักยภาพของเด็กบางส่วนที่มีทักษะในการเก็บข้อมูล ทักษะในการอธิบายพูดคุย และความกล้าแสดงออกที่สามารถพัฒนาต่อไปในอนาคตได้

กิจกรรมวันนี้เสร็จสิ้นลงในเวลาประมาณ 17.00 น. ก่อนแยกย้ายเดินทางกลับ อาจารย์นฤมล ได้ทิ้งท้ายถึงความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การเก็บข้อมูลและทักษะการเป็นยุวมัคคุเทศก์ จากนั้นจึงชี้แจงเรื่องกิจกรรมฐานของวันถัดไป และย้ำเตือนกติกาค่าย

6.2 กิจกรรมอบรมยุวมัคคุเทศก์ ณ โรงเรียนมณีพุกษ์ วันที่สอง

6.2.1 การฝึกสำรวจ เก็บข้อมูล และนำเสนอข้อมูลจุดสนใจจากฐานการเรียนรู้

ช่วงเช้าของกิจกรรมในวันที่สอง คณะทำงานได้เดินทางมาถึงโรงเรียนมณีพุกษ์ พบว่ามีเด็กจำนวนหนึ่งได้เดินทางมาถึงโรงเรียนแล้ว ทางคณะทำงานได้เตรียมความพร้อมของอุปกรณ์และสถานที่ระหว่างรอให้เด็กๆ มาครบ จนถึงเวลา 8.40 น. จึงได้เริ่มกิจกรรมโดยการทบทวนกิจกรรมของเมื่อวานและชี้แจงกิจกรรมในวันนี้ที่นอกจากการเก็บข้อมูลจากฐานการเรียนรู้แล้ว ยังได้รับโจทย์เพิ่มเติม ในการค้นหาจุดสนใจใหม่ในชุมชน หลังจากนั้นจึงเข้าสู่กิจกรรมสนทนาการเล็กน้อย เพื่อสร้างสมาธิและความพร้อมในการ

ทำกิจกรรม ด้วยการร้องเพลง “พวกเราชาวม้ง/ลัวะ” โดยเด็กสามารถจำเนื้อร้องได้และร้องกันได้เป็นอย่างดี พร้อมเพรียง เมื่อจบกิจกรรมสันทนากการจึงได้นำเด็กเข้าฐานการเรียนรู้ พร้อมทั้งตั้งใจให้แต่ละกลุ่มนำเสนอกลุ่มละ 1 ฐานการเรียนรู้

สำหรับฐานกิจกรรมในวันนี้ ได้แก่ บ้านปักผ้าลวดลายม้ง บ้านหมอฝงเข็มและยาสมุนไพร บ้านจักสาน และบ้านตีมีดและเป่าแคน จากการสังเกตของคณะทำงาน พบว่ากิจกรรมในวันนี้เด็กมีความสนใจและกระตือรือร้นขึ้นมาก มีข้อซักถามจากเด็กๆ ระหว่างที่วิทยากรแต่ละฐานบรรยาย สนใจเข้าไปหยิบจับปลุกดูสิ่งของที่ยกมาเป็นตัวอย่าง และสนใจทดลองมีส่วนร่วมในกิจกรรมเมื่อถูกกระตุ้นจากพี่เลี้ยง เช่น ทดลองใส่ชุดม้ง ทดลองใช้กระดิ่งฝัดเมล็ดข้าว เมื่อได้เข้าฐานเรียนรู้เสร็จแล้ว ทุกกลุ่มจึงเดินทางกลับมายังหอประชุมของโรงเรียนมณีพฤกษ์ในเวลาเที่ยง จากนั้นจึงได้พักรับประทานอาหารกลางวัน

พี่เลี้ยงกลุ่มกระตุ้นให้เด็กถวัลงใส่เสื้อผ้าที่สวยงามของชาวม้งและถ่ายภาพที่ระลึกร่วมกัน

ผู้รู้ผู้อาวุโสที่เป็นวิทยากรฐานกำลังอธิบายเกี่ยวกับพืชสมุนไพรและมีการถ่ายภาพที่ระลึกร่วมกัน

เด็กๆ สนใจและตั้งใจดูวิทยากรสองพี่น้องสาธิตการตีมีดและเป่าแคน

เด็กบ้านมณีพฤกษ์สนุกสนานกับกิจกรรมทดลองทำในฐานบ้านจักสาน

หลังจากเข้าฐานเรียนรู้มาตลอดทั้งภาคเช้าและรับประทานอาหารกลางวันกันเสร็จแล้ว จึงได้รวมตัวกันที่หอประชุมโรงเรียนเพื่อดำเนินกิจกรรมต่อ โดยในช่วงบ่ายเด็กๆ ได้รับโจทย์ 2 ข้อคือ

- (1) ให้นำเสนอข้อมูลจากฐานการเรียนรู้ 1 ฐาน
- (2) กิจกรรมเรียนรู้แผนที่ชุมชน โดยทีมพี่เลี้ยงได้แจกแผนที่ชุมชนมณีพฤกษ์ให้กลุ่มละ 1 แผ่น และให้เด็กแต่ละคนจุดตำแหน่งบ้านของตนเอง สำหรับเด็กที่ตำแหน่งบ้านไม่ได้ อยู่ในแผนที่นั้นทีมพี่เลี้ยงได้แจกกระดาษให้ลากเส้นทางต่อจากแผนที่ชุมชนไปยัง ตำแหน่งบ้านของตนเอง ตรวจสอบว่าจุดตำแหน่งฐานเรียนรู้ที่ปรากฏในแผนที่ชุมชนนั้น มีความถูกต้องหรือไม่ และจุดตำแหน่งจุดสนใจใหม่ในชุมชนที่อยากนำเสนอแก่ คนภายนอก แล้วออกมานำเสนอ

ก่อนการเริ่มกิจกรรมงานกลุ่ม มีการสอนเพลง “ชาวม้งขาว” โดยพี่เลี้ยงชุมชนคือ วิลาสินี กำเนิดมงคล เสร็จแล้วจึงให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มออกมาจับฉลากเพื่อแบ่งฐานเรียนรู้ที่จะให้นำเสนอ ซึ่งวิธีการจับฉลากได้สร้างความแปลกใจให้แก่เด็กพอสมควร เพราะต่างคิดว่าจะได้นำเสนอในฐานสุดท้าย ของตนเองดังเช่นเมื่อวาน ในวันนี้แต่ละกลุ่มจึงมีความตั้งใจเก็บข้อมูลในฐานเรียนรู้สุดท้ายเป็นพิเศษ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อผลการจับฉลากเสร็จสิ้นลง เด็กแต่ละกลุ่มก็ได้กลับมาสนใจโจทย์ที่ตนเองได้รับ และพบว่า แม้จะไม่ใช่วิวข้อการนำเสนอที่เด็กเตรียมตัวไว้ แต่พี่เลี้ยงแต่ละกลุ่มได้พยายามกระตุ้นให้เด็กๆ เก็บเกี่ยว ความรู้ในแต่ละฐานให้มากที่สุด อย่าสนใจเฉพาะฐานเรียนรู้ที่คิดว่ากลุ่มของตนจะต้องนำเสนอข้อมูลเท่านั้น ทำให้ก็มีการเก็บข้อมูลและจดบันทึกมาเป็นอย่างดีในทุกๆ ฐานการเรียนรู้

ในกิจกรรมการเรียนรู้แผนที่ พบว่าเด็กๆ สามารถชี้จุดบ้านของตนเองได้ และแก้ไขจุดฐาน เรียนรู้ที่ยังมีการระบุที่คลาดเคลื่อนในตอนแรกให้ถูกต้องได้ รวมทั้งรู้จักเส้นทางที่เชื่อมต่อกันในชุมชน และเส้นทางที่ไปยังจุดสนใจใหม่ๆ ที่ต้องการนำเสนอแก่คนภายนอก ดังนี้

- (1) ดอยหญ้าคา
- (2) ถ้ำน้ำตื้น
- (3) ถ้ำพญานาค

เด็กๆ บ้านมณีพฤกษ์ช่วยกันนำเสนอจุดสนใจใหม่ในชุมชน ที่อยากเผยแพร่ให้คนภายนอกรู้จัก

จากการสังเกตของทีมที่เลี้ยงพบว่าตลอดกระบวนการอบรมที่ผ่านมาทั้งสองวัน เด็กมีกระบวนการทำงานกลุ่มที่พัฒนาดีขึ้น มีการกระจายการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง สมาชิกแต่ละคนเริ่มลงมือทำงานในส่วนของตนเองอย่างคล่องแคล่วมากขึ้น แต่ยังมีการเกี่ยงกันในการพูดนำเสนอ อาจารย์นฤมลจึงได้สร้างเงื่อนไขว่าสมาชิกทุกคนต้องมีบทบาทในการนำเสนอ เช่น มีคนพูด คนสาธิตท่าทางประกอบเนื้อหา และคนที่เหลือต้องตอบคำถาม เมื่อหมดเวลาเตรียมเนื้อหาข้อมูล จึงได้เริ่มการนำเสนอโดยในวันนี้แต่ละกลุ่มกระตือรือร้นที่จะออกไปนำเสนอก่อน เพราะกลัวว่าจะลืมข้อมูลที่เตรียมไว้ ในการนำเสนอทุกคนมีโอกาสดูพูดและแสดงออกมากขึ้นเพราะอย่างน้อยก็ได้แนะนำตัวและชี้จุดบ้านของตนเองในแผนที่ชุมชนหลายคนลดความเขินอายลงและมีความมั่นใจมากขึ้น

6.2.2 การทำแบบประเมินกิจกรรมค่ายอบรมยุวมัคคุเทศก์

หลังจากทุกกลุ่มนำเสนอเสร็จสิ้นแล้วก็พักรับประทานอาหารว่าง จากนั้นจึงได้ให้เด็กทำแบบประเมินกิจกรรมค่ายอบรมยุวมัคคุเทศก์ในครั้งนี้ และเพื่อกระชับเวลาในการทำแบบประเมินและช่วยให้เด็กทุกคนมีความเข้าใจข้อคำถามในแบบประเมินตรงกัน อาจารย์นฤมลจึงชวนให้ทำแบบประเมินไปพร้อมๆ กัน โดยได้อธิบายข้อคำถามในแต่ละข้อ ซึ่งสำหรับเด็กเล็กนั้นพี่เลี้ยงจำเป็นต้องเข้าไปช่วยอธิบายคำถามให้เข้าใจง่ายขึ้น (ผลประเมินแสดงไว้ในภาคผนวก ฉ)

6.2.3 กิจกรรมการปิดการอบรม

หลังจากผ่านกระบวนการค่ายอบรมยุวมัคคุเทศก์มาตลอดทั้งสองวันจนเข้าสู่ช่วงท้ายของการปิดกิจกรรม เด็กผู้ร่วมกิจกรรมได้ส่งตัวแทนออกมากล่าวขอบคุณคณะทำงานและกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนมณีพฤกษ์โดยทั้งทำว่า “แม้เรื่องราวที่ได้เรียนรู้ในช่วงสองวันมานี้จะเป็นเรื่องใกล้ตัวในชุมชน แต่หากไม่มีกิจกรรมค่าย ก็จะไม่มีโอกาสได้เรียนรู้”

จากนั้นจึงเป็นการกล่าวขอบคุณคณะทำงานจากตัวแทนชุมชนโดยคุณชัย กำเนิดมงคล พร้อมทั้งมอบของที่ระลึกแก่คณะทำงาน และอาจารย์นฤมลได้กล่าวขอบคุณผู้ร่วมกิจกรรม และกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนมณีพฤกษ์ พร้อมทั้งสรุปและให้คำแนะนำว่า สิ่งสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวคือการเล่าเรื่อง เล่าจากความรู้ที่อยู่ใกล้ตัว โดยไม่ต้องไปแสวงหาที่ไหนไกล หากเด็กๆ สามารถเล่าเรื่องได้อธิบายได้ ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจได้ ทักษะนี้จึงสำคัญที่จะต้องฝึกฝน โดยการอบรมในสองวันนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการเล่าเรื่องแล้ว ข้อมูลที่จัดบันทึกไว้อย่างเพ่งพิ้งเพราะสามารถเอามาใช้ต่อได้ และสิ่งที่ร่วมกันระดมความคิดกันต้องปรับปรุงอะไรอีกบ้างให้นำไปคิดต่อยอด พร้อมกับการไปซักถามผู้รู้ผู้อาวุโสในชุมชนเพิ่มเติม

จากกิจกรรมในครั้งนี้หลายคนมีศักยภาพในการเล่าเรื่อง และคณะทำงานมีความประทับใจในตัวเด็กๆ ทุกคน และคาดว่าในอนาคตต่อไปน่าจะจะได้พบกันอีก แต่ในเบื้องต้นอย่างน้อยเด็กๆ ต้องได้เจอพี่เลี้ยงชุมชนที่เป็นมัคคุเทศก์หรือนักสื่อความหมายชุมชนอย่างแน่นอน จึงแนะนำให้เข้าไปพักทนาย ซักถาม หากทางชุมชนมีนักท่องเที่ยวเข้ามา เด็กๆ ที่สนใจเป็นยุวมัคคุเทศก์ก็อาจจะสามารถเข้าร่วมฝึกฝนได้ซึ่งจะเป็นโอกาสที่ดีในการพัฒนาตัวเองโดยเฉพาะช่วงปิดภาคเรียน หลังจากนั้นจึงได้ร่วมกันร้องเพลงค่ายที่ได้ฝึกซ้อมมาทั้ง 2 เพลง คือเพลง “พวกเราชาววัง/ลัวะ” และเพลง “ชาววังชาว” เพื่อเป็นการทบทวนให้ไม่ลืมเนื้อเพลงและกิจกรรมค่ายอบรมยุวมัคคุเทศก์ที่ผ่านมามาตลอดทั้งสองวัน ก่อนทุกคนจะแยกย้ายกันกลับบ้านโดยสวัสดิภาพ

อาจารย์นฤมล ได้สรุปความรู้ความเข้าใจตลอด 2 วันและให้คำแนะนำในการฝึกฝนต่อยอดจากกิจกรรมค่าย

6.3 การสรุปการเรียนรู้และประเมินกระบวนการค่าย

หลังจากผ่านกิจกรรมค่ายอบรมมัคคุเทศก์ทั้ง 2 วัน คณะทำงานและพี่เลี้ยงชุมชนได้ประเมินกระบวนการทำงานและสรุปผลภาพรวมในเบื้องต้น พบว่าตลอดการทำกิจกรรมคณะทำงานได้สังเกตเห็นว่าเด็กมีความตั้งใจและมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ มีพัฒนาการการเก็บข้อมูลด้วยการจดบันทึกและซักถามมากขึ้นในวันที่สองของกิจกรรม แต่ยังคงติดขัดเรื่องความเขินอายในการนำเสนอ จึงจำเป็นต้องมีพื้นที่และโอกาสให้เด็กฝึกฝนมากขึ้น

ในเบื้องต้น คณะทำงานได้คัดเลือกกรายชื่อเด็กที่มีศักยภาพสามารถพัฒนาเป็นยุวมัคคุเทศก์ได้ประมาณ 20 คน ซึ่งจะมาช่วยเติมสิ่งทีกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนมณีพฤษณ์มีความต้องการ เช่น ช่วยเก็บข้อมูลและบันทึกข้อมูลเบื้องต้น ช่วยประสานงานและติดต่อเรื่องการท่องเที่ยว

และจากการประเมินและพูดคุยเกี่ยวกับข้อกังวลของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนมณีพฤษณ์ในช่วงก่อนการอบรมเกี่ยวกับการแบ่งกลุ่มเด็กเป็นหลายกลุ่มและมีพี่เลี้ยงพาเดินไปร่วมกิจกรรมแต่ละฐานเรียนรู้ พี่เลี้ยงชุมชนหรือกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนมณีพฤษณ์มองว่าเป็นสิ่งที่แปลกใหม่ เนื่องจากที่ผ่านมา กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแต่ละฐานเรียนรู้นั้นจะเป็นการทำกิจกรรมเป็นหมู่คณะ ไม่ว่าจะมียุวมัคคุเทศก์เข้าร่วมกิจกรรมมากหรือน้อยก็ตาม แต่จากมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ทำให้มองเห็นถึงข้อดีและข้อเสียในการจัดรูปแบบกิจกรรม เช่นนี้ที่จะเปิดโอกาสให้เด็กได้สัมผัสเรียนรู้ประสบการณ์จากวิทยากรฐานได้มากขึ้น พี่เลี้ยงชุมชนก็สามารถดูแลเอาใจใส่เด็กได้มากขึ้น แม้ว่าจะต้องใช้พี่เลี้ยงชุมชนจำนวนหลายคนก็ตาม ดังนั้น ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไปสำหรับคณะทำงานและกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนมณีพฤษณ์คือแผนการจัดกิจกรรมกับกลุ่มที่เล็กลง คัดเลือกเฉพาะเด็กที่สนใจทางด้านนี้ เพิ่มเวลาในการเรียนรู้และทดลองทำ เพื่อพัฒนาศักยภาพเด็กได้มากขึ้น

7. ประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรม

เด็กและเยาวชนบ้านมณีพฤษณ์ได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติการเก็บข้อมูล นำเสนอเล่าเรื่องจุดสนใจร่วมกับเพื่อนๆ ซึ่งเป็นโอกาสให้เกิดการรวมกลุ่มและมีบทบาทในการทำงานร่วมกับคนในชุมชนในการสนับสนุนการฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมชุมชนบ้านมณีพฤษณ์ และส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวของตนเอง และหันมาให้ความสนใจเรื่องการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนและวัฒนธรรม ซึ่งจะสามารถพัฒนาสู่การเป็นยุวมัคคุเทศก์ในอนาคตได้

8. ปัญหาอุปสรรค

8.1. ข้อมูลและกิจกรรมฐานเน้นที่กลุ่มชาติพันธุ์เดียว

บ้านมณีพฤษณ์มีทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ม้งและลัวะ โดยกิจกรรมได้จัดขึ้นในชุมชนของชาวม้ง และฐานการเรียนรู้ทั้งหมดเป็นวิถีวัฒนธรรมของชาวม้ง จึงเป็นโอกาสที่ดีสำหรับเด็กลัวะได้เรียนรู้เกี่ยวกับเพื่อนบ้าน แต่ก็ส่งผลให้เด็กลัวะส่วนใหญ่ซึ่งมีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมน้อยกว่าไม่กล้าแสดงออกมากนัก อย่างไรก็ตามมีตัวอย่างของเด็กลัวะบางคนสะท้อนให้เพื่อนๆ และน้องๆ ได้เห็นว่าความตั้งใจ ความพยายามที่จะเรียนรู้ในวิถี

วัฒนธรรมของกลุ่มอื่นที่อาจแตกต่างจากวิถีของตนเองก็มีเรื่องราวมากมายที่น่าสนใจ และแม้จะเป็นคนส่วนน้อยก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง

8.2. ข้อจำกัดเรื่องการแสดงความสามารถของเด็กระดับประถมศึกษา

กิจกรรมครั้งนี้เปิดโอกาสให้ทั้งเด็กเล็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงปีที่ 6 และเด็กโตระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 3 มาทำกิจกรรมร่วมกัน แบ่งกลุ่มละกัน พบว่าในภาพรวมของกิจกรรมนั้นบทบาทการแสดงออกมักเป็นของเด็กมัธยมศึกษามากกว่าเด็กประถมศึกษา โดยเฉพาะในเรื่องการนำเสนอ การซักถาม และการตอบคำถาม ซึ่งเด็กประถมศึกษาอาจจะมีข้อมูล ข้อสงสัย หรือข้อเสนอ แต่มีความเกรงใจรุ่นพี่ที่โตกว่า อย่างไรก็ตาม ฝึกลีขิงในกลุ่มได้พยายามกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น ให้เด็กเล็กกว่าได้วาดรูปประกอบ ได้นำเสนอในลักษณะการแสดงท่าทาง หรือการพูดคุยกระตุ้นให้เด็กเล็กเข้าใจโจทย์และพยายามออกความเห็น แล้วพี่เลี้ยงก็ต้องกระตุ้นให้เด็กโตรับฟังในเสียงและความคิดของเด็กเล็กด้วยว่าพวกเขาสามารถหนุนเสริมการทำงานเป็นทีมเดียวกันได้ ฯลฯ

8.3. ข้อจำกัดด้านทักษะการถ่ายทอดของวิทยากรชุมชน

ในบางฐานกิจกรรม วิทยากรยังขาดเทคนิคการสื่อสารเรื่องกิจกรรมทางวัฒนธรรม ผู้อาวุโสบางท่านสื่อสารภาษาไทยไม่ค่อยถนัดต้องอาศัยพี่เลี้ยงชุมชนเป็นผู้ช่วย ส่งผลให้เนื้อหาการเรียนรู้บางส่วนตกหล่นไป และไม่ได้ได้รับความสนใจจากเด็กเท่าที่ควร ประกอบกับทักษะการเก็บข้อมูลของเด็กยังน้อยเช่นกัน จึงกลายเป็นข้อจำกัดในการเรียนรู้ของเด็กอยู่บ้าง ดังนั้น ทั้งสองฝ่ายจึงควรมีพื้นที่และโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองต่อไป

8.4. ข้อจำกัดด้านระยะเวลาและความถี่ของกิจกรรม

จากการสอบถามข้อมูลเบื้องต้น พบว่าเด็กๆ ไม่ค่อยได้มีโอกาสในการทำกิจกรรมลักษณะนี้ การจัดกิจกรรมครั้งนี้จึงเป็นเสมือนการบุกเบิกเริ่มต้น ค่อนข้างเป็นเรื่องใหม่ที่ต้องใช้เวลาในการค่อยๆ เรียนรู้ ซึ่งการจัดกิจกรรมเพียงครั้งเดียวอาจยังไม่พอ ควรต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและคิดกิจกรรมใหม่ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งเรื่องวัฒนธรรมชุมชนและเรื่องการพัฒนาภูมิภาคภาคไปด้วยกัน

9. ข้อเสนอแนะสำหรับการต่อยอดงานในอนาคต

9.1. การส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมต่อยอดงานท่องเที่ยวชุมชน

กิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์มีระยะเวลาเพียง 2 วันเท่านั้น ดังนั้น ชุมชน โรงเรียนหรือหน่วยงานท้องถิ่นควรสานต่อกิจกรรมครั้งนี้ และสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ๆ ให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยช่วงแรกอาจจะใช้รูปแบบกิจกรรมเดียวกันกับค่าย และต่อมาเมื่อเด็กมีความเข้าใจและสามารถจดจำข้อมูลชุมชนได้แล้ว จะส่งผลให้เด็กมีความคล่องแคล่วและมีความมั่นใจในการนำเสนอมากขึ้น ซึ่งขั้นต่อไปคือการฝึกปฏิบัติจริง โดยมัคคุเทศก์ท้องถิ่นจะต้องสนับสนุนให้ยุวมัคคุเทศก์ได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเอง ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการนำเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ สะสมประสบการณ์จนเกิดความคล่องแคล่วมากขึ้นและสามารถทำหน้าที่มัคคุเทศก์ได้อย่างมั่นใจ

คณะทำงานได้คัดเลือกเด็กที่มีทักษะเบื้องต้นจำนวน 20 คน และจะสร้างให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพต่อไป โดยจะใช้โปรแกรมสื่อสังคมเช่น Facebook ในการติดต่อสื่อสาร ให้ข้อมูล และชักชวนให้ทำกิจกรรมร่วมกัน

9.2. การส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาคุณวุฒิคุณเทศก์ผ่านหลักสูตรและการเรียนในโรงเรียน

การส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาคุณวุฒิคุณเทศก์ผ่านการเรียนในโรงเรียน อาจทำได้โดยการนำกิจกรรมการเรียนรู้ สาระเรื่องราวท้องถิ่น บูรณาการร่วมกับเนื้อหาการเรียนการสอนในหลักสูตรของโรงเรียน โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถ เพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็กและเพื่อไม่เป็นการเพิ่มภาระงานให้แก่ครู เช่นบูรณาการดังต่อไปนี้

- เรื่องแผนที่ชุมชน ให้เป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหาวิชาภูมิศาสตร์
- เรื่องภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น ให้เป็นส่วนหนึ่งในวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ
- เรื่องพันธุ์พืชท้องถิ่น ให้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาวิทยาศาสตร์
- เรื่องภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว ให้เป็นส่วนหนึ่งในวิชาภาษาอังกฤษ
- เรื่องประวัติ ประเพณี วัฒนธรรมชุมชน ให้เป็นส่วนหนึ่งในวิชาสังคมศึกษา
- เรื่องเทคนิคการพูดและการสื่อสาร ให้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาภาษาไทย
- เรื่องการจัดการท่องเที่ยวยุคไทยแลนด์ 4.0 ให้เป็นส่วนหนึ่งในวิชาคอมพิวเตอร์
- เรื่องภาคปฏิบัติ ให้บูรณาการเป็นกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้

9.3. การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน ทำได้โดยการสร้างการมีส่วนร่วมจากกลุ่มคนที่หลากหลายในชุมชน ได้แก่ ครูอาจารย์ สถานศึกษา ผู้นำชุมชน ประชาชนชุมชน ผู้ปกครอง และเด็ก โดยให้ทำงานประสานเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เพื่อให้ให้เห็นความสำคัญของกระบวนการทำงานตั้งแต่เริ่มต้น ส่งผลให้มีความเข้าใจร่วมกัน สู่การมีวิสัยทัศน์การทำงานร่วมกัน ซึ่งจะช่วยลดปัญหาข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนนี้จะนำไปสู่การพัฒนาคุณวุฒิคุณเทศก์และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีรูปธรรมของความสำเร็จมากขึ้น และเป็นตัวอย่างให้กับพื้นที่/ชุมชนอื่น ๆ ได้ในอนาคต

รายชื่อเด็กนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายคุณวุฒิคุณเทศก์บ้านมณีพฤกษ์ ครั้งที่ 1

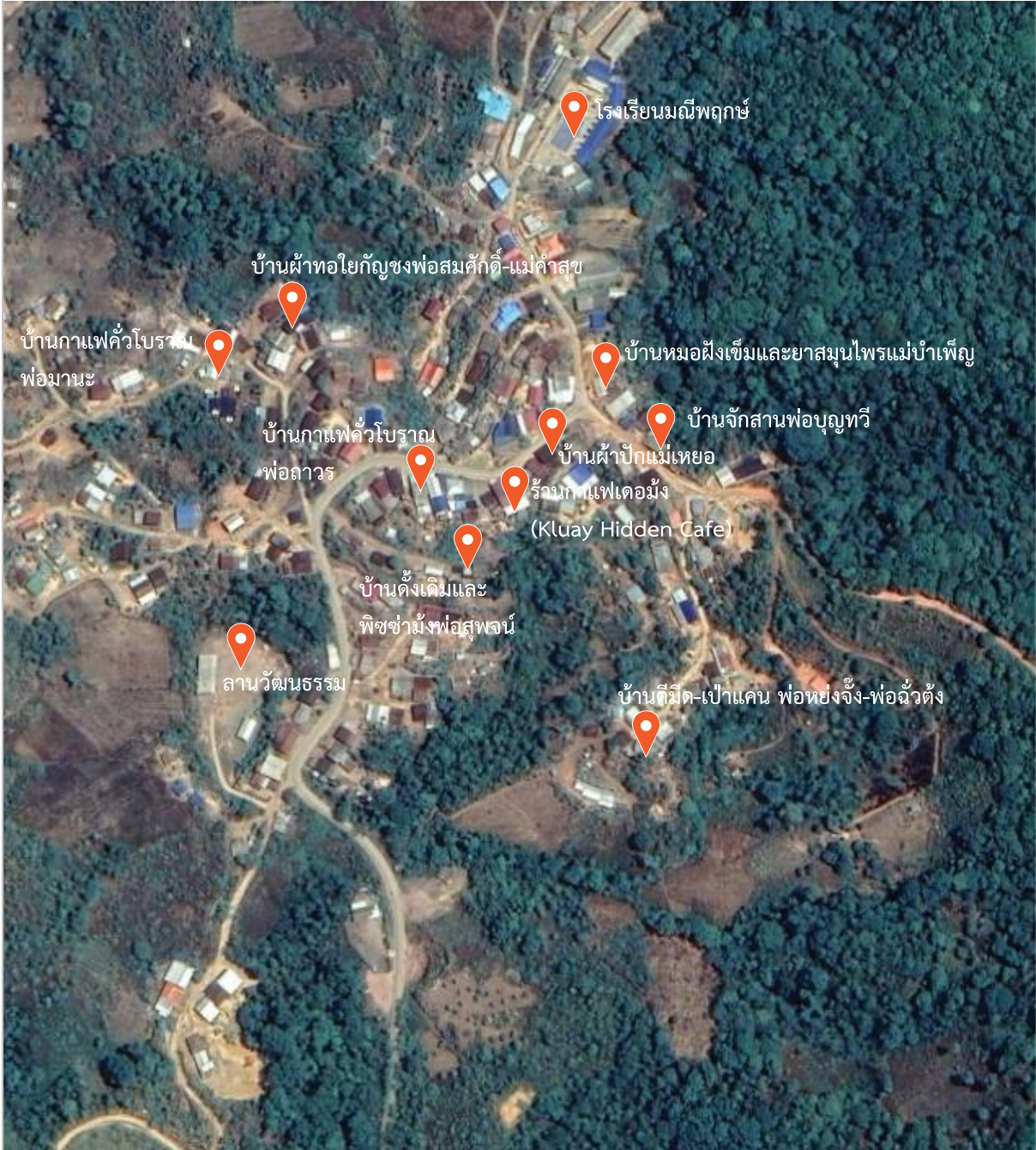
ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ชื่อเล่น	ชั้น/ห้อง
1	เด็กชายกฤตเมธ พงศาผดุง	ชาติ	ป.4/1
2	เด็กหญิงสุธิมนต์ แซ่ท้าว	แป้ง	ป.4/1
3	เด็กหญิงแก้วลี แซ่ว่าง	แก้วลี	ป.4/1
4	เด็กหญิงมนัสนันท์ คงพิริยะนันท์	อ้าใหม่	ป.4/1
5	เด็กหญิงปนัดดา แซ่ว่าง	แก้วลู	ป.4/2
6	เด็กหญิงรุ่งระวี อนุวงศ์ประพันธ์	แป้ง	ป.4/2
7	เด็กหญิงชญัญญา สุข แซ่ย่าง	ใส	ป.4/2
8	เด็กหญิงชนกนันท์ กิรินันท์กุล	เขี้ย	ป.4/2

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ชื่อเล่น	ชั้น/ห้อง
9	เด็กหญิงประทับใจ มั่นการดี	อ๊	ป.5/1
10	เด็กชายสันต์ภพ กำจรจิระเดช	ซัง	ป.5/1
11	เด็กชายวรเดช ยอดออน	หลิน	ป.5/1
12	เด็กหญิงรัตนภรณ์ กำเนิดมงคล	ข้า	ป.5/1
13	เด็กหญิงสุวนันท์ จิรนนท์กุล	ฝ้าย	ป.5/2
14	เด็กหญิงมิ่งพร อนุวงศ์ประพันธ์	พร	ป.5/2
15	เด็กหญิงปาริฉัตร แซ่ม้า	พลอย	ป.5/2
16	เด็กชายกษิต์เดช อนุวงศ์ประพันธ์	แย่ง	ป.5/2
17	เด็กชายกวิณท์ จิรนนท์กุล	เค	ป.6
18	เด็กหญิงสุทธิกานต์ แซ่ท้าว	ธิบ	ป.6
19	เด็กหญิงรจนา อนุวงศ์ประพันธ์	ง้า	ป.6
20	เด็กหญิงธิดิกานต์ ย่านสากร	เจเจ้	ป.6
21	เด็กหญิงณัฐธิดา อนุวงศ์ประพันธ์	ไอต้า	ม.1
22	เด็กหญิงญาณิศา กล้าพิทักษ์	จี	ม.1
23	เด็กหญิงพรศรี จิรนนท์กุล	พร	ม.1
24	เด็กหญิงชนิกานต์ คงพิริยะนันท์	ไหมซัง	ม.1
25	เด็กหญิงดอกไม้ แซ่ว่าง	แฟนต้า (ฟรุ้ง)	ม.1
26	เด็กหญิงเกวลิน แซ่ย่าง	เกว	ม.1
27	เด็กหญิงอโรชา กำธรศิริพานิช	ฝ้าย	ม.1
28	เด็กหญิงเจนจิรา แซ่เล่า	เจน	ม.1
29	เด็กหญิงญาณิณี แซ่ม้า	พิม	ม.2
30	เด็กหญิงนฤมล แซ่ย่าง	ฟิล์ม	ม.2
31	เด็กหญิงบัญญัติตา ใจปิง	นุ่น	ม.2
32	เด็กหญิงชญัญญาช กิรตินันท์กุล	โซ้	ม.2
33	เด็กหญิงธนพร กำเนิดมงคล	เฟิร์น	ม.2
34	เด็กหญิงนิสากร แซ่ว่าง	นิต	ม.2
35	เด็กหญิงสรสิชา กำเนิดมงคล	ซา (จื่อ)	ม.2
36	นางสาวภัสสร คงพิริยะนันท์	พัช	ม.3
37	นางสาวกานดา ยอดออน	หนิม	ม.3
38	นางสาวยุวดี ยอดออน	นา	ม.3
39	นางสาวกมลวรรณ หอมดอก	นอย	ม.3
40	นางสาวรุจิรา กำธรธีระเดช	จี	ม.3
41	นางสาวณิชารีย์ กานนท์ธนกุล	ไนท์	ม.3

กำหนดการกิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์

วัน/เวลา	กิจกรรม	สถานที่
วันพุธที่ 30 กันยายน	-คณะวิจัยสำรวจฐานเรียนรู้เตรียมความพร้อมแต่ละจุดสนใจชุมชนมณีพฤษ์ และนัดหมายพูดคุยกับวิทยากรและพี่เลี้ยง -คณะวิจัยนัดหมายจัดพูดคุยกับกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนมณีพฤษ์1	ชุมชนมณีพฤษ์
วันพฤหัสบดีที่ 1 ตุลาคม	คณะวิจัยสำรวจเส้นทางและจุดสนใจบ้านมณีพฤษ์2 และ3	ชุมชนมณีพฤษ์
วันศุกร์ที่ 2 ตุลาคม	คณะวิจัยสำรวจเส้นทางและจุดสนใจบ้านมณีพฤษ์2 และ3	ชุมชนมณีพฤษ์
วันเสาร์ที่ 3 ตุลาคม	กิจกรรมค่ายวันแรก	
08.30-09.15 น.	ลงทะเบียน รับเอกสาร/ป้ายชื่อ และถ่ายภาพเดี่ยว	หอประชุมโรงเรียน
09.15-09.30 น.	แนะนำโครงการค่ายยุวมัคคุเทศก์ โดย รศ.ดร.นฤมล อรุโณทัย กล่าวต้อนรับ โดย ผอ.สมศักดิ์ จิตตรง	หอประชุมโรงเรียน
09.30-10.00 น.	กิจกรรมทำความรู้จัก/สร้างความสัมพันธ์/แบ่งกลุ่ม /สร้างกติกาค่ายร่วมกัน	หอประชุมโรงเรียน
10.00-10.30 น.	-ความสำคัญของการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ และทักษะสำคัญที่ต้องเรียนรู้	หอประชุมโรงเรียน
10.30-12.00 น.	-งานกลุ่มและการนำเสนอ	หอประชุมโรงเรียน
12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	โรงอาหาร
13.00-16.00 น.	เดินเวียน 4 ฐานเพื่อฝึกเป็นยุวมัคคุเทศก์ ฐานที่ 1 บ้านกาแพ้วบัวราณ ฐานที่ 2 ร้านกาแพ้วเดอม้ง ฐานที่ 3 บ้านผ้าทอโยกัญชง ฐานที่ 4 บ้านดั้งเดิมและพิชขำม้ง	ชุมชนมณีพฤษ์1
16.00-18.00 น.	นำเสนอ สรุปรงานและผลการเรียนรู้จากช่วงบ่าย	หอประชุมโรงเรียน
18.00 น.	เยาวชนบ้านมณีพฤษ์1, 2 และ 3 แยกย้ายกันกลับบ้าน	
วันอาทิตย์ที่ 4 ตุลาคม	กิจกรรมค่ายวันที่สอง	
08.30-12.30 น.	เดินเวียน 4 ฐานเพื่อฝึกเป็นยุวมัคคุเทศก์ ฐานที่ 1 บ้านปักผ้า ฐานที่ 2 บ้านหมอฝิ่งเข้มและยาสมุนไพร ฐานที่ 3 บ้านจักสาน ฐานที่ 4 ตีมีดและเป่าแคน	ชุมชนมณีพฤษ์1
12.30-13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	โรงอาหาร
13.30-15.00 น.	เรียนรู้แผนที่ชุมชน	หอประชุมโรงเรียน
15.00-17.00 น.	นำเสนอ / สรุปรงาน และประเมินการอบรมยุวมัคคุเทศก์ และวางแผนขั้นต่อไป	
17.00 น.	เยาวชนบ้านมณีพฤษ์1, 2 และ 3 แยกย้ายกันกลับบ้าน	

แผนที่ชุมชนมณีพฤษ์ 1 ต. งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

ภาคผนวก ง: เพลงที่สอนในค่าย

เพลง พวกเราชาวม้ง/ลัวะ

พวกเราชาวม้ง/ลัวะ	สร้างบ้านไว้บนสันเขา
พวกเราชาวม้ง/ลัวะ	สร้างบ้านไว้บนสันเขา
เมื่อมีลมพายุพัดมา	เมื่อฝนตกหนักและน้ำก็ไหลเชี่ยว
เมื่อฝนตกหนักและน้ำก็ไหลเชี่ยว	บ้านของเราก็ยังคงอยู่

เพลง ชาวม้งขาว

ก ไก่ คือมณีพฤษ์	ข ไช้ ก็คือชาวเขา
ป ปลา คือป่าของเรา	ก็พวกเราชาวเขารักใคร่กลมเกลียว
“น่อนน่อ” ก็คือกินข้าว	ดื่มเหล้าก็คือ “เฮาจ้อว์”
ฉันรักเธอ คือ “กู๋ เหญี๊ย ก้อ”	“กู๋ จอน จอน” ฉันคิดถึงเธอ (ซ้า)

ภาคผนวก ฉ: แบบประเมินและผลประเมินกิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์บ้านมณีพฤกษ์ ครั้งที่ 1

1. แบบประเมินกิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์บ้านมณีพฤกษ์ ครั้งที่ 1

แบบประเมินผลการอบรมยุวมัคคุเทศก์ชุมชนมณีพฤกษ์ ครั้งที่ 1

วันที่ 3-4 ตุลาคม 2563 ณ ชุมชนมณีพฤกษ์ ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

โปรดทำเครื่องหมาย และ/หรือเติมข้อความในช่องว่างที่กำหนดให้ตามที่ท่านเห็นว่าเหมาะสม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1) เพศ ชาย หญิง

2) อายุ ..... ปี

3) สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานของท่าน (โปรดระบุ) .....

ส่วนที่ 2 ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์

ประเด็นความพึงพอใจ	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)
1. ความพึงพอใจในกิจกรรมฐานเรียนรู้					
1.1 กิจกรรมที่จัดในจุดต่างๆ สอดคล้องกับความต้องการของท่าน					
1.1.1 บ้านกาแพ้วโบราณ					
1.1.2 ร้านกาแพเดอม้ง					
1.1.3 บ้านผ้าทอไยกัญชง					
1.1.4 บ้านดั้งเดิมและพิชซ่าม้ง					
1.1.5 บ้านปักผ้า					
1.1.6 บ้านหอมฝิ่งเข็มและยาสมุนไพร					
1.1.7 บ้านจักสาน					
1.1.8 บ้านตีมีด/เป่าแคน					
1.1.9 เรียนรู้แผนที่ชุมชน					
1.2 ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมและให้ความรู้					
1.3 ปริมาณเวลาในแต่ละฐานกิจกรรม					
2. ความพึงพอใจในวิทยากรท้องถิ่น					
2.1 เทคนิควิธีการนำเสนอของวิทยากร					
2.1.1 วิทยากรหลัก					
2.1.2 นักสื่อความหมายชุมชน					
2.2 วิทยากรนำเสนอเนื้อหาสาระครบถ้วน					
2.3 การบริหารเวลาของวิทยากร					

ประเด็นความพึงพอใจ	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
2.4 ความพึงพอใจในวิทยากร โดยภาพรวม					
3. ความพึงพอใจการดำเนินกิจกรรมค่าย					
3.1 สถานที่จัดกิจกรรมมีความเหมาะสมกับความต้องการของท่าน					
3.2 ปริมาณเวลาทั้งหมดของกิจกรรม (2 วัน)					
3.3 การแบ่งฐานและพี่เลี้ยงดูแลกิจกรรม					
3.4 จำนวนเพื่อนร่วมค่าย/เพื่อนต่อกลุ่ม (10-15 คน)					
3.5 อาหารและขนมที่คณะทำงานจัดให้					
4. ความพึงพอใจและการได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมการอบรม					
4.1 ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมท่านมีความรู้ในเนื้อหาแต่ละฐาน อย่างน้อยเพียงใด					
4.2 หลังเข้าร่วมกิจกรรมท่านมีความรู้ในเนื้อหาแต่ละฐาน อย่างน้อยเพียงใด					
4.3 ท่านคิดว่าสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนของท่านได้มากน้อยเพียงใด					
4.4 ท่านมีความพึงพอใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม					
4.5 การเข้าร่วมการอบรมครั้งนี้มีประโยชน์กับท่านมากน้อยเพียงใด					

5. หัวข้อ/กิจกรรมในฐานที่อยากเรียนรู้หรือควรเพิ่มเติม

.....

6. หัวข้อ/กิจกรรมในฐานและการอบรมที่ควรตัดออก

.....

7. สิ่งสำคัญที่สุดที่ได้เรียนรู้ในกิจกรรมการอบรมค่ายยุวมัคคุเทศก์ครั้งนี้

.....

8. คราวหน้าควรจัดกิจกรรมกี่วัน ควรจัดช่วงเวลาไหน สถานที่จัดกิจกรรมค่ายควรเป็นที่ใด หรือถ้าจัดกิจกรรมค่ายช่วงปิดเทอมเห็นด้วยหรือไม่

.....

9. ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

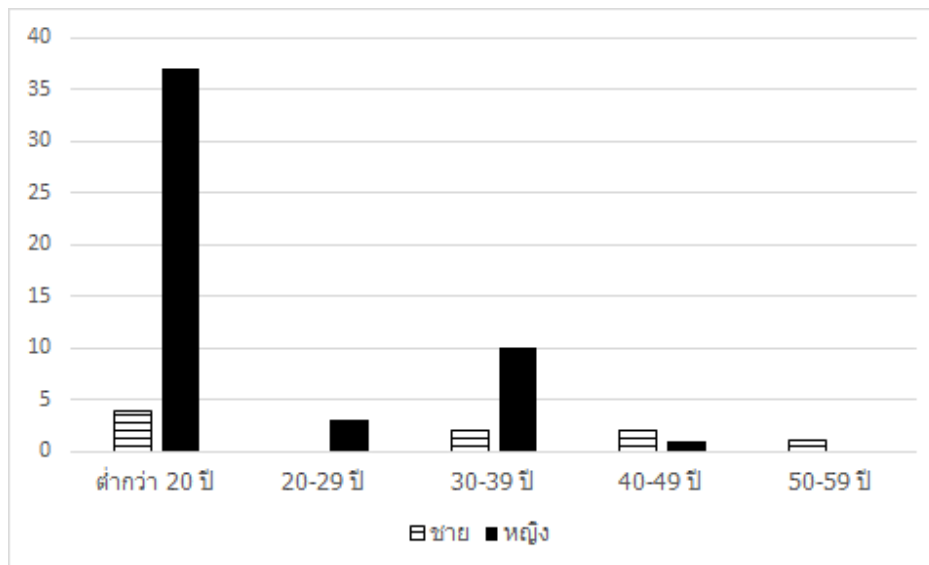
.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือการออกแบบประเมินผล

2. ผลประเมินกิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์บ้านมณีพฤกษ์ ครั้งที่ 1

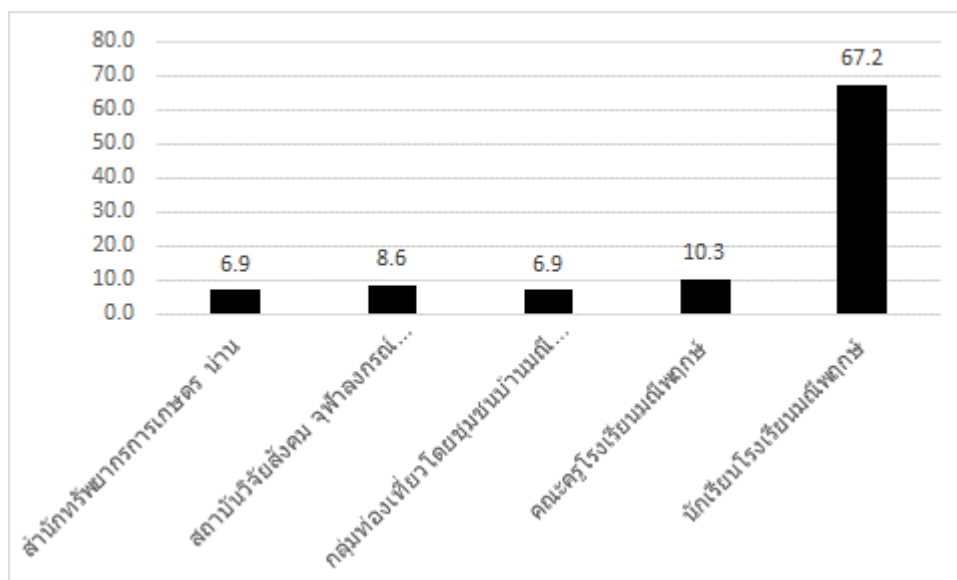
ข้อมูลบุคคล

1) เพศและอายุของผู้ตอบแบบประเมิน

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 84.5 เป็นหญิง ส่วนที่เหลือเป็นชาย คิดเป็นร้อยละ 15.5 โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเด็กนักเรียนซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงต่ำกว่า 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 67.2 รองลงมาคือช่วงอายุ 30-39 ปี คิดเป็นร้อยละ 20.7 ส่วนกลุ่มที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ ช่วงอายุ 50-59 ปี คิดเป็นร้อยละ 1.7 ในขณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามที่อายุมากที่สุด คือ 53 ปี และอายุน้อยที่สุดคือ 10 ปี

2) สังกัดของผู้ตอบแบบประเมิน

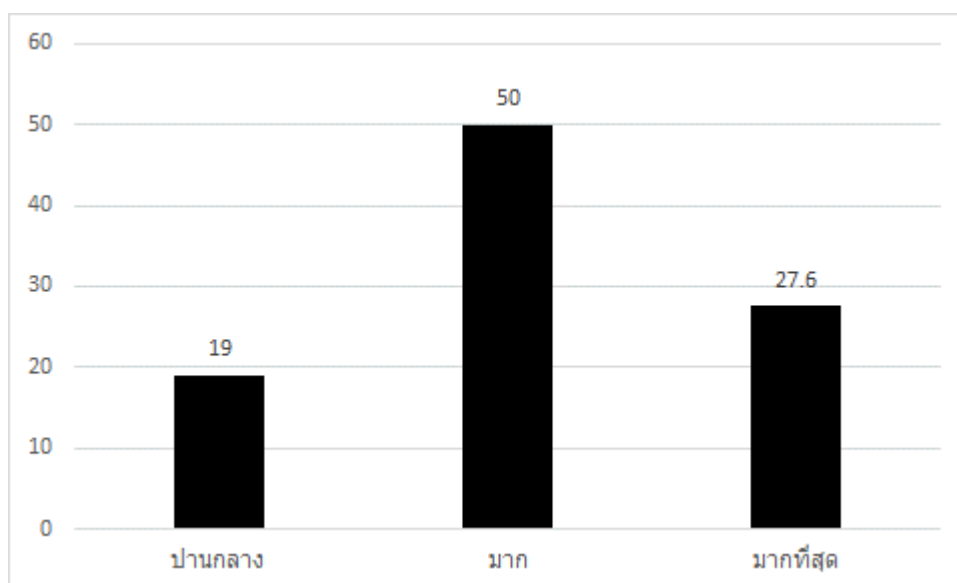
ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นเด็กนักเรียนโรงเรียนมณีพุกษ์ คิดเป็นร้อยละ 67.2 รองลงมา เป็นคณะครูที่มาร่วมดูแลนักเรียนและสังเกตการณ์กิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 10.3 คณะวิจัยจากสถาบันวิจัย สังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่เป็นทีมพี่เลี้ยงส่วนกลาง คิดเป็นร้อยละ 8.6 มีกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้าน มณีพุกษ์ และเจ้าหน้าที่จากสำนักทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มาร่วมเป็นพี่เลี้ยงในแต่ละ กลุ่ม มีสัดส่วนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 6.9

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรม

จากการสอบถามระดับความพึงพอใจในกิจกรรมฐานเรียนรู้ว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมในแต่ละฐานเรียนรู้ วิทยากรแต่ละฐานเรียนรู้ การดำเนินกิจกรรม และประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายยุวแม่คอุเทศก์ ดังนี้

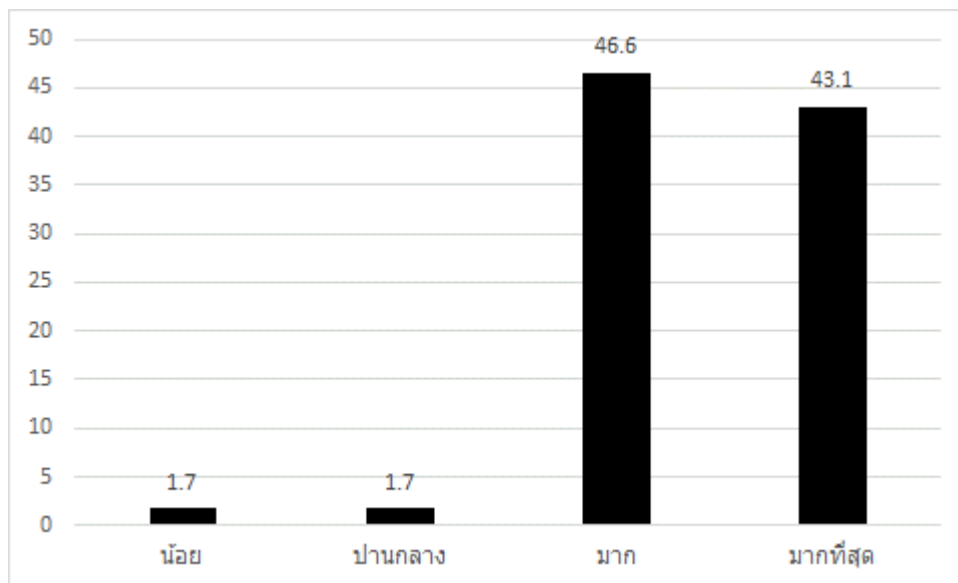
1.1 กิจกรรมที่จัดในจุดต่างๆ สอดคล้องกับความต้องการของท่าน

1.1.1 บ้านกาแพ้วโบราณ

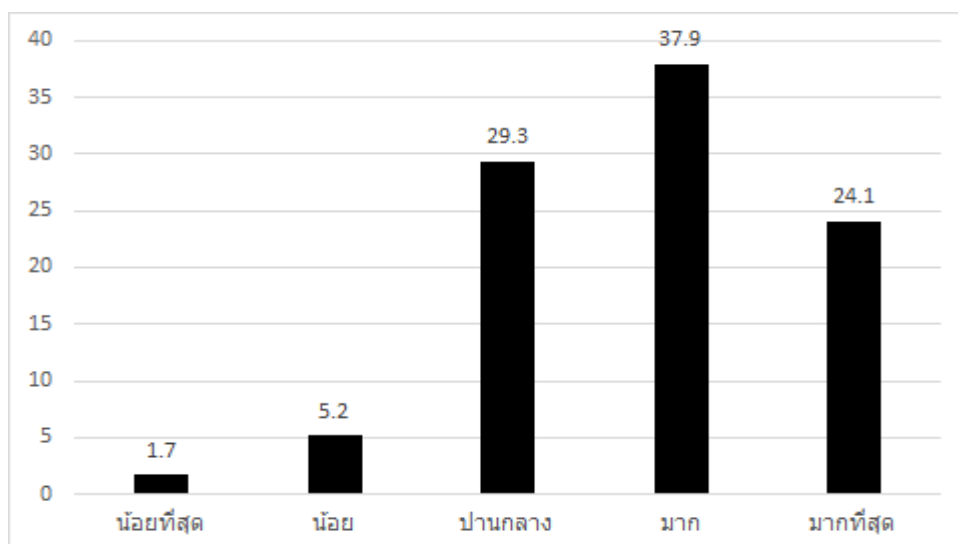
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 56 คน ให้ความคิดเห็นว่ามีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ที่ฐานบ้านกาแพ้วโบราณในระดับปานกลางและมากจนถึงพึงพอใจมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.6 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 19

1.1.2 ร้านกาแฟเดอแม้ง

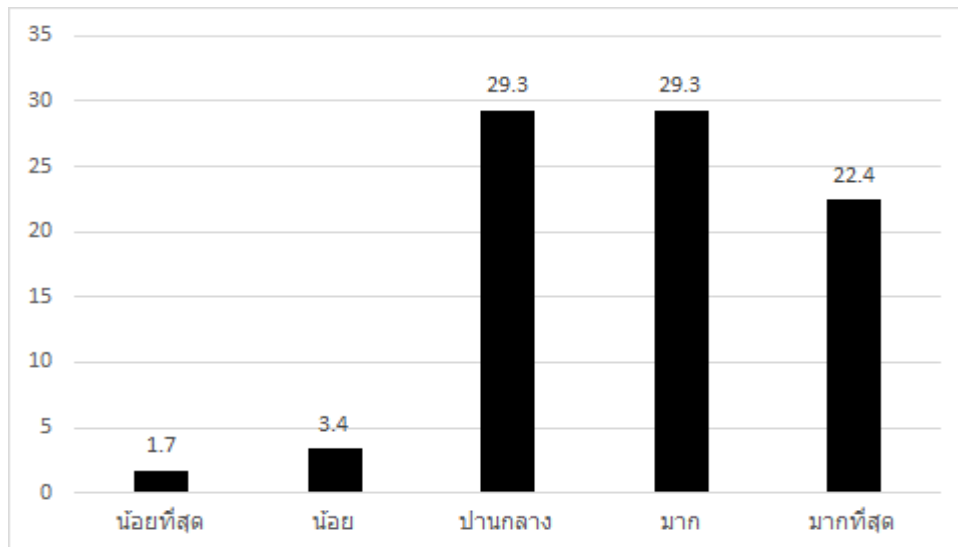
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 54 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามี ความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ที่ฐานร้านกาแฟเดอแม้งในระดับมากและมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 46.6 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43.1 ขณะที่กลุ่มที่มีความพึงพอใจน้อยและปานกลาง มีสัดส่วนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 1.7 เท่านั้น

1.1.3 บ้านผ้าทอไยกัญชง

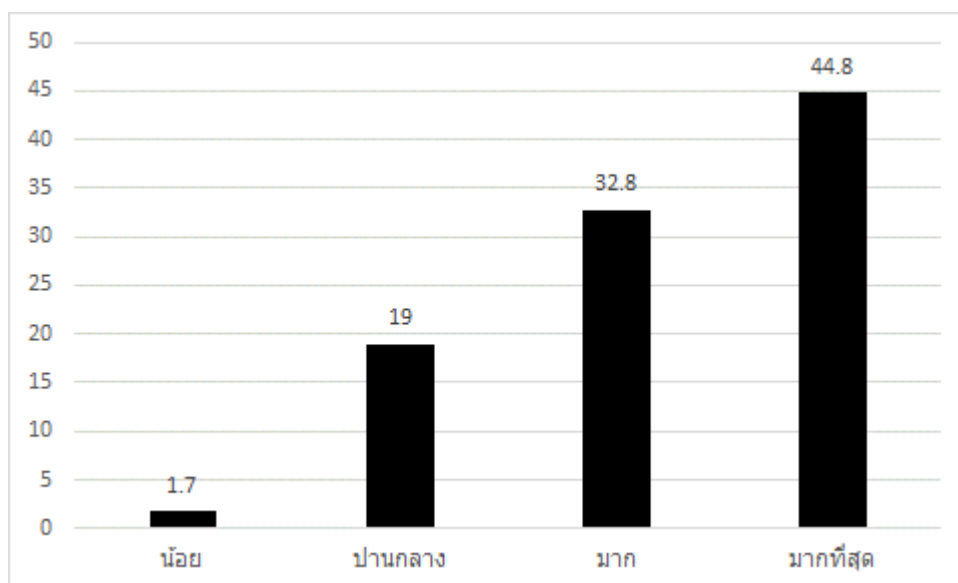
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 57 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามี ความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ที่ฐานบ้านผ้าทอไยกัญชงในระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 37.9 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 29.3 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 24.1 ขณะที่กลุ่มที่มีความพึงพอใจน้อยและน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 5.2 และ 1.7 ตามลำดับ

1.1.4 บ้านดั้งเดิมและพิชซ่ามั่ง

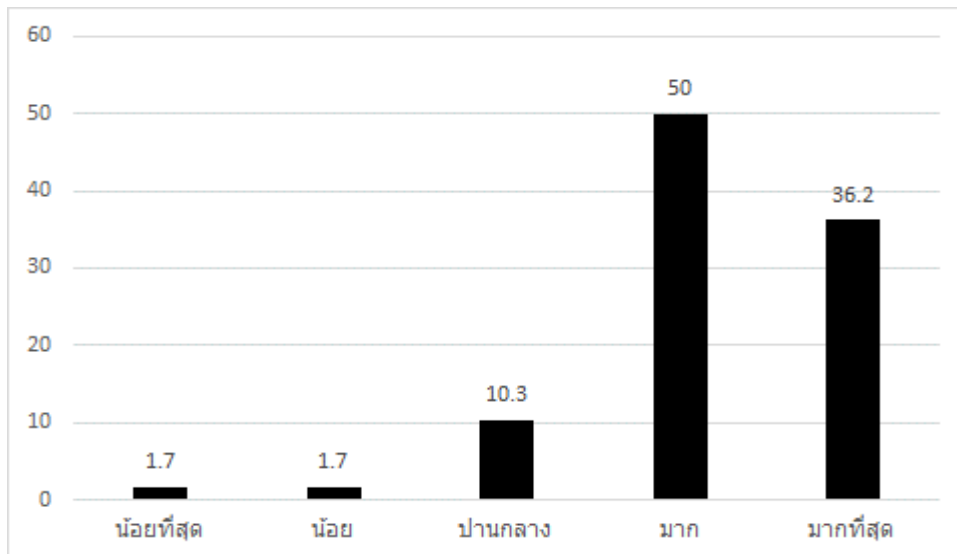
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 50 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามี ความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ที่ฐาน บ้านดั้งเดิมและพิชซ่ามั่งในระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลางและมาก มีสัดส่วนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 29.3 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 22.4 และ กลุ่มที่มีความพึงพอใจน้อยและน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 3.4 และ 1.7 ตามลำดับ

1.1.5 บ้านปักผ้า

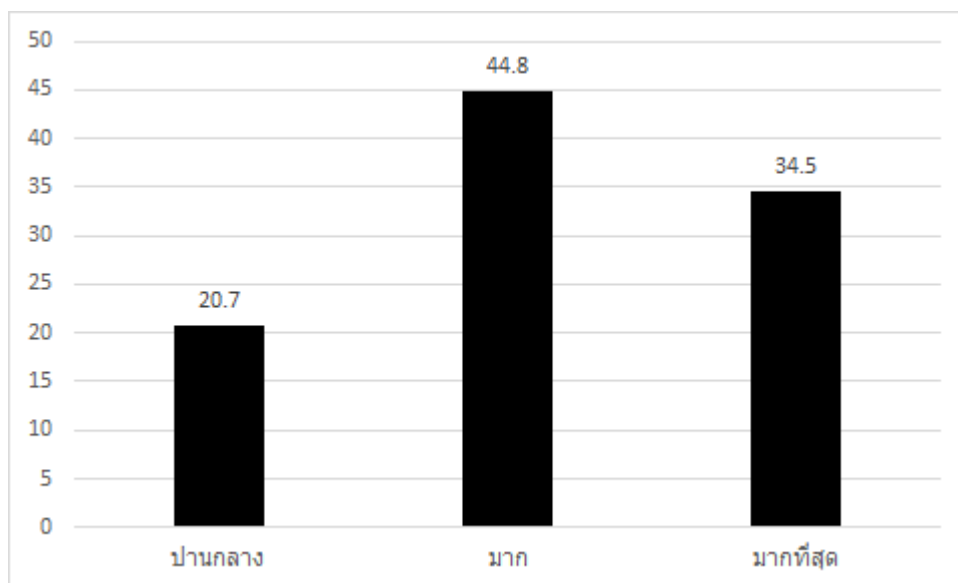
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 57 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามี ความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ที่ฐาน ปักผ้าลายมั่งในระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 44.8 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 32.8 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็น ร้อยละ 19 ขณะที่กลุ่มที่มีความพึงพอใจน้อย คิดเป็นร้อยละ 1.7 เท่านั้น

1.1.6 บ้านหมอฝิ่งเข้มและยาสมุนไพร

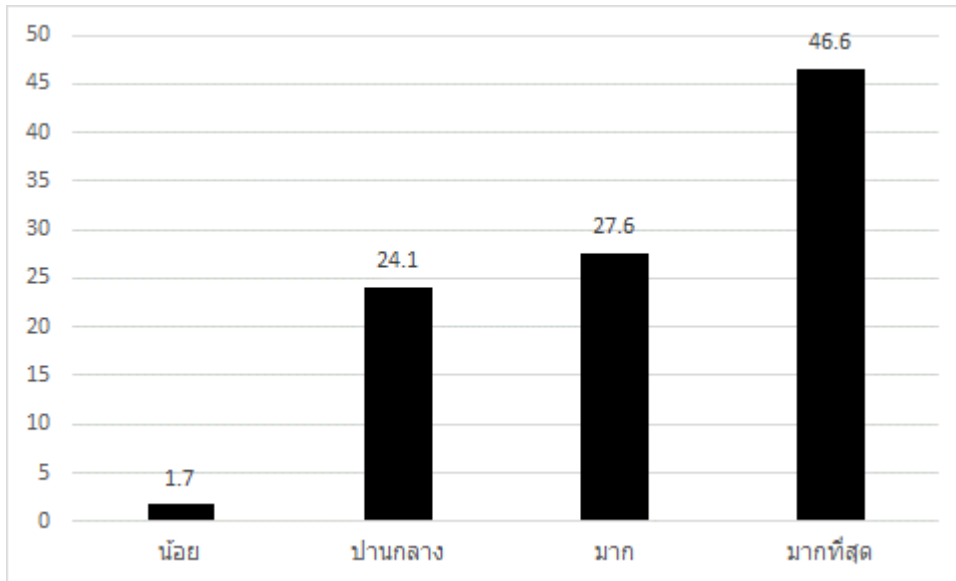
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามี ความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ที่ฐาน หมอฝิ่งเข้มและยาสมุนไพรมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาคือ กลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.2 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 10.3 ขณะที่กลุ่มที่มีความพึงพอใจน้อยถึงน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 1.7 เท่ากัน

1.1.7 บ้านจักสาน

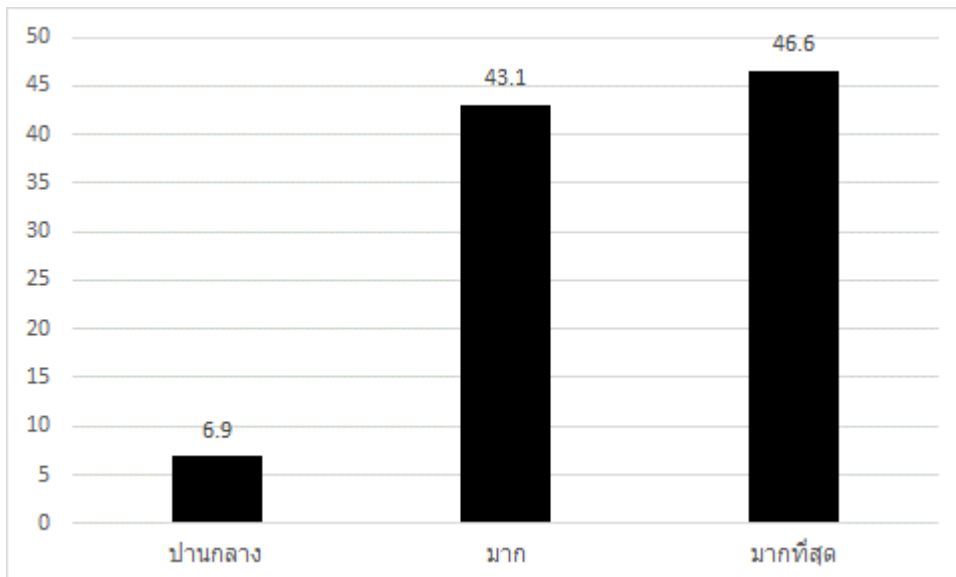
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ให้ความคิดเห็นว่ามี ความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ที่ฐานจักสานใน ระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 44.8 รองลงมาคือกลุ่มที่มี ความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 34.5 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 20.7

1.1.8 บ้านตึ่มด/เป่าแคน

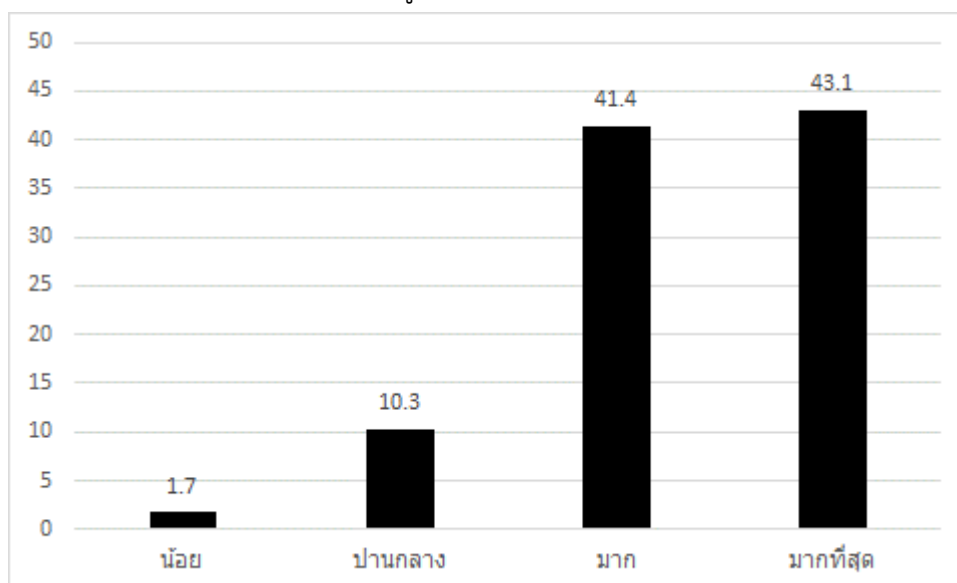
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามี ความพึงพอใจต่อฐานบ้านตึ่มด-เป่าแคนในระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.6 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 27.6 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 24.1 ขณะที่กลุ่มที่มีความพึงพอใจน้อย คิดเป็นร้อยละ 1.7 เท่านั้น

1.1.9 เรียนรู้แผนที่ชุมชน

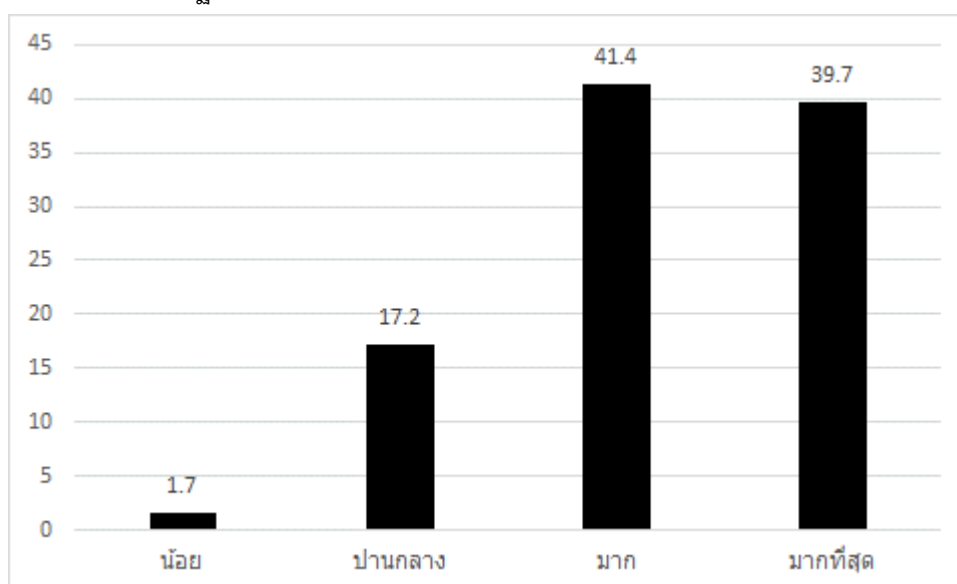
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 56 คน ให้ความคิดเห็นว่ามี ความพึงพอใจต่อการเรียนรู้แผนที่ชุมชนในระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.6 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 43.1 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 6.9

1.2 ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมและให้ความรู้

จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 56 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามีคามพึงพอใจต่อขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมและให้ความรู้ในระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43.1 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 41.4 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 10.3 ขณะที่มียกลุ่มที่มีความพึงพอใจน้อย คิดเป็นร้อยละ 1.7 เท่านั้น

1.3 ปริมาณเวลาในแต่ละฐานกิจกรรม

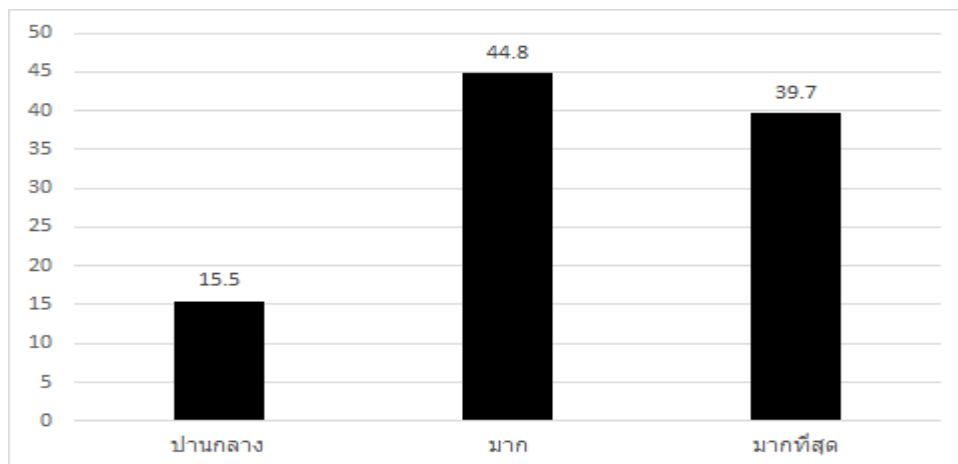

จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามีคามพึงพอใจกับปริมาณเวลาที่จัดให้ฐานละ 30 นาที ในระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 41.4 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.7 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 17.2 ขณะที่มียกลุ่มที่มีความพึงพอใจน้อย คิดเป็นร้อยละ 1.7

2. ความพึงพอใจในวิทยากรท้องถิ่น

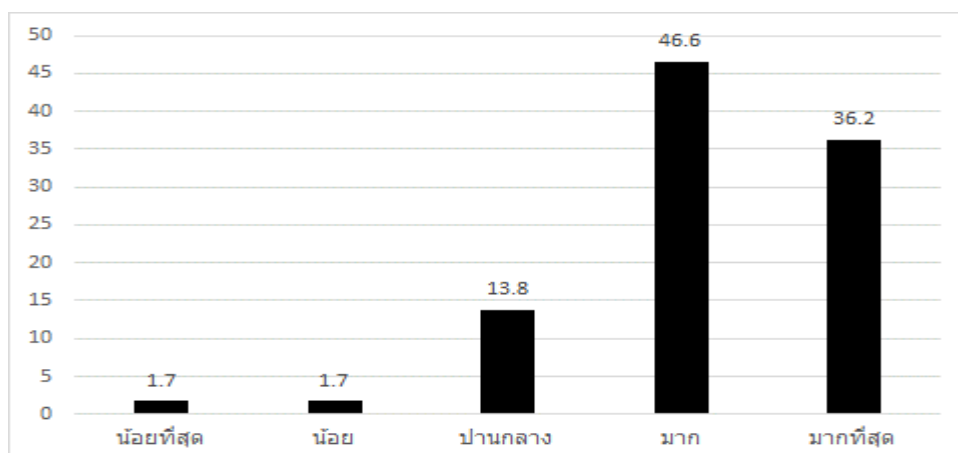
2.1 เทคนิควิธีการนำเสนอของวิทยากร

2.1.1 วิทยากรหลัก

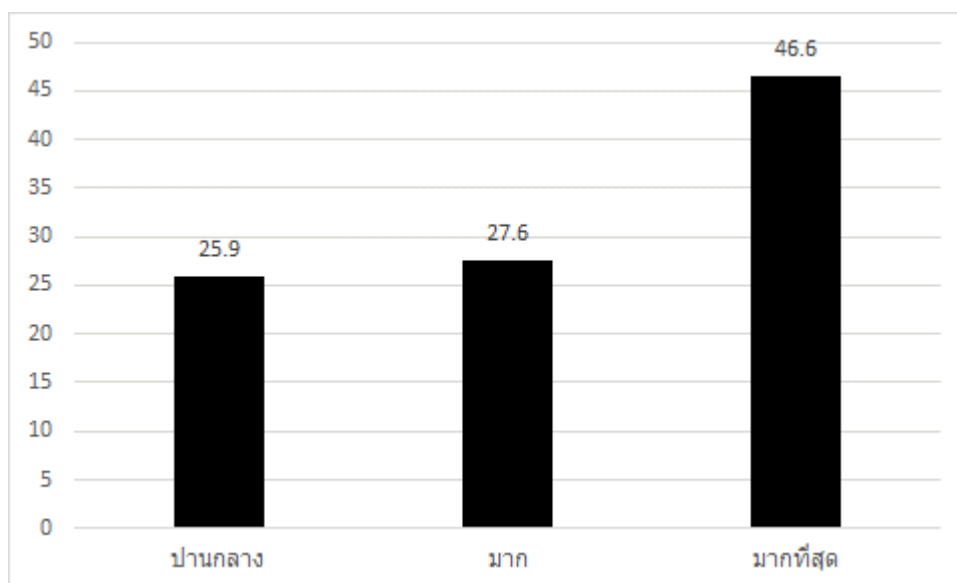
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามี ความพึงพอใจเทคนิควิธีการนำเสนอของวิทยากรในระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 44.8 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.7 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 15.5

2.1.2 นักสื่อความหมายชุมชน

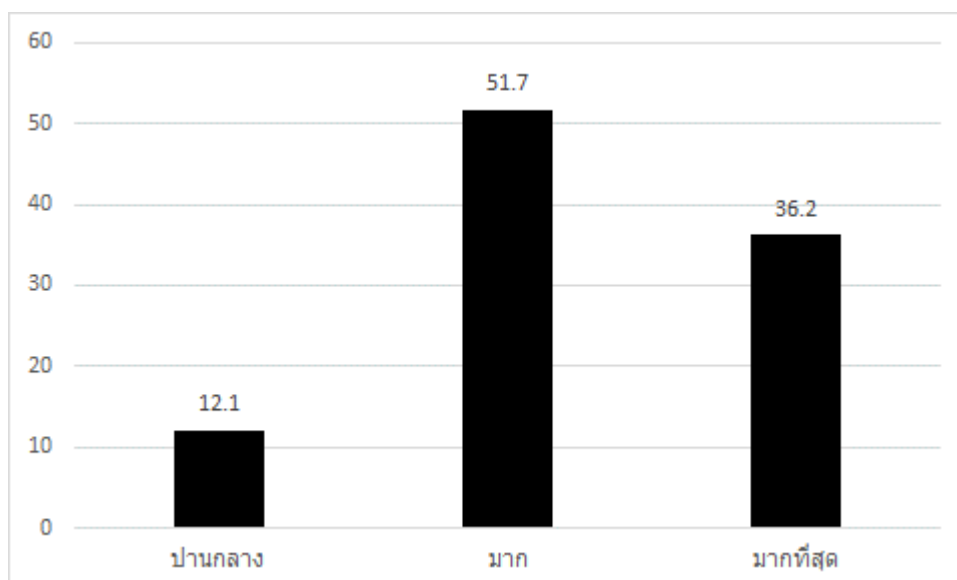
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามี ความพึงพอใจกับบทบาทของนักสื่อความหมายชุมชนหรือมัคคุเทศก์ชุมชนในระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 46.6 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.2 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 13.8 ขณะที่มิกกลุ่มที่มีความพึงพอใจน้อยและน้อยที่สุดในสัดส่วนที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 1.7

2.2 วิทยากรนำเสนอเนื้อหาสาระครบถ้วน

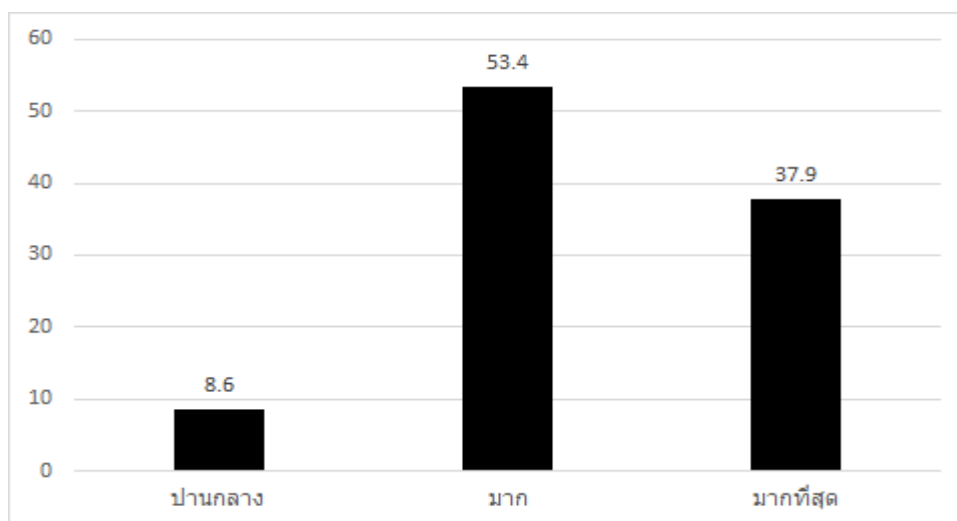
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ให้ความคิดเห็นว่ามีความพึงพอใจในเนื้อหาสาระที่วิทยากรนำเสนอในระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.6 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 27.6 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 25.9

2.3 การบริหารเวลาของวิทยากร

จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ให้ความคิดเห็นว่ามีความพึงพอใจกับการบริหารเวลาของวิทยากรในระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 51.7 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.2 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 12.1

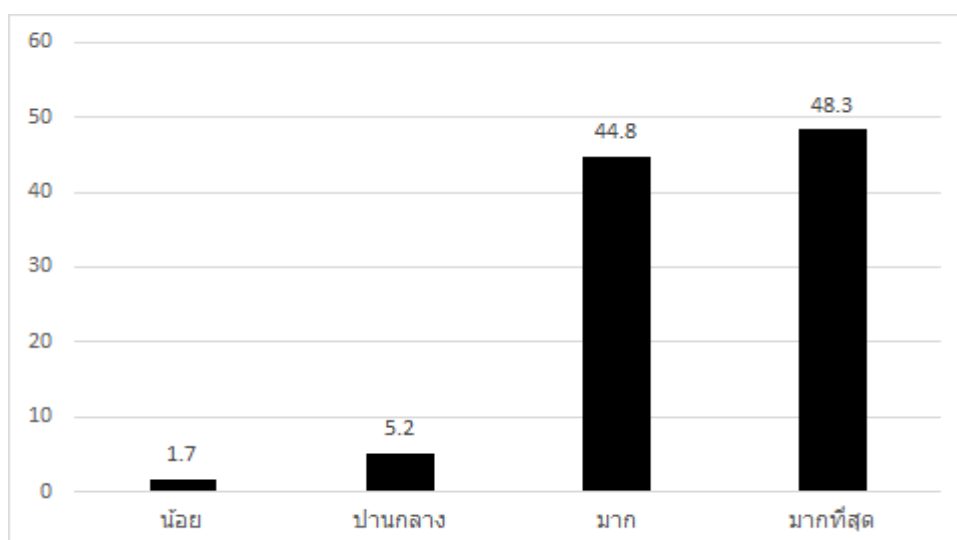
2.4 ความพึงพอใจในวิทยากร โดยภาพรวม

จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ให้ความคิดเห็นว่ามีความพึงพอใจในวิทยากรระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 53.4 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.9 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 8.6

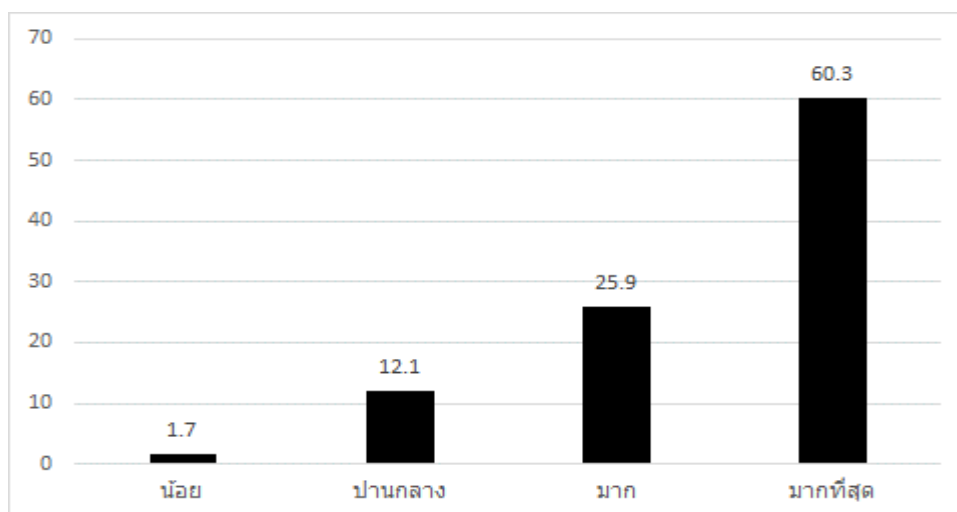
3. ความพึงพอใจการดำเนินกิจกรรมค่าย

3.1 สถานที่จัดกิจกรรมมีความเหมาะสมกับความต้องการของท่าน

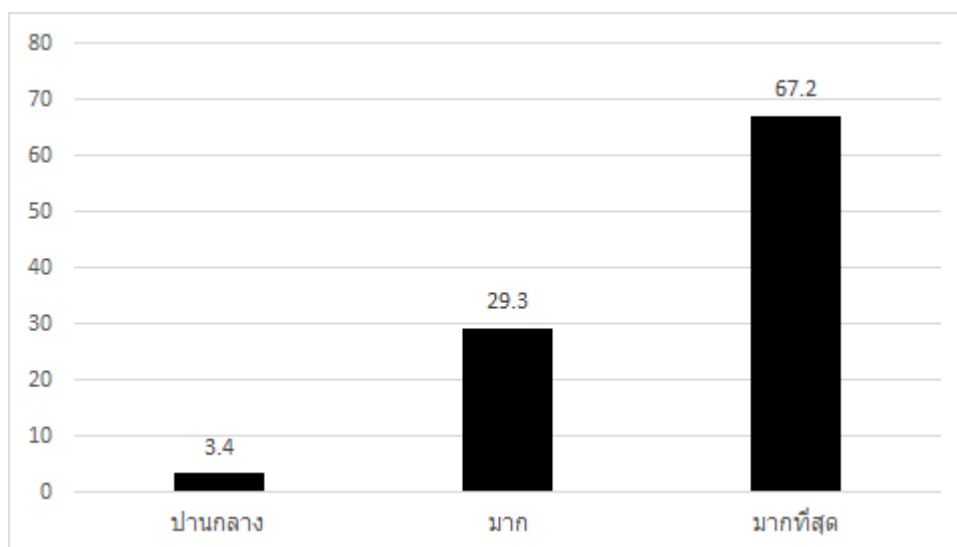
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามีความพึงพอใจต่อสถานที่จัดกิจกรรมมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.3 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 44.8 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลางและน้อย คิดเป็นร้อยละ 5.2 และ 1.7 ตามลำดับ

3.2 ปริมาณเวลาทั้งหมดของกิจกรรม (2 วัน)

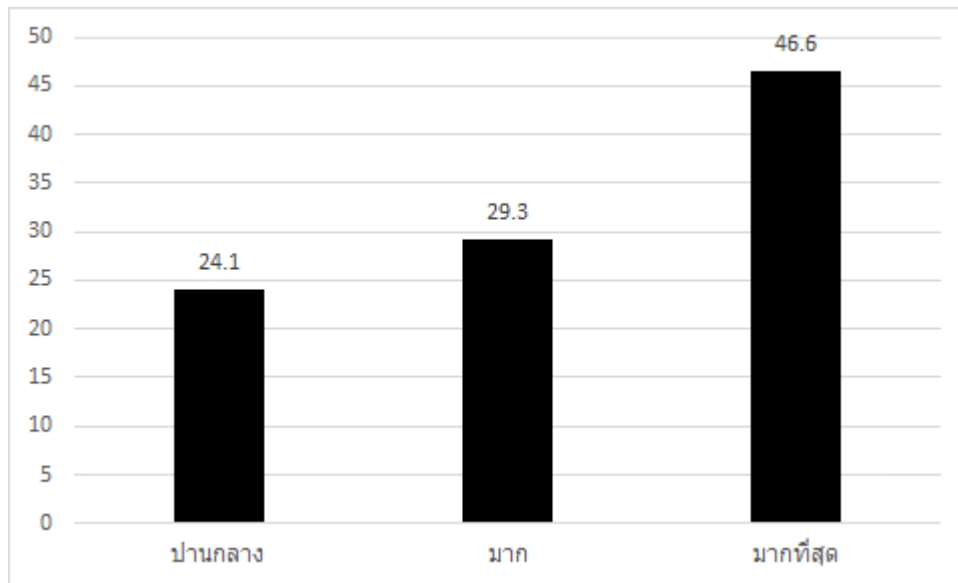
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามีเวลาเพียงพอในระยะเวลาที่จัดกิจกรรม (2 วัน) มากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.3 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 25.9 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลางและน้อย คิดเป็นร้อยละ 12.1 และ 1.7 ตามลำดับ

3.3 การแบ่งฐานและพี่เลี้ยงดูแลกิจกรรม

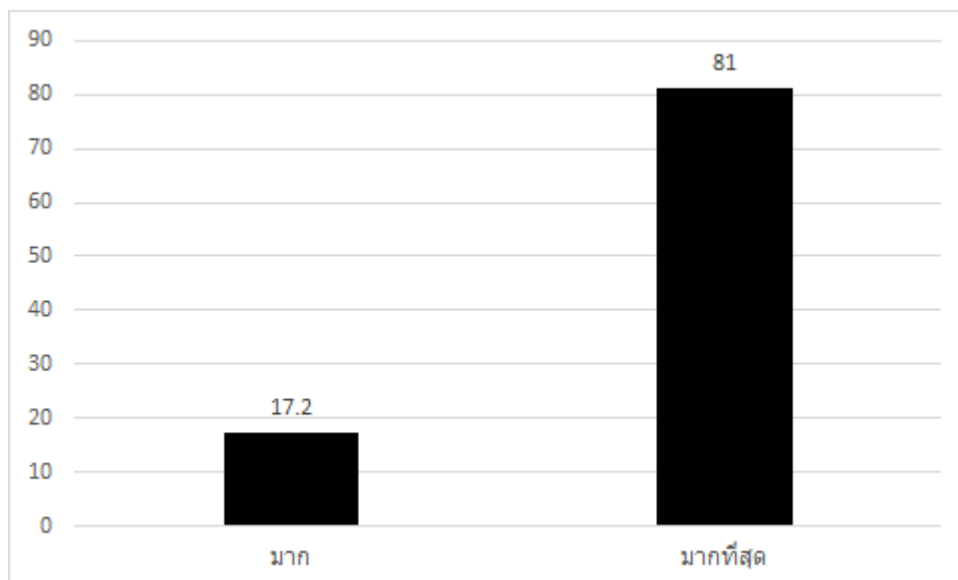
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามีเวลาเพียงพอในการแบ่งฐานและพี่เลี้ยงดูแลกิจกรรมในระดับมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67.2 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 29.3 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 3.4

3.4 จำนวนเพื่อนร่วมค่าย/เพื่อนต่อกลุ่ม (10-15 คน)

จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ให้ความคิดเห็นว่ามีความพึงพอใจจำนวนเพื่อนร่วมค่ายและเพื่อนต่อกลุ่มในระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.6 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 29.3 และกลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 24.1

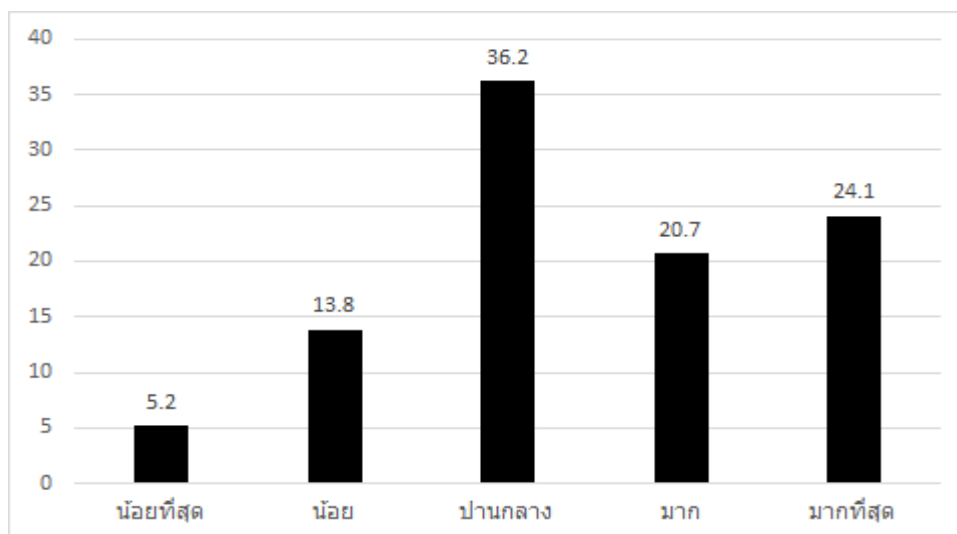
3.5 อาหารและขนมที่คณะทำงานจัดให้

จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 57 คน ให้ความคิดเห็นว่ามีความพึงพอใจในเมนูอาหารที่จัดให้มากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 81 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 17.2

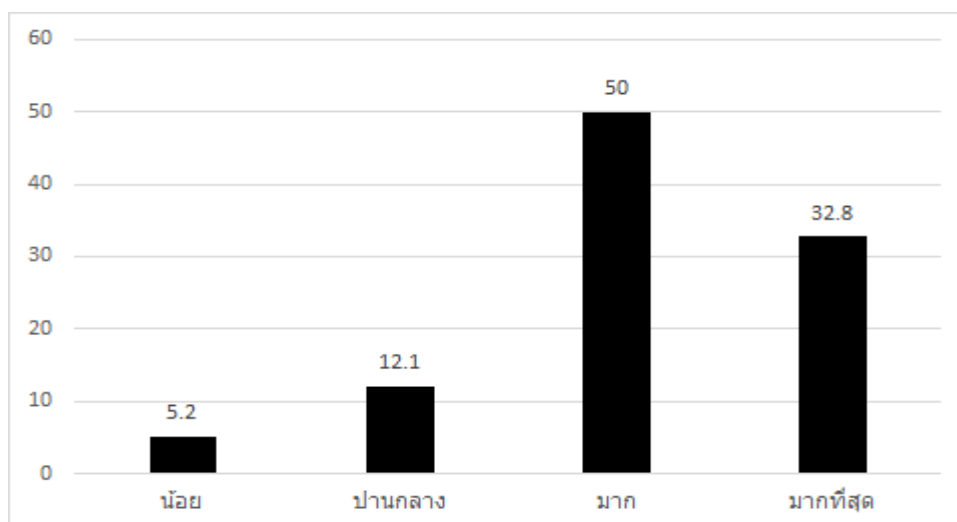
4. ความพึงพอใจและการได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมการอบรม

4.1 ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมท่านมีความรู้ในเนื้อหาแต่ละฐานมากน้อยเพียงใด

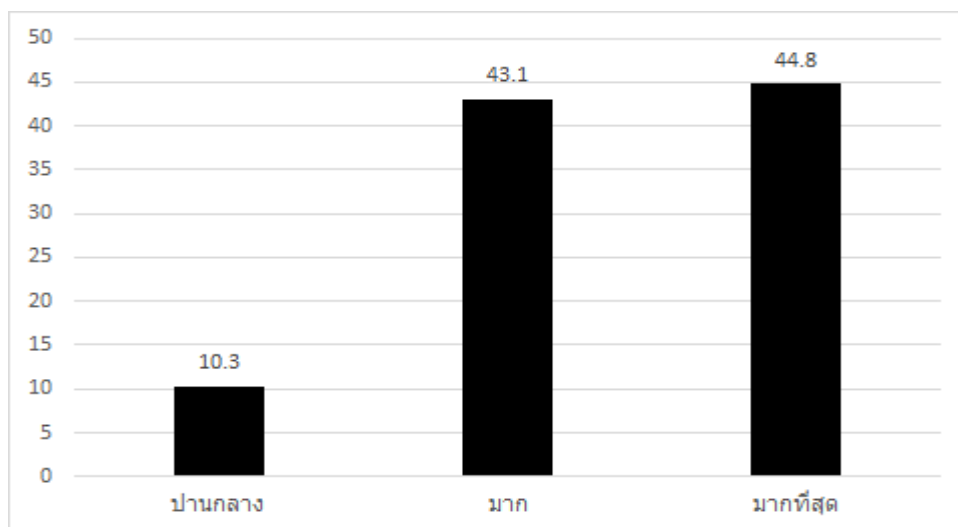
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามีความรู้ในเนื้อหาแต่ละฐานระดับปานกลางและมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความรู้ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 36.2 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความรู้ในวิถีและเรื่องราวของชุมชนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 24.1 และกลุ่มที่มีความรู้มาก คิดเป็นร้อยละ 20.7 ขณะที่กลุ่มที่มีความรู้น้อยและน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 13.8 และ 5.2 ตามลำดับ

4.2 หลังเข้าร่วมกิจกรรมท่านมีความรู้ในเนื้อหาแต่ละฐานมากน้อยเพียงใด

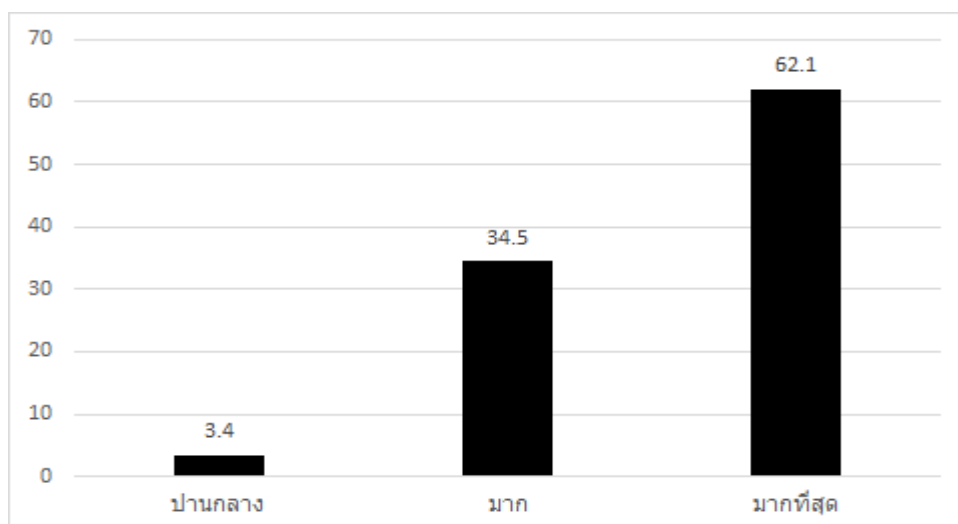
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามีความรู้ในเนื้อหาแต่ละฐานระดับมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความรู้มาก คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความรู้ในวิถีและเรื่องราวของชุมชนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.8 และกลุ่มที่มีความรู้ปานกลางและน้อย คิดเป็นร้อยละ 12.1 และ 5.2 ตามลำดับ

4.3 ท่านคิดว่าสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของท่านได้มากน้อยเพียงใด

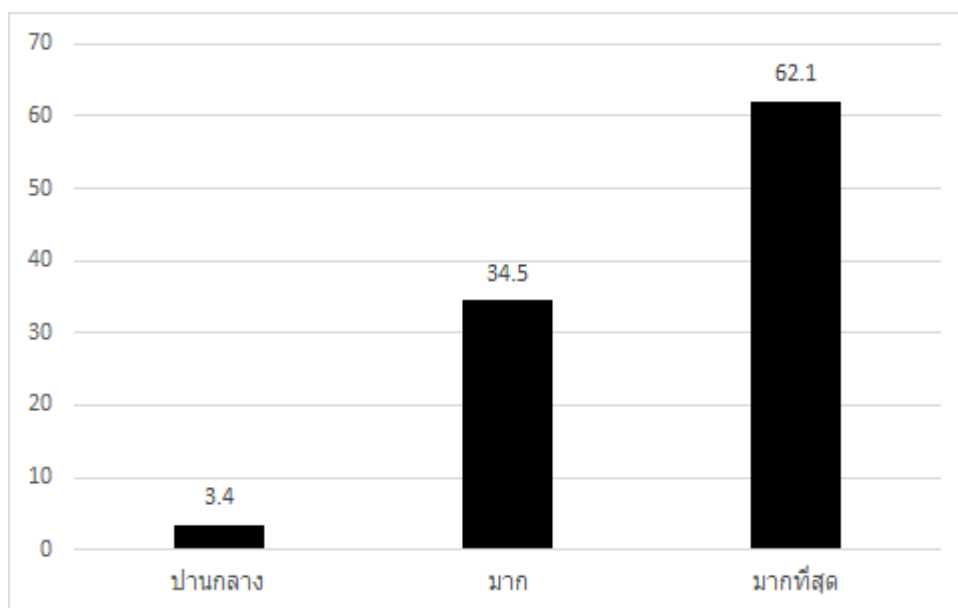
จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 57 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นที่สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความรู้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 44.8 รองลงมาคือกลุ่มที่สามารถนำความรู้ไปใช้ได้มาก คิดเป็นร้อยละ 43.1 และกลุ่มที่นำความรู้ไปใช้ได้ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 10.3

4.4 ท่านมีความพึงพอใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่ามี ความพึงพอใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มีความรู้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.1 รองลงมาคือกลุ่มที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 34.5 และกลุ่มที่พึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 3.4

4.5 การเข้าร่วมการอบรมครั้งนี้มีประโยชน์กับท่านมากน้อยเพียงใด

จากผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 58 คน ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่าเป็นประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยกลุ่มที่มองว่าได้รับประโยชน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.1 รองลงมาคือกลุ่มที่มองว่าได้รับประโยชน์จากการอบรมมาก คิดเป็นร้อยละ 34.5 และกลุ่มที่มองว่าได้รับประโยชน์จากการอบรมปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 3.4

5. หัวข้อ/กิจกรรมในฐานที่อยากเรียนรู้หรือควรเพิ่มเติม

จากข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 50 คนเกี่ยวกับหัวข้อ/กิจกรรมในฐานที่อยากเรียนรู้หรือควรเพิ่มเติมพบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

-ฐานร้านกาแฟเดอแม้ง หลายคนอยากให้มีความรู้เพิ่มเติม ได้เรียนรู้จักกาแฟหลายอย่าง วิธีการต้มกาแฟ ชิมรสชาติกาแฟ และอื่นๆ เพราะคนในครอบครัวหรือญาติปลูกกาแฟจึงสนใจ และอยากให้อาจารย์อยู่กับวิถีของชาวม้งและลัวะอย่างยั่งยืน

-หลายคนสนใจอยากเรียนรู้และเข้าใจวิถีวัฒนธรรมของชาวลัวะบ้านมณีพฤกษ์คุ้ม 2 และคุ้ม 3

-อยากให้อาจารย์จัดไปเรียนรู้และทัศนศึกษาจุดสนใจและแหล่งท่องเที่ยวของบ้านมณีพฤกษ์ ได้แก่ ดอยผาผึ้ง ถ้ำผาผึ้ง ดอยหญ้าคา เส้นทางต้นชมพูภูคา

-ฐานผ้าทอใยกล้วย ฐานตีมีด-เป่าแคน ฐานหมอฝิ่นเข็มและยาสมุนไพร ฐานปักผ้า เป็นความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวม้ง อยากให้มีเวลาในการเรียนรู้เพิ่มเติม เพราะเป็นเรื่องที่มีรายละเอียดที่น่าสนใจ ซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่ที่มาเป็นวิทยากรบอกเล่าให้ฟังก็สูงอายุนานแล้ว จึงอยากให้มีการสืบทอดความรู้เหล่านี้ไว้ต่อไป

-แต่ละฐานเรียนรู้ควรมีการพัฒนาให้มีความน่าสนใจต่อการเยี่ยมชมและทำกิจกรรมมากขึ้น

-กิจกรรมที่อยากให้เพิ่มเป็นฐานเรียนรู้ ได้แก่ กิจกรรมเกี่ยวกับเมนูอาหาร ต้นมะเขือยักษ์ การละเล่น การสอนภาษาอังกฤษ วาดรูป ร้องเพลง ทำกระดาษสา

6. หัวข้อ/กิจกรรมในฐานและการอบรมที่ควรตัดออก

จากข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบประเมินทั้งหมดมองว่าทุกฐานมีความน่าสนใจไม่ควรตัดออก

7. สิ่งสำคัญที่สุดที่ได้เรียนรู้ในกิจกรรมการอบรมค่ายยุวมัคคุเทศก์ครั้งนี้

จากข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบประเมิน มองว่าสิ่งสำคัญที่สุดที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์ครั้งนี้ คือ

- ได้ทราบข้อมูลของชุมชนและได้เรียนรู้วัฒนธรรมของชาวม้งบ้านมณีพฤกษ์คุ้ม1 มากขึ้น
“ได้ความรู้มาก และเราประทับใจมากที่ได้ทำกิจกรรมครั้งนี้”
- ทำให้ได้เรียนรู้ว่าของบางอย่างก็สามารถนำมาเป็นฐานเรียนรู้หรือดึงดูดนักท่องเที่ยวได้
- รู้ศักยภาพความพร้อมของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยว
- การกล้าแสดงออก การตรงต่อเวลา การเป็นผู้นำ การคิดวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น

8. คราวหน้าควรจัดกิจกรรมกี่วัน ควรจัดช่วงเวลาไหน สถานที่จัดกิจกรรมค่ายควรเป็นที่ใด หรือถ้าจัดกิจกรรมค่ายช่วงปิดเทอมเห็นด้วยหรือไม่

จากข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบประเมิน ได้ให้ข้อเสนอแนะ ดังนี้

- ช่วงเวลาที่ควรจัดกิจกรรมมีทั้งเสนอช่วงปิดเทอม (26 คน) วันหยุดเสาร์-อาทิตย์ (7 คน) วันธรรมดา (2 คน) ช่วงหน้าร้อนเพื่อจะได้ผจญภัย (1 คน) ช่วงใกล้ปีใหม่ (1 คน)
- สถานที่จัดกิจกรรมค่ายมีการเสนอแนะ ได้แก่ โรงเรียน (15 คน) หมู่บ้าน (5 คน) ป่าใหม่ (2 คน) เมืองน่าน (3 คน) บ้านลัวะมณีพฤกษ์คุ้ม2 (2 คน)
- จำนวนวันที่เหมาะสมจัดกิจกรรม ได้แก่ 2 วัน (13 คน) 3 วัน (12 คน) 3-5 วัน (13 คน) 7 วัน (2 คน)

9. ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

- กิจกรรมทุกฐานควรให้เด็กได้ทดลองทำมีส่วนร่วมในกิจกรรม
- ควรจัดกิจกรรมฐานเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมที่บ้านลัวะบ้าง
- ควรมีวิดีโอมาแนะนำเสนอมากกว่านี้ จะทำให้เด็กมองเห็นได้ไกล และอาจเกิดความคิดมากขึ้น
- คัดเลือกยุวมัคคุเทศก์ตัวอย่างออกมาหลังจากการฝึกอบรม
- ไม่ควรจัดกิจกรรมในฤดูฝน เพราะถ้าเดินไปทำกิจกรรมที่ฐานต่างๆ อาจทำให้เด็กป่วยได้
- มีกิจกรรมแสดงผลงานที่เด็กทดลองทำเพื่อได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน
- มีกิจกรรมให้เด็กได้ฝึกทักษะเลียนแบบการพูดแบบมัคคุเทศก์ สอบถามเด็กว่าชอบแบบไหน เด็กจะกล้าแสดงออกมากขึ้น
- อยากให้เพิ่มเวลาในการเรียนรู้ของเด็กได้ทดลองทำมากขึ้น อีกทั้งจำนวนเด็กในแต่ละกลุ่ม 5-7 คน สัดส่วนของเด็กและพี่เลี้ยงที่เหมาะสมเพื่อดูแลและกระตุ้นการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น”

-อยากให้ทางชุมชน/นักสื่อความหมายและผู้จัดค่ายเองสืบค้นข้อมูลเชิงลึก เพื่อจะได้ถ่ายทอดไปสู่
เด็กๆ และสอนเทคนิค/การพูด เพื่อให้เด็กได้ลองพูดเพื่อจะให้นักท่องเที่ยวสนใจ

-อยากให้จัดอบรมให้กับพี่ๆ มัคคุเทศก์ชุมชนเพิ่มเติม”

-อยากให้นักเรียนได้พูดมากขึ้นจะได้กล้าพูด

ความในใจจากยุวมัคคุเทศก์บ้านมณีพฤกษ์

“จะจำไปตลอด จะเอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน”

“สิ่งที่สำคัญคือสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในหมู่บ้านได้”

“สิ่งสำคัญคือ ได้ความรู้และหลายอย่างจากพี่ๆ ทุกคน”

“สิ่งสำคัญคือนำไปปฏิบัติในหมู่บ้าน”

“อยากได้นั่งสื่อเรียน”

“อยากได้ความรู้มากมาย เพราะเป็นคนไม่เก่ง”

“อยากมีการเล่นเกมเพิ่มขึ้น และฐานมากกว่านี้”

“อยากมีความรู้เกี่ยวกับยุวมัคคุเทศก์”

“อยากให้มีไกด์มาพาเที่ยว”

“อยากให้พี่ๆ ไปเที่ยวในหมู่บ้าน”

“อยากให้พี่ๆ มาทุกๆ ปี จะได้มาสอนน้องๆ รุ่นต่อไป เพราะพี่ๆ ใจดีมาก และก็สนุก”

“อยากให้พี่ๆ มาอีกครั้ง เพราะสร้างความสนุกเพลิดเพลิน”

“อยากให้มาบ่อยๆ มาทุกปี มาให้ความรู้รุ่นน้องรุ่นต่อไป เพราะพี่ๆ ใจดีมาก พูดจาดี ให้คำแนะนำ
ดี มีความช่วยเหลือ”

“อยากให้มาอีก เพราะสนุกมาก”

“ดีใจมากที่พวกพี่ๆ พาพวกหนูมาอบรมมัคคุเทศก์และได้ความรู้”

“พี่และครูที่พาไปในแต่ละฐานน่ารักมาก และครูที่อบรมในโรงเรียนก็ใจดีมาก แจกของให้พวกหนู
เยอะเลย ถ้ามีโอกาสขอให้ท่านทุกคนมาอีกนะ”

สรุปการจัดกิจกรรมพูดคุยแลกเปลี่ยนกับกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนฉัพภักษ์
วันที่ 4 ตุลาคม 2563 ณ ชุมชนฉัพภักษ์

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. รองศาสตราจารย์ ดร.นฤมล อรุโณทัย	หัวหน้าโครงการย่อย 1.5
2. นางสาวอุษา โคตรศรีเพชร	นักวิจัยผู้ช่วยโครงการย่อย 1.5
3. นายปลาเดช ณ ป้อมเพชร	นักวิจัยผู้ช่วยโครงการย่อย 1.5
4. นายสัจจงพงษ์ จินดาพล	นักวิจัยสมทบโครงการย่อย 1.5
5. นางสาวสกุลรัตน์ ยี่สกุล	นิสิตหลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคม
6. นายวิชัย กำเนิดมงคล	กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนฉัพภักษ์
7. นายชัย กำเนิดมงคล	กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนฉัพภักษ์
8. นายไชยา แซ่ท้าว	กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนฉัพภักษ์
9. นายจ่าง กำเนิดมงคล	กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนฉัพภักษ์

ประเด็นในการพูดคุย

- การประเมินศักยภาพของเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์
- แนวทางเสนอแนะสำหรับกิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์ครั้งต่อไป
- รูปแบบของสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางและจุดสนใจในชุมชนฉัพภักษ์

ข้อคิดเห็น

- การประเมินศักยภาพของเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์

พี่เลี้ยงจากคณะทำงานและพี่เลี้ยงชุมชน (กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนมณีพุกฤษ) ส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่าในภาพรวมนั้นเด็กนักเรียนโรงเรียนมณีพุกฤษที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์ส่วนใหญ่มีความตั้งใจและกระตือรือร้นดีมาก เด็กหลายคนที่มีศักยภาพที่โดดเด่น เช่นนางสาวยุวดี ยอดอ่อน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะจากบ้านมณีพุกฤษคุ้ม 2 ที่ให้ความสนใจ กระตือรือร้น และกล้าตั้งคำถามซักถามวิทยากรในแต่ละฐานได้ชัดเจน และเด็กๆ ส่วนใหญ่จดบันทึกข้อมูลกันได้ดี แต่ยังมีปัญหาในการนำเสนอที่ยังเงินอายุไม่กล้าแสดงออก

พี่เลี้ยงจากคณะทำงานและพี่เลี้ยงชุมชนได้ร่วมกันคัดเลือกเด็กที่มีศักยภาพน่าสนใจเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมในอนาคต และยังมีเด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่มีศักยภาพน่าสนใจเช่นกัน แต่เนื่องจากยังเป็นเด็กเล็กจึงจัดลำดับไว้ในรายชื่อสำรอง เพราะกิจกรรมการอบรมในขั้นต่อไป ไปนั้นจะมีหน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะยุวมัคคุเทศก์มากพอสมควร แนวทางเสนอแนะสำหรับกิจกรรมค่ายยุวมัคคุเทศก์ครั้งต่อไป

-พัฒนาความกล้าแสดงออกของเด็กให้มากขึ้น พี่เลี้ยงทุกคนเห็นด้วยกับรูปแบบการฝึกที่ปฏิบัติกันในกิจกรรมค่ายทั้งสองวันนี้ คือในลักษณะที่แบ่งเป็นกลุ่มมีพี่เลี้ยงพาเวียนไปเรียนรู้ในแต่ละฐาน

-หากมีการเชื่อมโยงกับทางโรงเรียนมณีพุกฤษแล้ว น่าจะช่วยสานต่อการพัฒนาศักยภาพของเด็กให้เป็นยุวมัคคุเทศก์ได้ดีขึ้น ที่ผ่านมามีการฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์บ้างแต่ขาดความต่อเนื่อง

- รูปแบบของสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางและจุดสนใจในชุมชนมณีพุกฤษ

-น่าจะมีการจัดทำเอกสารสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของแผ่นพับ (brochure)

-ควรต้องตรวจสอบข้อมูลที่จะพิกัดจุดสนใจแต่ละจุดให้ถูกต้อง

โครงการค่ายยุวมัคคุเทศก์บ้านมณีพฤกษ์ ครั้งที่ 2
จัดโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับโรงเรียนมณีพฤกษ์ และชุมชนบ้านมณีพฤกษ์
ณ ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
วันที่ 4-6 ธันวาคม 2564

1. หลักการและเหตุผล

คณะวิจัยโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม จังหวัดน่าน ภายใต้ชุดโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ลงพื้นที่สำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติชุมชนและเส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนมณีพฤกษ์ ทำให้เห็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนบนพื้นฐานวัฒนธรรมชนเผ่า เนื่องจากชุมชนมณีพฤกษ์มีพื้นที่ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมหลายแห่งที่มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวและจุดสนใจได้ ที่ผ่านมามีชุมชนมณีพฤกษ์ได้รับการสนับสนุนรวมถึงโอกาสความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนจากหน่วยงานหรือองค์กรภาคส่วนต่างๆ แต่ความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนกับบริบทการท่องเที่ยวของชุมชนกลับยังไม่ได้มีการสื่อสารทำความเข้าใจร่วมกันเท่าที่ควร ส่งผลให้ผู้เยี่ยมชมและนักท่องเที่ยวไม่มีโอกาสทำความรู้จักกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่หลากหลายของชุมชนมณีพฤกษ์เท่าใดนัก และชุมชนก็ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างจำกัด

จากการพูดคุยปรึกษาหารือกับชุมชน สมาชิกกลุ่มพัฒนาการท่องเที่ยว และสถาบันท้องถิ่น เช่น โรงเรียนมณีพฤกษ์ และคณะวิจัยซึ่งมีประสบการณ์ในการทดลองจัดกิจกรรมอบรมยุวมัคคุเทศก์ให้กับเด็กและเยาวชนในหลายพื้นที่ จึงได้เสนอแนวทางร่วมกันในการจัดกิจกรรมอบรมยุวมัคคุเทศก์ในชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ เพื่อกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนบ้านมณีพฤกษ์หันมาสนใจและภาคภูมิใจกับประวัติความเป็นมาและจุดสนใจต่างๆ โดยรอบชุมชนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นสื่อกลางในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสื่อสารสู่สังคมข้างนอกมากขึ้น ซึ่งได้ดำเนินการจัดค่ายครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 3-4 ตุลาคม 2563 ณ ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์1 ที่เน้นการเรียนรู้เส้นทางและจุดสนใจในวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

แต่จากสำรวจพบว่าบนดอยมณีพฤกษ์นั้นนอกจากจะมีวิถีวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์และน่าสนใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่บ้านมณีพฤกษ์1แล้ว ยังมีวิถีวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์และมีความน่าสนใจของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะด้วย โครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม โดยการสนับสนุนของสถาบันวิจัยสังคม สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับโรงเรียนมณีพฤกษ์ และชุมชนบ้านมณีพฤกษ์จึงกำหนดจัดอบรมยุวมัคคุเทศก์ในชุมชนบ้านมณีพฤกษ์2 ในวันเสาร์ที่ 4 –วันจันทร์ที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2564

ค่ายยุวมัคคุเทศก์ชุมชนบ้านมณีพุกษ์ 2 จะประกอบด้วยกิจกรรมการให้ความรู้เรื่องหลักการและทักษะการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวิถี อัตลักษณ์ และวัฒนธรรม ผสมผสานกับกิจกรรมเรียนรู้ด้านที่เกี่ยวข้อง การฝึกการทำงานกลุ่มและการนำเสนองาน การฝึกปฏิบัติจริง สลับกับกิจกรรมสนทนาการที่จะทำให้เด็กและเยาวชนทั้งมังและลัวะได้ทำความรู้จักและเรียนรู้จากกันมากขึ้น เพราะบางครั้งเด็กอยู่ในโรงเรียนเดียวกันแต่ต่างชั้นต่างห้องเรียนและต่างวัฒนธรรมก็ยังไม่ค่อยรู้จัก เรียนรู้และเข้าใจในวิถีวัฒนธรรมของกันและกัน

2. วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1) เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการและทักษะการเป็นยุวมัคคุเทศก์ ฝึกปฏิบัติการนำเสนอเพื่อเตรียมเป็นตัวแทนชุมชนในการบอกเล่าเรื่องราวแก่ผู้มาเยือน รวมทั้งนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการทำหน้าที่เป็นยุวมัคคุเทศก์นำเที่ยวภายในชุมชนของตนเอง

2) เพื่อให้เด็กและเยาวชนชุมชนบ้านมณีพุกษ์ได้ตระหนักถึงคุณค่าของประวัติความเป็นมาและวัฒนธรรมชุมชน และได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนบ้านมณีพุกษ์ เป็นการฟื้นฟูความภาคภูมิใจในวิถีวัฒนธรรมชนเผ่า

3) เพื่อให้เด็กและเยาวชนบ้านมณีพุกษ์รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม มีความคุ้นเคยกันเพื่อจะได้ติดต่อสัมพันธ์และมีบทบาทร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชนในการทำงานส่งเสริมวัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชนในอนาคต

3. ระยะเวลาและสถานที่ในการจัดกิจกรรม

ค่ายยุวมัคคุเทศก์บ้านมณีพุกษ์ 2 จะจัดขึ้นในระหว่างวันที่ 4-6 ธันวาคม 2563 ณ โรงเรียนมณีพุกษ์ และชุมชนบ้านมณีพุกษ์ 2 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

4. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายของค่ายนี้คือ เด็กและเยาวชนบ้านมณีพุกษ์ 1 และ 2 ทั้งชายและหญิง จากโรงเรียนมณีพุกษ์ จำนวน 40 คน พร้อมด้วยพี่เลี้ยงจากชุมชน รวมจำนวน 8 คน

ตารางแสดงจำนวนเยาวชน/พี่เลี้ยง/คณะผู้จัดค่าย (อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชน)

กลุ่มย่อย	จำนวนเยาวชน	จำนวนพี่เลี้ยง	คณะผู้จัดค่าย (20 คน)
1	10	2	1. นฤมล อรุโณทัย
2	10	2	2. อูษา โคตรศรีเพชร
3	10	2	3. พลาเดช ณ ป้อมเพชร
4	10	2	4. สัจจงพงษ์ จินดาพล
			5. สกฤรัตน์ ยี่สกุล
			6. ครูโรงเรียนมณีพุกษ์ 11 คน
			7. เจ้าหน้าที่สำนักวิชาทรัพยากร เกษตร 4 คน
	40	8	รวมทั้งหมด 68 คน

กระบวนการคัดเลือกเด็กและเยาวชนเข้าร่วมการอบรมยุวมัคคุเทศก์ครั้งนี้ ในเบื้องต้นคณะวิจัยและคณะครูของโรงเรียนมณีพุกษ์ได้พูดคุยปรึกษาหารือว่าจะมีการดำเนินการโดยคณะครูโรงเรียนมณีพุกษ์พิจารณาคัดเลือกตัวแทนเด็กและเยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - มัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยมีเกณฑ์พื้นฐานการคัดเลือกเด็กและเยาวชนเข้าร่วมการอบรมยุวมัคคุเทศก์ ดังนี้

- 1) เป็นเยาวชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านมณีพุกษ์ 1, 2, 3 และกำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนมณีพุกษ์
- 2) เป็นเยาวชนที่สนใจเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนและกระตือรือร้นในการเป็นยุวมัคคุเทศก์/บอกเล่าเรื่องราว
- 3) เป็นลูกหลานในครัวเรือนเกษตรกร หรือมีประสบการณ์ มีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องเกษตรกรรมชุมชน
- 4) พ่อแม่หรือผู้ปกครองยินยอมและเต็มใจให้บุตรหลานเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว

5. ขั้นตอนในโครงการ

- 1) วางแผนและปรึกษาหารือการจัดกิจกรรม ประสานงานเรื่องสถานที่ กิจกรรม บุคลากร/วิทยากร จัดทำร่างกำหนดการ จัดเตรียมอาหารรวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 2) คัดเลือกเยาวชนบ้านมณีพุกษ์ที่มีความสนใจในงานฟื้นฟูวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวชุมชน จำนวน 40 คน
- 3) ประสานงานกับภาคร่วมจัดและพี่เลี้ยงในชุมชนบ้านมณีพุกษ์เพื่อเตรียมการนัดหมาย และกำหนดการเดินทาง รวมทั้งเตรียมสานต่อความร่วมมือหลังจากที่กิจกรรมจบสิ้นลงแล้ว
- 4) จัดกิจกรรม “ค่ายยุวมัคคุเทศก์บ้านมณีพุกษ์” เป็นเวลา 2 วัน ในช่วงวันที่ 5-6 ธันวาคม 2564
- 5) สรุปเนื้อหาของค่าย ประเมินการจัดกิจกรรม วิเคราะห์ถึงผลที่ได้รับ รวมทั้งเสนอแนะแนวทางส่งเสริมกิจกรรมยุวมัคคุเทศก์บ้านมณีพุกษ์ในอนาคต

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เด็กและเยาวชนบ้านมณีพุกษ์เรียนรู้และฝึกปฏิบัติเรื่องการเป็นยุวมัคคุเทศก์ร่วมกับเพื่อนๆ และหันมาให้ความสนใจเรื่องการพัฒนาประวัติศาสตร์ชุมชนและวัฒนธรรม
- 2) เด็กและเยาวชนบ้านมณีพุกษ์เกิดการรวมกลุ่มและมีบทบาทในการทำงานร่วมกับคนในชุมชนในการสนับสนุนการฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมชุมชนบ้านมณีพุกษ์

7. กำหนดการค่ายยุวมัคคุเทศก์

วัน/เวลา	กิจกรรม	สถานที่
วันเสาร์ที่ 4 ธันวาคม	-คณะวิจัยสำรวจฐานเรียนรู้เตรียมความพร้อมแต่ละจุดสนใจชุมชนมณีพุกษ์ 2 และนัดหมายพูดคุยกับวิทยากรและพี่เลี้ยง -คณะวิจัยนัดหมายจัดพูดคุยกับกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนมณีพุกษ์ 2	ชุมชนบ้านมณีพุกษ์
วันอาทิตย์ที่ 5 ธันวาคม	กิจกรรมค่ายวันแรก	
08.30-09.15 น.	ลงทะเบียน รับเอกสาร/ป้ายชื่อ และถ่ายภาพเดี่ยว	ห้องประชุมร.ร.
09.15-09.30 น.	แนะนำโครงการยุวมัคคุเทศก์เด็กเล โดย รศ.ดร.นฤมล อรุโณทัย	ห้องประชุมร.ร.

วัน/เวลา	กิจกรรม	สถานที่
	กล่าวต้อนรับ โดย ผอ.สมศักดิ์ จิตตรง	
09.30-10.00 น.	กิจกรรมทำความรู้จัก/สร้างความสัมพันธ์/แบ่งกลุ่ม /สร้างกติกาค่ายร่วมกัน	ห้องประชุมร.ร.
10.00-10.30 น.	-ความสำคัญของการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ และทักษะสำคัญที่ต้อง เรียนรู้	ห้องประชุมร.ร.
10.30-12.00 น.	-งานกลุ่มและการนำเสนอ	ห้องประชุมร.ร.
12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	โรงอาหาร
13.00-16.00 น.	เดินเวียน 4 ฐานเพื่อฝึกเป็นยุวมัคคุเทศก์ ฐานที่ 1 บ้านดั้งเดิม(พี่หาญ+ยายหล้า ยอดออน+พี่เลี้ยงชุมชน) ฐานที่ 2 บ้านลัวะจำลองเพื่อการท่องเที่ยว (พี่เลี้ยงชุมชน) ฐานที่ 3 ลานกางเต็นท์และการท่องเที่ยว (เรวัตร์+พี่เลี้ยงชุมชน) ฐานที่ 4 บ้านจ๊กसान (พี่เลี้ยงชุมชน)	ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์2
16.00-18.00 น.	นำเสนอ สรุปรงานและผลการเรียนรู้จากช่วงบ่าย	หอประชุมหมู่บ้าน
18.00 น.	เยาวชนบ้านมณีพฤกษ์ 2 และ 3 แยกย้ายกันเดินทางกลับบ้าน เยาวชนบ้านมณีพฤกษ์ 1 เดินทางกลับบ้านโดยรถรับ-ส่ง	
วันอาทิตย์ที่ 4 ตุลาคม	กิจกรรมค่ายวันที่สอง	
08.30-12.30 น.	เดินเวียน 4 ฐานเพื่อฝึกเป็นยุวมัคคุเทศก์ ฐานที่ 1 บ้านไม้กระดานและสวนกาแฟ (เลี้ยงชุมชน) ฐานที่ 2 บ้านนิทานและเรื่องเล่าชาวลัวะ (พี่เลี้ยงชุมชน) ฐานที่ 3 บ้านเครื่องมือเก็บหาล่าสัตว์ (พี่เลี้ยงชุมชน) ฐานที่ 4 หมอพิธีกรรมและศาลเจ้าของชุมชน (พี่เลี้ยงชุมชน)	ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์2
12.30-13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	หอประชุมหมู่บ้าน
13.30-15.00 น.	เรียนรู้แผนที่ชุมชน	หอประชุมหมู่บ้าน
15.00-17.00 น.	นำเสนอ/สรุปรงาน ประเมินการอบรมยุวมัคคุเทศก์ และวางแผนขั้นต่อไป	
17.00 น.	เยาวชนบ้านมณีพฤกษ์ 2 และ 3 แยกย้ายกันเดินทางกลับบ้าน เยาวชนบ้านมณีพฤกษ์ 1 เดินทางกลับบ้านโดยรถรับ-ส่ง	

โครงการ “ไกด์น้อยชวนเที่ยวสร้างสรรค์ ณ บ้านมณีพุกษ์”

จัดโดยโรงเรียนมณีพุกษ์ และชุมชนบ้านมณีพุกษ์ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
ร่วมกับสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กันยายน-ธันวาคม 2564

หลักการและเหตุผล

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม จังหวัดน่าน ได้เลือกชุมชนมณีพุกษ์ เป็นหนึ่งในพื้นที่วิจัยและพัฒนาการท่องเที่ยว แต่เนื่องจากสถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19¹ คณะวิจัยไม่สามารถจะลงพื้นที่ดำเนินการวิจัยและการจัดกิจกรรมตามที่วางแผนไว้ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2563 และสถานการณ์กลับมารุนแรงขึ้นในช่วงเดือนกรกฎาคม 2564 ส่งผลกระทบให้เกิดความไม่แน่นอนอย่างต่อเนื่อง จึงเปลี่ยนแผนมาเน้นการทำงานผ่านระบบออนไลน์ โดยการทำงานประสานกับกลุ่มสนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่

กระบวนการทำงานคือนักวิจัยที่มกลางเป็นที่เลี้ยง นำเสนอมุมมอง แนวคิดและประสบการณ์จากการทำงานด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับชุมชนท้องถิ่น แล้วส่งต่อเครื่องมือ เช่น การคัดเลือกประเด็นหรือหัวข้อที่น่าสนใจ วิธีการเข้าถึงและเข้าใจวิถีและบริบทชุมชนเป้าหมาย วิธีการเก็บข้อมูล โดยเน้นการทำงานกับเด็กและเยาวชน ผู้รู้ผู้อาวุโส และหน่วยงานท้องถิ่น เช่น โรงเรียน วัด กลุ่มองค์กรต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้อง กับชุมชน และในทางปฏิบัติ ก็พยายามหนุนเสริมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่มีบทบาทและโอกาสในการริเริ่มสร้างสรรค์กิจกรรมตามความต้องการและความสนใจ โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กิจกรรม “ไกด์น้อยชวนเที่ยวสร้างสรรค์ ณ บ้านมณีพุกษ์” ประกอบด้วยกระบวนการทำงานส่งเสริมบทบาทคนรุ่นใหม่ในการเป็นนักวิจัยชุมชน สร้างศักยภาพพี่เลี้ยงเยาวชนและประสานทำกิจกรรมกับเด็กและเยาวชนที่คัดเลือก ในขณะที่ทีมกลางมีบทบาทในการให้ความรู้เรื่องหลักการและทักษะการเป็นนักสื่อความหมายชุมชนบ้านมณีพุกษ์ การให้โจทย์เป็นรายสัปดาห์ และให้แนวทางในการฝึกปฏิบัติในการเก็บข้อมูลด้วยตนเองจากการทำความเข้าใจกับข้อมูลในเชิงลึกของครอบครัว ชุมชน และบริบทที่เกี่ยวข้องกับ

¹ คณะวิจัยไม่สามารถจะลงพื้นที่ดำเนินการวิจัยและการจัดกิจกรรมตามที่วางแผนไว้ได้ในช่วงปีที่ 2 (กุมภาพันธ์-ตุลาคม 2563) และได้ปรับเปลี่ยนกิจกรรมบางส่วนมาดำเนินการในปีที่ 3 ได้แก่ การพัฒนากิจกรรม/โปรแกรม/สื่อการท่องเที่ยว สำหรับชุมชนเป้าหมาย ซึ่งวางแผนไว้ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มิถุนายน 2564 และการทดลองนำร่องกิจกรรม/รูปแบบการท่องเที่ยว ซึ่งวางแผนไว้ในช่วงเดือนกรกฎาคม 2564

ท้องถิ่น ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวิถี ทัศนคติ และวัฒนธรรม ผสมผสานกับการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ วิถีเกษตรกรรมโดยชุมชน และมีการนัดหมายประชุม สื่อสาร นำเสนอ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และ ถอดบทเรียนผ่านระบบออนไลน์และสื่อสังคม อาทิ Zoom Cloud Meeting, Line Application, Facebook

วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1) เพื่อกระตุ้นและพัฒนาศักยภาพของเยาวชนคนรุ่นใหม่สู่บทบาทนักวิจัยชุมชนและพี่เลี้ยงเยาวชน
- 2) เพื่อสร้างพื้นที่เรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งฝึกความกล้าแสดงออกผ่านการใช้พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์
- 3) เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและเยาวชนกับผู้รู้ผู้อาวุโสในการทำกิจกรรมในชุมชนอย่างมีส่วนร่วมด้วยเครื่องมือด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม
- 4) เพื่อเตรียมเยาวชนและผู้สนใจให้พร้อมในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม เมื่อการท่องเที่ยวจังหวัดน่านเปิดขึ้นมาอีกครั้ง

กลุ่มเป้าหมาย

เด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ ตำบลอบ อำเภอดงช้าง เชื่อมโยงการทำงานกับผู้รู้ผู้อาวุโส ในชุมชน และผู้ที่สนใจในการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม โดยมีภาคีเครือข่ายคือ หน่วยงานและสถาบันการศึกษาท้องถิ่น และโครงการการพัฒนาต้นแบบธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ แบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่จังหวัดน่าน ที่ดำเนินงานโดยสำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กำหนดการกิจกรรม ในช่วงเดือนกันยายน-เดือนธันวาคม 2564

- 1) ให้เยาวชนนำโจทย์หรือหัวเรื่อง และทำกิจกรรมตามแนวทางในตารางด้านล่าง โดยอาจจะดัดแปลงเพิ่มเติมหัวเรื่องและกิจกรรมได้ตามความเหมาะสม
- 2) รูปถ่ายต้องเขียนบรรยายสั้นๆ ว่าทำไมถ่ายรูปนี้ ถ่ายที่ไหน เวลาไหน รูปนั้นคืออะไร แล้วลง FB “ไกดน้อยมณีพฤกษ์” และนัดคุย นำเสนอกับพี่ๆ ทีมกลางเป็นระยะๆ

หัวเรื่อง	กิจกรรม
สำรวจจุดสนใจตามร่างเส้นทางท่องเที่ยวมณีพฤกษ์ และแนะนำ “ที่เที่ยวบ้านฉัน” (สัปดาห์ที่ 1-2 ของเดือนกันยายน)	-นักวิจัยชุมชนชักชวนเด็กและเยาวชนที่ได้รับการคัดเลือกจำนวน 10 คน ทดลองสำรวจจุดสนใจตามร่างเส้นทางท่องเที่ยวมณีพฤกษ์ก่อนเข้าร่วมการอบรมออนไลน์ -นักสื่อความหมายชุมชน -ถ่ายรูปจุดสนใจที่เป็นภาพตัวแทน และทดลองนำเสนอเรื่องเล่า “หนึ่งคนหนึ่งจุดสนใจ” -รับฟังคำแนะนำเทคนิคเบื้องต้นเกี่ยวกับ “เรื่องเล่าผ่านภาพถ่าย” เช่น ภาพถ่ายนั้นต้องการสื่อสารอะไร สิ่งที่ควรนำเสนอในภาพถ่าย -แนวทางการเก็บข้อมูลเชิงลึกเพื่อทำความรู้จักรายละเอียดจุดสนใจนั้นๆ เช่น คน วัตถุ สิ่งของ กิจกรรม ขั้นตอนที่เกี่ยวข้อง -แนะนำ “ที่เที่ยวบ้านฉัน” จำนวน 1 จุดสนใจที่เด็กและเยาวชนอยากนำเสนอคนภายนอก

หัวเรื่อง	กิจกรรม
	-ถ่ายคลิปวิดีโอความยาว 2-3 นาทีที่ประกอบจุดสนใจและที่เกี่ยวของของตนเอง
<p>“อาหารจานโปรด” และ “สิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้” (สัปดาห์ที่ 3-4 ของเดือนกันยายน)</p>	<p>“อาหารจานโปรด”</p> <ul style="list-style-type: none"> -สืบค้นว่า “อาหารและขนมอะไร” ในบ้านของตนเองที่เป็นเมนูเอกลักษณ์ของชาวมณีพฤษ์ (คุ้ม1 เอกลักษณ์ของชาวม้ง คุ้ม2 เอกลักษณ์ของชาวลัวะ) และเป็นจานโปรดจานอร่อยของคนในครอบครัว -ถ่ายรูปมาจำนวน 10 รูป และนำเสนอเรื่องเล่า -ใช้วัตถุดิบอะไรบ้าง เก็บหาได้จากในชุมชนหรือไม่ หรือต้องซื้อมาจากที่ไหน -ชื่ออาหารและวัตถุดิบในภาษาพื้นเมืองและภาษาม้ง/ลัวะ -ขั้นตอนการทำ วิธีการเก็บหา วิธีการปรุง -มีสูตรหรือเคล็ดลับเด็ดที่แตกต่างจากที่อื่นหรือไม่ -สืบทอดมาจากไหนหรือใคร -เมนูนี้ทำกินในโอกาสทั่วไป หรือในพิธีกรรมอะไร ช่วงเดือนไหน -นอกจากคนในครอบครัวเราแล้วมีคนอื่น ๆ ในชุมชนมณีพฤษ์ทำได้หรือไม่ คนที่ยังทำได้ชื่อ-นามสกุลอะไร <p>“สิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้”</p> <ul style="list-style-type: none"> -สืบค้นว่า “สิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้อะไร” ในบ้านของตนเองที่มีความน่าสนใจให้เรียนรู้และเป็นเอกลักษณ์ของชาวมณีพฤษ์ที่อยากอวดคนภายนอก -ถ่ายรูปมาจำนวน 10 รูป และนำเสนอเรื่องเล่า -ชื่อเรียกภาษาพื้นเมืองและภาษาม้ง/ลัวะ -มีมาตั้งแต่เมื่อไร -วัตถุดิบทำมาจากอะไร -ใช้สำหรับทำอะไร โอกาสไหน -อดีตสืบทอดการทำมาจากไหน จากใคร -ปัจจุบันยังมีการสืบทอดกันหรือไม่ ใครบ้างที่ยังทำเป็น ชื่อ-นามสกุลอะไร
<p>“เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย” และ “ดนตรีและการละเล่น” (สัปดาห์ที่ 1-2 ของเดือนตุลาคม)</p>	<p>“เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย”</p> <ul style="list-style-type: none"> -สืบค้นว่า “เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย” ที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาวม้ง/ลัวะบ้านมณีพฤษ์และของปู่ย่าตายาย พ่อแม่มีลักษณะอย่างไร -ถ่ายรูปมาจำนวน 10 รูป และนำเสนอเรื่องเล่า หรือถ้าไม่มีรูปถ่าย ให้วาดรูปบรรยายสีตามที่ปู่ย่าตายายเล่าให้ฟัง -แบ่งเป็นความแตกต่างชุดเครื่องแต่งกายเพศชาย เพศหญิง -ชื่อเรียกชุด หรือเครื่องแต่งกายแต่ละส่วนในภาษาพื้นเมือง และภาษาม้ง/ลัวะ เช่น เสื้อ กางเกง โสร่ง กระโปรง ผ้าถุง -สีสันทันเสื้อผ้าเพศชาย เพศหญิง -มีชื่อเรียกกลดลายภาษาพื้นเมืองและภาษาม้ง/ลัวะหรือไม่ -ในอดีตปู่ย่าตายายมีการทอผ้าเองหรือไม่ ถ้ามีสืบทอดมาจากไหน หรือใคร ปัจจุบันได้มาจากไหน

หัวเรื่อง	กิจกรรม
	<p>-เครื่องประดับการแต่งกายมีหรือไม่ แต่ละชิ้นมีความหมายอะไรหรือไม่ เรียกว่าอะไร เช่น กำไล กระเป่า</p> <p>-เสื้อผ้าของชนเผ่านี้สวมใส่ในโอกาสไหนบ้าง</p> <p>“ดนตรีและการละเล่น”</p> <p>-สืบค้นว่า “การละเล่น” ดั้งเดิมของชาวม้ง/ลัวะมีอะไรบ้าง</p> <p>-ถ้ามีโอกาสถ่ายรูปหรือคั่นหารูปภาพมาอ้างอิงประกอบ และนำเสนอเรื่องเล่า</p> <p>-ชื่อเรียกการละเล่นภาษาพื้นเมืองและภาษาม้ง/ลัวะ</p> <p>-มีวิธีการเล่นอย่างไร ต้องมีอุปกรณ์ประกอบหรือไม่</p> <p>-ปัจจุบันยังมีการแสดงดนตรีและการละเล่นแบบนั้นหรือไม่</p> <p>-เล่นหรือแสดงในโอกาสไหน</p> <p>-ใครในชุมชนที่สามารถเล่นหรือทำอุปกรณ์นั้นได้</p>
<p>ที่เที่ยวในชุมชน (สัปดาห์ที่ 3-4 ของเดือนตุลาคม)</p>	<p>-สืบค้นว่า “ที่เที่ยวในชุมชน” ที่สามารถพาเดินเข้าไปเที่ยวเองได้ที่ไหนบ้าง</p> <p>-ถ่ายรูปมาจำนวน 10 รูป และนำเสนอเรื่องเล่า</p> <p>-แต่ละแห่งมีความน่าสนใจอย่างไรบ้าง เช่น เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน เป็นพื้นที่เก็บหา มีอะไรให้ดูบ้าง</p> <p>-คนภายนอกหรือนักท่องเที่ยวจะเข้าไปเยี่ยมชมได้หรือไม่ อย่างไร</p> <p>-กิจกรรมน่าสนใจที่สามารถทำได้</p>
<p>ของดีในชุมชน (สัปดาห์ที่ 1-2 ของเดือนพฤศจิกายน)</p>	<p>-สืบค้นว่า “ของดีในชุมชน” ที่น่าสนใจสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึกมีอะไรบ้าง</p> <p>-ถ่ายรูปมาจำนวน 10 รูป และนำเสนอเรื่องเล่า</p> <p>-ใช้วัตถุดิบอะไร เก็บหาได้จากในชุมชนหรือไม่ หรือต้องซื้อมาจากที่ไหน</p> <p>-ชื่อเรียกภาษาพื้นเมืองและภาษาม้ง/ลัวะ</p> <p>-ขั้นตอนการทำ วิธีการเก็บหา</p> <p>-สืบทอดมาจากไหนหรือใคร</p> <p>-คนที่ยังทำได้ชื่อ-นามสกุลอะไร</p> <p>-คนภายนอกหรือนักท่องเที่ยวจะเข้าไปเยี่ยมชมหรือลงมือทำได้หรือไม่ อย่างไร</p>
<p>ทดลองทำกิจกรรมท่องเที่ยว (สัปดาห์ที่ 3-4 ของเดือนพฤศจิกายน)</p>	<p>-ทดลองทำกิจกรรมท่องเที่ยวตามเส้นทางและจุดสนใจ</p> <p>ลองสมมุติว่าพานักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมชุมชน จะมีโปรแกรมอย่างไรบ้าง มีกิจกรรมอะไร จะบอกเล่าเรื่องราวอะไร จะให้ชิมขนมหรืออาหารอะไรบ้าง (ทำเป็นวิดีโอคลิป)</p>
<p>แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (สัปดาห์ที่ 1 ของเดือนธันวาคม)</p>	<p>-แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับชุมชนห้วยสะแดง</p>
<p>ทดลองของจริง (สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนธันวาคม)</p>	<p>-ลองพานักท่องเที่ยวทำกิจกรรมตามโปรแกรมที่ออกแบบและวางแผนไว้</p>
<p>สรุปบทเรียน (สัปดาห์ที่ 3-4 ของเดือนธันวาคม)</p>	<p>-ประเมินสิ่งที่ได้เรียนรู้และทดลองทำ การหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น และต่อยอดหรือสร้างสรรค์เพิ่มเติมจากสิ่งที่มีอยู่</p>

สรุปการอบรมออนไลน์โครงการ “ละอ่อนชวนเที่ยวสร้างสรรค์ ฅ บ้านห้วยสะแตง”

จัดโดยโรงเรียนเพียงหลวง7 และชุมชนบ้านห้วยสะแตง ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

ร่วมกับสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรกฎาคม-ธันวาคม 2564

ในกระบวนการอบรมออนไลน์นั้น คณะวิจัยได้ขอความร่วมมือให้โรงเรียนคัดเลือกเด็กที่มีความสนใจมาจำนวน 10 คน เพื่อติดต่อสื่อสารกันโดยออกแบบกิจกรรมอบรมออนไลน์รายสัปดาห์ตามรากฐานวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมของชุมชน ให้เด็กได้ไปสำรวจ ซักถาม พูดคุย กับผู้รู้ผู้อาวุโส ถ่ายรูป ถ่ายคลิป แล้วนำมาฝึกการเล่าเรื่องหรือสื่อความหมายในช่วงวันหยุดเสาร์หรืออาทิตย์ประมาณ 3 ชั่วโมง เพื่อไม่ส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนในวันและเวลาปกติ โดยมีคณะวิจัยและกลุ่มสนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนช่วยแนะนำ ซักถาม และกระตุ้นให้เด็กมีพัฒนาการเล่าเรื่อง

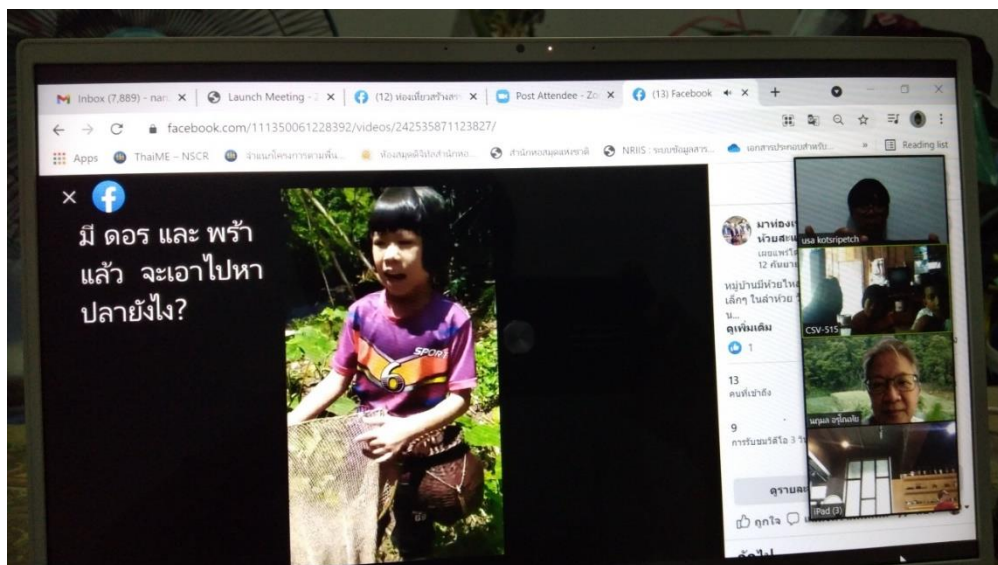
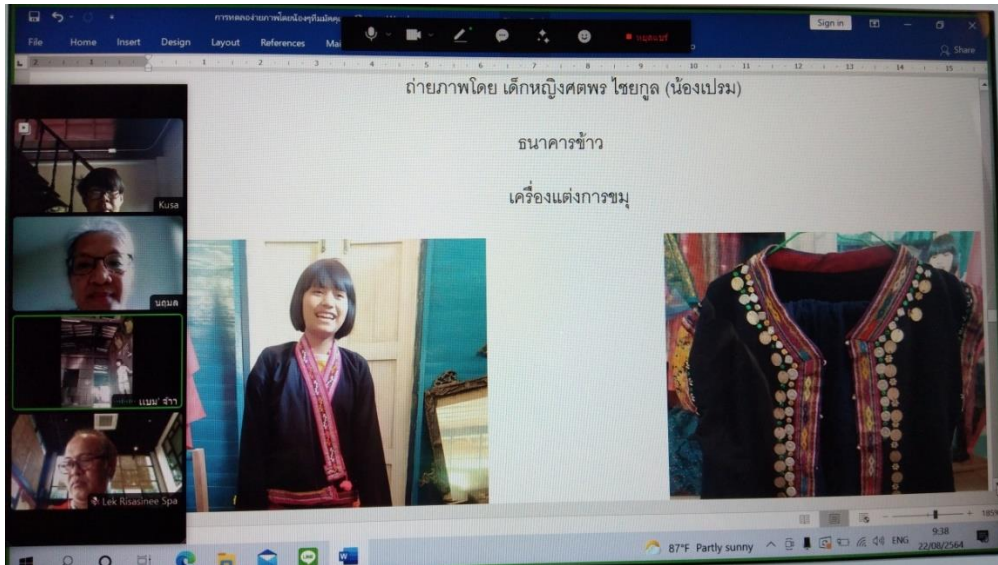
ในการอบรมยุวมัคคุเทศก์ออนไลน์นั้น คณะวิจัยได้พยายามดำเนินกระบวนการต่างๆ คล้ายกับการอบรมในสถานที่จริง ทั้งการสร้างความรู้ความคุ้นเคยและทำความเข้าใจกับความถนัดและความสามารถของเด็ก เช่น เด็กบางคนถนัดและมีความชอบกิจกรรมสันตนาการออกกำลังกาย บางคนชอบวาดภาพ บางคนชอบแต่งกลอน บางคนชอบภาษาอังกฤษ บางคนชอบใช้ระบบแอปพลิเคชันเช่น Tiktok ในช่วงแรกจึงพยายามกระตุ้นให้เด็กๆ ได้แสดงออกตามความชอบและความถนัดของตนเองก่อนแล้วจึงค่อยๆ ใส่ข้อมูลในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และบทบาทของยุวมัคคุเทศก์ลงไป

ภาพบรรยากาศในช่วงการอบรมออนไลน์

ผลงานการบ้านบางส่วนในการอบรมออนไลน์ของเด็กโรงเรียนเพียงหลวง 7 ที่คณะวิจัยพยายามทำความเข้าใจว่าเด็กชอบอะไร เช่น การวาดรูป แล้วค่อยสอดแทรกเนื้อหาให้เด็กเก็บข้อมูลมาแล้วเรื่องผ่านรูปถ่าย

เด็กๆ นำการบ้านที่เป็นภาพถ่ายและคลิปวิดีโอมานำเสนอและรับฟังคำแนะนำติชมจากคณะวิจัยผ่านการพูดคุยออนไลน์

นอกจากนั้น คณะวิจัยได้พยายามพัฒนาบทบาทของเยาวชนคนรุ่นใหม่เป็นนักวิจัยชุมชนและมาทำหน้าที่ในการสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลและประเด็นที่ยังขาดหรือต้องตรวจสอบข้อมูล และเป็นพี่เลี้ยงให้กับเด็กๆ ที่มาร่วมกิจกรรม ทั้งการพาไปสำรวจ ถ่ายรูป และสอบถามข้อมูลจากผู้รู้ผู้อาวุโสในชุมชนตามเส้นทางและจุดสนใจท่องเที่ยวของชุมชนห้วยสะแตงที่คณะวิจัยได้พัฒนาขึ้น ทำให้มีการเติมเต็มข้อมูลและเด็กๆ ก็มีโอกาสดูแลเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชุมชนของตนเองมากขึ้น รวมทั้งคณะวิจัยและกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยสะแตงและโรงเรียนเพียงหลวง 7ฯ ได้มีการประสานนัดหมายพาเด็กๆ ที่อบรมยุวมัคคุเทศก์ออนไลน์ไปทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดูงานของยุวมัคคุเทศก์โรงเรียนจุมปีที่จะมาเป็นไกด์พาเที่ยวที่วัดภูมินทร์ แต่เนื่องจากเด็กๆ จากโรงเรียนเพียงหลวง 7ฯ ติตการกิจการสอบวัดผลจึงไม่ได้เดินทางมาเรียนรู้ดูงาน

พี่เลี้ยงชุมชนพาเด็กไปทำกิจกรรมและคิดเรื่องราวหรือคอนเทนต์มานำเสนอผ่านรูปภาพและคลิปวิดีโอ

การทดลองถ่ายภาพโดยน้องๆที่มีคุณศุภศักดิ์น้อย
โรงเรียนพิทยทรวง ๙๑ บ้านห้วยสะแดง ตำบลรอบ อำเภอสูงช้าง จังหวัดน่าน

ภาพที่ ๑ ตำบารบ้านห้วยสะแดง
ถ่ายโดยน้องเฟรช เด็กหญิงภัทรวรรณ แสนธิ

ภาพที่ ๒ ศูนย์วัฒนธรรมชนเผ่าชนู
ถ่ายโดย น้องโบว์ เด็กหญิงณัฐธิดา แปงคำใส

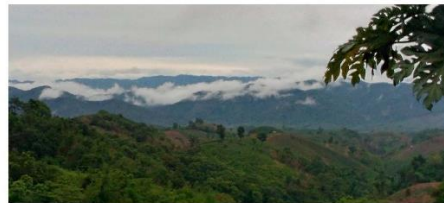
ภาพถ่ายที่ ๓ รั้วกำแพงพิทยทรวง ๙๑ บ้านห้วยสะแดง
ถ่ายโดย น้องฮาวา เด็กหญิงพิชญ์ชฎี สุขถาวร

ภาพถ่ายที่ ๔ อนุสาวรีย์บ้านห้วยสะแดง
ถ่ายโดย น้องจูน เด็กหญิงจิรภัทร สิมะนาว

ภาพถ่ายที่ ๕ โรงเรียนพิทยทรวง
ถ่ายโดย น้องต้นน้ำ เด็กหญิงสุชาดา ปวงสุข

ภาพถ่ายที่ ๖ ธรรมชาติบ้านห้วยสะแดง
ถ่ายโดย น้องกันต์ เด็กชายกรวิชณ์ แปงคำใส

ภาพถ่ายที่ ๖ อนุสาวรีย์บ้านห้วยสะแดง
ถ่ายโดย น้องเปรม เด็กหญิงศศพร ไชยกุล

ภาพถ่ายที่ ๘ อังคารบ้านห้วยสะแดง
ถ่ายโดย น้องมะนิ เด็กชายพงษ์พิชญ์ พงษ์ธนานันต์

ตัวอย่างภาพถ่ายจากฝีมือของเด็กๆที่เข้าร่วมอบรมออนไลน์ตามคู่มือเส้นทางและจุดสนใจที่คณะวิจัยพัฒนาขึ้น

รายชื่อนักเรียนโรงเรียนเพียงหลวง 7 ในทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี
ที่เข้าร่วมการอบรมยุวมัคคุเทศก์ออนไลน์

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล (ชื่อเล่น)	ชั้น	อายุ (ปี)
1	เด็กหญิงณัฐกานต์ แปะคำใส (ออน)	ประถมศึกษาปีที่ 6	12
2	เด็กหญิงศตพร ไชยกุล (เปรม)	ประถมศึกษาปีที่ 6	12
3	เด็กหญิงพิชมณัฐ สุขถาวร (ฮาวา)	ประถมศึกษาปีที่ 6	12
4	เด็กหญิงจิรภัทร สีมะนาว (จูน)	ประถมศึกษาปีที่ 5	11
5	เด็กชายพงษ์พิชญ์ พงษ์ธนานันต์ (นะโม)	ประถมศึกษาปีที่ 5	11
6	เด็กชายยศกร นาเพ็ญ (ยศ)	ประถมศึกษาปีที่ 5	11
7	เด็กชายกรวิษณ์ แปะคำใส (กัน)	ประถมศึกษาปีที่ 4	10
8	เด็กหญิงสุชาดา ปวงสุข (ต้นน้ำ)	ประถมศึกษาปีที่ 4	10
9	เด็กหญิงณัฐธัญญา แปะคำใส (โบว์)	ประถมศึกษาปีที่ 4	10
10	เด็กหญิงภัทรวรรณ แสนธิ (เฟรช)	ประถมศึกษาปีที่ 4	10

โครงการ “ละอ่อนชวนเที่ยวสร้างสรรค์ ณ บ้านห้วยสะแดง”

จัดโดยโรงเรียนเพียงหลวง7 และชุมชนบ้านห้วยสะแดง ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

ร่วมกับสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรกฎาคม-ธันวาคม 2564

หลักการและเหตุผล

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม จังหวัดน่าน ได้เลือกชุมชนห้วยสะแดง เป็นหนึ่งในพื้นที่วิจัยและพัฒนาการท่องเที่ยว แต่เนื่องจากสถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19² คณะวิจัยไม่สามารถจะลงพื้นที่ดำเนินการวิจัยและการจัดกิจกรรมตามที่วางแผนไว้ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2563 และสถานการณ์กลับมารุนแรงขึ้นในช่วงเดือนกรกฎาคม 2564 ส่งผลกระทบให้เกิดความไม่แน่นอนอย่างต่อเนื่อง จึงเปลี่ยนแผนมาเน้นการทำงานผ่านระบบออนไลน์ โดยการทำงานประสานกับกลุ่มสนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่

กระบวนการทำงานคือนักวิจัยทีมกลางเป็นที่เลี้ยง นำเสนอมุมมอง แนวคิดและประสบการณ์จากการทำงานด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับชุมชนท้องถิ่น แล้วส่งต่อเครื่องมือ เช่น การคัดเลือกประเด็นหรือหัวข้อที่น่าสนใจ วิธีการเข้าถึงและเข้าใจวิถีและบริบทชุมชนเป้าหมาย วิธีการเก็บข้อมูล โดยเน้นการทำงานกับเด็กและเยาวชน ผู้รู้ผู้อาวุโส และหน่วยงานท้องถิ่น เช่น โรงเรียน วัด กลุ่มองค์กรต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับชุมชน และในทางปฏิบัติ ก็พยายามหนุนเสริมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่มีบทบาทและโอกาสในการริเริ่มสร้างสรรค์กิจกรรมตามความต้องการและความสนใจ โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กิจกรรม “ละอ่อนชวนเที่ยวสร้างสรรค์ ณ บ้านห้วยสะแดง” ประกอบด้วยกระบวนการทำงานส่งเสริมบทบาทคนรุ่นใหม่ในการเป็นนักวิจัยชุมชน สร้างศักยภาพที่เลี้ยงเยาวชนและประสานทำกิจกรรมกับเด็กและเยาวชนที่คัดเลือก ในขณะที่ทีมกลางมีบทบาทในการให้ความรู้เรื่องหลักการและทักษะการเป็นนักสื่อสารความหมายชุมชนบ้านห้วยสะแดง การให้โจทย์เป็นรายสัปดาห์ และให้แนวทางในการฝึกปฏิบัติในการเก็บข้อมูลด้วยตนเองจากการทำความเข้าใจกับข้อมูลในเชิงลึกของครอบครัว ชุมชน และบริบทที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวิถี อัตลักษณ์ และวัฒนธรรม ผสมผสานกับการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรมโดยชุมชน และมีการนัดหมายประชุม สื่อสาร นำเสนอ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และถอดบทเรียนผ่านระบบออนไลน์และสื่อสังคม อาทิ Zoom Cloud Meeting, Line Application, Facebook

---

² คณะวิจัยไม่สามารถจะลงพื้นที่ดำเนินการวิจัยและการจัดกิจกรรมตามที่วางแผนไว้ได้ในช่วงปีที่ 2 (กุมภาพันธ์-ตุลาคม 2563) และได้ปรับเปลี่ยนกิจกรรมบางส่วนมาดำเนินการในปีที่ 3 ได้แก่ การพัฒนากิจกรรม/โปรแกรม/สื่อการท่องเที่ยวสำหรับชุมชนเป้าหมาย ซึ่งวางแผนไว้ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มิถุนายน 2564 และการทดลองนำร่องกิจกรรม/รูปแบบการท่องเที่ยว ซึ่งวางแผนไว้ในช่วงเดือนกรกฎาคม 2564

วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 5) เพื่อกระตุ้นและพัฒนาศักยภาพของเยาวชนคนรุ่นใหม่สู่บทบาทนักวิจัยชุมชนและพี่เลี้ยงเยาวชน
- 6) เพื่อสร้างพื้นที่เรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งฝึกความกล้าแสดงออกผ่านการใช้พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์
- 7) เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและเยาวชนกับผู้รู้ผู้อาวุโสในการทำกิจกรรมในชุมชนอย่างมีส่วนร่วมด้วยเครื่องมือด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม
- 8) เพื่อเตรียมเยาวชนและผู้สนใจให้พร้อมในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรมเมื่อการท่องเที่ยวจังหวัดน่านเปิดขึ้นมาอีกครั้ง

กลุ่มเป้าหมาย

เด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านห้วยสะแตง ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง เชื่อมโยงการทำงานกับผู้รู้ผู้อาวุโสในชุมชน และผู้สนใจในการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม โดยมีภาคีเครือข่ายคือ หน่วยงานและสถาบันการศึกษาท้องถิ่น และโครงการการพัฒนาต้นแบบธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่จังหวัดน่าน ที่ดำเนินงานโดยสำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กำหนดการกิจกรรม ในช่วงเดือนกรกฎาคม-เดือนธันวาคม 2564

- 3) ให้เยาวชนนำโจทย์หรือหัวเรื่อง และทำกิจกรรมตามแนวทางในตารางด้านล่าง โดยอาจจะดัดแปลงเพิ่มเติมหัวเรื่องและกิจกรรมได้ตามความเหมาะสม
- 4) รูปถ่ายต้องเขียนบรรยายสั้นๆ ว่าทำไมถ่ายรูปนี้ ถ่ายที่ไหน เวลาไหน รูปนั้นคืออะไร แล้วลง FB “มาท่องเที่ยวสร้างสรรค์กันที่บ้านห้วยสะแตง” และนัดคุย นำเสนอกับพี่ๆ ทีมกลางเป็นระยะๆ

หัวเรื่อง	กิจกรรม
อาหารจานโปรด (สัปดาห์ที่ 1-2 ของเดือนสิงหาคม)	<ul style="list-style-type: none"> -สืบค้นว่า “อาหารและขนมอะไร” ในบ้านของตนเองที่เป็นเมนูเอกลักษณ์ของชาวห้วยสะแตงและเป็นจานโปรดจานอร่อยของคนในครอบครัว -ถ่ายรูปมาจำนวน 10 รูป และนำเสนอเรื่องเล่า -ใช้วัตถุดิบอะไรบ้าง เก็บหาได้จากในชุมชนหรือไม่ หรือต้องซื้อมาจากที่ไหน -ชื่ออาหารและวัตถุดิบในภาษาพื้นเมืองและภาษาขมุ -ขั้นตอนการทำ วิธีการเก็บหา วิธีการปรุง -มีสูตรหรือเคล็ดลับเด็ดที่แตกต่างจากที่อื่นหรือไม่ -สืบทอดมาจากไหนหรือใคร -เมนูนี้ทำกินในโอกาสทั่วไป หรือในพิธีกรรมอะไร ช่วงเดือนไหน -นอกจากคนในครอบครัวเราแล้วมีคนอื่นๆ ในชุมชนห้วยสะแตงทำได้หรือไม่ คนที่ยังทำได้ชื่อ-นามสกุลอะไร
สิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ (สัปดาห์ที่ 3-4 ของเดือนสิงหาคม)	<ul style="list-style-type: none"> -สืบค้นว่า “สิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้อะไร” ในบ้านของตนเองที่มีความน่าสนใจให้เรียนรู้และเป็นเอกลักษณ์ของชาวห้วยสะแตงที่อยากอวดคนภายนอก -ถ่ายรูปมาจำนวน 10 รูป และนำเสนอเรื่องเล่า -ชื่อเรียกภาษาพื้นเมืองและภาษาขมุ

หัวเรื่อง	กิจกรรม
	<ul style="list-style-type: none"> -มีมาตั้งแต่เมื่อไร -วัตถุประสงค์ทำมาจากอะไร -ใช้สำหรับทำอะไร โอกาสไหน -อดีตสืบทอดการทำมาจากไหน จากใคร -ปัจจุบันยังมีการสืบทอดกันหรือไม่ ใครบ้างที่ยังทำเป็น ชื่อ-นามสกุลอะไร
เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย (สัปดาห์ที่ 1-2 ของเดือนกันยายน)	<ul style="list-style-type: none"> -สืบค้นว่า “เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย” ที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาวชุมชนบ้านห้วยสะแตง และของปู่ย่าตายาย พ่อแม่มีลักษณะอย่างไร -ถ่ายรูปมาจำนวน 10 รูป และนำเสนอเรื่องเล่า หรือถ้าไม่มีรูปถ่าย ให้วาดรูปบรรยายสี ตามที่ปู่ย่าตายายเล่าให้ฟัง -แบ่งเป็นความแตกต่างชุดเครื่องแต่งกายเพศชาย เพศหญิง -ชื่อเรียกชุด หรือเครื่องแต่งกายแต่ละส่วนในภาษาพื้นเมือง และภาษาขมุ เช่น เสื้อผ้าถุง ไส้รุ่ง -สีเส้นเสื้อผ้าเพศชาย เพศหญิง -มีชื่อเรียกกลดลายภาษาพื้นเมืองและภาษาขมุหรือไม่ -ในอดีตปู่ย่าตายายมีการทอผ้าเองหรือไม่ ถ้ามีสืบทอดมาจากไหน หรือใคร ปัจจุบันได้มาจากไหน -เครื่องประดับการแต่งกายมีหรือไม่ แต่ละชิ้นมีความหมายอะไรหรือไม่ เรียกว่าอะไร เช่น กำไล สไบ -เสื้อผ้าของชนเผ่านี้สวมใส่ในโอกาสไหนบ้าง
ดนตรีและการละเล่น (สัปดาห์ที่ 3-4 ของเดือนกันยายน)	<ul style="list-style-type: none"> -สืบค้นว่า “การละเล่น” ดั้งเดิมของชาวห้วยสะแตงมีอะไรบ้าง -ถ้ามีโอกาสถ่ายรูปหรือคันทรรูปภาพมาอ้างอิงประกอบ และนำเสนอเรื่องเล่า -ชื่อเรียกการละเล่นภาษาพื้นเมืองและภาษาขมุ -มีวิธีการเล่นอย่างไร ต้องมีอุปกรณ์ประกอบหรือไม่ -ปัจจุบันยังมีการแสดงดนตรีและการละเล่นแบบนี้หรือไม่ -เล่นหรือแสดงในโอกาสไหน -ใครในชุมชนที่สามารถเล่นหรือทำอุปกรณ์นั้นได้
ที่เที่ยวในชุมชน (สัปดาห์ที่ 1-2 ของเดือนตุลาคม)	<ul style="list-style-type: none"> -สืบค้นว่า “ที่เที่ยวในชุมชน” ที่พาเดินเข้าไปเที่ยวเองได้ที่ไหนบ้าง -ถ่ายรูปมาจำนวน 10 รูป และนำเสนอเรื่องเล่า -แต่ละแห่งมีความน่าสนใจอย่างไร เช่น เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน เป็นพื้นที่เก็บหา มีอะไรให้ดูบ้าง -คนภายนอกหรือนักท่องเที่ยวจะเข้าไปเยี่ยมชมได้หรือไม่ อย่างไร -กิจกรรมน่าสนใจที่สามารถทำได้
ของดีในชุมชน (สัปดาห์ที่ 3-4 ของเดือนกันยายน)	<ul style="list-style-type: none"> -สืบค้นว่า “ของดีในชุมชน” ที่น่าสนใจสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึก มีอะไรบ้าง -ถ่ายรูปมาจำนวน 10 รูป และนำเสนอเรื่องเล่า -ใช้วัตถุดิบอะไร เก็บหาได้จากในชุมชนหรือไม่ หรือต้องซื้อมาจากที่ไหน

หัวเรื่อง	กิจกรรม
	<ul style="list-style-type: none"> -ชื่อเรียกภาษาพื้นเมืองและภาษาขมุ -ขั้นตอนการทำ วิธีการเก็บหา -สืบทอดมาจากไหนหรือใคร -คนที่ยังทำได้ชื่อ-นามสกุลอะไร -คนภายนอกหรือนักท่องเที่ยวจะเข้าไปเยี่ยมชมหรือลงมือทำได้หรือไม่ อย่างไร
ทดลองทำกิจกรรมท่องเที่ยว (สัปดาห์ที่ 1-2 ของเดือนพฤศจิกายน)	<ul style="list-style-type: none"> -ทดลองทำกิจกรรมท่องเที่ยวตามเส้นทางและจุดสนใจ ลองสมมุติว่าพนักท่องเที่ยวนมาเยี่ยมชมชุมชน จะมีโปรแกรมอย่างไรบ้าง มีกิจกรรมอะไร จะบอกเล่าเรื่องราวอะไร จะให้ชิมขนมหรืออาหารอะไรบ้าง (ทำเป็นวิดีโอคลิป)
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (สัปดาห์ที่ 3-4 ของเดือนพฤศจิกายน)	<ul style="list-style-type: none"> -แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวกับชุมชนนิพฤษ
ทดลองของจริง (สัปดาห์ที่ 1-2 ของเดือนธันวาคม)	<ul style="list-style-type: none"> -ลองพนักท่องเที่ยวกิจกรรมตามโปรแกรมที่ออกแบบและวางแผนไว้
สรุปทเรียน (สัปดาห์ที่ 3-4 ของเดือนธันวาคม)	<ul style="list-style-type: none"> -ประเมินสิ่งที่ได้เรียนรู้และทดลองทำ การหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น และต่อยอดหรือสร้างสรรค์เพิ่มเติมจากสิ่งที่มีอยู่

ภาคผนวก ก

สรุปประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

เพื่อพิจารณาระดมความเห็นเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ชุมชน

ในโครงการ “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรมในจังหวัดน่าน”

วันที่ 20 ธันวาคม 2564 เวลา 13.00-15.30 น. ณ ห้องประชุมชั้น 2 ริสาลินี สปา แอนด์ รีสอร์ท จังหวัดน่าน

3. ช่วงแรก -การสรุปผลผลิตและการดำเนินโครงการ

โครงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม ดำเนินงานโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นโครงการภายใต้ชุดโครงการ “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์น่านและอันดามัน” ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 โครงการนี้สนใจศึกษาและใช้แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตร (Agro-tourism) โดยการให้ความสำคัญของวัฒนธรรมในนิยามของเรื่องการบอกเล่า การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน ผ่านการทดลองลงมือ ซึ่งโครงการย่อยนี้ได้ดำเนินการสำรวจชุมชนเกษตรกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดูงานและการสำรวจชุมชนที่จะพิจารณาคัดเลือกรวมทั้งหมดจำนวน 23 แห่ง แล้วคัดเลือกชุมชนที่เหมาะสมกับการวิจัยด้วยหลักเกณฑ์ PARSAR ได้ชุมชนเป้าหมายจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์1 (ม้ง) 2) ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์2 (ลัวะ) 3) ชุมชนบ้านห้วยสะแตง (ขมุ) และ4) ชุมชนบ้านท่าทางหลวง แต่สามารถดำเนินการเก็บข้อมูลได้จริงใน 3 ชุมชนแรก

การคัดเลือกชุมชนเป้าหมาย

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์/การท่องเที่ยวโดยชุมชน

-ความเหมาะสม

การมีส่วนร่วม - Participation

มีความพร้อม/ผู้นำ-
Readiness-Leadership

การมีสำนึกเรื่องส่วนรวม - Awareness

การเข้าถึงชุมชน - Access

การมีของดีในชุมชน - Resources

การมีผู้รู้/ผู้ให้ข้อมูล- Sources

1.1 โครงการได้ทำอะไร

จากการเก็บข้อมูลวัฒนธรรมและประวัติของชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้ง 3 แห่ง ทำให้เห็นรากเหง้าที่เข้มแข็ง และภูมิปัญญาที่เคยหาอยู่หากินกับธรรมชาติได้อย่างดี แต่การเปลี่ยนวิถีไปสู่พืชเชิงเดี่ยวเป็นทั้งเหตุและผลของความไม่มั่นคงด้านชุมชนและสิ่งแวดล้อม อุตลักษณ์ชุมชนชาติพันธุ์เริ่มเลือนหาย และคนรุ่นใหม่แสวงหาอาชีพนอกชุมชน ขณะที่การท่องเที่ยวเริ่มเข้ามาสู่วิถีชุมชน ชาวบ้านบางชุมชนยังไม่เข้าใจว่าการท่องเที่ยวเป็นดาบสองคมที่อาจสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ รวมถึงผลกระทบที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตประจำวันที่มีค่าของชุมชน ดังนั้น โครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรมจึงค้นหาคำตอบว่าจะช่วยชุมชนได้อย่างไร

คณะวิจัยจึงมองปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว คือ หนึ่ง เจ้าของบ้านหรือคนในชุมชน ที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวต้องมีความเข้าใจและภาคภูมิใจในคุณค่าของวิถีวัฒนธรรมตนเอง เราจึงต้องสืบค้นว่าวัฒนธรรม/เกษตรกรรมเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างไร และ สอง นักท่องเที่ยว ได้เรียนรู้และเห็นคุณค่าของวิถีชุมชนชาติพันธุ์

โดยคำตอบในการทดลองการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรมนี้จำเป็นต้องคำนึงถึง 3 ส่วน ได้แก่

- 1) ให้โอกาสชุมชนได้บอกเล่าเรื่องราวของตัวเอง และเกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งสองฝ่าย
- 2) สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาเพิ่มขึ้นในชุมชน และเห็นวิถีชีวิตในด้านต่างๆ
- 3) มีการทดลอง-ลงมือทำให้เกิดความรู้สึกและประสบการณ์ที่ลึกซึ้งกว่า ชม-ชิม-ช้อป-แฮะ
จุดเน้นของโครงการคือ
  - 1) **ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมคิดและร่วมทำ**
  - 2) **หาของดี จุดสนใจในชุมชน** สิ่งที่ชุมชนอยากนำเสนอและให้คนนอกได้เรียนรู้
  - 3) **บันทึกเรื่องราว พัฒนาโปรแกรมให้คนภายนอก/นักท่องเที่ยว** เข้ามาเรียนรู้/สัมผัสวิถีชีวิตวัฒนธรรม อดทนุผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ ให้เข้าใจวิถีชีวิตเกษตรกรรม
- 4) **นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย** –สนใจในความเป็นท้องถิ่น สนใจเรียนรู้/มาสัมผัสประสบการณ์ทางวัฒนธรรมชุมชน

1.2 ขั้นตอนและวิธีการทำงาน

สรุปขั้นตอนการทำงานของโครงการคือ

- 1) **การเก็บรวบรวมข้อมูลวิถีเกษตรกรรมและวัฒนธรรมชุมชน** เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรุ่น เพราะผู้รู้ในชุมชนเป็นผู้อาวุโสที่มักจะไม่ได้มีการจดบันทึก ในขณะที่คนรุ่นใหม่คุ้นเคยกับคอมพิวเตอร์และสื่อใหม่ๆ
- 2) **การร่วมกำหนดจุดสนใจและออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชุมชนและวิถีเกษตรกรรม** เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นแล้ว คณะวิจัยได้กำหนดจุดสนใจและออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวโดยให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบและให้ความเห็น

- 3) การร่างคู่มือเส้นทางและจุดสนใจเพื่อประกอบพัฒนาการสื่อความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชน คณะวิจัยได้นำข้อมูลมาเรียบเรียงเป็นเส้นทางและจุดสนใจแยกรายชุมชน มีประวัติความเป็นมาของชุมชน ในแต่ละจุดสนใจจะมีข้อมูลเชื่อมโยงวิถีวัฒนธรรมของชาติพันธุ์
- 4) การวางแผน เตรียมการ และดำเนินงานฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์เพื่อเป็นนักสื่อความหมายรุ่นใหม่ วางแผนการเรียนรู้/ไกการนำเสนอ/เล่าเรื่องตามทุนวัฒนธรรม-เกษตรกรรมของชุมชน โดยเน้นบทบาทของผู้รู้ผู้อาวุโสในชุมชน เชื่อมโยงกับกิจกรรมฐานเรียนรู้ของเยาวชน
- 5) การพัฒนา Facebook “ไกด์น้อยมณีพลุกษ์” และ “มาท่องเที่ยวสร้างสรรค์ กันที่บ้านห้วยสะแดง” เพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารที่เยาวชนจะได้ทดลองถ่ายภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเขียนคำบรรยายประกอบ

เส้นทางและจุดสนใจที่พัฒนาในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ลัวะ และขมุ

หมู่บ้านมณีพลุกษ์ 1
ด.งอบ อ.ทุ่งช้าง น่าน
(ชาวม้ง)

หมู่บ้านมณีพลุกษ์ 2
ด.งอบ อ.ทุ่งช้าง น่าน
(ชาวลัวะ)

หมู่บ้านห้วยสะแดง
ด.งอบ อ.ทุ่งช้าง น่าน
(ชาวขมุ)

ชุมชน-วัฒนธรรม

- การพัฒนาเส้นทางเดินในชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเกษตร-วัฒนธรรม
- การนำเอาประวัติท้องถิ่นมาสร้างสรรค์การเรียนรู้
- การเน้นความหลากหลายทางวัฒนธรรม-ชาติพันธุ์

ตารางแสดงจุดเด่นของชุมชนที่สามารถพัฒนาเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้

	มณีพลุกษ์ 1	มณีพลุกษ์ 2	ห้วยสะแดง
คุณลักษณะชุมชน	ชาติพันธุ์ม้ง	ชาติพันธุ์ลัวะ	ชาติพันธุ์ขมุ
ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม	สวนผักผลไม้ สวนกาแฟ อินทรีย์ แปลงข้าวไร่ และเกษตรกรรมอื่นๆ	ไร่หมุนเวียนและการดูแลข้าวไร่ สมุนไพร และพืชผักผสมผสานในแปลงข้าวไร่	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง/สวนผสม การแปรรูปผลไม้และชา แปลงข้าวไร่ และข้าวเหนียวพันธุ์พื้นเมือง
การเชื่อมโยงกับจุดท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีชื่อเสียง	ดอยมณีพลุกษ์ ดอยผาผึ้ง ถ้ำผาผึ้ง สวนชมพูกา น้ำตกน้ำเป็น เขาหัวล้าน ป่าดงแซ่ ฯลฯ		ลานกางเต็นท์/หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสะแดง จุดผ่อนปรนชายแดนไทย-ลาว (ห้วยสะแดง-เชียงฮ่อน)
ความพยายามหวนคืนวิถีเกษตรกรรมอินทรีย์และรักษาสมดุลธรรมชาติ	การรักษาพันธุ์ข้าวไร่และพืชผักผลไม้พันธุ์ดั้งเดิมที่ทนทานต่อโรค การปลูกกาแฟระบบอินทรีย์ที่สามารถทดแทนรายได้จากพืชผลการเกษตรแบบเชิงเดี่ยวและช่วยรักษาสมดุลธรรมชาติของผืนป่าเพราะปลูกกาแฟได้เริ่มเงาไม้ใหญ่		การรักษาพื้นที่ข้าวไร่อินทรีย์ การรักษาพื้นที่ป่าชุมชนและมิกัดการใช้สอยอย่างยั่งยืน เช่น การเก็บลูกตำ

	มณีพฤกษ์ 1	มณีพฤกษ์ 2	ห้วยสะแดง
คุณลักษณะชุมชน	ชาติพันธุ์ม้ง	ชาติพันธุ์ลัวะ	ชาติพันธุ์ขมุ
กิจกรรมจากวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์	การตีมีด-ป่าแคน การปักผ้า การทอผ้าใยกล้วย การทำห้วย (อาหารดั้งเดิม) การทำเครื่องจักสาน การรักษาพยาบาลพื้นบ้าน	การบำรุงรักษาไร้หมุนเวียน และพืชพันธุ์ในไร่ การทำเครื่องจักสาน การทำสวนผสม	การเก็บลูกตาว การทำอาหารในลำห้วย การทำไร่ข้าวพื้นเมือง การทำเครื่องจักสาน การทำอาหารจากวัตถุดิบท้องถิ่น
ประเพณีสำคัญ	ประเพณีปีใหม่ม้ง	ประเพณีการกินสลัดหรือพิธีสู่ขวัญข้าวที่มีขบวนแห่พิ	ประเพณีเซ่นไหว้เจ้าหลวงกรมสาร
ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้ว	การผลิตกาแฟทั้งแบบโบราณและสมัยใหม่ ผ้าปัก ผ้าใยกล้วย อาหารสูตรดั้งเดิมของม้ง	เริ่มมีการผลิตกาแฟสมัยใหม่	เริ่มมีการพัฒนาเครื่องจักสานเพื่อขายนักท่องเที่ยว
การรวมกลุ่มในชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอก	มีการรวมกลุ่มหลวมๆ โดยได้รับการสนับสนุนส่งเสริมด้านการพัฒนาต่อยอดทักษะอาชีพจากหน่วยงานและสถาบันการศึกษาหลายแห่ง	ยังไม่มีมีการรวมกลุ่มชัดเจนภายในหมู่บ้าน แต่เข้าร่วมกลุ่มและกิจกรรมกับมณีพฤกษ์ 1	เริ่มรวมกลุ่มท่องเที่ยวโดยจะนำวิถีวัฒนธรรมมาทำการท่องเที่ยว ได้รับการสนับสนุนจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งมหาวิทยาลัย

สรุปผลผลิตที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีดังนี้

ชุมชน	ผลผลิต
ชุมชนม้ง บ้านมณีพฤกษ์1	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่างคู่มือเส้นทางท่องเที่ยวและจุดสนใจชุมชนมณีพฤกษ์ 1 และแผนที่ 2. ตัวอย่างกิจกรรมสร้างสรรค์และลงมือทำ 3. การอบรมค่ายยุวมัคคุเทศก์ 4. การพัฒนาช่องทางสื่อสาร Facebook “ไกด์น้อยมณีพฤกษ์”
ชุมชนลัวะ บ้านมณีพฤกษ์2	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่างคู่มือเส้นทางท่องเที่ยวและจุดสนใจชุมชนมณีพฤกษ์ 2 และแผนที่ 2. ตัวอย่างกิจกรรมสร้างสรรค์และลงมือทำ 3. การอบรมค่ายยุวมัคคุเทศก์ร่วมกับบ้าน 1
ชุมชนขมุ บ้านห้วยสะแดง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่างคู่มือเส้นทางท่องเที่ยวและจุดสนใจชุมชนห้วยสะแดง และแผนที่ 2. ตัวอย่างกิจกรรมสร้างสรรค์และลงมือทำ 3. การอบรมยุวมัคคุเทศก์ออนไลน์ 4. การพัฒนาช่องทางสื่อสาร Facebook “มาท่องเที่ยวสร้างสรรค์ กันที่บ้านห้วยสะแดง”

1. เส้นทางและจุดสนใจหมู่บ้านม้ง มณีพฤกษ์

บ้านมณีพฤกษ์ 1

กิจกรรมสร้างสรรค์ผ้าปักม้ง

- เรียนรู้ลวดปักม้ง
  - เลือกสีผ้าปัก สีสายปัก
  - ออกแบบลวดปักร่วมกัน สผสมผสานเป็นลวดใหม่
- ลงมือออกแบบตัวอักษรและปักเป็นชื่อบุคคล หรือ คำศัพท์ต่างๆ

เส้นทางศึกษาธรรมชาติโดยผ้าม้ง

เรียนรู้การหาอาหารกินกับป่า/ พืชสมุนไพรต่างๆ และนำมา ทำอาหารและทำยาบำรุงกำลัง

สรุป

ชมกันเที่ยว... ขุนนางม้งบ้านมณีพฤกษ์	1
บ้านมณีพฤกษ์	4
กิจกรรมปลูกข้าวและปลูกพืชสวนเมือง	23
ชุดที่ 1 บ้านม้งม้ง	27
ชุดที่ 2 บ้านม้งม้ง	31
ชุดที่ 3 บ้านม้งม้ง	35
ชุดที่ 4 บ้านม้งม้ง	39
ชุดที่ 5 บ้านม้งม้ง	43
ชุดที่ 6 บ้านม้งม้ง	47
ชุดที่ 7 บ้านม้งม้ง	51
ชุดที่ 8 บ้านม้งม้ง	55
ชุดที่ 9 บ้านม้งม้ง	59
ชุดที่ 10 บ้านม้งม้ง	63
ชุดที่ 11 บ้านม้งม้ง	67
ชุดที่ 12 บ้านม้งม้ง	71
ชุดที่ 13 บ้านม้งม้ง	75
ชุดที่ 14 บ้านม้งม้ง	79

รวม: 100 คน

เตรียมผู้บ่อกล้ารุ่นใหม่ผ่านค่ายยุวมัคคุเทศก์ -นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เข้าร่วมจำนวน 41 คน ระยะเวลา 2 วัน

ตัวอย่างผลผลิตของชุมชนม้ง บ้านมณีพฤกษ์ 1

2. เส้นทางและจุดสนใจหมู่บ้านลัวะ มณีพฤกษ์ 2

บ้านมณีพฤกษ์ 2

กิจกรรมสร้างสรรค์หุ่นจิ๋วเผ่าไร่

- รู้จักวิถีการไถนของชาวลัวะ เช่น มะยียบแย็บ หุ่นโลกา
- เรียนรู้และลงมือทำหุ่นจิ๋ว
  - เรียนรู้วิธีมัดหุ่นจิ๋วจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ฟางข้าว เปลือกข้าวโพดแห้ง
  - เลือกวัสดุตกแต่ง เช่น ลูกเต๋อย เศษผ้าสีอื่น นมพรม

เส้นทางศึกษาเรียนรู้ไร่หมุนเวียน

เรียนรู้วิถีไร่หมุนเวียน/ การดูแลแปลงอาหารและการเก็บหนามาประกอบอาหาร

ตัวอย่างผลผลิตของชุมชนลัวะ บ้านมณีพฤกษ์ 2

3. เส้นทางและจุดสนใจหมู่บ้านขมุ ห้วยสะแดง
 ชาย - พิธีกรรมและความสะดวกที่เชื่อมโยงกับวิถีเกษตรกรรม (ปลูกข้าวไร่ และเลี้ยงหมู) ชาว - เมฆท้อเงิน ถั่วหมักและลูกตำลึง

กิจกรรมสร้างสรรค์ไม้กวาดจิ๋ว

- เรียนรู้จักต้นกกและขั้นตอนการทำไม้กวาด
  - เลือกรูปแบบไม้กวาด เป็นแบบโบราณ หรือแบบทรงช้าง
  - ออกแบบวาดลายสีบนเส้นเชือกมัดควดร่วมกับกลุ่มแม่บ้าน
- ลงมือทำไม้กวาดจิ๋ว

กิจกรรมสร้างสรรค์เมนูตำรับถั่วเน่า

- เรียนรู้จักตำรับถั่วเน่า
  - ส่วนผสม และลงมือทำ
- สร้างสรรค์เมนูต่างๆ จากถั่วเน่า เช่น ถั่วเน่าย่างไฟ ถั่วเน่าทอดกรอบ ตำหอย และอื่นๆ

การอบรมออนไลน์

ในสถานการณ์ Covid-19 เตรียมพร้อมเด็กและเยาวชน ชาวหมู่บ้านห้วยสะแดงเป็นนักสื่อความหมายรุ่นใหม่ ผ่านช่องทางออนไลน์ Zoom Meeting และ Line Video Call ในช่วงวันหยุด และฝึกการเผยแพร่ผลงาน เช่น รูปถ่าย ภาพวาด คลิปวิดีโอ ผ่านเพจ Facebook

เมนูเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน?

ตัวอย่างผลผลิตของชุมชนขมุ บ้านห้วยสะแดง

4. ช่วงที่สอง การแลกเปลี่ยนมุมมองและแนวคิดในการสานต่อการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ของชุมชน

ช่วงที่สองเป็นการแลกเปลี่ยนมุมมองและคิดจากผู้เข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับผลที่ได้จากโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ 3 ชุมชน 6 เส้นทาง จะนำไปสานต่ออย่างไร หนุนเสริมการทำงานข้ามภาคส่วนกันอย่างไร จึงขอรับฟังความคิดเห็นว่าควรทำอย่างไรต่อไปประเด็นปรึกษาหารือดังนี้

- 1) การทดลองเส้นทางปลະจุดสนใจท่องเที่ยวสร้างสรรค์เชิงเกษตรกรรม เพื่อปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นและดึงเอาศักยภาพของชุมชนออกมาได้มากขึ้น
- 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยงกับวิถีเกษตร การระดมสมองทดลองกิจกรรม
- 3) การเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยว การวางแผนเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียงและขยายเครือข่ายสู่ระดับที่กว้างขึ้น ฯลฯ ประสานความร่วมมือระดับตำบล และขยายเป็นอำเภอ จังหวัด และกลุ่มจังหวัดต่อไป
- 4) การพัฒนาการศึกษาชุมชนและแนวปฏิบัติที่จะป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว ข้อตกลงหรือแนวปฏิบัติที่จะป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวในระดับเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวร่วมกันต่อไป

- 5) การพัฒนานโยบายและวางแผนในระดับท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สร้างสรรค์และยั่งยืน
การพัฒนานโยบายและวางแผนในระดับท้องถิ่น/จังหวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวรวมถึงวิถี
วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

รองศาสตราจารย์ ดร.นฤมล อรุโณทัย ได้ร่วมแลกเปลี่ยนมุมมองและแนวคิดในการสานต่อการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ของชุมชน ดังนี้

- แม้กำลังจะปิดโครงการ แต่ได้มองเห็นแนวทางเสริมต่อจากงานที่ได้ดำเนินการไว้ โดยมีส่วนหนึ่งที่คณะวิจัยมองเห็นช่องทางคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ อาจจะช่วยในเรื่องการศึกษาวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ของพืชท้องถิ่น พืชป่าสมุนไพรในป่า ที่ชาวบ้านมีภาษาถิ่นในการเรียกและใช้กัน โดยนำความรู้ที่นำมาและเชิญอาจารย์ทางพฤกษศาสตร์และชาติพันธุ์เข้ามาร่วมศึกษา ซึ่งคิดว่าส่วนนี้ทางทีมวิจัยอยากจะทำต่อ โดยอาจจะเป็นงานวิจัยเล็กๆ หรือเป็นกิจกรรม เพราะเรายังไม่แน่ใจว่าจะขอต่อเป็นโครงการใหญ่หรือไม่
- การเชื่อมต่อศักยภาพ เช่น DNYC ที่อพท.ทำนั้นก็ดีที่มีการเชื่อมต่อ 3 ช่วงวัย คือ ช่วงวัยผู้สูงอายุที่เริ่มชราแต่ยังมีความรู้ ช่วงวัยกลางที่มีพลังแต่น้อยคนมาก และรุ่นเด็กอยู่ในโรงเรียน ซึ่งจะทำอย่างไรให้เติบโตตามีวิสัยทัศน์และมีศักยภาพทันทีที่รับต่อจากรุ่นอาวุโสและรุ่นกลาง ด้านเรื่องของกฎกติกาต่างๆ เป็นเรื่องควรดำเนินการให้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน
- คณะวิจัยมองเรื่องการท่องเที่ยวเกษตรสร้างสรรค์นี้ต้องแยกตัวเองจาก Mass tourism เราไปคุยกับชุมชน และเสนอให้ชุมชนเป็นคนเลือกนักท่องเที่ยว ไม่ใช่ให้นักท่องเที่ยวมาเลือกชุมชน นักท่องเที่ยว

คุณภาพ เขามาด้วยเป้าหมายบางอย่าง และในส่วนของ U2T ในโครงการหนึ่งมหาวิทยาลัยหนึ่ง ตำบล ภายใต้สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน (CUSAR) ที่ดำเนินการในพื้นที่ตำบลอบกก็สามารถสานต่อกันได้สนิท แล้วก็กำลังขยายไปทั้งอำเภอทุ่งช้าง

ผศ.ดร.ธัญศิรินทร์ ณ น่าน สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน (CUSAR) ได้ร่วมแลกเปลี่ยนมุมมองและแนวคิดในการสานต่อการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ของชุมชนไว้ ดังนี้

- ขณะนี้ได้ทำงานกับอีกแหล่งทุนหนึ่งคือ TEATA ที่สนใจการท่องเที่ยวแบบลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และเรามีทีมวิจัยทำงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทำแหล่งผลผลิตออร์แกนิก แล้วส่งให้กับโรงแรม ร้านอาหาร ร้านกาแฟต่างๆ เช่น ร้านกาแฟเอราบิก้า โวร่า บ้านน่าน หากเชื่อมโยงผลผลิตของเครือข่ายเกษตรกรแล้วมีการรับรองมาตรฐาน และส่งให้ผู้ประกอบการสร้างสรรค์เมนู ทาง TEATA จึงมองต่อว่าอยากให้เพิ่มระดับความดีงามของการท่องเที่ยวแบบนี้ในรูปแบบของ Carbon credit บางประเภท เราก็คงคิดว่า ค่าว่าเกษตรอินทรีย์กับผลผลิตทั่วไปสามารถให้ความแตกต่างในเรื่องการปล่อยคาร์บอน หรือการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้จริงๆ อย่างมีรูปธรรม อย่างอ้อยออร์แกนิกที่เราทำ ในชุมชนที่เราไปส่งเสริมให้เกษตรกรทำอ้อยที่ไม่ต้องเผา ไม่ใช่สารเคมี พบว่าปริมาณคาร์บอนที่ปล่อยออกเมื่อเทียบกับการทำอ้อยทั่วไปนั้นมีความแตกต่างของปริมาณคาร์บอนที่ปล่อยออก 7.7 เท่า นั่นหมายความว่าเราได้คุณภาพจากการส่งเสริมเครือข่ายเกษตรกรจากระบบเกษตรอินทรีย์ คณะวิจัยชวนผู้ประกอบการท้องถิ่นมาพัฒนาหรือสร้างสรรค์เมนูที่รองรับกับผลผลิตแบบนี้ ซึ่งเราจะยกระดับต่อและมองถึงกลุ่มเป้าหมายของลูกค้าที่ TEATA ดูแลอยู่ ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้าใจการท่องเที่ยวแบบคุณภาพ นั่นคือ TEATA จะขายทัวร์ที่เขาประเมินเส้นทางก่อนว่าทัวร์นี้ปล่อยคาร์บอนออกไปเท่าไร นักท่องเที่ยวที่มาซื้อทัวร์ของ TEATA รู้ว่าปล่อยไปเท่าไร เขาต้องซื้อชดเชย หมายความว่า บริษัททัวร์อย่าง TEATA ต้องไปซื้อคาร์บอนเครดิตมาเก็บไว้ แล้วเขาก็ให้นักท่องเที่ยวรับผิดชอบโดยการซื้อเครดิตมาชดเชย เรียกว่า Carbon offset หมายความว่าอย่างไรให้การมาเที่ยวของเขานั้นไม่ปล่อยมลพิษ นี่คือนักท่องเที่ยวคุณภาพในแบบที่ยกระดับขึ้นไปอีก เขาเข้าใจบริบท นี่คือนักท่องเที่ยวที่พยายามชวน TEATA เข้ามา ด้านผู้ประกอบการเองก็สนใจกับการเลือก Green อาจมีผู้ประกอบการที่ส่งเสียงเพียงไม่กี่คน เสียงที่สะท้อนออกไปจึงไม่ค่อย impact เราอาจจะค่อยๆ ชัยบในมิติที่ชัดเจนเรื่อยๆ หรือการเริ่มต้นพัฒนาชุมชนที่เราพูดถึงกันนี้ เราสอดคล้องกับเรื่องพวกนี้ได้ อย่างบ่อสวกก็ชัดเจน
- ส่วนเรื่องมาตรฐาน เราก็คงพยายามใช้มาตรฐาน SHA หรือ Amazing Thailand Safty and Health Administration ไปให้ร้านอาหาร หรือพยายามทำที่พัก ทำโฮมสเตย์ที่โรงเรียน อย่างน้อยการสร้างมาตรฐานเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่อุ่นใจว่าเรามีมาตรการป้องกัน นี่คือนักท่องเที่ยวที่ทำได้แล้วทางทีมวิจัยจะมาเล่าเรื่องต่อในปีหน้า ถ้าเราทำทุกอย่างให้มีมาตรฐาน พื้นที่ที่มีมาตรฐาน การท่องเที่ยวที่มีมาตรฐาน มีวิธีการเลือกนักท่องเที่ยวได้ เราก็คงจะกำหนดความเหมาะสมตั้งแต่เริ่มต้น น่าจะเป็นการท่องเที่ยวยั่งยืนในสิ่งที่นักท่องเที่ยวมั่นใจ ชุมชนมั่นคง เราต้องเป็นคนตั้งกติกา กลุ่มลูกค้าในน่านมีไม่น้อย

- ด้านการเตรียมนักร้องความหมายของห้วยสะแตงนั้นได้เตรียมตั้งแต่ปราชญ์ท้องถิ่น และรุ่นเด็กน้อย และที่สำคัญในทีม U2T มีคนห้วยสะแตง ซึ่งค่อนข้างตบใจท้อ และตอนนี้ก็ได้รับอนุมัติให้ทำต่ออีก 1 ปี ในพื้นที่เดิม ทำให้มีโอกาสสร้างความต่อเนื่องให้กับนักร้องความหมายได้พัฒนาตนเองมากขึ้น
- เรื่องไค้ดน้อยหรือยุวมัคคุเทศก์เป็นผลดีต่อการหล่อหลอมได้ตั้งแต่เด็ก ให้ได้รู้ว่าตนเองมีอะไรดี พื้นที่มีอะไรดี สามารถออกแบบการเรียนในอนาคตได้เลย เขาจะกลับมาทำงานที่บ้านได้หรือไม่ นี่เป็นความตั้งใจสูงสุดของทีมวิจัย
- โครงการ U2T ที่ทำในตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้างนี้ หลังจากทางโรงเรียนได้เห็นกระบวนการของเราแล้ว ผู้อำนวยการทุกโรงเรียนส่งคุณครูมาประจำกับเรา เรามีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตอนนี้เราเริ่มจากลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ การนำคนในชุมชนที่อยู่ใกล้ เช่นห้วยสะแตง ชุมชนกับโรงเรียนติดกัน ผู้อาวุโสในชุมชนก็สามารถเข้าไปสอน เช่นการจักสาน ให้เด็กๆ เรียนรู้ ทำเป็น และจะใช้หลักสูตรในช่วงเทอมหน้า
- ในส่วนที่ยังไม่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายของชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลในเวียงกับทางเทศบาลเมืองน่านนั้น และทางชมรมฝากทาง CUSAR ไปพูดคุยในฐานะพื้นที่ส่วนกลางทางวิชาการ ก็ยินดีจะนำไปปรึกษากับอาจารย์ที่ดูแลทีม U2T เชื่อมโยงการท่องเที่ยวในเมือง ว่าอะไรคืออุปสรรคในการเชื่อมโยงเครือข่ายนี้ต่อไป นอกจากนี้ เรามีผศ.ดร.วรภัทร์ จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาฯ ที่ทำงานด้านการออกแบบการส่องสว่างและแสงธรรมชาติ ล่าสุดเราได้จัดการท่องเที่ยว ตอนกลางคืน เพราะกำลังจะมีการพูดคุยวางแผนสำหรับการท่องเที่ยวในเมืองด้วย คือเป็นอีกโครงการที่เราได้การสนับสนุนจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย (บพข.)

คุณสัจจพงษ์ จินดาพล ประธานคณะกรรมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองเก่า น่าน และนักวิจัยสมทบของโครงการฯ ได้ร่วมแลกเปลี่ยนมุมมองและแนวคิดในการสานต่อการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ของชุมชนไว้ ดังนี้

- ขณะนี้มีอีกหลายท่านในทีมนี้ร่วมเป็นคณะทำงาน โดยมี อพท.เป็นแกนกลางในการดึงพวกเราเข้ามาทำงาน ทำกิจกรรมหลายๆ อย่าง รวมทั้งการทำเรื่องเมืองสร้างสรรค์ ตอนนี้มีการกิจหลักในการทำงานเกี่ยวกับ Nan Creative City UNESCO ในอีก 2 ปีข้างหน้าเราจะส่งใบสมัครอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเราจะต้องเชื่อมโยงกับทุกชุมชนเพื่อนำเนื้อหาเรื่องราวไปร้อยเรียงเขียนบนใบสมัคร เล่าถึงความ craft and folk art ไปสู่สากล เราจึงเป็นตัวกลางในการรวบรวมทุกชุมชนในโซนใต้ กลาง เหนือของน่าน
- อยากให้ทางจุฬาฯเชื่อมโยงกับทางอพท. เหมือนกับที่ทำ MOU กับสำนักงานใหญ่ ในภาพเล็กๆ ย่อยๆ ถ้าเรานำโครงการพวกนี้มาเชื่อมกัน เราก็จะช่วยจังหวัดน่านได้เยอะ ซึ่งถ้ามีการทดลองท่องเที่ยว ซึ่งทั้งหมดทั้งหมดนี้จะเป็นการเขียนข้อเสนอ Nan Creative City UNESCO

คุณกอบกมล ทบบัณฑิต คณะทำงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองเก่า ได้ร่วมแลกเปลี่ยนมุมมองและแนวคิดในการสานต่อการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ของชุมชนไว้ ดังนี้

- การอบรมยุวมัคคุเทศก์นั้นสามารถที่จะบูรณาการได้หลายอย่าง หนึ่งในกรีกบ้านเกิด สองวัฒนธรรม ไม่สูญหาย สาม สร้างความมั่นใจให้กับตนเอง เด็กๆ มีพลังบวกมากๆ เห็นคุณค่าตัวเองและท้องถิ่น จึงเป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่ได้ประโยชน์มหาศาล และอยากให้ขยายพื้นที่วิจัยไปต่อยตัว อำเภอ สันเจริญ สมัยที่ยังอยู่ศิระเกษ สมเด็จพระชนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพูดถึงไผ่ยักษ์ แต่อาจารย์กอบกมลไม่เคยรู้เรื่องเลย เมื่อกลับมาบ้านจึงมีโอกาสขึ้นไปดูไผ่ยักษ์ ก่อนสถานการณ์ระบาดไวรัสโควิด-19 ซึ่งเดิมจะมีการประชุมไฟโลกที่นั่น

คุณชรัสนันท์ ตาชม รองผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชนน่าน ควบคุมดูแลสำนักงานผู้อำนวยการ และเป็นผู้เชี่ยวชาญการท่องเที่ยวเกษตรวิถีน่าน/แผนธุรกิจชุมชน (Community Business Model Canvas: CBMC) ได้ร่วมแลกเปลี่ยนมุมมองและแนวคิดในการสานต่อการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ของชุมชนไว้ ดังนี้

- ในขั้นต่อไปมองว่าเรื่องการท่องเที่ยวจะช่วยไปต่อยอดและสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจที่จะช่วยตนเอง เข้าสู่การท่องเที่ยว ในระดับบ่อนจังหวัดในเรื่องการขับเคลื่อนตนเองเข้าสู่การท่องเที่ยวยังมีความต้องการสูงมาก เรื่องวิถีเกษตรกรรม แผนธุรกิจชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานเกษตรเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถมาช่วยชุมชนเหล่านี้ และชาติพันธุ์ที่กำลังขับเคลื่อนเรื่องนี้อยู่ เช่น ชาติพันธุ์ ไทก้อ (อิมปี) ที่มี 2 แห่งในประเทศคือ แพร่ และน่าน

นายแพทย์ชาติ เจริญศิริ ที่ปรึกษาคณะทำงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองเก่า ได้ร่วมแลกเปลี่ยนมุมมองและแนวคิดในการสานต่อการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ของชุมชนไว้ ดังนี้

- ขณะนี้รากฐานที่ต้องวางให้แข็งแรงคือการลดความเหลื่อมล้ำในชุมชนเอง เพราะส่วนใหญ่คนที่ไม่ถึงโอกาสมักจะถูกผลักออกไปจากสังคม สิ่งที่เสนออาจจะเป็น Documentary difference คือเราทำตัวให้ถูกเลือกแบบมีเมนูเยอะ ซึ่งจะต่างจากการที่เราเลือกลูกค้าที่เข้ามาตั้งแต่ต้นน้ำ ในช่วงฤดูกาลที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาสูงนี้ ประมาณ 1 ล้านคน เราขอแค่ประมาณ 1 ใน 10,000 คน คือเราขอลูกค้าแค่ 100 คน ที่เรียกว่าลูกค้าในอุดมคติ บวกกับ Demonstration tour เพื่อที่เราจะนำส่วนที่ดีที่สุดของเรามาทำงานด้วยกัน ด้วยหวังว่าลูกค้าเหล่านี้ก็จะเป็น influencer ให้มีลูกค้าอื่นมาด้วย แต่ในกระแสที่เริ่มเปลี่ยน จึงมี Destination แล้วชุมชนบ่อสวกที่คุนสทธิพงษ์ดูแลอยู่นั้น ถูกเลือกจาก UNWTO ให้เป็น Upgrade program โดย UNWTO เป็นทรนเนอร์ให้โดยที่เราไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ดังนั้นถ้าเลือกเป็นนักท่องเที่ยวในอุดมคติมาเลยนี่ถือเป็นโอกาสแล้ว ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เป็นอุดมคติ อาจเป็นคนชั้นกลาง ฟรีแลนซ์ เทียบไปทำงานไปได้ ขณะเดียวกันก็เป็นเหมือน influencer เช่นถ้าไปร้านกาแฟเดอม้งที่โรงแรมฮักปัว ฟรีเซเตอร์คือดารารัชนัตถ์ เกษภูภรณ์ แล้วทำไมดารารัชนัตถ์ได้มาโดยกาแฟเดอม้งมณีพฤษณ์ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพราะมันมีคุณค่าอยู่ตรงนั้น

- เราต้องให้ชุมชนเป็นฝ่ายเลือกนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเหล่านี้จะก่อให้เกิด Engagement แล้วตอนหลังจะทำให้เป็น Social enterprise แต่รูปแบบ Mass นี้คิดว่ากระแสจะน้อยลงไปเรื่อยๆ เพราะว่าทรัพยากรจำกัด ซึ่งเราก็ไม่ได้มองเขาเป็นฝ่ายตรงข้าม แต่รู้ว่าเขาเป็นอาทิตย์อัสดงแล้วกำลังแผ่วลง
- ต้องมีการเชื่อมโยงให้ใหญ่กว่ารายได้ แล้วก็มองให้ยาวกว่าว่าการท่องเที่ยวเป็นการยกระดับชุมชนไปสู่อีกจุดหนึ่ง เช่นเรื่องการลดภาวะโลกร้อน ในเมืองไทยมีเงินเกี่ยวข้องกับการลดภาวะโลกร้อนประมาณ 1 หมื่นล้านบาท หนึ่งไม่เคย granted ทุนเลย สองคือคนขอก็ไม่รู้จะขออย่างไร ผากทางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วยเนื่องจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีเครือข่ายต่างคณะด้วยเหมือนเราเอาโจทย์โลกร้อน แต่เอาการท่องเที่ยวแบบมีสำนึกหรือความรับผิดชอบต่อเป็นหนึ่งมรรควิธีแล้วก็ Demonstration เลย เพราะว่ากองทุนหมื่นล้านยังไม่มีใครขอเลย เราก็ไม่รู้ว่าจะคิดคาร์บอนเครดิตอย่างไร ในนามมีคนใช้จักรยานขายกาแฟที่รถโดยใช้อุปกรณ์เพียงสามชิ้นที่ประเมินอุปกรณ์ได้ว่าไม่เกิน 3,000 บาท นี่เป็นตัวอย่างของธุรกิจที่ลงทุนเล็ก และก็ลดภาวะโลกร้อน เราก็สามารถเลียนแบบได้ เพราะตลาดนี้เล็กมาก จะได้แข่งกัน เพราะว่าเมื่อตอนเที่ยงมีข่าวว่าจะเปิดเมืองเพื่อเศรษฐกิจแต่ก็จะเป็นการสร้างรายได้ชั่วคราว แต่ทำไมเราไม่เอาโล่ท์แบบ Green tourism เอาการท่องเที่ยวควรทำทัวร์สาธิต
- อาจทำเป็นทัวร์สาธิต เพื่อให้มีรูปธรรมชัด เรามีนิสิตนักศึกษา คณาจารย์ มีองค์กรที่ปรึกษา มีทั้งมาตรฐานSHA Plus+ที่ Green Hotel แล้วเราก็เลือกให้เป็นกลุ่มผสม
- ช่วงวางรากฐานการพัฒนาเตรียมความพร้อมด้านการท่องเที่ยวของชุมชนนี้จะเป็นช่วงของการพัฒนาความไว้วางใจซึ่งกันและกัน จุดนี้ไม่แปรเปลี่ยน แต่อยากให้เป็นนักสื่อความหมายที่ข้ามเจนเนอเรชั่นได้หรือไม่ เพราะว่า transgeneration นี่เป็นหนึ่งในมรรควิธีใน SDGs
- การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นี้มีส่วนคุณลักษณะ 3 ส่วน หนึ่งคือ ความรู้ สองคือ ทักษะหรือ skill และสามคือความสามารถ หรือ competency ทั้ง 3 เรื่องนี้อาจจะพัฒนาหรือผสมผสานอย่างไรก็ได้ ทักษะในการสื่อความหมายอาจจะ เป็น skill ความรู้นี้เรียนได้และเติมได้เร็วสุด ส่วน skill นั้นต้องใช้โค้ชหรือคนสอน อย่างนักพากย์เรือแข่ง เขาไม่มีหลักสูตรนักพากย์เรือแข่ง แต่เขามีพี่เลี้ยง
- การสร้างบันไดร่วมกัน หรือการหล่อหลอมไว้ด้วยกันเกิดจากการทำงานด้วยกัน ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 อย่าง ขั้นที่หนึ่ง เราต้องหาคนที่ใช่ ทันทีที่คนที่หนึ่งปรากฏตัว คนที่ 2 และ คนที่ 3 ก็จะปรากฏตัว แต่ถ้าไม่มีใครปรากฏตัวเลยมันก็จะอยู่เหมือนเดิม ทีนี้ก็จะต้องวางระบบความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนซัก 1 เป้า ขั้นนี้เป็นขั้นที่สำคัญที่สุด มีหลายครั้งที่ตัว goal ไม่บรรลุที่ยังอยู่เขาก็ดีันรนไปทำเรื่องอื่นได้สำเร็จ นี่เป็นความงามอย่างหนึ่งของทีมที่ไว้วางใจกัน ขั้นที่สองคือทำให้ทางนี้เขาเป็นเลิศทางที่สนใจจริงๆ ต้องมีโค้ชหรือพี่เลี้ยง แต่ก็ต้องมีโอกาสได้ทำ Idea action และ Reflection จริงๆ เขา คือ Group learning เราต้องทำให้เขายึดเป็นกลุ่ม และก็ต้องการสร้างนักสื่อความหมายตรงนี้ด้วย ซึ่งตรงนี้ของแต่ละชุมชนอาจจะขึ้นๆ ลงๆ สองปีสามปี แต่เขาไปสอยรางวัลการจัดการธรรมชาติ 2 ล้านบาทได้เลย คือ สองสามปีที่ขึ้นๆ ลงๆ นั้นไม่ได้ล้มเหลว

แต่เขาเอาดีไปอีกอย่าง สามคือช่วงเปิดตัวตลาด หรือ Marketing มันต้องมีกฎกติกาการขาย มี Community Business Model อะไรบางอย่าง

คุณณัฐกิตติ กุมพะยาน เจ้าหน้าที่พัฒนาพื้นที่พิเศษ ฝ่ายปฏิบัติการ อพท.น่าน ได้ร่วมแลกเปลี่ยนมุมมองและแนวคิดในการสานต่อการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ของชุมชนไว้ ดังนี้

- ท่องเที่ยวเป็นเสมือนตัวเชื่อมแต่อาจจะไม่ใช่เป้าหมายสุดท้าย การก้าวสู่เรื่องท่องเที่ยวนั้นมีหลายเรื่องที่ต้องเตรียม เช่น ป่าชุมชน กิจกรรม องค์กรชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้กับพื้นที่ กลุ่มออมทรัพย์ หรือกาแฟ ค่อยๆ สร้างทีละเรื่อง และท่องเที่ยวอาจเป็นตัวเชื่อมสุดท้าย ที่เชื่อมเอาตัวผลิตภัณฑ์โฮมสเตย์ ซึ่งต้องให้กำลังใจเขา เพราะไม่ใช่จะทำ 3 ปีแล้วจะประสบความสำเร็จ บางแห่งใช้เวลาถึง 10 ปีก็มี แล้วแต่บริบทและเงื่อนไขต่างๆ ที่ไม่สามารถควบคุมได้
- เรื่องเด็กและเยาวชนเป็นเรื่องสำคัญ เพราะมองว่าทางโครงการวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับการอบรมยุวมัคคุเทศก์ เด็กจะมีพลังอยู่ที่การรวมกลุ่ม ถ้าเด็กสามารถรวมกลุ่มได้ การส่งเสริมของเด็กจะดีขึ้นด้วยธรรมชาติเด็กถ้าทำเป็นทีมเขาจะสนุก ถ้าจะมาเป็นไกด์น้อยก็อาจจะต้องมีทีม ยกตัวอย่าง DNYC ที่ผมช่วยในน่านมาประมาณ 8 ปี ถึงจะได้ภาพนี้ เด็กสามารถคิดงานเอง บริหารกันเอง ยกแครงด้วยตัวเอง เป็นโจทย์หนึ่งว่าจะประสบความสำเร็จได้ ในมุมมองการท่องเที่ยว หรือในมุมของการพัฒนาต่างๆ ตัวเชื่อมสำคัญคือพี่เลี้ยง ถ้าชุมชนไหนมีพี่เลี้ยงที่ดี มีความต่อเนื่อง
- ในหลายชุมชนที่พยายามขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ยังขาดพี่เลี้ยงและขาดความต่อเนื่องด้วยต้องสร้างหน่วยงานแบบอพท. เป็นตัวกลางในการเชื่อม ผลักดันให้เกิดการฝึกอบรมองค์ความรู้ให้เขาเป็นนักพัฒนา ซึ่งควรมีความต่อเนื่องและจริงจัง
- เมื่อเราช่วยหลายๆ เรื่อง แล้วสามารถเชื่อมเรื่องท่องเที่ยวได้แล้ว อาจจะต้องทดลองตลาดอย่างที่อาจารย์เสนอว่า มีแผนจะมีการทดลองท่องเที่ยว ถ้าเป็นรุ่นแรกๆ ในช่วงนี้อาจเป็นการทดลองในมุมของการพัฒนาให้พร้อมขาย เป็นช่วงที่ควรดึงภาคีส่วนต่างๆ ในพื้นที่มาทดลอง เช่น นายอำเภอ คุณหมอมือที่มีใจเรื่องการพัฒนา ผู้ประกอบการที่มีลูกค้าอยู่ในมือ เพื่อให้เขาทำให้คำแนะนำอย่างน้อยพวกเขาจะได้อยู่ในช่วงการพัฒนาไปด้วย พอเขาเห็นการพัฒนาไปเรื่อยๆ เขาเห็นความสำเร็จแล้ว นี่จะยั่งยืนมากกว่า เช่นถ้าห้วยสะแดงพร้อมขายแล้ว เราจะดึงนักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ มาห้วยสะแดงอาจจะยาก แต่ถ้านักท่องเที่ยวอยู่นาน คุณลักษณะของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีแผนในใจอยู่แล้ว มานานจะไปบ่อเกลือ ถ่ายรูปที่วัดภูมินทร์ ไปถนนหมายเลขสาม นักท่องเที่ยวมีแผนในใจอยู่แล้ว ประเด็นคือจะอย่างไรให้นักท่องเที่ยวอยากไปมณีพฤกษ์ อยากไปห้วยสะแดง นี่เป็นโจทย์ที่อาจจะเปลี่ยนใจตอนที่มาอยู่นานแล้ว ทำอะไรให้เขาเปลี่ยนใจไปห้วยสะแดง อาจเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการโรงแรมหรือการท่องเที่ยวอยู่แล้ว ทัวร์หรือรถเช่า ถ้ามีสื่อพวกนี้ว่าห้วยสะแดงมีอะไร ห้วยสะแดงอยู่ในอำเภอทุ่งช้าง การประชาสัมพันธ์อาจมีข้อมูลทัวร์ของห้วยสะแดงอยู่ที่หัวเตียงของโรงแรมทุ่งช้างทุกห้อง เมื่อนักท่องเที่ยวมานอนแล้วมีเวลาเหลือและเห็นข้อมูลบอกราคา เช่นโปรแกรมละ 350 บาทต่อหัว ติดต่อนายคนนี่ว่าจะมารับถึงโรงแรมเลยแบบนี้ตลาดก็จะเจอกัน แต่ถ้าตัดสินใจมาจากกรุงเทพฯเพื่อมาเที่ยวห้วยสะแดงนั้นยาก ถ้าจะเข้าสู่

ตลาดจริง การเข้าไปสู่รางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของโลกกินรี จะค่อนข้างตบโจทย์เลย เพราะว่าคนที่เก่งเรื่องฟิวเจอร์ หรือประชาสัมพันธ์ต้องยกให้ททท. อพท.อาจจะทำเรื่องการพัฒนา ทำให้เต็มที่อย่างไรแต่ไม่มีงบประมาณ ถ้าจะผลักดันให้สู่ตลาดจริงๆ นั้นต้องยกให้มืออาชีพ ดัง TEATA สมาคมท่องเที่ยวไทยอย่างรับผิดชอบ หรือ TRTA จริงๆ แล้วอพท.มีข้อมูลที่รวบรวมบริษัทนำเที่ยวที่เขาให้ความสำคัญกับรายชื่อบริษัทต่างๆ อยู่ในมือแล้ว โชนภาคเหนือมีบริษัทอะไรบ้าง หรือกรุงเทพฯ มีบริษัทอะไรบ้าง เราสามารถเชิญเข้ามา inspect

- ปัญหาของน่านอีกประเด็นคือ ทัวร์ท้องถิ่น หรือ Local ในน่านน้อย การเชื่อมโยงกับบริษัททัวร์เชียงใหม่ เช่นบริษัททัวร์อาจจะมาเที่ยว เมื่อไม่มีคนตรงกลางในการเชื่อม พอไม่มีคนเชื่อมก็จะยากนิดหนึ่ง เมื่อก่อนมีปัญหาคือน่านบินเฉพาะดอนเมือง การติดต่อเที่ยวบินต่างๆ มีปัญหา แต่พอมีสุวรรณภูมิ เราก็แก้ปัญหาได้แล้ว เมื่อก่อนมีเฉพาะดอนเมืองเป็นสายการบิน Low cost เราจะคอนโทรลราคาตัวไม่ได้ ทำให้ต้นทุนแพง แต่ถ้ามีตัวเลือกเยอะ มีบางกอกแอร์เวย์ มีไทยสไมล์ทางบริษัททัวร์ก็ทำราคาได้ง่ายกว่าในการควบคุมต้นทุน
- ด้านเยาวชน ถ้าเป็นนักสื่อความหมาย ขอให้คำแนะนำว่า ทางอพท.ก็พยายามพัฒนา นักสื่อความหมายทั้งเด็กและผู้ใหญ่ พบว่ามีปัญหาต่างกัน สำหรับเด็กปัญหาหลักคือเขาไม่มีข้อมูลในคลังสมอง ซึ่งมองว่านักสื่อความหมายมี 2 เรื่องสำคัญ หนึ่งคือคอนเทนต์ สองเรื่องเทคนิค ส่วนใหญ่จะสอนเรื่องเทคนิคว่าพูดอย่างไร โนมน์ว่าอย่างไรให้สนุก น่าสนใจ ซึ่งเรื่องแบบนี้ต้องอาศัยประสบการณ์และเทคนิค ทักษะการฝึกฝนพัฒนาไปเรื่อยๆ แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือเรื่องเล่า หรือ story เสน่ห์ของนักสื่อความหมายคือเรื่องเล่า เด็กจะมีปัญหาเพราะไม่มีข้อมูลอยู่ในหัว ก่อนจะพัฒนาเทคนิคเราต้องมีคอร์สหนึ่งเติมข้อมูลให้เด็กรู้ข้อมูลที่บ้านและชุมชนของตนเอง ก่อนที่เขาจะมีเทคนิคหรือไปเล่าด้วยความมั่นใจ ถ้าเด็กเข้าใจการเล่าก็จะสนุก สำหรับผู้สูงอายุมีข้อมูลอยู่ในหัวเยอะ แต่การเล่าชวนไปวนมา ความน่ารักก็น่ารักทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เงื่อนไขคือเด็กๆ จะมาได้เฉพาะเสาร์อาทิตย์ แต่ผู้สูงอายุจะมีเวลาตลอด
- พี่เลี้ยง และองค์ความรู้สามารถพัฒนาได้ แต่ Mindset หรือ Attitude นั้นสำคัญ แล้วเราจะมีกระบวนการหรือวิธีการอย่างไรที่จะหาคนแบบนี้ที่มีทัศนคติเชิงบวก หรือ Attitude ชวนเด็กไปทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะทรงพลังเมื่อเขาฝึกซึ่งกับงานที่จะพัฒนา แต่ถ้าเราไปดึงว่าคนนั้นคนนี้ประสานแต่เขาไม่ได้อยากทำหรือเข้าร่วม ทุกอย่างก็ยากที่จะพัฒนา
- ในการพัฒนาของน่านมักจะไปกระจุกตัวโซนเหนือ โซนบ่อเกลือ โซนด้านบนที่จริงๆ ไม่ต้องทำอะไรก็ไปเองได้อยู่แล้ว โซนใต้นาน้อย นานหมื่นนั้นเงียบ โครงการไม่ค่อยมีไปลง แต่ว่าคนในพื้นที่มีพลังผมได้มีโอกาสไปช่วยโครงการ U2T ในเรื่องการท่องเที่ยวในหลายพื้นที่ หลายมหาวิทยาลัยด้วย และเห็นสิ่งที่อยากจะแบ่งปันประสบการณ์คือ ความสำเร็จของ U2T คือ หนึ่ง ตัวเด็กที่เป็นทรัพยากรที่เราได้มาแต่ละตำบล สอง ครูพี่เลี้ยงคือมหาวิทยาลัยหรือครูผู้ประสานนี้สำคัญ ถ้าเขาไม่ได้อยากทำหรือไม่สนใจก็จบเลย จะไปต่อไม่ได้ และเคยไปที่วิทยาลัยชุมชนครั้งหนึ่งไปเล่าเรื่องท่องเที่ยว แต่ว่าเราไปเสริมพลังให้กับเด็ก ไม่มีสไลด์ นั่งคุยกันปากเปล่าครึ่งวัน แล้วก็ไป inspect พื้นที่ สิ่งที่ได้กลับมา

คือเราออกจากพื้นที่ไปแล้ว เราเห็นการเปลี่ยนแปลง น้อยๆ ชวนชาวบ้านมาเที่ยววัด ทำความสะอาด
น้องจัดการร่วมกับชุมชนจริงๆ เขาไม่มีความรู้จะทำอย่างไร วิธีคิด ถ้าเราปรับเรื่องพวกนี้ได้จะ
ไปต่อได้จริงๆ แล้วบางครั้งเขาไม่มีความรู้ต้องทำอะไร แต่เราไปเสริมความรู้ ประเด็นก็คือ สิ่ง
สำคัญคือ Mindset และวิธีคิด ถ้าเราสามารถปรับเรื่องพวกนี้ได้ จะไปต่อได้ และถ้าเสริมพลัง
บันดาลใจให้เขาเราก็จะขยับงานได้

- อยากจะเสริมเรื่องแพคเกจเส้นทาง หลายโครงการที่เราขยับกัน อยากได้ ผลลัพธ์ก็คือ เส้นทาง
ท่องเที่ยวของชุมชนนั้นๆ ชุมชนนี้ แต่สุดท้ายอยากแบ่งปันว่า สิ่งที่เราทำคือตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ
หรือ Niche market คือตลาดเฉพาะเลย คนที่สนใจไม่ใช่ Mass คนไปเที่ยวไม่ได้มีเยอะมาก แต่มี
ความเฉพาะมากๆ และด้วยพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เข้ามา อย่างที่บอกว่าการตัดสินใจไม่ได้เกิด
จากกรุงเทพฯ ส่วนหนึ่ง และส่วนที่สอง เขามีเวลาน้อยในการที่จะตัดสินใจไปเที่ยว ผมว่าเสนอเป็น
แคตตาล็อก เป็นแพคเกจสั้นๆ เป็นตัวเวิร์คช็อปก็ได้ เป็น Route สั้นๆ เป็นช่วงเวลา 1-2 ชั่วโมง หรือ
ว่าเป็นครึ่งวัน จะขายเป็นแพคเกจ เช่น Sunset tour หรือว่าขายเป็นกิจกรรมเวิร์คช็อป มีอะไรบ้าง
ราคาเท่าไร ซึ่งนักท่องเที่ยวจะสามารถดีไซน์เส้นทางตามความสนใจของเขา และออกแบบ
โปรแกรมด้วยตัวของนักท่องเที่ยวเอง มีความคิดสร้างสรรค์ การออกแบบตั้งแต่ต้นแล้ว แต่ว่าเราอาจ
มีตัวเลือกให้นักท่องเที่ยว เช่น ไปทำตาแหลว 1 ชั่วโมงครั้งที่ห้วยสะแดง แพคเกจราคา 350 บาท
รวมค่ารถ หรือว่ามีเงื่อนไขว่าต้องมี 2 คนขึ้นไป ราคาเท่านี้แล้วก็ประสานกับโรงแรม มันจะเกิดขึ้น
แต่ถ้าเราจะบังคับขายว่า 2 วัน 1 คืน หรือ One day trip จะยาก เราต้องปรับตัว หรือว่าเรามี
Sunset tour ว่ามากินอาหารเย็นกลางทุ่งนา วิถีภูเขา เชฟชุมชน เรามีเชฟเมนูคิดราคาต่อหัว 350
บาท สมมติมี 3 เมนู แต่เรามีตัวเลือกให้ 5 เมนู มีผลไม้ มีขนมให้ 1 อย่าง แต่มีตัวเลือกขนมให้
3 อย่าง ซึ่งต้องจองล่วงหน้า รับผิดชอบได้แค่ 10 คนต่อวันเท่านั้น มันจะทำให้ดูพิเศษจริงๆ ในนาน ปัญหา
ของเราคือมานานแล้วกินอะไร ร้านไหนที่เป็นร้านอาหารเมื่อนาน ซึ่งไม่มี ยิ่งไปทางป่วนนั้นเมนู
อย่างเช่น เบอเกอร์ พิซซ่า แต่จะไปทานอาหารถิ่น ไม่มี เราไม่ต้องไปแข่งกับร้านอาหาร มันเต็ม
แต่ถ้าถ้าเราเป็นตัวเลือกเพิ่มว่าถ้ามาทุ่งช้างมีร้านอาหารตรงนี้นะ เราไม่ต้องสต่อคิวตูดิบด้วย เราต้อง
จองล่วงหน้า เพื่อเราจะได้เตรียมของ ซึ่งสมมติเราขาย Sunset ขายกิจกรรมเป็นแคตตาล็อก น่าจะ
เป็นไปได้และสำคัญคือพยายามเชื่อมกับผู้ประกอบการในท้องถิ่นให้ได้
- มีโครงการหนึ่งของททท.ที่เป็นเชฟชุมชน หรือ Local Chef โดยเชิญเชฟเก่งๆ มาร่วมสร้างสรรค์เมนู
กับชุมชน แต่ว่าชุมชนก็ต้องร่วมตั้งแต่ต้น คือเขาให้สูตรกับชุมชน ไม่ใช่เอาไปพัฒนาขายที่ร้าน
ตนเอง เชฟต้องมาช่วยคิดสูตร เห็นวัตถุดิบแล้วแปลงเป็นเมนูที่บ่งบอกเอกลักษณ์ หรือ Signature
ให้ชุมชน คิดร่วมกับชุมชน เรื่องอาหารก็จะเป็นตัวดึงได้เช่นกัน

ประเด็นที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

- **มีแพลตฟอร์มกลางเชื่อมต่อข้อมูลและบริการหรือไม่**

- **คุณณัฐกิตติ์ กุมพะยาน**

กล่าวถึงเว็บไซต์ <https://nanud.com> หรือ นานอยู่ดี จะเป็นเว็บไซต์กลาง แต่คนก็ไม่ค่อยใช้ แต่มีข้อมูลนาน ทั้งผู้ประกอบการ ข้อมูลคอนเทนต์ต่างๆ แต่ยังไม่ได้เป็นสะพานเชื่อมต่อแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน ถ้าเป็นมุมมองการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือ CBT นั้น ททท.จะเป็น Hub มีเว็บไซต์กลางที่รวมทั้งหมด และเป็นระบบประเมินออนไลน์ มีคณะกรรมการตรวจหลังบ้าน ซึ่งร่วมกับกระทรวงฯ ถ้าเกิดชุมชนอยากได้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- **นายแพทย์ชาติรี เจริญศิริ**

กล่าวเสริมว่ามีเว็บไซต์เที่ยวนานที่มีสมาชิก สามแสนคน หลงรักนาน แต่ไม่เป็นระบบแต่เรื่องแบบนี้ทำให้มีได้และครบได้ เป็นคำถามที่พบมากกว่า มาแล้วพักที่ไหน มาแล้วเที่ยวไหน คิดว่าทำให้ดีกว่านั้นก็ควรทำเป็น virtual tour มีห้องพัก โดยเราอาจเริ่มต้นจากมาตรฐาน SHA Plus+

- **คุณชรัสพันธ์ ตาชม**

กล่าวถึงทีม CBMC ทั้งประเทศกำลังจะทำเครือข่ายท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือการท่องเที่ยวเชิงชุมชน สำหรับใช้แพลตฟอร์ม หรือ Data กำลังทำร่วมกันอยู่ จะมีจุดเพิ่มใน google studio และนานเรามีทีมงานCBMC เป็นหลักทำส่วนนี้อยู่ เพราะเห็นความสำคัญเหมือนที่ รศ.ดร. นฤมลถามว่าใครจะมาหาใคร ไปที่ไหน ควรจะอยู่ในจุดที่เขาค้นหาหรือ search ข้อมูล เพราะฉะนั้นงานเป้าหมายกลุ่มนักท่องเที่ยว และส่วนที่เฉพาะทาง ครอบคลุม CBMC ทั้งประเทศก็จะเข้ามาซึ่งพื้นฐานทั้งหมดนี้ก็จะเป็นเกษตรอยู่แล้ว ก็จะมาแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กัน

- **การเชื่อมโยงวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนไปเชื่อมกับผู้ประกอบการ**

- **นายแพทย์ชาติรี เจริญศิริ**

กล่าวว่า หลายๆ ชุมชน หลายอุดมศึกษา ชื่อนานก็ดึงดูดให้คนอยากจะทำงานแล้วเหมือนกับการจับเข้าคุยกับผู้ประกอบการชุมชนแบบนี้ ผมคิดว่าจะเกิดแรงเหวี่ยงค่อนข้างเยอะก็จะทำให้ทุกคนเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ คือแทนที่เราจะขายการท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวแต่เราขายการท่องเที่ยวเพื่อให้มีชุมชนแบบนี้เกิดขึ้นมาอีกหลายแห่ง นี่เป็นการประกันความสำเร็จถ้าที่ใดที่หนึ่งล้ม อีกแห่งก็จะประคองกันไปได้ อาจจะเป็นการเชื่อมโยงท้องถิ่นที่หนึ่ง ท้องถิ่นที่สองได้เรียกว่าความร่วมมือร่วม บอกว่าก็มีเครื่องมือพื้นฐานคือ Supply Chain การเชื่อมโยงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว หรือเราทำโฮมสเตย์เราบอกว่าเราทำแซมพู สบู่ ดีมากเลย แต่เราไม่เคยเอาสิ่งเหล่านี้มาใช้ในโฮมสเตย์บ้านเราเลย เราเอาสบู่จากห้างสรรพสินค้ามาใช้ ถามว่าเงินไปตกที่ไหน มันรั่วไหลทางเศรษฐศาสตร์ เกิดการท่องเที่ยวจริง แต่เงินเข้ามาสู่ชุมชนเท่าไร ก่อนที่จะมาถึงมือชุมชน คาร์ตไปแล้ว อาหาร ไข่ ผัก ซื้อมาจากข้างนอกทั้งหมด ถ้าเราจะทำท่องเที่ยวจริงๆ ทำอย่างไรก็ได้ให้เงินไหลอยู่ในชุมชน ไข่ ผัก วัตถุประสงค์ มีตัวอย่างชุมชนที่ประสบความสำเร็จได้รางวัล PATA คือ

ที่ไร่กองซิง เราใช้ งานวิจัย CBTT ไปจับ ก็ให้เห็นส่วนร่วไหลต่างๆ เขาทำแค่เมนูเดียว ไก่ กะทิ มาจากห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ทั้งหมดเลย ถามว่าเขาขายคอร์สอาหารจานหนึ่ง 100 บาท ชุมชนได้ 10 บาท 20 บาท ก็ต้องย้อนถามว่าเราทำเหนื่อยทำไม

ปัจจุบันเรามีบ้านแบรนด์ ก็เป็นความพยายามอย่างหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่นของใช้ในโรงแรม ในชีวิตประจำวัน ใช้บ้านแบรนด์เดียวกัน ไม่ว่าจะมาจากแหล่งผลิตไหน ก็จะเป็นช่องทางได้

- **คุณณัฐกิตติ์ กุมพะยาน**

กล่าวว่ามีสำนักงานส่งเสริมการจัดการประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน) หรือ Thailand Convention and Exhibition Bureau:TCEP ที่เป็น Community Mice ซึ่งนอกจากประชุมสัมมนาที่มีกิจกรรมที่ไปทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนหรือประชุมในชุมชน ทำ Tree Building ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ TCEP ถนัด หลายๆ ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นชุมชนท่องเที่ยว เพราะมันเหนื่อย แต่ทำอย่างไรให้ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว ซึ่งจะเร็วกว่าการไปปลูกป่า พัฒนา อบรม ตั้งกลุ่ม มีคณะกรรมการ กว่าจะขับเคลื่อนหลุกค้า ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร

แต่เราจะทำอย่างไรให้เกิดการเชื่อมโยงวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนไปเชื่อมกับผู้ประกอบการ เช่นพืชผักที่ชาวบ้านปลูก หรือโรงแรมต้องการแชมพู สบู่ ซึ่งชุมชนผลิตส่งให้ หรือว่ามีอาหารผลิตภัณฑ์ที่ไปอยู่บนชั้นวางสินค้าในโรงแรม ถ้าสามารถเชื่อมอย่างนี้เกิดขึ้น คนผลิตก็มีกำลังใจ หนึ่งคือมีตลาดแต่เป็นการสร้างตลาดในชุมชน สร้างตลาดในพื้นที่ เราไม่ได้บอกว่าเราจะหาตลาด ถ้าหาตลาดจะเหนื่อย ต้องเอาผลิตภัณฑ์ของเราวิ่งไปขายกรุงเทพฯ หรือที่อื่นๆ แต่ถ้าเราสามารถสร้างกิจกรรมหรือสร้างอีเวนต์ในชุมชน เช่นชุมชนปลูกแตงโมทั้งหมดบ้านเราก็เปิดเป็นเทศกาลแตงโม เทศกาลส้ม หรือชุมชนปลูกดอกเบญจมาศเพื่อขาย แล้วมีช่วงหนึ่งเปิดเทศกาลดอกไม้บ้านเพื่อดึงคนเข้ามา โดยการสร้างตลาดแบบสร้างกิจกรรม ไม่ใช่สร้างเพียงขายของ ซึ่งจริงๆ แล้ว ไม่ใช่ Community Based Tourism แต่เคลื่อนไปกับการท่องเที่ยวได้ ตัวนี้เรียกว่า Community Benefits True Tourism: CBTT

ส่งเสริมการใช้วัตถุดิบตามภูมิปัญญา ตามท้องถิ่น แม้กระทั่งการประดับตกแต่งในโรงแรม การใช้ผ้าทอจากชุมชน ผ้าปูเตียง สร้างอัตลักษณ์ เป็นเรื่องคำนวณกลับไปเป็นเรื่อง Carbon Footprint ได้ อย่างงานจักสานมาใช้ในโรงแรมก็จะได้เชื่อมโยงจากแหล่งผลิต

กรณีชุมชนน้ำเกียนที่น่านมีบริษัท ผลิตภัณฑ์ ได้รับการเอาไปใช้ในโรงแรมเท่าไร พบว่าส่วนใหญ่จะเป็นโรงแรมที่มีกำลัง เป็นโรงแรมสีเขียว เช่น แสงทองรีสอร์ท คือตามมาตรฐาน Green Hotel นั้นต้องมี 1 ข้อ ที่เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น คือมีมาตรฐานในการทำงาน ใช้ผลิตภัณฑ์ในชุมชน ใช้การจ้างงานจากชุมชน จะมีเกณฑ์ที่พยายามเชื่อมกับชุมชน อย่างไรก็ตาม การที่จะขอมาตรฐาน Green Hotel ก็เป็นเรื่องยาก เพราะโรงแรมที่ถูกต้องตามกฎหมายก็น้อย

- **ความเป็นไปได้ในการใช้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของกลุ่มโรงแรมสีเขียว (Green Hotel)**

- **ผศ.ดร.ธัญศิรินทร์ ณ น่าน**

ให้ความเห็นว่าจริงๆ ถ้าเราผลักดันทุกโรงแรมเข้า Green อย่างน้อยก็น่าจะมีโอกาสในการใช้ผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น

- **นายแพทย์ชาติรี เจริญศิริ**

ผู้ประกอบการที่จะเข้ามามาตรฐานกรีนนี้ต้องมีแนวคิด Social Enterprise มาก่อน เพื่อเป็น Commitment หรือเป็น Mindset ยกตัวอย่าง เช่น แถบ่อเกลือเหนือ ในปัจจุบันแค่จับจองกรรมสิทธิ์ก็ได้ กำไรจากการขายอะไรเปล่านั้นภายใน 2 เดือน เพราะฉะนั้นเขาจะไม่สนใจอะไรที่มันยาว

- **คุณสัจจพงษ์ จินดาพล**

กล่าวว่ามีหลายแง่มุม ในเรื่องกรีนโฮเทลนี้ก็มียุทธศาสตร์หนึ่งที่ทำ แต่มีอีกกลุ่มหนึ่งที่ทำเหมือนกัน แต่ไม่มีใบอนุญาตที่ทำ เราก็เลยมีที่พักฮักนานขึ้นมา ซึ่งในคลัสเตอร์ของกลุ่มตรงนี้ก็ทำหมด คือ เชื่อมโยงสินค้าชุมชน แต่ Supply ของชุมชน ไม่เพียงพอกับโรงแรม แล้วประเด็นที่สองคือ ราคาค่อนข้างสูง ในหัวข้อหนึ่งของกรีนโฮเทลจะมีเรื่องการเชื่อมโยงเครือข่ายของชุมชน คนที่ได้รับรางวัลมีการเชื่อมโยง คนที่ไม่ได้รับรางวัลคือไม่ได้จดทะเบียน เป็นโรงแรมเหมือนกันแต่ไม่ได้ขออนุญาตแบบเป๊ะๆ เขาก็เลือกใช้ตัวอื่นได้ เพื่อประหยัดต้นทุนของเขาด้วย แต่ท้ายสุดคือ ความพร้อมของชุมชนผลิตไม่พอความพร้อมของโรงแรม ปัญหาชุมชนคือผลิตภัณฑ์ไม่ต่อเนื่อง โครงการสินค้าของชุมชนที่มาฝากร้านขายของที่ระลึก สุดท้ายก็เลิกกันไปไม่จับมือกัน

- **คุณณัฐกิตติ์ กุมพะยาน**

สมมติโรงแรมอยากได้ผักคะน้า 10 กก./วัน บางวันชุมชนก็มี บางวันชุมชนก็ไม่มี จริงๆ ผู้ประกอบการอยากช่วย แต่มันไม่แน่นอน เขาไปห้างสรรพสินค้าก็สามารถจัดการได้ง่ายกว่า เรายังขาดข้อมูลความต้องการใช้พืชผัก

- **ผศ.ดร.ธัญศิรินทร์ ณ น่าน** ล่าสุดเราเริ่มส่งเข้าโรงเรียน ออกแบบแปลงปลูก เราไม่สามารถรับออเดอร์ในระยะสั้น แต่ถ้าเราจะทำงานร่วมกัน จะต้องมี commitment วางแผน 1 ฤดูกาล เช่น วันแรกถึงวันสุดท้ายของสัปดาห์ คุณจะทำอะไร อย่างเป็นอีกเงื่อนไขที่เราต้องมาคุยกันปกติ เราส่งเลมอนฟาร์มเรามีบทเรียนกับการทำงานกับเลมอนฟาร์มมาหลายปี ประมาณ 5 ปี เราผลิตผักส่งเลมอนฟาร์มทุกสัปดาห์สัปดาห์ละ 2 วัน หมายความว่าเกษตรกรเราก็มีความคุ้นชินกับการออกแบบและวางแผนการเพาะปลูกร่วมกับตลาด ตอนนี้เราเริ่มขยับกลับมาส่งให้ผู้ประกอบการในเมือง โชคดีที่ปริมาณความต้องการในเมืองก็ based กับเราได้ คือตัวเขาเองปรับกลยุทธ์ ถามว่าสัปดาห์นี้เรามีอะไร เขากลับไปออกแบบเลยว่าเขาจะมีอะไร นี่เป็นอีกประเด็นที่ถ้าเราชวนผู้ประกอบการที่เข้าใจในฤดูกาล

ล่าสุดชวน Vola ทำ special menu ใน special season ถ้าคุณรับประทานช่วงเวลานี้คุณจะได้วัตถุดิบที่พรีเมียม เป็นวัตถุดิบท้องถิ่น ที่ออกเฉพาะฤดูกาลนี้ อย่างนี้จะเป็นจุดอ่อนปรนระหว่างการค้าถามของผู้ประกอบการว่า ถ้าเราเข้าใจธรรมชาติของการเพาะปลูก เขาก็มีความคิดสร้างสรรค์ที่สามารถทำความเข้าใจกับช่วงเวลาพิเศษนั้นได้ พยายามชวนเชฟนนท์ ชวนร้านกาแฟบ้างว่าช่วงนี้เรามีส้ม ต่อไปเรามีลิ้นจี่ ช่วงต่อไปเรามีอะไร แล้วคุยกับเชฟว่าคุณสามารถนำไปผสมผสานอะไรได้ ทำเมนูพิเศษที่สามารถเพิ่มคุณค่า นี้

จะเป็นการผ่อนปรนข้อจำกัดของวัตถุดิบ แต่ในขณะเดียวกันเราพยายามฝึกอบรมเกษตรกรให้มีเสถียรภาพ ทำอย่างไรให้ Commitment ไว้ 10 กิโลกรัม แล้วก็ต่อเนื่องเท่าไรที่คุณรับผิดชอบไว้ ถ้าเราชวนกันมาปรับวิธีการ เราชวนกันมาสร้างสรรค์ ว่าเมื่อเข้านี้จะพัฒนาเป็นเมนูอะไร สำหรับมือเช้า มือเที่ยง มือเย็น

ล่าสุดจัดเซฟเทเบิลของเชฟนนท์ ให้กับแหล่งทุน เขาก็เพิ่มมูลค่าให้กับซีตเล็ก 700-800 บาท ถ้าใหญ่ขึ้นมาก็ราคา 1,200-1,300 บาท ซึ่งได้วัตถุดิบออร์แกนิก และเขาก็สนุกกับการพัฒนาความพิเศษที่มาจกข้อจำกัด นี่เป็นการเพิ่มมูลค่าได้ไม่ยากเลยสำหรับผู้ประกอบการ

ทางทีมได้โจทย์จากทางอพท.ว่างอบเป็นหนึ่งในตำบลที่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นเมืองเก่า และพบขนมชนิดหนึ่งที่ทำจากดอกไม้ท้องถิ่นคือ ดอกส้อ ก็เป็นโจทย์ให้เราซึ่งไม่เคยได้ยิน ซึ่งจะได้กินขนมจากดอกส้อบางช่วงเวลาเท่านั้นเพราะไม่ได้ออกดอกตลอด จากธรรมดากลายเป็นมีมูลค่า ซึ่งนี่ก็เพิ่งได้โจทย์จากทางอพท.ให้สานต่อวิธีการกิน เลยได้ไอเดียว่าช่วงเวลาพิเศษจึงจะได้กิน เป็นการสร้าง passion บางอย่างให้คนอยากไปกิน อยากไปลอง และคุณณัฐกิตติ์ และคุณสุทธิพงษ์ก็เพิ่มเติมเรื่องประโยชน์ใช้สอยของต้นส้อว่า วิหารวัดร่องแวงเดิมทำมาจากไม้ส้อ และนำไปแกะสลักพระก็ได้ ต้นส้อจึงเป็นอีกหนึ่งวัตถุดิบที่สามารถใช้ประโยชน์จากส่วนต่างๆ ได้

-คุณชรัสนันท์ ตาชม

โจทย์ของบ่อเกลือก็เป็นแบบเดียวกันนี้ หนึ่ง เรื่องของการใช้วัตถุดิบและเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร ก็จะมี ดร.ทวน หรือเชฟทวนที่บ่อเกลือวิวเป็นตัวเชื่อม และ สอง มีนักวิจัยของสกว.คือคุณต้นใช้โจทย์นี้มาฝึกทำแผนธุรกิจชุมชน มีวัตถุดิบเท่าไร มีอะไรอยู่เท่าไร มีหมู่บ้านไหนบ้าง โดยจะเริ่มต้นในการศึกษาพื้นที่บ่อเกลือเพื่อที่จะตอบคำถามพวกเราอย่างนี้ นานเราก็มีเมนูไก่มะแขว่น ไก่ดำชาวลัวะปองซาเป็นโมเดลอยู่แล้ว ชุมชนอื่นก็มีวัตถุดิบอื่นๆ อีกเยอะ ใช้เซฟ เช่นเกลือก็มีผักชนิดหนึ่งที่เราไม่เคยรู้ ผักปองแบ่งที่อยู่ในธรรมชาติ ผักปองแบ่งก็อาจมาอยู่ในเมนูที่อยากมาดูอยากมาเที่ยว มีกิมมิกอะไรเล็กๆ น้อยๆ

ผู้เข้าร่วมการประชุม

1. นายณัฐกิตติ์ กุมพะยาน เจ้าหน้าที่พัฒนาพื้นที่พิเศษ ฝ่ายปฏิบัติการ อพท.น่าน
2. นางสาวชรัสนันท์ ตาชม -รองผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชนน่าน ควบคุมดูแลสำนักงานผู้อำนวยการ
-ผู้เชี่ยวชาญการท่องเที่ยวเกษตรวิถีน่าน/แผนธุรกิจชุมชน (Community Business Model Canvas: CBMC)
3. นางชุติมา ณ น่าน ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลในเวียง เมืองน่าน
4. นางกอบกมล ทบบัณฑิต คณะทำงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน
5. นายแพทย์ชาติรี เจริญศิริ ที่ปรึกษาคณะทำงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน
6. นายสุทธิพงษ์ ดวงมณีรัตน์ -ประธานการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดน่าน
-ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลบ่อสวก เมืองน่าน
7. นายสัจจพงษ์ จินดาพล -คณะทำงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน
-ประธานผู้จัดการ ริสาสินี สปา แอนด์ รีสอร์ท น่าน
8. ผศ.ดร.ธัญศิภรณ์ ณ น่าน สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน
9. นางสาวอภิษฐา ฝิปากเพราะ สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน
10. นางสาววิราภรณ์ หน่อท้าว สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน
11. นางสาวศุภนิดา ทองปิ่น สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน
12. รศ.ดร.นฤมล อรุโรทัย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
13. นายปลาเดช ณ ป้อมเพชร สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
14. นางสาวอุษา โคตรศรีเพชร สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
15. นางสาวสกุลรัตน์ ยี่สกุล นิสิตหลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

งานสื่อสารข้อมูลและความรู้/กิจกรรมโครงการผ่านคลิปวิดีโอ

หัวเรื่อง	สรุปเนื้อหา	ความยาว
1. วิธีขึ้นลงเขาของคนบนดอยสูง (ดอยมณีพฤกษ์)	 เทปทดลอง-วิธีขึ้นลงเขาของคนบนดอยสูง (ดอยมณีพฤกษ์) Andaman Pilot Channel นำเสนอเทคนิคการเดินขึ้นและลงเขาของคนที่อยู่บนดอยสูง	1.37 นาที
2. “ไก่ต้มสมุนไพร” เมนูพื้นบ้านของชาวม้ง (ดอยมณีพฤกษ์)	 เทปทดลอง- “ไก่ต้มสมุนไพร” เมนูพื้นบ้านของชาวม้ง (ดอยมณีพฤกษ์) Andaman Pilot Channel นำเสนอขั้นตอนการทำเมนูไก่ต้มสมุนไพรของชาวม้ง ดอยมณีพฤกษ์ จังหวัดน่าน เริ่มตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบ ไปจนถึงขั้นตอนและวิธีการปรุงอาหาร	5.09 นาที
3. พิธีกรรมขวาลัวะ (ดอยมณีพฤกษ์)	 เทปทดลอง-พิธีกรรมขวาลัวะ (ดอยมณีพฤกษ์) Andaman Pilot Channel พิธีกรรมแก้บนของขวาลัวะ (ดอยมณีพฤกษ์) เริ่มตั้งแต่การเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ ดอกไม้ รวมถึงไก่และหมู พิธีกรรมความเชื่อเหล่านี้ นับวันจะเริ่มเลือนหายไปจากชุมชนขวาลัวะ	2.56 นาที
4. ไตเติล (ดอยมณีพฤกษ์)	 เทปทดลอง-ไตเติล (ดอยมณีพฤกษ์) Andaman Pilot Channel เป็นไตเติลหรือวิดีโอที่นำเสนอเรื่องราวของชุมชนมณีพฤกษ์	0.26 นาที
5. หยว้ม้ง	 หยว้ม้ง Andaman Pilot Channel “หยว้ม้ง” หรือเรียกตามสมัยนิยมว่า “พิชข่าม้ง” เป็นของกินในเทศกาลปีใหม่ของชาวม้ง โดยการนำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกมาตำจนเนื้อเนียนเป็นแป้ง จากนั้นบิดแบ่งให้เป็นก้อนวางบนใบตอง เวลารับประทานจะนำไปย่าง จิ้มกับน้ำอ้อยก็อร่อย	2.11 นาที
6. โครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม จังหวัดน่าน	 โครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีเกษตรกรรม จังหวัดน่าน Andaman Pilot Channel โครงการนี้มีวัตถุประสงค์ในการค้นหาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทของชุมชนเกษตรกรรม ซึ่งจะทำให้วิถีวัฒนธรรมได้รับการยกระดับในแง่ของสิ่งมีค่าที่คู่ควรแก่การอนุรักษ์	1.11 นาที
7. การท่องเที่ยวชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ จังหวัดน่าน	 การท่องเที่ยวชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ จังหวัดน่าน Andaman Pilot Channel	2.07 นาที

หัวเรื่อง	สรุปเนื้อหา	ความยาว
	นำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวดอยมณีพฤกษ์ นักท่องเที่ยวจะมีโอกาสไปเรียนรู้เรื่องผ้าทอ ชิมกาแฟคั่วมือแบบโบราณ การทอผ้าใยกล้วยง การตีมีด เป่าแคน และหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวม้ง	
8. ลัวะพาเที่ยว	 เทปทดลอง-ลัวะพาเที่ยว Andaman Pilot Channel 3:04 นำเสนอแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของพี่น้องชนเผ่าลัวะ หมู่ 2 บ้านมณีพฤกษ์ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน	3.03 นาที
9. ความรู้ในไร่ข้าวของชาวลัวะ (ดอยมณีพฤกษ์)	 เทปทดลอง-ความรู้ในไร่ข้าวของชาวลัวะ (ดอยมณีพฤกษ์) Andaman Pilot Channel 2:36 ชาวลัวะคนรุ่นใหม่จะพาไปเรียนรู้ในไร่ข้าวของชาวลัวะ เช่น การประดิษฐ์เครื่องมือไถนึ่งที่มักจะลงมากินข้าวที่กำลังออกรวง	2.35 นาที
10. การท่องเที่ยววิถีชนเผ่าลัวะ (ดอยมณีพฤกษ์)	 เทปทดลอง-การท่องเที่ยววิถีชนเผ่าลัวะ (ดอยมณีพฤกษ์) Andaman Pilot Channel 4:21 ฟังมุมมองเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนลัวะของผู้ประกอบการที่ปัก “ภูแววิว” บนดอยมณีพฤกษ์	4.20 นาที
11. ค่ายอบรมยุวมัคคุเทศก์ มณีพฤกษ์ (จ.น่าน)	 เทปทดลอง-ค่ายอบรมยุวมัคคุเทศก์บ้านมณีพฤกษ์ (จ.น่าน) Andaman Pilot Channel 3:14 ค่ายอบรมยุวมัคคุเทศก์บ้านมณีพฤกษ์ จัดขึ้นในระหว่างวันที่ 3-4 ตุลาคม 2563 ร่วมกับโรงเรียนมณีพฤกษ์ ชุมชนม้งและชุมชนลัวะ บนดอยมณีพฤกษ์	3.14 นาที
12. จู้หม้อ (ไหนึ่งข้าว)	 เทปทดลอง- "จู้หม้อ" (ไหนึ่งข้าว) Andaman Pilot Channel 0:54 ทำความรู้จักกับ “จู้หม้อ” หรือไหนึ่งข้าวของชาวม้ง	0.53 นาที
13. ไตเติ้ล (บ้านห้วยสะแดง)	 ไตเติ้ล-ห้วยสะแดง ด.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน Andaman Pilot Channel 1:57 เป็นไตเติ้ลหรือวิดีโอที่นำเสนอเรื่องราวของชุมชนห้วยสะแดง จังหวัดน่าน	1.56 นาที
14. เส้นทางท่องเที่ยวบ้านห้วยสะแดง จังหวัดน่าน	 เส้นทางท่องเที่ยวบ้านห้วยสะแดง จังหวัดน่าน Andaman Pilot Channel 0:46 นำเสนอเรื่องราวของชุมชนบ้านห้วยสะแดงที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ขมุ มีถิ่นที่อยู่อาศัยที่มีลำห้วย ไร่ข้าว และภูเขา มีทิวทัศน์สวยงาม และมีเรื่องราวให้เรียนรู้	0.45 นาที

หัวเรื่อง	สรุปเนื้อหา	ความยาว
15. ตามเด็กๆ ไปเที่ยวห้วยสะแดง	 <p>ตามเด็กๆ ไปเที่ยวห้วยสะแดง Andaman Pilot Channel</p> <p>ลองตามเด็กและเยาวชนชาวห้วยสะแดงไปที่ลำห้วย หลายคนเตรียมอุปกรณ์จับปลาติดไม้ติดมือไปด้วย บางคนไปหาเก็บผักกูดที่ขึ้นตามริมตลิ่ง เพื่อนำกลับไปให้ครอบครัวทำอาหาร</p>	0.46 นาที
16. ตามไปดูน้องเพชรสาธิตวิธีหาปลาในลำห้วย (ห้วยสะแดง จ.น่าน)	 <p>ตามไปดูน้องเพชร สาธิตวิธีหาปลาในลำห้วย (ห้วยสะแดง จ.น่าน) Andaman Pilot Channel</p> <p>ตามน้องเพชรชาวห้วยสะแดงไปลำห้วย เพื่อหาปลาโดยใช้ “สวิง” หรือเรียกในภาษาขมุว่า “นอร์”</p>	1.34 นาที
17. ทริปต้นมะต้าว	 <p>ทริปต้นมะต้าว Andaman Pilot Channel</p> <p>ติดตามชาวบ้านห้วยสะแดงเข้าป่าชุมชนบ้านห้วยสะแดงเพื่อไปชมวิธีการเก็บ “ลูกต้าว” ก่อนจะนำมาต้ม จากนั้นนำมาผ่าเปลือกจนได้ “ลูกต้าว”</p>	0.58 นาที
18. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บ้านห้วยสะแดง	 <p>การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บ้านห้วยสะแดง Andaman Pilot Channel</p> <p>วิดีโอแนะนำการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บ้านห้วยสะแดง จังหวัดน่าน ชุมชนแห่งนี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ขมุที่มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ นอกจากนั้นยังมีธรรมชาติที่สวยงาม</p>	1.24 นาที
19. โกตน้อยห้วยสะแดง	 <p>โกตน้อยห้วยสะแดง Andaman Pilot Channel</p> <p>ในช่วงโควิด-19 ที่ผ่านมา ส่งผลให้คณะวิจัยไม่สามารถลงพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมได้ มีการปรับเปลี่ยนมาประชุมออนไลน์แทน โดยมีเด็กและเยาวชนบ้านห้วยสะแดง เข้าร่วมอบรมกันหลายคน และเมื่อสถานการณ์โควิด-19 คลี่คลายลง คณะวิจัยได้ลงไปเยี่ยม และขอให้เด็กและเยาวชนห้วยสะแดงพาเที่ยวชุมชนของตนเอง</p>	2.51 นาที